

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Romanları

Kemal ATEŞ



T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
SANAT/EDEBİYAT

GÜLTEN DAYIOĞLU'NUN
ÇOCUK ROMANLARI



T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 2153

Yayımlar Dairesi Başkanlığı

Sanat - Edebiyat Eserleri Dizisi / 185-44

GÜLTEN DAYIOĞLU'NUN ÇOCUK ROMANLARI

(EĞİTİM, SANAT ve DİL ÖZELLİKLERİYLE İNCELENMESİ)

Kemal ATEŞ

© T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI, 1998-ANKARA

ISBN 975-17-2036-2

Kapak Düzeni: Canan BAYRAM

Ateş, Kemal

Gülten Dayıoğlu'nun çocuk romanları :
(Eğitim, sanat ve dil özellikleriyle incelenmesi) / Kemal Ateş. - Ankara : Kültür Bakanlığı, 1998.

XVII, 294 s. ; 24 cm. - (Kültür Bakanlığı yayınları ; 2141. Yayınlar Dairesi Başkanlığı sanat-edebiyat eserleri dizisi ; 185-44)
ISBN 975-17-2036-2

I. k.a. II. Seriler: .
801.953

Birinci Baskı, 5.000 Adet

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ, ANKARA - 1998

Gelişen teknolojinin çok yönlü baskısına karşın, kitap önemli bir eğitim ve kültür aracı olarak varlığını, gücünü, etkisini sürdürmektedir. Kitabın bu öneminden dolayıdır ki, uygar toplumlar yeni kuşaklara çok erken yaşlarda kitap okuma alışkanlığını kazandırmanın yollarını aramaktadırlar. Çocuk edebiyatı bir bakıma böyle bir anlayışın ürünü olarak gelişmiştir. Yarının sorumluluğunu yüklenerek olan çocukların iyi yetiştirilmesi, daha küçük yaşlardan başlayarak verilecek eğitimin nicelik ve niteliğiyle yakından ilgilidir. Nitelikli bir eğitim, çocuğun kitapla iyi ilişki kurabilmesine bağlıdır. İlkokuldan başlayarak çocuğa elden geldiğince gerçek edebiyat ürünleri sunmak, hem eğitimcilerin, hem de anne ve babaların önemli bir sorumluluğudur. Çocuk edebiyatı üzerine yapılan araştırma ve incelemeler, bu sorumluluğumuzu yerine getirmemizde, bize yardımcı olacak, ışık tutacaktır.

Çocuklar için yazmayı hep birinci planda bir uğraş olarak benimsemiş bir yazar olan Gülten Dayıoğlu'nun çocuk romanlarını konu alan bu inceleme, çocuk edebiyatı üzerine yapılmış az sayıda çalışmalardan biridir. Çocuklarımıza sahip çıkmak, bir bakıma bu tür araştırmaların çoğalmasına bağlıdır.

Çocuğa yapılan her yatırım, yarınımızı çok daha güzelleştirecektir.

M. İstemihan TALAY
Kültür Bakanı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	XV
Kısaltmalar	XVII

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
-------------	---

TÜRK EDEBİYATINDA ÇOCUK ROMANLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

İKİNCİ BÖLÜM

GÜLTEN DAYIOĞLU.....	16
1. Yaşam Öyküsü ve Aldığı Ödüller	16
2. Yapıtları	18
3. Çocuk Edebiyatı Üzerine Görüşleri.....	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAZARIN ÇOCUK ROMANLARI.....	28
(Bulgular ve Yorumlar)	

1. FADİŞ

A. ROMANIN İÇERİĞİ VE EĞİTSEL BOYUTU	29
1. Toplumsal Konu ve İletiler	29
2. İnsana Değgin Konu ve İletiler	32
3. Ulusal, Tarihsele Konu ve İletiler	33
B. KİŞİLER.....	34
C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER.....	39
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	39
2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu	40
3. Diyalog Dökümü	42

D. DİL ve ANLATIM	43
1. Sözcük Seçimi	43
2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri.....	46
3. Edebi Sanatlar	52
4. Deyimler	53
5. İkişimeler.....	53

2. DÖRT KARDEŞİLER

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU	54
1. Toplumsal Konu ve İletiler	54
2. İnsana Değgin Konu ve İletiler	56
3. Yurt ve Doğa Sevgisi	57
B. KİŞİLER.....	59
C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER	63
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	63
2. Anlatım Durumu ve Sunuş Biçimi	65
3. Diyalog Dökümü	67
D. DİL ve ANLATIM	67
1. Sözcük Seçimi	67
2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri.....	71
3. Edebi Sanatlar.....	76
4. Deyimler	77
5. İkişimeler.....	77

3. SUNA'NIN SERÇELERİ

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU	78
B. KİŞİLER.....	80
C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER	81
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	81
2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu	82
3. Diyalog Dökümü.....	83
D. DİL ve ANLATIM	83
1. Sözcük Seçimi	83

2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri.....	84
3. Edebi Sanatlar	89
4. Deyimler	89
5. İkilemeler	89

4. YURDUMU ÖZLEDİM

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU	90
1. Toplumsal Konu ve İletiler	90
2. İnsana Değgin Konu ve İletiler	95
3. Ulusal Konu ve İletiler	97
4. Ötekî Eğitsel İleti ya da Öğütler	99
B. KİŞİLER.....	99
C. ROMANIN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ.....	103
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	103
2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu	105
3. Diyalog Dökümü	106
D. DİL ve ANLATIM	106
1. Sözcük Seçimi	106
2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri.....	107
3. Edebi Sanatlar	113
4. Deyimler	113
5. İkilemeler.....	114

5. BEN BÜYÜYÜNCE

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU.....	115
1. Toplumsal Konu ve İletiler	115
2. İnsana Değgin Konu ve İletiler	119
3. Ötekî İleti ve Öğütler	121
B. KİŞİLER.....	121
C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER	124
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	124
2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu	125
3. Diyalog Dökümü	126

D. DİL ve ANLATIM	127
1. Sözcük Seçimi	127
2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri.....	130
3. Edebi Sanatlar	135
4. Deyimler ve Atasözleri.....	135
5. İkilemeler	136
6. DÜNYA ÇOCUKLARIN OLSA	
A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU.....	138
B. KİŞİLER.....	140
C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER	142
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	142
2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu	143
3. Diyalog Dökümü	143
D. DİL ve ANLATIM	144
1. Sözcük Seçimi	144
2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri.....	144
3. Deyimler	151
4. İkilemeler	152
7. AKILLI PİRELER	
A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUT	153
1. İnsanlara Benzemedikleri İçin Övünen Pireler	153
2. İnsanlığın Olumlu Yanları	156
B. KİŞİLER.....	157
C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER	157
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	157
2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu	158
3. Diyalog Dökümü	159
D. DİL ve ANLATIM	159
1. Sözcük Seçimi	159
2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri.....	159
3. Edebi Sanatlar	165
4. Deyimler	166
5. İkilemeler	166

8. IŞIN ÇAĞI ÇOCUKLARI

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU.....	168
B. KİŞİLER.....	169
C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER	170
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	170
2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu	171
3. Diyalog Dökümü	171
D. DİL ve ANLATIM	171
1. Sözcük Seçimi	171
2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri.....	172
3. Deyimler ve Atasözleri.....	177
4. İkillemeler.....	177

9. ÖLÜMSÜZ ECE

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU.....	178
B. KİŞİLER.....	180
C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER	185
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	185
2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu	185
D. DİL ve ANLATIM	186
1. Sözcük Seçimi	186
2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri.....	187
3. Edebi Sanatlar	193
4. Deyimler	194
5. İkillemeler.....	194

10. PARBAT DAĞININ ESRARI

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU.....	195
1. Çevre Konusu	195
2. İnsanlığın Eleştirisi	197
B. KİŞİLER.....	198
C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER	200
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	200

2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu	200
3. Diyalog Dökümü	201
D. DİL ve ANLATIM	201
1. Sözcük Seçimi	201
2. Çocuksu Bağdaştırma ve Mecazlar	202
3. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri	202
4. Edebi Sanatlar	208
5. Deyimler	208
6. İkilemeler	208

11. MİDOS KARTALI'NIN GÖZLERİ

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU	210
B. KİŞİLER	211
C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER	213
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	213
2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu	214
3. Diyalog Dökümü	214
D. DİL ve ANLATIM	214
1. Sözcük Seçimi	214
2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri	215
3. Edebi Sanatlar	220
4. Deyimler	220
5. İkilemeler	221

12. TUNA'DAN UÇAN KUŞ

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU	222
1. İnsana Değgin Konu ve İletiler	222
2. Tarihsel Konu ve İletiler	224
3. Bilim ve Bilginin Önemi	225
B. KİŞİLER	226
C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER	228
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	228
2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu	230

3. Diyalog Dökümü	233
D. DİL ve ANLATIM	234
1. Sözcük Seçimi	234
2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri	234
3. Edebi Sanatlar	239
4. Deyimler ve Atasözleri	240
5. İkilemeler	241
13. GÖKYÜZÜNDEKİ MOR BULUTLAR	
A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU	242
B. KİŞİLER	244
C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER	246
1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü	246
2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu	247
3. Diyalog Dökümü	248
D. DİL ve ANLATIM	248
1. Sözcük Seçimi	248
2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri	248
3. Edebi Sanatlar	253
4. Deyimler	253
5. İkilemeler	253
SONUÇ	255
KAYNAKLAR	265
a) Yazarın İncelenen Romanları	265
b) Yararlanılan Yapıtlar	266
EKLER	277
1. Gülten Dayıoğlu'nun Kemal Ateş'e Yazdığı 26.02.1996 Tarihli Mektup	278
2. Gülten Dayıoğlu'nun Kemal Ateş'e Yazdığı 16.10.1996 Tarihli Mektup	287
ÖZET	293
SUMMARY	294

ÖNSÖZ

Büyükler için yazılan en sıradan romanlar için bile pek çok yazı yazıldığı halde, çocuk edebiyatına dönük ürünler hep göz ardı edilmiştir. Bu alana gönül veren yazarların gittikçe çoğaldığı son zamanlarda da eleştirmelerin, araştırmacıların yeterli ilgisinden söz edilemez. Bu ilgisizlikten, otuz beş yıllık yazarlık yaşamında çocukları hep birinci planda tutan Gülten Dayıoğlu da nasibini almıştır. O, eleştirmenlerin, araştırmacıların ya da uzmanların ilgisinden çok, çocukların ilgiyle çalışmalarının sonuçlarını gördü. Neler yazdığını eleştirmenlerden çok, çocuklar, anne ve babalar izledi. Artık bilim dünyasının onun ürünlerini görmek, izlemek ve incelemek vaktinin geldiğini düşünerek başladım bu araştırmaya.

Yöntem olarak, yazarın ele aldığım on üç romanını ayrı ayrı inceleme-yi yeğledim. Yalnızca tematik bir inceleme yerine, bir romanın sanat yapısı, edebiyat ürünü olmasını sağlayan bütün yönleriyle (öz ve biçim özellikleriyle) ve kendisi içinde bir bütün olarak incelenmesinin daha doğru olacağını düşündüm. Bunun yanı sıra romanların dil özelliklerini de ayrı ayrı inceledim. Böyle bir yöntemin Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Anabilim Dalı'ndan beklenen hizmete daha uygun olacağı kanısındayım.

Bu çalışmama başlarken belli bazı tedirginliklerim olduğunu da söylemeliyim. Akademik çalışmalar için genellikle yazarların ölümü beklenir. Tedirginliğimin birinci nedeni buydu. Ancak son zamanlarda yaşayan yazarlar üzerine yapılan doktora çalışmaları, bu anlayışın, dolayısıyla bu kaygıların yerliliğini gösterdi bize.

Araştırmamızda, yazarın yaşam öyküsü ayrıntılı bir biçimde hazırlanmış, kendisi denetiminden geçirilmiştir. Böylece sanatçının en doğru, en sağlam yaşam öyküsü ortaya çıktı. Ayrıca Dayıoğlu ile yapılan çeşitli görüşmelerin yanı sıra, bana gönderdiği çeşitli konulara ilişkin görüşlerini açıklayan iki mektubunu da bu çalışmanın "Ekler" bölümünde yer verilmiştir.

Gülten Dayıoğlu ile üyesi olduğumuz yazar örgütlerinin düzenlediği imza günlerinde, onun çok az yazarın toplayabildiği okur kalabalığı içinde gördüğü ilgi ve sevgi, bir yazar olarak beni hem imrendirmiş, hem se-

*ıındırmıştır. Yapacağım bıllmsel çalışma ile, çocukların yaşayan bır yaza-
rın çevresinde oluşturdukları bu sevgi yumağının arasına gırerek, o sıcak
yakınlığı zedelemek gıblı bır sonuç da bekleyebilir mıydı benı? Bu ve ben-
zeri kaygılarımın yersizliğini, Sayın Prof. Dr. Cahit Kavcar, Prof. Dr. Entse
Kantemir ve Prof. Dr. İclal Ergenç'le yaptığım gırüşmeler sonucunda anla-
dım. Başta Prof. Dr. Cahit Kavcar olmak üzere benı yüreklandiren, böyle
bır çalışmaya özendiren bu hocalarıma teşekkür ederim. Prof. Dr. G. Aytaç
kimi konularda bana ışık tuttu. Ayrıca doktora jürimde başkan olarak gö-
rev alan Sayın Prof. Dr. Ahmet Kocaman'ı da bu güzel İnsanlar arasında
anmam gerekir.*

Onlara olan gönöl borcumu her zaman anımsayacağım.

Kemal ATEş
Ankara, Nisan 1997

KISALTMALAR
(İncelenen Yapıtlar İçin)

- AP** : Akıllı Pireler
- BB** : Ben Büyüyünce
- DÇO** : Dünya Çocukların Olsa
- DK** : Dört Kardeştiler
- F** : Fadış
- GMB** : Gökyüzündeki Mor Bulutlar
- IÇÇ** : Işın Çağı Çocukları
- MKG** : Midos Kartalı'nın Gözleri
- ÖE** : Ölümsüz Ece
- PDE** : Parbat Dağının Esrarı
- SS** : Suna'nın Serçeleri
- TUK** : Tuna'dan Uçan Kuş
- YÖ** : Yurdumu Özledim

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Ayrı bir çocuk edebiyatı olup olmadığı konusu edebiyatın uzun sürmüş tartışmalarından biridir. Çocuklar için ayrı bir edebiyata gereksinim olmadığını ileri sürenler Robinson Crusoe, Gulliver'in Yolculukları, Binbir Gece Masalları gibi yapıtların çocuklar için ortaya konmadığını, ancak çocukların bunları her zaman okuduklarını örnek gösterirler. Gerçekten de hem çocukların, hem de büyüklerin zevk aldığı bu tür yapıtların varlığı ayrı bir çocuk edebiyatı olmadığını kanıtlar mı? Çoğu uzmanlar bu tür örneklerle karşın, gene de ayrı bir çocuk edebiyatının varlığını kabul etmektedirler:

"İnsanın gelişim evreleri, bebeklikten başlayarak (başta Jean Piaget olmak üzere) birçok bilim adamı tarafından incelenmiş ve her yaştan algılama, düşünme kapasitelerinin farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Tabii ki, çocuklar ve gençler için edebiyat vardır. Bu bir tür uzmanlık alanıdır. Bir yazar okurunu pekala seçebilir." (Erdoğan, Thema Larousse, s. 147)

Eskiden çocuk edebiyatı deyince akla "basit, hafif" şeyler, şitirler, masallar vb. gelirdi. Bugün ise çocuğun düşünce ve sanat eğitime yarayacak soydan; tekniği ilkeleri olan, kısacası psikolojinin emrinde ayrı bir edebiyatın gerekliliği ve zorunluluğu bütün dünyaca benimsenmiştir. (Gökşen, 1972, s. 3)

Şu da var ki, ayrı bir çocuk edebiyatının varlığı, bir yazarımızın deyişiyle, "iki kuşak edebiyatları arasında Çin setleri kurmak" anlamına gelmemelidir. Her iki kuşağın da tat alarak okuyacağı kitaplar kuşkusuz her zaman olacaktır. (Güler, 1994, s. 46)

Bu tartışmalar çocuk edebiyatı kavramının zamanla oluştuğu gerçeğini de anlatır bize. Özellikle Türk edebiyatında epeyce bir gecikme olduğu pek çok yazarın vurguladığı bir gerçektir. Çocuk psikolojisinin ve pedagojisinin bilinmemesi, bu gecikmenin başlıca etkenlerinden olmuştur.

Romanlar düşsel zenginliklerle dolu, yaşamı her yönüyle kucaklayan, canlandıran kurmaca yapıtlardır. Düş kurmak, düşsel dünyalarda yaşamak, çocukluğun önemli bir gerçeğidir. "Büyüklerle oranlandığında

bir ölçüde engel tanımaz çocukların düş gücü, kurgu gücü... Toplumun getirdiği kısıtlamalar, koşullandırmalar, alışkanlıklar onları etkilemez. Alabildiğine düş kurarlar. Çoğu kez kurdukları düşler gelecekteki yaşamlarını da etkiler. Uçmayı, görünmez olmayı, olağanüstü güçler ve yetenekleri edinmeyi düşlerler. Yıldızlara, uzaya gitmeyi düşlerler. Nasılı, nedeni yoktur bunun. Başlarından usa sığmaz olaylar geçmesini, onlardan başarıyla sıyrılmayı isterler. (Duru, 1979, s. 294).

Bir yazarın bu gözlemleri, bir bilim adamının aşağıdaki gözlemleriy-le hemen hemen aynıdır.

"Bebeklikten başlayarak çocuk, yeni eylemlere girişmeye bayılır, kendini güç durumlara sokmaktan çekinmez, çoğu zaman heyecan onun bayıldığı bir şeydir. Bazen, bir oyunun uyandırdığı duygularla tır tır titrer. (...) Yeteri kadar güven içinde olmak kaydıyla, şansını denemekten ve arının deliğine çubuk soktuktan sonra bundan şansının yar-dımıyla kurtulmaktan hoşlanır." (Jersild, 1974, s. 365)

Bu özelliklerden dolayıdır ki çocuklar düşsel zenginliklerle dolu ya da macera boyutu olan kurmaca yapıtları, yani romanları, öyküleri çok severler.

"Hiçbir çocuk güzel bir masal ve öyküyü sonuna kadar dinlemekten kendini alıkoyamaz. Gençler hoşlarına giden bir romanı, uykularını feda ederek, hatta yasak edilse bile gizli gizli okumaktan geri kalmazlar. Yaş-lı bir insan da çekici bir kitabı elinden bırakmaz. Bütün bunları yaptı-ran sanatın insan ruhuna işleyen derin etki gücüdür ve bu güçten eği-tim için mutlaka yararlanmak gerekir." (Kavcar, 1982, s. 5)

Kantemir'e göre (1982, s. 5) edebiyat bir rehberlik kaynağıdır. Ede-biyat, bir kimsenin kendini tanıyarak davranışlarını değiştirmeye yara-yacak olanaklar hazırladığı için rehberlik kaynağı olarak da hizmet ede-bilir. Ünlü Rus eleştirmen Belinski de aynı görüşü şu sözlerle savunuyor.

"Kitap bir çocuğu eğitmek için yazılır, eğitmek bir insanın kaderini değiştiren soylu bir iştir." (Lettres Sovietiques, 1974, s. 4)

Edebiyatın bu gücünden, bu büyülü etkisinden dil öğretiminde de yararlanmak gerekir. Edebiyata yalnızca dil becerisi yönünden bakıldı-

ğında bile çocuğun kaderini değiştirecek güçte bir etkinliktir. Albert Camus ünlü Veba romanında, "İşte böylece, yerinde kullanılacak keltmeyi bulamadığından Grand oldukça ilerlemiş bir yaşa kadar önemsiz bir takım işlerde çalışmaya devam etti." (1960, s. 38) derken, kahramanının yazgısını bir bakıma "yerinde kullanılacak sözcükleri" bulamamasına, yani dil becerisine bağlıyor. Çocuk, edebiyat ürünleri, romanlar, öyküler okuyarak dilini geliştirir. Edebiyat ürünleri "başarılı konuşma, yazma, dinleme, anlama için önemli bir etkidir." (Demiray, 1979, s. 285). Çocukta dil gelişimiyle kişilik gelişimi iç içedir, birlikte olgunlaşır. İleride yetişkin kişiliğin özellikleri çocuklukta bilinçaltına nasıl yerleşiyorsa, anadilinin tadı da bilinçaltına bu yaşlarda yerleşir. Çocukluk dönemi kişilik gelişimi açısından olduğu kadar, dil gelişimi açısından da önemlidir. Bu nedenle anadili öğretimi ikili bir rol oynar. Hem kişiliği geliştirir, hem de dil becerisini... (Marshall, 1994, s. 31) Bütün bunlar için de çocuklara sunulacak metinlerin, okutulacak kitapların seçimi çok önemlidir.

"İlkokuldan başlayarak öğrenciyi, elden geldiğince bol sayıda gerçek edebiyat metinleriyle karşı karşıya getirmeye önem vermeli. Okuma kitaplarıyla dergilerde sayısız örneği bulunan yapay manzumelerle öğrencinin dil, anlam, ritim, gerçeklik duygusu köreltilip tekdüzeleştirilmemesi." (Göktürk, 1986, s.12)

Göktürk'ün de belirttiği gibi, dil öğretimi yapay manzumelerle, yapay metinlerle değil, edebiyat değeri olan metinlerle, gerçek sanat ürünleriyle olabilir. Bunun için de yazarların ortaya koydukları yapıtların sanatsal nitelikleri, eğitsel değerleri ve dil özellikleri bilinmeden, bunlardan eğitimde, en başta da dil öğretiminde yararlanmak doğru olmaz. İşte, Türk çocuk edebiyatının en önde gelen yazarlarından Gülten Dayıoğlu'nun çocuk romanlarını eğitim, sanat ve dil özellikleri yönünden inceleyip değerlendirmeyi uygun gördük.

Bu araştırmamızda Gülten Dayıoğlu'nun çocuklar için yazdığı romanlar analiz edilerek, sanat ve eğitim yönünden değerlerini ve dil özelliklerini ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Kısacası çocukların bu romanlarda nasıl bir dille, nasıl bir edebiyat ürünüyle yüz yüze geldikleri incelenmiştir. Böylece bu yapıtlardan dil öğretiminde daha bilinçli olarak yararlanılacaktır.

Yarının sorumluluğunu yüklenecek olan çocukların iyi yetiştirilmesi, daha küçük yaşlardan başlayarak onlara verilecek eğitimin nicelik ve nitelikleriyle yakından ilgilidir. Bu da çocuğun kitapla iyi ilişki kurabilmesine bağlıdır. (Kantemir, 1979, s. 194) Kitap okuma alışkanlığını, edebiyatı, kimi yazarlar yalnız çocuğun kişiliğini etkileyen bir etkinlik değil, toplumun bütünüyle "ahlakını" ilgilendiren önemli bir olay sayıyorlar.

"Bir toplumda ahlakın ilerlemesini, düzelmesini istiyor musunuz: O toplumda edebiyat, sanat merakını uyandırmaya, geliştirmeye çalışın. Çocuklara, gençlere şiirler, hikâyeler, romanlar okutturun, onları tiyatrolara, sinemalara gönderin. O hikâyelerin, romanların, oyunların insanlarıyla tanışınlar, onların hayatlarını hayallerinde yaşasınlar, öğrensinler onların içlerini, böylece gerçekteki insanları da daha iyi anlarlar. Çocuğunuz büyüyünce ne olacaksa olsun, küçükken siz ona edebiyatı sevdirmeye bakın, ilim bilgi sonradan gelecektir, önce insanlığını kurmak, hayalini işletmek gerekir." (Ataç, 1952, s. 109)

Son zamanlarda çocuğun edebiyat etkinlikleriyle birdenbire daha "ciddiye alındığı" gözlenirken, tecimsel ya da siyasal amaçlarla onların istismar edilebilecekleri yaygın bir kaygı olarak yaşanıyor. Sağlıklı bir çocuk edebiyatı geleneğinin oluşmasında bilimsel araştırmaların önemli bir yeri vardır. Vakit geçirmeden çocuklara sunulan romanların incelenmesi, irdelenmesi, tartışılması, bilimsel bir tutumla eleştirilip değerlendirilmesi hem dil öğretimi için, hem de eğitim açısından önemlidir. Edebiyat dünyasında büyüklere dönük en sıradan romanları eleştirip değerlendiren pek çok yayından söz edilebilir, ancak çocuklarla ilgili yapıtların aynı ölçüde eleştirmenlerin ya da bilim adamlarının ilgisini çektiğini söyleyemeyiz. Bir anlamda çocuk edebiyatını "ikinci sınıf" bir uğraş olarak gören anlayışın gölgesini bilim dünyasında da görmek olasıdır. Bu araştırmaya, böyle bir eksikliği gidermek ve ülkemizde sağlam bir çocuk edebiyatı geleneği oluşturmada küçük de olsa bir katkısı olacağı düşüncesiyle başladık.

Araştırmamız Gülden Dayıoğlu'nun 9-14 yaş grubu için yazdığı 13 romanın içerik, biçim ve dil özelliklerinin incelenmesiyle sınırlandırılmıştır.

TÜRK EDEBİYATINDA ÇOCUK ROMANLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

"Roman" sözcüğü bir dil grubunun adıdır. Bu sözcük yazı dili Latince'den sonra "Roma çevresinde halk diliyle yazılmış hikâyeler" anlamında kullanıldı. (Akıncı, 1961, s. 9) Zamanla anlamı gelişerek, kimi yazarların "çok boyutlu bir öykü" saydıkları bir edebiyat türünün adı oldu.

Batı edebiyatına göre bu türün geçmişi Türk edebiyatında daha yenidir. İsmail Habîb'in de belirttiği gibi "Divan edebiyatı hemen hemen nazımdan ibaretti." (1940, s. 5) Bu edebiyatın düz yazısı yok gibiydi, hele çocukların anlayabileceği bir düz yazıdan söz etmek daha da zordur. Edebiyatımızda çocuk ve gençlere yönelik ilk yapıtların Nabî'nin (1642;1712) oğlu için kaleme aldığı "Hayriye" ve yine Divan şairlerinden Sümbülzade Vehbî'nin (/ -1809) oğlu için yazdığı "Lütfiye" adlı mesneviler olduğu söylenirse de, bunların edebiyat tarihçileri tarafından çocuk ve gençlik edebiyatıyla ilgisi olmadığı görüşü ortaya atılmaktadır. (Gültekin, 1996, s. 84)

Türk okuru başta roman olmak üzere kimi düzyazı türlerini Tanzimat döneminden önce çevirilerle tanıdı. Yusuf Kamil Paşa'nın Fénélon'dan çevirdiği Telemak (1859) bızde çeviri yoluyla okura sunulan ilk roman olarak gösterilir. (Önertoy, 1995, s. 12) İlk çeviriler arasında Vakınoğlu Lütflî'nin Defoe'dan çevirdiği **Tercüme-i Hikâye-i Robinson** (1864); (Mahmut Nedim'in Swift'ten çevirdiği **Gulliver'in Seyahatnamesi** (1872) Mehmet Emin'in Jules Verne'den çevirdiği **Merkez-i Arza Seyahat** (1883) ve **Beş Haftada Balonla Seyahat** (1887) gibi çocuk edebiyatının önemli yapıtları da vardır. (Oğuzkan, 1979, s. 277) Ancak o dönemde özellikle de dil yüzünden bu çevirileri çocukların okumuş olabileceğinden söz etmek zordur. Zaten kaynaklarda bu çevirilerin çocuklara dönük bilinçli bir çabanın ürünü olduklarına ilişkin bir açıklamaya rastlanmamıştır.

Türk romanı, tarih bakımından, ülkenin bütün kurumlarını değiştirecek olan yeni bir yönelişin başlamasıyla ortaya çıktı:

"Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülmesi ve aydın bir çevrenin batı uygarlığının bilincine varması, Türkiye'de belirlenecek ve edebiyat tari-

hinde yeni bir çağı başlatacak kültür gelişimini oluşturur." (Dino, 1978, s. 32)

Kaynaklarda Şemsettin Sami'nin **Taaşuk-ı Talat ve Fitnat** (1872), Ahmet Mithat Efendi'nin **Hasan Mellah** (1874), Namık Kemal'in **İntibah** (1876) Türkçede ilk romanlar arasında sayılırken, son zamanlarda bunlara Misailidis'in **Temaşa-ı Dünya** (1871) adlı romanı da eklendi, ilk Türk romanı olarak sunuldu. (Tımur, 1991, s. 26)

Roman ve tiyatronun bizim edebiyatımıza neden geç girdiğini bu türlerin ilk örnekleriyle birlikte ortaya çıkan tartışmalardan anlamaktayız. Henüz "aydınlanma" döneminden geçmemiş Osmanlı toplumunda özellikle bu iki edebiyat türüne "genel ahlak" açısından kuşkuyla bakılmıştır. Bu dönemde roman üzerine yazılan yazıların çoğu konuyu "ahlak" açısından irdeler. Ahmet Mithat 1880 yılında Şark dergisinde "Roman ve hikâyeler, genel ahlak için zararlı mıdır, faydalı mıdır?" sorusuyla başladığı yazısında romandan ne anlamak gerektiğini şöyle açıklıyor.

"Sözü kısa kesmek için diyelim ki: Herkes az çok bir romanın kişilerindendir. Kendi özel yaşayışımız içinde az çok birtakım romanlar geçer. İşte roman denilen şey, böyle genel ahlakın tayin eylediği yaşamlar içinde oluştuğuna göre, onun zararları ve kazançları gene zamanın zarar veya kazancının aynı olduğu tümü ile teslim edilmiş olarak görülür." (Dürder, 1971, s. 22)

Roman türünün henüz büyükler için bile genel ahlak açısından zararlarının tartışıldığı bir dönemde çocuklar için yazılmış romanlar bulmak olanaksızdır. Çocukların bu gereksinimleri bizde çocuk edebiyatı gelişinceye kadar halk masalları ve halk öyküleriyle karşılanmıştır. (Gökşen, 1972, s. 10)

Kısaca belirtmek gerekirse, roman türünün ilk örneklerini gördüğümüz Tanzimat ve Servet-i Fünun dönemlerinde çocuklar için yazılmış romanlar göremiyoruz. Ancak Tanzimat ve Servet-i Fünun romanlarının bazılarının çocuk edebiyatına kazandırılması olanağı vardır. Örneğin; mizahı yapıtlardan ayrı bir tat aldıklarını bildiğimiz çocuklar için, Recaizade Mahmut Ekrem'in **Araba Sevdası** (1896) bu anlamda ilk anımsan-

ması gereken romanlar arasında yer alabilir. Hüseyin Rahmî Gürpınar, Reşat Nuri Güntekin vb. yazarların romanlarından yapılacak düzenlemelerle böyle bir çalışmanın örnekleri çoğaltılabilir. Bir dönemde on iki yaşın üstündeki çocukların roman okuma gereksinimlerini büyükler için yazılmış bu tür yapıtlarla giderdiklerini Orhan Hançerlioğlu'nun şu sözlerinden anlıyoruz:

"Ortaokul ikinci sınıftayken, yeni gelen Türkçe öğretmenimiz bize birer birer neler okuduğumuzu sordu. Kızlı erkekli 40 kişi, tek ağızmiş gibi **Çalılıkusu** dedi." (Kavcar, 1974, s. 260)

Kahramanının çocuk olması nedeniyle çocuklara yakın bir roman olarak görülebilecek **Küçük Paşa** (Ebubekir Hazım Tepeyran, 1910) sayılmazsa, çocuk romancılığımızı Cumhuriyet'le başlatmak doğru olur. Oysa gerek gazete ve dergi yayıncılığında, gerekse şiirde bu süre biraz daha eskiye gider. Tanzimat'tan sonra başlayan çocuklara dönük (çoğu kısa ömürlü) gazete ve dergi yayıncılığında İkinci Meşrutiyet'ten sonra belirgin bir kıpırdanma oldu. İkinci Meşrutiyet yıllarında yeni kuşakları pedagojinin verilerine göre yetiştirme kaygısı, çocuk eğitimi ve öğretimi-ne verilen önemi artırmıştır. Bu dönemin en önemli eğitimcilerinden olan Satı Bey'in önderliğinde birçok yazarımızın çocuklar için şiirler ve dergiler yayımladığı görülür. İbrahim Alaaddin Gövsa'nın **Çocuk Şiirleri** (1911), Ali Ulvi Elöve'nin **Çocuklarımıza Nesideler** (1912), Tevfik Fikret'in **Şermin** (1914) adlı yapıtları bu dönemde yayımlandı (Enginün, 1985, s. 187)

Cumhuriyet dönemine gelinirken, çocuk psikolojisinin ve pedagojisinin yavaş yavaş bilinmesi, aynı zamanda yazarların dil olarak yalın bir anlatıma yönelmesi, çocuk edebiyatını canlandıracak koşulların hazırlanmasında önemli gelişmelerdir. Ziya Gökalp başta olmak üzere, kimi yazarların halk kaynağına, halk masallarına yönelmesi, bu koşulları güçlendiren bir başka önemli gelişmedir. Cumhuriyet'ten hemen önceki yıllarda Ömer Seyfettin (1884-1920), Refik Halit Karay (1883-1965) gibi yazarların çocuklara yakın, yalın anlatıma dayalı bir yazı dili geleneğinin oluşmasında büyük etkileri olmuştur. Özellikle de Ömer Seyfettin'in öyküleri hem çocuklar, hem yetişkinler arasında geniş bir okur kitlesi buldu. Ancak Milli Edebiyat döneminde de roman ve öykü alanında çocuk-

lara dönük önemli bir kıpırdanış olmadığı araştırmacıların belirlediği bir gerçektir:

"Şiir dalında başlayan bu olumlu gelişmeler yanında hikâye ve roman dalında önemli herhangi bir kıpırdanış henüz söz konusu değildi. Türk çocukları bu dönemde yetişkinler için yazılmış kitaplar arasında konu ve anlatım bakımından kendi durumlarına uygun olanları ya da başka dillerden sayıca oldukça sınırlı çocuk hikâye ve romanlarını okumak zorunda idiler. Çocuklar arasında en sevilen yazarlar Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet ve Hüseyin Rahmi idi." (Oğuzkan, 1979, s. 278)

Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında hükümetlerce eğitime çok önem verildiği ve öğrenci sayısında sürekli bir artış olduğu halde, bu gelişmeler çocuk edebiyatına hemen yansımamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, hem de uzunca bir süre Türk çocuklarının roman ve öykü okuma gereksinimleri büyükler için yazan Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Aka Gündüz, Mahmut Yesari, Reşat Nuri Güntekin gibi yazarların yapıtlarıyla karşılandı. Bu arada belki yalnız Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun **Kızıltuğ** (1923), **Atlı Han** (1924), **Türk Korsanları** (1926) ve **Gültekin** (1928) gibi arka arkaya yayımladığı tarihî romanların doğrudan doğruya çocukların ilgi ve beğenisini çekecek nitelikte olduğu söylenebilir. (Oğuzkan, 1979, s. 279) Özellikle Kızıltuğ, çocuklar için yazılmadığı halde serüven çağındaki çocukların ilgisini çekmiştir.

Harf devriminden sonra, çocuk dergi ve gazetelerinde görülen canlılık, bir süre sonra, bir ölçüde de olsa roman ve öykü alanında da kendini gösterdi. Bu dönemin ilk romanlarında acı ve acıma duygusu öne çıkar. Mahmut Yesari'nin **Bağrı Yanık Ömer** (1930)'inde, Muallim Cemalet'in **Küçük Durmuş** (1933)'unda, Enver Naci Gökşen'in de belirttiği gibi konu "talihin merhametsizliği, yalnızlık ve kimsesizliktir." (1972, s. 120) Bu romanlardan birkaç yıl sonra yayımlanan Huriye Öniç'in **Köprü Altı Çocukları** (1936) romanında da bunlara yakın bir konu işlenir. Aynı yıllarda yayımlanan Reşat Nuri Güntekin'in **Kızılçık Dallar** (1932) çocuklar için yazılmamakla birlikte, araştırmacıların (Gökşen, 1972, s. 121) çocuklara yakın bulduğu romanlardandır. Gökşen'in de belirttiği

gibi, bu romanın çocuklar için yapılacak yeni bir uyarlaması, çocuk edebiyatımız açısından önemli bir kazanç olabilir. **Kızılıcak Dalları**'nda, çocuk edebiyatımızda uzun bir süre çokça örneklerini gördüğümüz "merhamet romantizmi" de diyebileceğimiz melodram türü dışında bir yaklaşımla bakıldığında, çocuğunun aslında ne kadar zengin bir konu olduğunu görüyoruz. Reşat Nuri Güntekin, kendini istemeden İstanbul'da zengin bir konakta bulan Gülsüm'ün yaşamını, konak yaşamından seçilen canlı portrelerle iç içe, yer yer mizahı abartılarla süsleyerek, kimi insanı gerçeklerle birlikte, toplumsal değişimleri de içeren ilginç, hoş gözlemlerle anlatıyor. Yazar, romanın bir yerinde "insan kalbi kaidesiz bir şeydir." (s. II) derken, insanla ilgili bu saptamasına uygun bir yaklaşımla ve her şeyden önce sevgiyle ele alıyor bütün kahramanlarını. Başta **Gülsüm** olmak üzere, kahramanlarında iyilik ve kötülük iç içedir. Hiçbir kahramanını aşağılamıyor yazar, yüceltmiyor da... Yazarın onlara karşı alttan alta duyduğu sevgiyi roman boyunca seziyorsunuz.

Nimet-Rakım (Çalapala) tarafından yazılan **87 Oğuz** (1933) okul yaşamını, okul-arkadaş-öğretmen ilişkisini konu alan bir romandır. Romanın önemli kahramanları arasında birbirini kişilik olarak tamamlayan iki çocuk vardır: **87 Oğuz** ve **Selim**... Yer yer bu romanda da acı olaylar olmakla birlikte, bu dönemin kimi romanlarının tersine, sevinç ve iyimserliğin öne çıktığı bir romandır.

İskender Fahrettin Sertelli'nin **Tahtları Deviren Çocuk** (1936), doğrudan doğruya çocuklar için yazılmış ilk tarihi roman olarak kabul edilir. (Gökşen, 1972, s. 122) Ancak yukarıda adını andığımız romanların (**Kızılıcak Dalları** ve bir ölçüde Bağrıyanık Ömer dışında) geniş bir okur kitlesi bulduğundan söz edilemez. Bu romanların çocuk edebiyatı içinde uzun süreli bir etkisi olmamıştır. Yeni baskılarının yapılamaması kuşkusuz bu ilgisizlikten kaynaklanmıştır.

İlk denemelerine Ziya Gökalp'ın başladığı halk masallarını derleme çalışmalarına 1940'lı yıllardan sonra yeni yazarların çabalarıyla yeni ürünler eklendi. Bu yıllardan Nakî Tezel'in **Çocuk Masalları** (1943); Efîlatun Cem Güney'in **Dertli Kaval** (1945), **Nar Tanesi** (1946), **Bir Varmış Bir Yokmuş** (1956), **Dede Korkut Masalları** (1958); Pertev Nailî Boratav'ın **Zaman Zaman İçinde** (1958) çocuk edebiyatına güç veren, çocuk-

lara masal okuma zevkini tattıran yapıtlardır. Güney, masal alanındaki çalışmalarıyla 1956'da Andersen Medal Kurumu şeref diploması ile ödüllendirilmiştir. **Altı Kardeşler** (1959), **Yedi Devler** (1960), **Üç Kızlar** (1963), **Mavi Gelin** (1966) Oğuz Tansel'in derleyip şürsel bir anlatımla kaleme aldığı başarılı masal kitaplarının unutulmaması gereken örneklerindendir. **Alı ile Fırfır** adlı iki ciltlik masal kitabıyla Tansel, 1977 yılında Türk Dil Kurumu ödülünü kazandı.

Rakım Çalapala'nın **Mustafa, Atatürk'ün Romanı** (1944), Falih Rıfkı'nın **Babamız Atatürk** (1955) çocuk edebiyatında önemli yeri olan biyografi kitaplarının edebiyatımızdaki ilk örnekleridir. Daha sonra gerek Atatürk'le ilgili gerekse öteki Türk büyüklerinin yaşamını anlatan başka kitaplar da yayımlandı. Hayrettin Ziya Taluy'un **Bir Avuç Askerle Tiryaki Hasan Paşa** (1945), Şükrü Enis Regü'nün **Onlar da Çocuktuk** (1972), Nahit Nafiz Edgüer'in **Atatürk'ten Anılar** (1963), Cavit Ersen'in **Osman Gazi** (1972), Fikret Arıt'ın **Bir Güneş Doğuyor** (1982) adlı yapıtları, kiminin başarısı tartışılssa da, burada anmamız gereken biyografik türde kitaplardır.

1937 yılında yazdığı **Türk İkizleri** adlı romanı ile 1958 yılında Andersen Armağanı Şeref Listesine giren Cahit Uçuk, Eflatun Cam Güney'den sonra bu ödülü alan ikinci Türk yazarı olmuştur. Türk İkizleri İngilizceye de çevrilip Londra'da basılmıştır. O günkü koşullar içerisinde, yerli olsun, çeviri olsun, kıt olanaklarla ele geçirilen bu kitapların diline, anlatımına, konusuna, eğitsel değerine bakmak, baskı tekniği üzerinde ince eleyip sık dokumak pek olası değildi. (Alangu, 1965, s. 8)

1960 Sonrası Romanları

İkinci Meşrutiyet'ten sonra süregelen ve istenen canlılığa bir türlü ulaşamayan çocuk roman ve öyküsünde, 1960'lı yıllarda belirgin bir kıpırdanış, bir canlanma görülür. Bunda Cumhuriyet'in eğitim politikalarıyla sağlanan uzun yılların birikimiyle birlikte, kimi yayınevi ve bankaların özendirici tutumlarının etkisi olmuştur. Bu yıllarda **Küçük Mirasyedi** (1969), **Sokak Köpeği** (1975), **Dağdaki Yabancı** (1976), **Şeytan Çocuk** (1976), **Denizlerin Esiri** (1992), **Geriye Dönüş** (1992), **Dedenin Çocukları** (1992) gibi romanlarıyla bir dönemde çocukların ilgisini çeken

romanlar yayımlayan Kemalettin Tuğcu (1902-1996)'nın yapıtları eğit-
sel ve teknik açıdan düzeyi öteden beri tartışılmış, sanat değeri açısın-
dan kuşkuyla karşılanmıştır. (Ateş, 1995, s. 43)

Doğan Kardeş Yayınları arasında yayımlanan Cahit Uçkun'un **Gümüş Kanat** (1962) adlı romanının kapağındaki şu uyarıcı sözler, hem çocuk edebiyatımızdaki yetersizliğin bir eleştirisi, hem de bu alanda ya-
vaş yavaş başlayan bir kıpırdanışın belirtisi sayılmalıdır.

"Çocuklar için yazılmış yerli hikâyelerimiz, romanlarımız ne kadar azdır. Bu yüzden çocuk kitaplarımız baştan başa çeviri eserlerle dolmuş gibidir. Yazarlarımız nedense bu alana fazla önem vermemişler, hatta bu işte uğraşmayı biraz da küçümsemiş görünmektedirler."

Türk İhtizleri (1937), **Kırmızı Mantarlar** (1943) adlı romanları ve **Üç Masal** (1944), **Türk Çocuklarına Masallar** (1946) gibi öteki çocuk kitaplarıyla çocuklar için de üretken bir yazar olduğunu gösteren Cahit Uçuk, 1960'tan sonra yeni kitaplarla bu çalışmalarını sürdürdü. Zama-
nına göre güzel bir baskı ve kaliteli bir kâğıda sunulan **Gümüş Kanat**'ta bir mücellit ustasının acıklı yaşamı ve aile içindeki özverili dayanışma konu edilir.

Küçük Fedailer (1962), **Garip** (1966), **Transfer Ahmet** (1969), gibi romanlarını izleyen başka yapıtlarıyla Fikret Arıt'ın; **Ülkü Öğretmen**, **Bahk Çocuk**, **Beş Çocuk Kayıp**, **Citlenmiş Kız** gibi romanlarıyla Müm-
taz Zeki Taşkın'ın çocuk romanları konusunda öteden beri süregelen boşluğu doldurmada önemli katkıları oldu.

Büyükler için pek çok roman ve öykü yazan Mehmet Seyda (1919-1986) yaşamının son yirmi yılında çocuklar için de kitaplar yazdı. Meh-
met Seyda, Doğan Kardeş Yayınlarının düzenlediği yarışmada **Bir Gün Büyüyenekim** (1966) adlı romanıyla birincilik ödülünü kazandı. Aynı yarışmada Nihal Karamağaralı ve Valâ Nurettin'in yazdıkları Korkusuz Murat ikinciliği, Talip Apaydın'ın **Toprağa Besimce** adlı romanı üçüncü-
lük ödülü kazandı.

Mehmet Seyda, Gülten Dayıoğlu gibi, çocuk edebiyatındaki son otuz yıl içindeki canlılıkta etkisi olan yazarlardandır. Romanlarında çocukla-

ra sevimli gelebilecek tipler yarattı, gündelik yaşamın içindeki insanları (başta çocukları) şakacı, eğlenceli bir üslupla anlattı. Yaşamın çocuklar için hep eğlenceli yanlarını arayıp bulurken, acıları, üzüntüleri bile onların içini karartmadan, kuru bir öğreticiliğe düşmeden anlattı. Onun bu şakacı anlatımına her yapıtında rastlamak olasıdır:

"Câvit Bey'i Kızıltoprak'ta herkes tanır. Bakkal dükkânından tanımazsa, oyuncakçı dükkânından tanır. Her ikisinden de tanımazsa, şışmanlığından tanır." (Şeytan Çekiçleri, 1980, s. 7)

Mehmet Seyda'nın **Ölümsüz Dostluk**'u konusunu tarihten alan, halk romancılığı ile çocuk romancılığının kesiştiği bir romandır. Ölümsüz Dostluk'ta zenginlerden alıp yoksula dağıtan (İnce Mehmed gibi) bir eşkıya tipi anlatılır. Emin Özdemir bu romanın anlatımındaki başarıyı şöyle değerlendiriyor: "Öte yandan masal anlatımından yararlanması, araya girip konuyu derleyip toparlaması değişik olay ve serüvenlerle yüklü bu romanın okunmasını büyük ölçüde kolaylaştırıyor." (Varlık Yıllığı, 1979, s. 115)

Olağandışı bir görünümü olan "komik" bir köylü çocuğunun İstanbul'da bir köşkteki serüveninin anlatıldığı, **Bastıbacak Ermiş**, bir kız çocuğunun etrafında dönen olaylar üzerine kurulan **Gururlu Peri**, **Şeytan Çekiçleri** (1980) Mehmet Seyda'nın 1980'li yıllarda yayımladığı öteki çocuk romanlarından.

Toprağa Basınca ile Doğan Kardeş Yayınlarının açtığı yarışmada üçüncülük ödülünü kazanan Talip Apaydın daha sonra **Biz Varız** (1977), **Merdiven** (1985) adlı iki roman daha yayınladı.

1970'li yıllarda bazı bankaların, büyük gazetelerin, yayınevlerinin, 1970'li yılların sonuna doğru Kültür Bakanlığı ve belediyelerin de katkılarıyla çocuk edebiyatında büyük bir canlanma oldu. 1979 yılının "Uluslararası Çocuk Yılı" olması nedeniyle toplumun her kesiminde çocuğa dönük etkinlikler ilgi gördü.

"Çocuk yazınıımız açısından 1978 devinimli bir yıl olmuştur. Bu devinimde önümüzdeki yılın, 1979'un Uluslararası Çocuk Yılı olmasının da payı vardır. Sözgelimi Cumhuriyet gazetesi, her yıl bilimsel, düşünsel

ve yazınsal yaratılara ayırdığı Yunus Nadi Armağanını, 1979 için "en güzel çocuk roman"ına ayırdı. Milliyet Sanat Dergisi, çocuk oyunu yarışması düzenledi. Ayrıca, Uluslararası Çocuk Yılına, çocuk yazını açısından değerlendirmek, daha verimli kılmak ereğiyle özel konulu toplantılar yapıldı." (Özdemir, 1979, s. 104)

Türk edebiyatının en üretken kalemlelerinden olan Aziz Nesin'in yalnız çocuklar için yazdıkları değil, büyükler için yazdıkları da çocukların en çok ilgisini çeken kitaplar arasında yer almıştır. Pek çok baskısı yapılan **Şimdiki Çocuklar Harika** (1967) onun çocuklarca ilgi gören kitaplarının başında geltr. Çocukların mızaha olan bu düşkünlüklerinden dolayıdır ki, **Bacaksız Sigara Kaçakçısı** (1980), Küçük Çekmece Okyanusu, **Bacaksız Kamyon Sürücüsü** vb. yapıtlarıyla Rifat Ilgaz; **Bülbül Düdüğü** (1980), **Kara Pamuk** (1982), **Ekmek Parası** (1979) vb. yapıtlarıyla Muzaffer İzgü çocuklarla kolayca bağ kuran mızah yazarlarımızdandır.

1970'li yıllarda çocuk edebiyatı alanında yaratılan canlılıkta, öğretmen yazarların, özellikle Köy Enstitüsü çıkışlı yazarların önemli katkısı olmuştur. Han Yaptırma Yarışı adlı yapıtıyla 1973 Arkın Çocuk Edebiyatı Ödülünü kazanan Abbas Cılga, daha sonra yayımladığı **Yaramazlar Kuyusu** (1975), **Müjdecî Hüsnü** (1976) **Şaşar Ali** (1977), **Kim Sevmez Uğur Böceklerini** (1977) vb. romanlarıyla bir dönemin çocuk edebiyatı alanında verimli yazarları arasında yer aldı. Öğretmen kökenli yazarlardan biri de Mehmet Güler'dir. Çocuklar için öykü, masal türündeki yapıtların yanı sıra romanlar da yazdı. **Okul Bir Türküdü. İkizler, Kese-kâğıdı Ustaları, Yedi Renkli Dünya Çocukları** adlı romanları, 1979 Dünya Çocuk Yılıyla birlikte gelen verimli edebiyat ortamının ürünleridir.

Köylerden büyük kentlere göçen ailelerin yaşadıkları sıkıntılar, yoksul mahalle çocuklarının yaşamı Nezihe Meriç (**Alagün Çocukları**, 1976), Hakkı Özkan (**Şans**, 1975), Kemal Bilbaşar (**Yonca Kız**, 1971) gibi pek çok yazarın yapıtlarında anlatıldı. Bizde bilim kurgu türünün ilk örnekleri içinde anılması gereken **Uzay Yolu** (1973), Emin Töreci'nin ilk insanların yaşamını konu aldığı **Mağara Çocuğu** Milliyet Yayınlarının çocuklara sunduğu romanlar arasında yer aldı. Daha başka yapıtlarla uzayıp giden bu liste, bir yayınevinin adeta bir düğmeye basmışçasına,

çocuk edebiyatına nasıl bir canlılık getirebileceğinin de göstergesidir. Bu yayınevlerinin ardından yeni yayınevleriyle bu canlı ortam sürdü:

"Düşünce planındaki bu gelişmeler yanında çocuk yazınıımız bakımından asıl sevinilecek nokta, son yıllarda bazı yayınevlerinin çocuk yayınlarına yakın ilgi göstermeleridir. Çocuk yayınlarıyla eskiden beri tanınan Varlık Yayınevi, Altın Kitaplar Yayınevi, Arkın Yayınevi, İnkılap ve Aka Yayınevi gibi yayınevlerinin sürdürdükleri çocuk dizilerine ek olarak şimdi Estin Yayınları, Koza Yayınları, Cem Yayınevi, E Yayınları, Gözlem Yayınevi, Okar Yayınları gibi birçok yayınevi şimdi yeni bir tutumla değişik adlar altında çocuk dizilerine başlamışlardır." (Oğuzkan, 1979, s. 282)

Bu gün yukarıda adı anılan bazı yayınevleri çocuk dizilerine ara verirken, Bilgi Yayınevi, Can, Mavıbulut, Ümit Yayıncılık gibi yeni yayınevleri çocuk edebiyatına da yöneldiler.

1979 Dünya Çocuk Yılı'na gelinırken, yazarlar çocuklar için yazmaya özendirildi, hatta zaman zaman tecimsel kaygılarla bir baskı boyutuna ulaştı bu özendirmeler.

Yukarıda adını andığımız yazarlar dışında, İbrahim Zeki Burdurlu, Tanju Cılzoğlu, Oktay Verel, Ayşe Kılıncı, Ayhan Bozırat, Ahmet Tural, Naciye Poyraz, Ülkü Tamer gibi günümüz yazarlarının kimi birer iktişer yapıtla, kimi daha üretken bir tutum içinde çocuklar için de romanlar yazdılar.

Yukarıda adını anmadığımız daha başka yazarlar da var kuşkusuz. Türkiye'de özellikle son yirmi yılda yayımlanan çocuk kitaplarına bakıldığında Türk yazarlarının bir çocuk edebiyatı yaratma ve geliştirme konusunda oldukça yoğun bir çaba gösterdikleri söylenebilir. (Adalı, 1993, s. II) Yayınların tümünü kapsayan bir inceleme ve değerlendirme yapmak ayrı çalışmalarla olabilir ancak. Bu yayınların bir bölümünde tecimsel amaçlar ön plandadır. Bazıları ise Oya Adalı'nın da dediği gibi, kitap yazarlarının, ancak yetişkinen öğrendiklerini, çocuklara çocukken öğretmeyi amaçlamaktadır. (1993, s. II)

Hem "ilerici" olarak nitelenebilecek kesim içinde, hem "köktendinci" olarak nitelenen kesim içinde yapılan bu tür yanlışlardan duyulan kay-

gıları dile getiren pek çok yazı yazıldı. "Köktendinci Çocuk Yazınına Eleştirel Bir Yaklaşım" (1991, s. 293) adlı yazısında Zehra İprişoğlu'nun **Senatörün Kızı** adlı bir çocuk kitabından aktardığı şu cümleleri buraya da alalım:

"Ya allahın istediği gibi olacağım ya da annemle babamın. Ben allahı tercih ediyorum. Allahın karşı olduğu her şeye karşıyım. Bu karşı oluşlar kendimden başlıyor, dalga dalga tüm toplumu kuşatıyor. Durumum namlusunu terketmiş bir kurşuna benzliyor. Hedef ise çok geniş, kimi nasıl vuracağını ben de bilmiyorum."

Çocuğu eleştirel düşünmeden yoksun, gözü dönmüş robotlar haline getirmeyi amaçlayan bu tür kitapları son zamanlarda çokça görmek olaşıdır. Bütün bu yayın bolluğu içinde iyiyi, güzeli öne çıkarmak gerekir. Bunun için de eleştirmenlerin, eğitimcilerin ve araştırmacıların ayrı bir sorumluluğu vardır.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜLTEN DAYIOĞLU

1. YAŞAM ÖYKÜSÜ ve ALDIĞI ÖDÜLLER

Gülten Dayioğlu, 1935 yılında Kütahya'nın Emet ilçesinde doğdu. Babası Lütfi Uyan, Gedizli, Yüncü Ailler lakabıyla anılan, keçecilikle uğraşan bir aileden geliyor. Baba, aileden gelen mesleği değil de şapka devriminin etkisiyle şapkacı olmaya karar verir. Önce Bursa'da, sonra İstanbul'da ünlü Rum ustalardan bu işi öğrenir, hazır şapka ticaretiyle birlikte, şapka ustalığı da yapar. Anne Emine Hanım, Emetli, Hacımemişler lakabıyla anılan aileden geliyor. Yazarın deyişiyle "başında her zaman kavak yelleri esen" baba, "yeşil gözlü, tatlı dilli, güzel bir kadın uğruna" onları bırakıp gıdınce, Gülten'e hem annelik, hem babalık yapmak görevi Emine Hanım'a düşüyor. Yazarın belirttiğine göre, Fadîş'te bu olayın etkisi vardır. Dayioğlu annesini şöyle anlatıyor: "Kendisi okuma yazma bilmezdi. Ama, akışkan bir zekâyâ sahipti. Keskin gözlemleri, bıçak gibi esprilerle dile getirirdi. Beni kimseye ezdirmemek için evlenmedi." (Bkz. Kemal Ateş'e yazdığı 16.10.1996 tarihli mektup, ek 2)

Gülten Dayioğlu ilkokula Kütahya'nın Emet ilçesinin Örencik bucağında başladı. İlk iki yılı orada geçti. Yazar burada kişiliğini etkilediğini söylediği ilk öğretmenini şöyle anlatıyor:

"Öğretmenim Köy Enstitüsü çıkışlı idealist bir öğretmendi. Bana kendi ilkelerini öylesine aşılamıştı ki, söyleşi ve konferanslarımı izleyenler, zaman zaman bana, Köy Enstitüsü'nde öğrenim görüp görmediğimi soruyorlar." (16.10.1996 tarihli mektup, ek 2)

Yazarın öğreniminin bir bölümü Anadolu'nun çeşitli yerlerinde geçti. 1956 yılında İstanbul'da Atatürk Kız Lisesini bitirdi. Bir süre İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde okudu. Dışarıdan sınavlara girerek ilkokul öğretmeni oldu. On beş yıllık hizmetten sonra 1977 yılında istifa ederek öğretmenlikten ayrıldı. Bundan sonra yazarlık çalışmalarını daha yoğun bir biçimde sürdürdü.

Yazar çocuklar için yazmaya yönelişini şöyle açıklıyor.

"1963'te ilkokul öğretmenliği yapıyordum. Okumayı söken öğrencilerin, okumayı pekiştirmek için bol bol kitap okumaları gerekiyordu. Oy-

sa, onlara bu olanağı sağlayamıyordum. Çünkü, çocuk yazını alanı pek boştu. Birkaç yazar dışında hiç kimse çocuk kitabı yazmaya istekli değildi.

Bu arada oğlum da küçüktü. O da benzer okuma açlığı içindeydi. Kendisine, okul öncesi döneminde, öğle uykusu uyurken, kendi düşünürüm olan birçok öyküyü anlatırdım. Bunları pek sever, yeniden yeniden dinlemek isterdi.

Aynı öyküleri, zaman zaman sınıfımda öğrencilerime de anlattığım oluyordu. Benzer ilgiyi onlardan da görüyordum.

Sonunda oturup çocuklar için kısa öyküler yazmaya başladım." (30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa, s.57)

Gülten Dayıoğlu, roman, öykü, radyo ve televizyon oyunları yanında, yurt dışındaki işçi çocuklarının eğitim öğretim sorunları ile ülkemizdeki ilköğretim düzenini ırdeleyen araştırmalar da yaptı.Bu araştırmaları 1965 yılından beri zaman zaman Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinde ve çeşitli dergilerde yayımlandı. Yurt içinde ve yurt dışında katıldığı toplantılarda, eğitim öğretim sorunları ve çocuk edebiyatı ile ilgili sayısı yirmi dördü bulan bildiri sundu (Bkz. 26.2.1996 tarihli mektubun ekinde yazarın hazırladığı yaşam öyküsü, ek-I)

Yazarın ilk yapıtının basımı 1963 yılında gerçekleşti. **Bahçıvanın Oğlu** adıyla okuyucuya sunulan bu kitabı çocuklar için yazmıştı. Gülten Dayıoğlu, edebiyattaki ilk önemli çıkışını, gene aynı yılda yazdığı ve 1964-1965 Cumhuriyet Gazetesi Yunus Nadi Ödülünü (ikincilik) aldığı **Döl** adlı öyküsüyle yaptı. O zamandan bu yana kesintisiz, yeni baskılarla ve farklı kuşaklara seslenen elliyi aşkın kitap yazdı. Bunlardan, **Döl** (Öyküler, 1970), **Geride Kalanlar** (Öyküler 1975), **Geriye Dönenler** (Öykü-röportaj, 1986) adlı yapıtları yetişkinler içindir. Geri kalanı, altı-on dört yaş düzeyine göre hazırlanmış öykü ve romanlardır. Ayrıca yirmiyi aşkın radyo ve televizyon oyunu yazdı.

Cevdet Dayıoğlu ile evli olan yazarın iki oğlu vardır.

Aldığı Ödüller

Yazarın yapıtlarının bir bölümü çeşitli kurumlarca ödüllendirilmiştir:

Döl: 1964-1965 Yunus Nadi Öykü Ödülü (ikincilik)

Leylek Karda Kaldı: 1974-1975 Arkın Çocuk Edebiyatı Öykü Ödülü.

Güzel Hanım: 1987 Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı Öykü Ödülü.

Kafdağı'nın Ardına Yolculuk: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çocuk Edebiyatı Ödülü 1987.

Parbat Dağının Esrarı: İzmir Büyük Şehir Belediyesi, Çocuk Romanı Ödülü 1989.

Altın Kitap Ödülü: Altın Kitaplar Yayınevinde 1990 yılında ilk kez verilen bu ödül, kitaplarıyla okuyucuya en çok ulaşan yazarları onurlandırmak amacıyla düzenlenmiştir.

Çocuk Vakfı Çocuk Edebiyatı Ödülü: Bu ödülü 1991 yılında aldı.

Kütahya Gazeteciler Cemiyeti Onur Üyeliği ve Basın Onur Kartı ile Gazeteciler Cemiyeti Rozetiyle Ödüllendirildi (13 Kasım 1995)

Kültür Bakanlığı tarafından düzenlenen Eflatun Cem Güney Çocuk Kitapları Yarışmasında Nazan Erkmən'in çizimiyle ortak oluşturdıkları çocuk kitabıyla mansiyon aldı. (1995)

13 Kasım 1995 tarihinde, doğum yeri olan Emet ilçesinde bir caddeye Gülten Dayıoğlu adı verildi.

2. YAPITLARI

A. ROMAN ve ÖYKÜ KİTAPLARI*

a) Dokuz - on dört yaş düzeyi için yazılmış romanlar:

FADİŞ (1. Baskı 1971)

DÖRT KARDEŞTİLER (1. baskı 1971)

SUNA'NIN SERÇELERİ (1. baskı 1974)

YURDUMU ÖZLEDİM (1. baskı 1971)

BEN BÜYÜYÜNCE (1. baskı 1979)

DÜNYA ÇOCUKLARIN OLSA (1. baskı 1981)

* Bu sınıflandırma yazarın ek 1'deki mektubunda yer alan düzenlemeye göre yapılmıştır.

AKILLI PİRELER (1. baskı 1982)

IŞIN ÇAĞI ÇOCUKLARI (1. baskı 1984)

ÖLÜMSÜZ ECE (1. baskı 1985)

PARBAT DAĞININ ESRARI (1. baskı 1989)

MİDOS KARTALININ GÖZLERİ (1. baskı 1991)

TUNADAN UÇAN KUŞ (1. baskı 1992)

GÖKYÜZÜNDEKİ MOR BULUTLAR (1. baskı 1993)

GANGA (1. baskı 1996) Araştırmamızın tamamlandığı günlerde basılmıştır.

- b) Dokuz - on iki yaş kesimi için hazırlanmış öykü kitapları:**
(1984 yılında basılan bu dizi, 1995'e kadar sürekli yeni baskılar yapmıştır.)

AZAT KUŞU

ŞENLİK GÜNÜ

KIR GEZİSİ

UÇAN MOTOR

DELİ BEY

SICAK EKMEK

UÇURTMA

KUMLUKTAKİ YAVRU MARTI

NEŞELİ BOYACI

KÜSKÜN AYIÇIK

YAŞANMIŞ HAYVAN ÖYKÜLERİ I

YAŞANMIŞ HAYVAN ÖYKÜLERİ II

Bu kitapların bir bölümü, televizyon oyunu olarak çocuk izleyicilere sunulmuştur. (1989)

c) Altı - dokuz yaş kesimi için hazırlanmış, her sayfası resimli öykü kitapları: (Bu dizinin ilk baskıları 1988'de yapıldı.)

Yirmi kitaptan oluşan bu dizinin adı: ECE ile YÜCE

DİZİDEKİ KİTAPLARIN ADLARI:

DUVARDAKİ GÖLGELER

YÜCE KİM BİLİYOR MUSUNUZ?

ECE ABLA OLUYOR

ANNELER HEM SEVER HEM DÖVER

KISKANÇ BEBEKLER

AH ŞU TELEVİZYON

ECE YAZAR OLMAK İSTİYOR

ANNEM BENİ SEVİYOR MU?

MİNİK FİDE ÇIÇEK AÇTI

ECE'NİN KARDEŞİ DOĞDU

ABLALAR YARAMAZLIK YAPAR MI?

ECE'DEN MEKTUP GELDİ

ECE'NİN TURİST ARKADAŞLARI

ÇOK GÜLÜNÇ BİR ŞEY OLDU

AYDEDE KİME GÜLÜYOR?

ECE KÜMESE GİRİP BİTLENDİ

ECE OKULA BAŞLADI

ECE - YÜCE İLE NASIL BAŞEDECEK

ECE'NİN ÇORAPLARI ÇOK GÜLÜNÇ

YÜCE NASIL KANATLANDI?

LEYLEK KARDA KALDI (Uzun Öykü)

KIRMIZI BİSİKLET (Uzun Öykü)

B. GEZİ KİTAPLARI

KAFDAĞI'NIN ARDINA YOLCULUK (1. baskı 1987)

OKYANUSLAR ÖTESİNE YOLCULUK (1. baskı 1990)

BAMBAŞKA BİR DÜNYA AMERİKA'YA YOLCULUK (1. baskı 1990)

EFSENERLER ÜLKESİ ÇİNE YOLCULUK (1. baskı 1990)

KANGURULAR ÜLKESİ AVUSTRALYA'YA YOLCULUK (1. baskı 1991)

KENYA'YA YOLCULUK (1. baskı 1992)

MİSİR'A YOLCULUK (1. baskı 1994)

MEKSİKA'YA YOLCULUK

Bazı yabancı çocuk kitaplarını dilimize uyarlayan yazarın pek çok roman ve öyküsü yabancı dillere çevrilmiştir.

3. ÇOCUK EDEBİYATI ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Yazar bir televizyon programında Doğan Hızlan'ın sorularına verdiği yanıtta, çocuk edebiyatına yönelişini şöyle açıklıyor.

"Bunun pek çok nedeni var. En belirginlerini şöyle sıralayabiliriz: Ben çocukluğumda okuma açlığını giderecek nitelikte çocuk kitapları bulamadım. Anne ve öğretmen olduğumda da benzer sorunla karşılaştım. Çocuğuma ve öğrencilerime okuma sevgisi, okuma alışkanlığı, okuma zevki verecek kitaplar yoktu piyasada. Çeviriler dışında tabii... Çeviri çocuk kitapları da doğrusu okuyucuyu hemen kavrayıp içine alabilecek tatta değildi. Dil ağır, anlatım aksak oluyordu... İşte bu sorunlar içinde bocalarken, çocuğuma ve öğrencilerime, kendi kurgum olan kısa öyküleri anlatmaya başladım. Bunlar pek sevildi. Sonradan kaleme al-

dım. İki yıl itilip kakıldıktan sonra, bu öykülerimin kitaplaşmasını ve okuyucu kitlesine ulaşmasını başardım. Sonra bu işi çok sevdim. 1963 yılında çıkan ilk çocuk kitabımdan sonra, bir daha çocuklar için yazmaktan vazgeçmedim." (30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa, s. 52)

Gülten Dayıoğlu'na göre, bugün düne göre daha çok kitap basılıyor, çocuk yazını eskiye göre daha verimli bir alan, piyasada daha çok kitap var. Ancak bunlar "dün olduğu gibi bugün de bir avuç çocuğun hizmetinde." (1978, s. 153)

Bu durumun en önemli sorumlusu olarak devleti, yöneticileri görüyor yazar:

"Nedeni de bu konuya yeterince sahip çıkılmamasıdır. Yukarıda da değindiğim gibi hükümetlerin hiçbiri programlarına çocuk yazını konusunu almamışlardır. Bu başı boşluktan yararlanan bazı iş adamları, sırf kâr amacıyla yayınlanan zararlı yayınlarla doldurmuşlardır piyasayı. Çok resimli az yazılı olan bu yayınlar çocuğun ruhsal dengesini bozucu nitelikte abartmalı olaylarla ve kaba çarpık esprilerle örülmüştür. Bu yayınlar yabancı kaynaklıdır. Ayak üstü yapılan çevirilerle Türkçe tanınmaz duruma getirilmektedir." (1978, s. 154)

Yazar kötü yayınlara karşı, yasaklarla değil, iyi yayınlarla mücadele etmenin daha doğru olduğu görüşündedir. Bunun için de devlet petrol açığını üstlendiği gibi, bu konuda da bazı yükümlülükleri üstlenmelidir. Gösteri dergisinde (Mayıs 1983, s. 74) yayınevi yetkilileri ile yaptığı bir soruşturmayı değerlendiren Gülten Dayıoğlu, nitelikli insan yetiştirme- de çocuk yayınlarının önemini vurguladıktan sonra, gene devleti uyar- ma gereği duyuyor:

"Artık devlet de çocuk yayınlarının, yarının nitelikli Türk toplumunun oluşmasında, en az ders kitapları kadar etkin ve yararlı bir araç olduğunun bilincine varmalıdır. Bu alanda bir şeyler yapmak için -maddi manevi- ağır yük altında ezilmeyi göze alan yayıncılara, yazarlara, çizicilere... bu bilinçle sahip çıkmalıdır. Devlet, nitelikli toplum elde etmeyi amaç edini- p, çağdaş, ulusal ve demokratik ilkeler doğrultusunda, bir çocuk yayın- ları politikası oluşturmaktadır. Bu tür yayınları gerçekleştiren kesimlere, bu doğrultuda destek sağlamalıdır (...) Toplumun, ruhsal ve zihinsel yönden kalkınmasını sağlayan, önemli öğelerden biri olan çocuk yayınlarına da devlet, aynı bilinçle sahip çıkmalı, yardım elini uzatmalıdır."

Yazar, nitelikli kitaptan çok, kâr etmeyi amaçlayan yayıncıları da eleştiriyor.

"Çocuk yayınlarına el atan yayınevlerinin, çoğunluğa yakın bir bölümü bu iş kâr amacıyla yapmaktadır. Bu nedenle kitap seçiminde nitelik ya da yarının yurttaşına hizmet gibi görüşlere pek yer verilmemektedir. Bu tür yayınların tek ölçütleri satış olmaktadır. Çok satan kitabın çocuğun tinsel sağlığını ya da zihinsel dengesini sarsıcı özellikleri olsa da görmezlikten gelinmektedir. Bu durum yazarı da o doğrultuda çalışmaya itmektedir. (1983, s. 55)

Aynı yazısında yazar çocuk için yazmanın zorluklarını da şöyle açıklıyor.

"Çocuk için yazmak zor aslında. Yazarın kalemi, pek çok yönden (sözcük dağarcığı, tümce kurma yöntemi, anlatım biçimi, eğitsel kavramlar vb.) köstekli oluyor. Ama çocuk için yazmak yazarlar için sağlam bir yatırımdır. İnsan, çocuklukta iyi yapıtları okumaya koşullanırsa, yetişkin çağa gelince de seçkin yapıtın peşine düşüyor. Fotoroman okuyucusu değil de düşünen, düşündüren kalemlerin sadık okuyucusu oluyor. Bunun için bile değer çocuklara yazmaya."

Yazar TV ve çizgi romanların çocuk üzerindeki etkisi ve bu konuda yazarın işlevi üzerine de Doğan Hızlan'la yaptığı konuşmada şunları söylüyor:

"Yazar olarak bu durumun ve sorumluluğun bilincindeyim. Ama, çocuklara zaman sömürüsü olan TV ile insanı zihinsel tembelliğe sürükleyen çizgi romanların, dozunu ayarlama bilinci verilirse, çocuk kesimine pek zarar veremeyecektir. Bu doz, ayarlama olayı da tümüyle eğitim konusu. Tabii sadece çocuğun değil, ailenin, kısacası toplumsal eğitim burada söz konusu olan." (30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa, s. 53)

İlkokul öğretmenliği nedeniyle çocukları yakından tanıyan Dayıoğlu, yazar olarak onlara nasıl yaklaşmak gerektiğini şöyle açıklıyor:

"İlkokul öğretmenliği yaptığım sıralar, "çocuk" diye adlandırdığımız insan yavrusunu derinlemesine inceleme bilinci edindim. Öylesine karmaşık tablolarla karşılaştım ki! Gün geldi, kimi öğrencilerimin kişilik özelliklerine değin, sayfalar dolusu rapor düzenledim. Bunu birileri istemedi benden. Kendim için yaptım bu ilginç çalışmaları. Sonunda gördüm ki, çocuk nice yetenekli, zekâ yönünden, üstün bir düzeyde olursa olsun, yine de çocuk özellikle dil, algılama, sentez, düşgücü, kavrama,

özdeşleşme gibi konularda, kendine özgü bir insan. Nasıl onu öpmek için yanaklarına doğru eğilmemiz gerekiyorsa, ona bir şeyler anlatmak için de ona göre söylemek, ona göre betimlemek, düşünmek zorundayız." (30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa, s. 57)

Gülten Dayıoğlu, ideolojik kavgaların çocuk edebiyatına yansımaları görüşündedir.

"Toplumsal sorunların yoğunlaştığı dönemlerde çocuk edebiyatı gündeme getiriliyor. Çünkü, çocuk toplumun öteki bireylerinden soyutlanamıyor. Sorunların uzantısı çocuklara da geliyor.

Ancak, bu yapılırken, çocuklar sömürülmemeli. Geçmişte, bunun örneklerini gördük. Çeşitli kesimler ideoloji kavgalarını çocuk yazını alanına da sıçrattılar. Ne var ki, bizim insanımız uyanıktır. Çocuklarını bunlardan korumasını bildiler. Ama, yazık ki olan kıtaba oldu. Okuyucu, kiptan elini eteğini çekti. Yıllarla birlikte, beklenen, umulan, hesaplanan gelişmeler görülmedi çocuk yazınında. Nedeni kitap korkusudur. Devlet de kitap yasaklamakla yakmakla bu acı durumu körükledi." (30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa, s. 58)

Dayıoğlu'na göre, yazarlarımızın dışı açılmalarında da devlet çaba göstermeli, yardımcı olmalıdır.

"Çağdaş çocuk edebiyatımızın gelişmesi için konu, tüm boyutlarıyla ve çağdaş bir bilinçle ele alınmalıdır. Devlet bu konuda başı çekmeli. Dünyaya açılmak için çıkış yolu arayış bireysel olarak var. Devlet henüz bu olayın bilincinde değil. Bu durumda, dışı açılma savaşı veren bir avuç yazar, Don Kışot'un yel değirmenleriyle savaşını andırır bir uğraş içinde." (30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa, s. 58)

Yazar, 30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa adlı kipta kendi kişiliğini de şöyle açıklıyor:

"Yıllar önce katıldığım bir okul toplantısında çok önemli bir özelliğimi keşfettim. On üç yaşlarında bir kız öğrenci bana, şu soruyu sordu: Sizin kitaplarınızı okurken oradaki serüvenleri, görüş ve düşünceleri, karşımda bulunan bir çocuktan dinler gibi oluyorum. Sanki içinizde bir çocuk var gibi. Yoksa siz hâlâ çocuk musunuz?

Bu soruyu, bir an bile düşünmeden yanıtladım: Evet; ben hâlâ çocuğum. Sonra günlerce, bu yanıtı ırdeledim kendi kendime (...) Çünkü, bende benden içeri bir çocuk olduğuna inanıyorum. Böyle olması da do-

ğal. Otuz yıldan beri kesintisiz olarak çocuklar için öyküler, romanlar, oyunlar yazıyorum. Bu sürenin on beş yılını da ilkokul öğretmeni olarak geçirdim. Bu özelliklerim gösteriyor ki, yaşıma kaç olursa olsun, ben hâlâ çocuğum ve hep böyle kalacağım." (s.59-60)

Yazar, bir sorumuz üzerine verdiği yanıtta (16.10.1996 tarihli mektup, ek 2) çocuk edebiyatında biçem denemesinin tehlikesinden söz ediyor ve kendi yapıtlarını şöyle sınıflandırıyor:

"Çocuklar için yazdığım romanları kaba çizgilerle şöyle gruplandırabiliriz: Fadış, Dört Kardeştiler, Yurdumu Özledim, Ben Büyüyünce'den oluşan köy konulu romanlar. Yurdumu Özledim ayrıca, Geride Kalanlar, Geriye Dönerler'le birlikte dış göç olgusunu işler. Suna'nın Serçeleri de bu dönemlerde yazılmıştır ama, sizin de değindiğiniz gibi, çerçeve anlatı niteliği taşıyan, benim ilk bilim kurgu deneyimlerimden biri olarak ayrı bir özellik taşır. Çerçeve anlatı yöntemini ilk uygulayan ben miyım bilemem. Ama masallarda bu iç içe anlatıma rastlanıyor. Okul öncesinde çocuklara büyükler tarafından yaygın olarak okunan Suna'nın Serçeleri, okumayı öğrenen çocukların başucu kitabı konumunda. İlkokul üçüncü sınıfa kadar bu konumu sürüyor. Çocuk edebiyatında biçem denemesi bence tehlikeli. Çocuğa anlatılmak istenenler, açık, en açık, en kısa, en yalın ve en doğal yöntemle verilmeli. Okuyucuyu biçem denemeleriyle yormak yanlış olur inancındayım."

Yer yer bir melodram özelliği taşıyan Fadış, Dört Kardeştiler gibi yeni romanlar yazıp yazmayacağı yolundaki sorumuza da aynı mektupta Dayıoğlu şu yanıtı veriyor:

"Fadış, Dört Kardeştiler doğaları gereği melodram içeriyordu. Zaten romanlarım arasında sadece ikisi bu özelliği taşır. Çocuğum, acıma duygusunu, sevilen bir kahramanın kişiliğinde tanıyıp tatması çok doğal. Ancak bu sıklıkla yinelenirse, piyasada bu nitelikte pek çok çocuk kitabı var. Ben bu iki romanı, melodram içeren bir roman yazayım görüşüyle yazmadım ki. Romanın iskeletini oluşturan konu, melodramı doğurdu. İlginçtir, halen 21.baskısı tükenmek üzere olan (bu kitap 1971'den bu yana hiç kesintisiz baskı yapmakta.) Fadış'ı yediden yetmişe herkes, severek okuyor. Dahası, okuyucular, Fadış'ı bir kez değil, yedi, sekiz, on kez okuduklarını belirtiyorlar. Oysa acıklı konudan okuyucunun kaçacağı düşünülür. Fadış'te bunun tersi oluyor. Çünkü, bu kitapta herkes kendinden birşeyler buluyor. Melodram ögesi de yaşamın altı kalın çiz-

giyle çizilmesi gereken bir parçası olduğuna göre ... Ben tüm bu bilgilerle karşı, daha başka bir deyişle bu bilgilerin peşine düşerek, yeni yeni melodramlar yazmaya yeltenmedim. Çünkü hiçbir gün, amacım, okuyucumu sömürmek değildi. Yeri geldikçe melodram da giriyor konulara ama doğal bir akış içinde."

Çocuk kitaplarının dil öğretimindeki etkisi konusunda 16.10.1996 tarihli mektubunda (ek 2) şunları söylüyor:

"Çocuk, dilini evde, mahallede, okulda öğreniyor. Yazık ki Türkçemiz toplum içinde bir avuç sözcükle konuşuluyor. Düşünce de o bir avuç sözcükle üretiliyor. Çocuklar aileden pek fazla bir şey öğrenemiyor. Çünkü aile, gerçek anlamda dile egemen değil. Mahalledeki ilişkilerin de pek katkısı olmuyor. Okulda ise dilin kuramları belleniyor. Not ve diploma kaygısıyla belleğe tıktırılan dil kuramları, uygulama alanı bulamadığından, kişinin dil bilgisine pek yararı olmuyor. Bu olguda, Millî Eğitim düzeninin, ilk orta öğretim ders programlarının, yetersiz ve hatta çağdışı oluşu, çok büyük etkindir."

"Radyo, televizyon, gazete, dergi vb. tüm etkenler, dili tırpanlamaya yönelik eylemler içindeler. Kimi kitaplar da yazık ki benzer durumda... Gerçekten ulusça pek çok yönden olduğu gibi, dil yönünden de olumsuz koşullarla kuşatılmış durumdayız. Çocuklara bu durum açıklanmalı. Kuşatmayı kırabileceği yöntemler öğretilmeli. Ben tüm Türkiye'de, davet edilerek gittiğim okullarda, öğrencileri bu doğrultuda bilinçlendirmeye çalışıyorum. Kitaplarımda dile çok özen gösteriyorum. Okuyucularımın yaş düzeylerini, sözcük dağarcıklarını ilgi alanlarını dikkatle inceleyip, eserlerimi yazarken bu bilgilerden yararlanıyorum."

Ülkemizde çocuk kitaplarına dönük eleştirinin yetersizliğini, gene bir sorumuz üzerine şöyle anlatıyor:

"Çocuk kitapları eleştirisi yapan eleştirmen yok. Aslında ülkemizde eleştiri konusu yaygınlaşmamış. Prof.Meral Alpay Cumhuriyet ekinde Yeşil Kıraz adlı romanımı eleştirmişti. Zehra İpşiroğlu da sanırım yeşil Kıraz'ın birinci kitabıyla ilgili bir yazı yazmıştı. Bu yazı Milliyet Sanat'ta çıktı sanıyorum. Fatih Erdoğan, 1993'te otuzuncu sanat yılı kutlamalarını çerçevesinde eserlerimle ilgili bir yazı yazmıştı. Bu da Cumhuriyet'teydi. Geçmişte Halil Kocagöz Döl adlı eserimi, eleştirmişti. Bu yazının. Güney dergisinde yayınlandığını sanıyorum. Aklıma gelenler bunlar. Daha doğrusu izleyebildiklerim bu kadar."

Son yapıtlarında bilim kurguya yönelmesini de gene 16.10.1996 tarihli mektubunda şöyle açıklıyor:

"Romanlarımı planlarken, dünyaya kulak veriyorum. Hemen her yıl ya da yıl aşırı, Frankfurt Kitap Fuarına gidiyorum. Bu yıl yine Fuardaydım. Bu tür incelemeler, ufkumu açıyor. Dünya ne yazıyor, ne okuyor so-rularına yanıt bulabiliyorum. Çocuklar severek okuyor. Okullarda dönem ödevi olarak veriliyor bu romanlar. Okuyucunun ufku açılıyor, düş-gücü ve yaratma yeteneği bileniyor. Ben hep, Jules Vernes'in Ay'a Yolcu-luk kitabı olmasaydı, insanoğlu aya gitme gibi bir proje üretmezdi, görü-şüne inananlardanım. Okuyucularına bilim kurguyla sonsuz esin kay-nakları sunuyorum. İnsanlık yararına, iyi, güzel, doğru olanı, pek çok ipucu veriyorum."

Dayıoğlu, yeni çalışmalarını da şöyle tanıtıyor:

"Şimdilerde Yeşil Kiraz konumunda, gençlik için bir roman planı üstünde çalışıyorum. Bu bilim kurgu olmayacak. Ama ondan sonra çocuk-lar için yazmayı düşündüğüm bir konu var. Bu konu bilim kurgu türünde işlenebilir. Bu yöntemle dünyada var olan her türlü yeniliği, örne-ğin internet,bilgisayar vb. okuyucularıma aktarabiliyorum. Onları geniş açıda, büyük düşünmeye motive etme olanağı bulabiliyorum. Bu günün çocukları, yirmibirinci yüzyılın insanı olacak. O yüzyılın insanı olabil-mek için kabukların kırılması, görüş ufuklarının, düşünce sınırlarının genişlemesi birincil koşul bence. Bu inançla ben de eserlerimle yarının insanlarına destek vermeye çalışıyorum.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAZARIN ÇOCUK ROMANLARI

1. FADIŞ

Özet:

Gülten Dayıoğlu'nun çocuk romanlarının ilki olan Fadiş, küçük bir kız (Fadiş) ile annesinin (Cemile), yoksul ve acımasız bir yaşam içinde çikış yolu arayışlarının romanıdır. Cemile, savaşın yalnız bıraktığı annesi ile birlikte yaşarken, Toroslu kasabasına terzi olarak gelen Kamil Beyle evlendirilir. Kamil Bey, gittikçe evinden uzaklaşır, sonunda kızı Fadiş ile karısını yüzüstü bırakıp gider. Bu arada nine de ölmüş, yaşamın bütün yükü Cemile ile kızı Fadiş'ın üstüne kalmıştır. Cemile, komşularının yardımıyla İstanbul'a gider, evlerde hizmetçi olarak çalışmaya başlar. Ancak yanında kızı olduğu için bu evlerde rahat edemez, sürekli horlanır, eziyet görür. Sonunda rahat edeceği bir ev bulursa da, bu kez kocasının entrikalarıyla karşılaşır. Cemile'den boşanmak isteyen Kamil Bey, Fadiş'i kaçıır, bu yolla karısını boşanmaya razı etmek ister. Annesinden zorla koparılan Fadiş bir süre babasının akrabalarıyla, gene horlanarak, eziyet görerek yaşar. Tutsaklığa benzeyen bu yaşamdan annesi bir yolunu bulup kurtarır kızını. Ancak çalıştığı evlerde kızıyla birlikte istenmediği için, Cemile, kızını köye, bir akraba evine gönderir. Bu arada Cemile kocasından boşanmaya razı olmuş, Ankara'da daha iyi bir iş bulmuştur. Kazandığının bir kısmını köye, kızına bakan insanlara gönderir. Fadiş köydede zaman zaman kendisini sığıntı gibi duyumsar, anne özlemleriyle yanarsa da, çocukluğunun en güzel günlerini köyün doğaya bağlı, geleneksel yaşamı içinde geçirir. Bir yıl geç de olsa okula da başlamıştır. Kaldığı evin tek oğlu Hasan'la kimi günler kavga ederlerse de, sonunda iyi arkadaş olurlar. Fadiş, köy yaşamını sevmiştir. Yatılı okulda okumak için annesinin bulunduğu kente giderken, köylülerden, köydeki arkadaşlarından, evlerinde kaldığı Hasan'dan göz yaşları içinde ayrılır. Okuyacak, bir meslek sahibi olunca da, köylüleri unutmayacaktır.

A. ROMANIN İÇERİĞİ VE EĞİTSEL BOYUTU

1. Toplumsal Konu ve İletişim

Köyde Toplumsal yaşam, köy gerçekleri: Romanın ikinci bölümü köyde, köy ortamında geçer; bu bölümde uzun uzun köydeki toplumsal yaşam (üretim ilişkileri, gelenek ve görenekler vb.) anlatılır, köye özgü gerçekler sorunlar öne çıkar. Türk romanında **Karabibik** (1890), **Çalukuşu** (1922), **Yaban** (1932) gibi romanlarla başlayıp (Akıncı, 1961, s. 15) günümüzde pek çok romanda işlenen köy insanının yoksulluğu Fadiş'te de zaman zaman dile getirilen köy gerçekleri, köy sorunları arasında yer alır:

"Zehra Kadın'ın Fadiş'e örtecek yorganı yoktu. Düşünüp taşındı. Bekir Ağa'nın asker kaputundan bozma eski bir paltosu vardı. Bu paltonun üstüne eski bir avcı yeleğini, bir asker pantolonunu, lime lime olmuş bir yün ceket kat kat dıktı. Böylece palto kalınlaştı. Bunun bir yüzüne eski bir şalvarını geçirdi. Öbür yüzünü de kendi çarşaflarından bozup küçülttüğü çarşafı kapladı. Böylece Fadiş'in yorganı hazırlanmış oldu." (s. 94)

1950 sonrası Türk romanının çok verimli konuları arasında yer alan köy. 1970'li yıllara gelinirken çocuk romanlarının da başlıca konusu oldu. Bir yayınevinde düzenlenen yarışmada üçüncülük ödülünü alan Talip Apaydın'ın **Toprağa Basınca** (1966) adlı romanı bu konuda ilk anımsanması gereken çocuk romanlarından. Fadiş'in ikinci bölümü bu romanla bazı benzerlikler gösterir. Her iki romanda da köye dışardan gelen bir çocuğun, köy yaşamını, köy gerçeklerini tanınması, köy çocuklarıyla kurduğu içten arkadaşlıklar, onlarla geçirdiği eğlenceli günler anlatılır. Büyükler için yazılan köy romanlarından bildiğimiz kimi gerçekçi betimlemeleri, her iki romanda da görüyoruz.

"Sınıfın ortasına kocaman bir soba kurduk. Okul açıldığı yıl alınmış. Eski bir şey. Tütmesin diye üstüne kül, toprak yığıyoruz. Sabah gelirken herkes evinden birer parça odun getiriyor. Kitap torbasıyla odun, öğrençilik nişanı gibi bir şey." (Toprağa Basınca, s. 126)

"Kış gelmişti. Dershanenin sobası çok fena tütüyordu. Çocuklar tahtaya yazılanları, duman ve gözyaşı içinde izliyorlardı. Dumandan kurtulmak için, pencereler açılıyordu. Bu kez de soğuktan titreyiyorlardı. Çocukların durmadan, gözleri, burunları akıyordu. (...)"

"Hasan'la Fadiş, her sabah koltuk altlarına birer odun kıştırıp okulun yolunu tutarlardı." (F, s. 141)

Başta döğen sürmek olmak üzere, köydeki işler çocuklar için birer eğlence, bir oyun gibidir. Masal dinleyerek geçen uzun kış geceleri, davullu zurnalı köy eğlenceleri, köy çocuklarının oynadıkları yerel oyunlar (gagı, yesir oyunu, beştaş, longoz vb.), kırsal yaşamın kendine özgü daha nice renkleri, her iki romanda da çocuklara yaşama sevinci veren olaylar olarak anlatılır, çocuklara köy yaşamı, köy ortamı sevdirtilmeye çalışılır.

Gelenek, görenek ve töreler: Köye özgü birçok gelenek ve görenek Fadiş'te uzun uzun anlatılır. Kız çocuklarının giyimiyle ilgili gelenek ve görenek buna bir örnek verilebilir:

"Köyde, on bir yaşına giren kızlar, üstlük denilen örtülerle başlarını örterlerdi. On beş yaşına gelince de "Car" denilen çarşaflarla sokağa çıkarlardı." (s. 104)

Ramazanla birlikte köyde birden değişiveren yaşam, çocukların hep yarım kalan oruç tutma hevesleri, köylülerin temizlik, yemek vb. hazırlıklarla ramazanı nasıl karşıladıkları romanda uzunca bir bölüm oluşturur. Ramazan yaklaşırken köyün ortak çamaşırlığı birden hareketli bir yer olur.

"Köyün çamaşırlığı, köyün dışında akan çay kıyısındaydı. İçinde altı ocak, altı tane de taş vardı. Taşlar, yüzleri gözenekli çamaşır taşlarıydı. Kütüklerin üstüne, öne doğru eğik olarak oturtulmuştu. Çarşaf gibi büyük parçalar, bunların üzerinde rahatça ovalanıp döğülürdü. Çamaşırı taşa sürtmek ve taşla eller arasında ovalamak, köylülerin geleneğiydi. Çamaşırlığın ortasından, çaydan ayrılmış küçük bir dere akıyordu. Derinliği diz boyu olan bu dere, çamaşırlar çalkalanırdı." (s. 106)

Askere gönderilen gençlerin uğurlanması, köyde davullu zurnalı topluca bir şenliğe dönüşür:

"Gerçekten o gün, askere giden gençler köyden ayrılıyorlardı. Delikanlılar, çıkınlarını sırtlarına sarıp bir kamyonu doluşmuşlardı. Oğulları askere giden ana babalar ve onları uğurlayan köy halkı, yavaş yavaş ilerleyen kamyonun arkasından gidiyorlardı. Kamyonun önünde gençlerin söylediği askerlik türkülerine eşlik eden davulcu yürüyor ve var gü-

cüyle tokmağı davula indiriyordu. Bu neşeli kalabalık, genç askerleri köy dışına kadar uğurlayacaktı." (s. 108)

Çocukların davulcuyla birlikte ev ev dolaşarak maniler okuyup bahış toplamaları gene uzunca anlatılan geleneklerdendir.

Çocukların başlangıçta büyüklere özenme biçiminde başlayan dinsel gelenekleri (teravi namazı, oruç vb.) öğretilirken yaşadıkları çocuksu haller, gülünçlükler köy çocuklarının dünyasında ayrı bir renk olarak anlatılır:

"Hasan, bu türlü teravi namazlarına alışıktı. Fadiş'se böyle bir toplantıya ilk kez katılıyordu. Evde teyzesi: "Sakin ha, güleyim demeyin," diye öğütlerken, "Namazda gülünür mü hiç?" diye düşünmüştü. Şimdi içinde dayanılmaz bir gülme gerginliği duyuyordu. Bu isteğe engel olmaya çalışıyordu. Fakat elinde olmayan bir dürtüydü bu. O da kendini tutamayıp kaynamakta olan tencere fokurtusuna benzer bir gülme koyuverdi." (s. 125)

Çocuklar Anadolu'ya: Kurtuluş Savaşı yıllarında, edebiyattaki yansımaları "memleket edebiyatı" çığırını içinde bulan (Önertoy, 1984, s. 18) "gençler Anadolu'ya!" parolası, 1970'li yıllara gelinirken, Talip Apaydın, Gülten Dayıoğlu gibi yazarların yapıtlarında, "çocuklar Anadolu'ya" biçimine dönüşmüştür. Yukarıda değindiğimiz yönleriyle, Gülten Dayıoğlu'nun köyü, köy insanını, köy ortamını uzun uzun anlatmasının nedeni, çocuklara köyü, köylüyü sevdirmeye çabasıdır. Denebilir ki, bu yazarlarda yurt sevgisi, köy, köylü sevgisiyle bütünleşmiş, iç içe girmiştir. Fadiş'in ana ileti de bu yöndedir. Talip Apaydın'ın Toprağa Basınca'sında kaymakamın ağzından verilen ana ileti, Fadiş'te, aynı anlama gelen sözlerle Bekir Ağa'nın ağzından verilir:

"Köyleri sevmeden, köyleri düşünmeden, köylülerle ilgilenmeden yurda yararlı olunmaz. Bu ise onları iyi tanımakla mümkün olur." (Toprağa Basınca, s. 192)

"- Orada büyüüp okuyacak, belki de iyi bir meslek edineceksin. Eğer gerçekten burayı ve buraları seviyorsan, unutmayacaksın! Köyümüze ve köylümüze yararlı olmaya çalışacaksın.""(F. s. 159)

Fadiş'te bu sözlerle verilen ana ileti kısaca şudur: Çocuklar, okuyup bir meslek sahibi olunca, köylüyü unutmayın onlara yararlı olmaya çalışın.

2. İnsana Değgin Konu ve İletiler

Anne-çocuk ilişkisi: Fadiş'ın özellikle birinci bölümünde, kötü bir babanın yanı sıra, iyi, özverili bir annenin çocuğu için gösterdiği çabalar anlatılır. Annenin çocuk yaşamındaki önemi ve anne sevgisi, romanın öne çıkan temalarındandır. Onların dayanışması, okurda "acıma duygu-su" yaratacak olaylar ve betimlemelerle anlatılır.

Anne kızının okuması, yetişmesi için çalışır didinir:

"Fadiş'ım için, var gücümle çalışırım. Onu büyütür, belki de okuturum. Hele okuyup bir meslek edinirse..." (s. 42)

Yardımseverlik: Zor yaşam koşullarında Fadiş ile Cemile'nin karşılarına, pek çok kötü insan çıktığı gibi, iyiler de çıkar. Yaşadıkları sorunları o iyi insanların yardımseverliği ile aşarlar. Fadiş'te, bir takım olaylarla, insanlar arasındaki dayanışmanın, yardımseverliğin güzelliği telkin edilir. Sokakta kalan Fadiş'le Cemile'yi evinde ağırlayan Bekçi'nin davranışı, Fadiş'e iş bulan hemşerilerinin davranışları yardımseverliği telkin eden örnek davranışlar olarak anlatılır.

Arkadaş sevgisi ve paylaşma duygusu: Çocuk romanlarının yaygın temalarından olan arkadaş sevgisi, Fadiş'ın ikinci bölümünde önemli yer tutar. Fadiş bir yanda acımasız babasının onda bıraktığı acı ve eziklik, bir yanda anne özlemi içinde, sorunlarını, sıkıntılarını köy ortamında çocuklarla kurduğu arkadaşlıklarla unuttur, gerçek yaşama sevincini onlarla birlikteyken duyar. Onu mutlu eden yanında kaldığı aileden çok, birlikte oyunlar oynadıkları, sırasında birlikte üretime katıldıkları arkadaşlarıdır. İlişkilerinde zaman zaman çocuksu kavgalar, didişmeler eksik olmasa da, Hasan onun en yakın arkadaşısıdır. Evde, sokakta, kırdaki birlikte oynarlar; arkadaşlığın en önemli ölçütlerinden sayılabilecek paylaşma duygusunu birlikte yaşarlar.

"Hasan, mendile çikın yaptığı yemişleri, cebinden çıkarıp, Fadiş'e uzattı:

– Fadiş, al yemişlerini.

O, dostça elini uzattı.

– Paylaşalım istersen, dedi." (F, s. 137)

Fadıf, köyden ayrılıp kente giderken, tekrar tekrar sarılıp kucaklaştığı Hasan, romanın sonunda en güzel "kaydırak taşı"nı ona armağan olarak verir; böylece arkadaş sevgisi ve arkadaşlığın güzelliğı yalın bir simgesellikle güçlü bir anlatıma ulaşır.

Çalışmanın üretmenin değeri: Köydeki işler çocuklar için bir eğlence gibidir. Harman sürmek gibi işlere katılarak çalışmanın, üretmenin mutluluğunu yaşarlar. Onların bu davranışlarıyla çalışmanın, üretme katılmanın değeri anlatılır:

"Öğle azıklarını istekle yediler. Çıkınlarını kaldırıp yeniden işe koyuldular. Patateslerin çıkarılması da zordu. Onların da yaralanmaması gerekiyordu. Zehra Kadın bu iş yaparken çocuklar, mısır köklerini sökmeye başladılar. O gün, ancak bu kadar iş yapabildiler. Eve vardıklarında, karınlarını doyurup hemen yattılar." (F, s. 151)

Çalışmanın, üretime katılmanın değeri Bekir Ağa'nın şu sözleriyle daha açık sezdirilir:

"- Fadıf, dedi, bakıyorum ıyl kız olmaya başladın. İyl kızları herkes sever. Biz de severiz. Yaptığın iş bizeyse, öğrendiğin kendine." (F, s. 116)

3. Ulusal, Tarihsel Konu ve İletiler

Kurtuluş Savaşı: Roman, ilk sayfalarında bizi Kurtuluş Savaşı'nın acı dolu günlerine götürüyor. Savaşın getirdiğı yıkımdan Cemile'nin ailesi de payına düşeni almış; varlıklyken birden yoksul duruma düşmüşlerdir. Roman boyunca onları horlayanlar, eziyet edenler, bu yoksul insanların erkeklerini, mal ve mülklerini Kurtuluş Savaşı gibi onurlu bir mücadele içinde yitirdiklerinin ayırımında bile değillerdir. Çok kısa bir bölüm içinde de olsa bu aymazlık eleştirilir, Kurtuluş Savaşını yaşamış o insanlara daha anlayışlı yaklaşmak gerektiğı sezdirilir.

Atatürk sevgisi: Romanın konusu doğrudan doğruya ne Kurtuluş Savaşı'dır, ne de Atatürk; ancak bu ulusal değerlere kısa da olsa değinilir:

"Yavrularım, Atatürk'ümüzün bin bir güçlkle düşmandan kurtarıp yeniden kurduğı güzel vatanımızı sizler koruyup yücelteceksiniz. Bunun için çok çalışmanız gerek. Başarıya, dürüst ve çalışkan insanlar erişebilir." (F, s. 155)

Bu sözlerden anlaşılacağı gibi, çocuğa Atatürk sevgisi ile birlikte vatan sevgisi kazandırılmaya çalışılır.

B. KİŞİLER

Fadiş

Fadiş için kısaca şu söylenebilir. Sığıntı gibi büyüyen yoksul bir çocuk... Romanın kahramanı (başkişisi) Fadiş'in sorunları, öncelikle onu dünyaya getiren aileyle ilgilidir. Fadiş, her şeyden önce anne ve baba birlikteliği demek olan huzurlu bir aile yaşamı bulamamıştır. Bir çocuk için en büyük destek olması gereken baba, yalnızca aileyi terk etmekle kalmamış, onlar için neredeyse bir karabasan durumuna gelmiştir. Ayırılan anne baba yüzünden ordan oraya savrulan Fadiş, çeşitli evlerde sığıntı gibi yaşamak zorunda kalır. Yaşadığı olaylar onu yaşından önce olgunlaştırmıştır. En başta baba yokluğu, dahası babanın akıl almaz eziyetleri... Fadiş'in yaşadığı olaylar okurda "acıma" duygusuna yol açan olaylardır. Onun yaşadığı olaylarda okur bir tarafa öfke, tiksinti, kızgınlık duyarken, bir tarafa da acır. Romana okurun ilgisi böyle çekilir. Onun karşılaştığı kötü olaylardan ve kötü insanlardan birkaç örnek verelim:

Annenin İstanbul'da çalıştığı varlıklı evde çeşit çeşit yiyecekler vardır, ancak Fadiş acıktığında bunlara elini bile uzatamaz. Yiyeceklere uzaktan imrenerek bakar:

"Hanım kahvaltı sofrasını hazırlamaya başladı. Cemile ona yardım ediyor, hanımın verdiklerini mutfaktan sofraya taşıyordu. Zeytin, reçel, peynir, tereyağ, ekmekle tabak, çatal, bıçak ve çay bardakları sofraya yerleştirildi. Cemile mutfakla sofa arasında gıdıp gelirken Fadiş de peşinden ayrılmıyordu. Sofraya konulanları görünce açlığı artıyor, vızıldayıp duruyordu." (s. 22)

Anne kızına bu yiyeceklerden verileceğini sanırken, hanım mutfakta onlar için kurulan sofraya dört dilim ekmekle on tane zeytin sayıp koyar. Kadın böylesine acımasız bırıdır. Evin oğlu Aydın'la Fadiş'in kavgasında, Fadiş haklı olduğu halde, azarlanan, hırpalanan odur:

"- Bize gösterdiğin saygıyı, oğluma da göstermelisin. O da senin efendin..." (s. 24)

Hele babasının annesinden boşanmak için Fadiş'ı kaçırp, onu kullanması, çocuğun dünyasını iyice alt üst eder. Babasının tutsak gibi alıkoyduğu evlerde en küçük bir sevgi gösterilmeden, bir çocuk için ağır sayılabilecek işlerde kullanılır.

Fadiş, daha çok romanın ikinci bölümünde yaşadığı arkadaş ilişkileri içinde etkin, ancak romanın ana olayları içinde edilgin bir kişidir. Arkadaşlarıyla kolay anlaşır, onlarla oyun kurmada beceriklidir. Onun dış portresini veren bir iki cümle ancak buluyoruz romanda:

"Nine bir süre titrek ışıpta, onun uysal ve sevimli yüzünü izledi. Koyu kestane saçları, alnına dökülmüştü." (s. 58)

Davranışlarında, kendini sığıntı gibi görmekten doğan tedirginlikler vardır. Romanın özellikle ilk bölümünde acıklı, sarsıcı olaylar yaşar, bu olaylar karşısında Fadiş'in döktüğü gözyaşları sıkça betimlenir.

Anne (Cemile)

İyilerle kötülerin çatışması üzerine kurulan romanda anne, iyilerin en başında yer alır. Cemile, savaşın yok yoksul, kimsesiz bıraktığı bir alenin kızıdır. Büyük kentlerde varlıklı evlerde çalışarak kızını büyütme-ye çalışır. Çocuğunun sevgisinden güç alarak yaşayan, yavrusu için her çileye katlanan, yüreği sıcak bir anadır.

Bazı kişilik özellikleri şöyle anlatılır:

"Cemile yüzüstü kalmıştı. Ama yılmadı. Ağlayıp sızlamadı. Minik kız ve hasta anası bakım isterdi. Bunun için çalışması gerekiyordu. (...) Üstlendiği işi en iyi şekilde yapardı. Bu nedenle hiç işsiz kalmıyordu. Yatağından sabaha karşı kalkar, daha ortalık ağarmadan, birkaç kadınla dağa oduna çıkardı. Güneş doğarken eve döner, sırtında getirdiği odunları yerleştirip ocağı yakardı." (s. 13)

Kızının okumasını çok ister:

"Fadiş'im için, var gücümle çalışırım. Onu büyütür, belki de okuturum. Hele okuyup bir meslek edinirse..." (s. 42)

Cemile, büyük kentlerin varlıklı evlerinde birtakım eziyetlere kızı için katlanır, hep onun için çalışır. Çalıştığı kimi evlerde bir "hizmetçi parçası" olarak görülmesi, okurda, kızı gibi, ona karşı da güçlü bir acı-

ma duygusu geliştirir. Başta kocasıyla olmak üzere, çevresiyle olan ilişkilerinde onu haksız ya da kusurlu bulabileceğimiz hiçbir davranışı yoktur. Boşanmak isteyen kocasına güçlük çıkarmasını yazarın onaylayıp onaylamadığı belli değildir. Kısacası, kişilerin "iyiler" ve "kötüler" olarak çok keskin çizgilerle ayrıldığı romanlarda, o "iyiler"ın en başında yer alır.

Romanda Cemile'nin dış portresine ilişkin herhangi bir betimleme yer almaz.

Baba (Kamil Bey)

Romanın bir yerinde Kamil Bey için "önceleri iyiydi" (s. 12) denirse de, iyi davranışlarını ilişkiler, olaylar içinde göremiyoruz. Romanın önemli bölümleri (özellikle birinci bölüm) onun kötü davranışları, entrikaları üzerine kurulmuştur.

FadıŖe'te anne ile baba anlaşmazlığının nedenleri, birtakım gözlemlerle işlenme gereğı duyulmamıştır. Babanın alleyi bırakıp gitmesinin nedenini bulabileceğimiz tek bir cümle var romanda: "Her Ŗeyden çabuk bakan yaradılışı..." (s. 12) Bu yaradılışı onu başka bir kadına yöneltir. Ancak aradan yıllar geçmesine karşın, bu kadından bıkaçağına değgin bir belirti göremeyiz davranışlarında. O kadınla evlenebilmek için Cemile'yi boşanmaya razı etmek ister; karısı buna yanaşmayınca da, kızını kaçıır, sahte mektuplarla başkalarını kandırmaya çalışır. Kaçırdığı kızını susturabilmek için trenden atmakla tehdit edecek kadar kötü, acımasız bir insan olur. Giderek baba, nerdeyse bir korku filmi kahramanına dönüşür. Onun entrikalarıyla, romanın birinci bölümünde "merak" ve "korku" ögesi ağır basar. Yazar gerçekçi bir baba portresi çizmekten çok, ondan bir "korku" ve "gerilim" ögesi olarak yararlanarak, okurun ilgisini arttırmak istemiştir. Roman boyunca yazarın diri tutmaya çalıştığı bir duygu da "acıma" duygusudur. FadıŖe en çok da çevresindeki bu kötü insanlar (kötü baba) yüzünden acırız. Kamil Bey'in bunca kötü davranışının tek bir nedeni vardır: Boşanmak istemesi... Geleneksel aile kültürüne ya da toplumdaki yaygın değer yargılarına göre boşanmak isteyen eş suçludur, kötüdür. Bu bakış, bu anlayış, çocuksu bakışla kolayca birleştirilir, iyilerin ve kötülerin davranışları bu anlayışla anlatılır. Nerdeyse korku filmlerindeki kahramanlara benzeyen baba, Cemile boşanmaya razı olunca, kimseyi tedirgin etmez, yaşamlarından çıkıp gider. Kısaca söylemek gerekirse yazar, Kamil Bey'i anlatırken, gerçekçi bir baba portresi çizmek yerine, ondan korku, heyecan ve gerilim ögesi olarak ya-

rarlanmak istemiş, bu nedenle de onun davranışları tek yönlü, tek boyutlu ve abartılı bir biçimde anlatılmıştır.

Yazar, babaya fazla yüklenildiğinin ayırımına varmış olacak ki, amcanın ağzından Fadiş'e şu sözler söylenir:

"- Fadiş bana güvenmedin ya? Biliyorum, burada kalmak istedin ama, ne yapayım? Yengen el kızı! Ben seni çok severim. Büyüyünce beni unutma. Baban için kötü duygular besleme. Ne de olsa babandır. Sakın onu da unutma."

Roman boyunca çok kötü, korkunç bir insan olarak anlatılan babayı, bir parça da olsa hoş görmek için bu sözler yeter mi? Babayı anlamaya çalışmak, hoş görmek, boşanma konusunda hep güçlük çıkaran anneyi de eleştirerek, boşanmanın çok korkunç bir olay olmadığını anlatarak olabılırdı belki, ancak babanın çevirdiği dolaplar, kızına karşı gösterdiği acımasızlıklar düşünülürse, amcanın baba konusundaki sözlerinin ne okur üzerinde, ne de Fadiş üzerinde çokça etkili olabileceği söylenemez.

Öteki Kişiler

İki bölümden oluşan romanın bölümleri arasında nerdeyse iki ayrı roman denebilecek kadar farklılıklar var. Bu farklılıklardan en önemlisi, kişilerin işlenişinde göze çarpıyor. Birinci bölümde "iyiler" ve "kötüler" sırayla çıkıyorlar karşımıza. Bu bölümde "iyiler" ve "kötüler" keskin çizgilerle ayrılırlar birbirlerinden. Cemile'ye ve Fadiş'e kötü davranan yenge, Cemile'yi "hizmetçi parçası" olarak gören, yoksullara tepeden bakan evin hanımı romanın kötülerı arasındadır. Hafize Nine, Bekçi gibi yardımsever insanları tanıyınca, dünyada kötülerin yanında, iyilerin de yer aldığını görüyoruz. Bu kişiler tek yanlı, tek boyutlu olarak anlatılıyor; kötüler çok kötü, iyiler iyidir ve birbirlerini dengelercesine sırayla çıkarlar karşımıza. Özellikle de iyiler şöyle bir görünüp yok olurlar. Birinci bölümde roman okurun duygularına, gözyaşına seslenir, kişiler de buna uygun olarak işlenir.

Gülten Dayıoğlu, bütünüyle köyü, köy yaşamını, köy gerçeklerini anlattığı ikinci bölümde, o yıllarda moda olan köy edebiyatına uygun bir tutumla, daha gerçekçi bir anlayışa yaklaşılmaya çalışmıştır. Realist yazarlara göre insanlar ne tam iyi, ne tam kötüdür; iyilik ve kötülük insan-

da iç içedir. Kahramanlarını yaratırken Gülten Dayıoğlu birinci bölümün tersine, ikinci bölümde bu anlayışı benimsemiş gibidir. Fadiş'in evlerinde kaldığı Zehra Kadın, kendi yoksulluğu içinde Fadiş'e iyi davranır, kıt olanaklarından onun için de bir şeyler yaratmaya çalışır.

"Zehra Kadın'ın Fadiş'e örtecek yorganı yoktu. Düşünüp taşındı. Bekir Ağa'nın asker kaputundan bozma eski bir paltosu vardı. Bu paltosunun üstüne eski bir avcı yeleğini, bir asker pantolonunu, lime lime olmuş bir yün ceket kat kat dıktı. Böylece palto kalınlaştı. Bunun bir yüzüne eski bir şalvarını geçirdi. Öbür yüzünü de kendi çarşaflarından bozup küçülttüğü çarşafı kapladı. Böylece Fadiş'in yorganı hazırlanmış oldu." (s. 94)

Zehra Kadın kendi çocuğu gibi Fadiş'le de ilgilenir, köydeki kimi tehlikelere karşı onu uyarır, ama aynı kadının Fadiş'ten yakındığı olur, kimi zaman enikonu artar bu yakınmalar:

"- Kardeşim bu kız başıma dert oldu. Onu Bekir Ağa'yla Hasan'ın yanında sığındırabilmek için, neler çekiyorum bir bilsen! Anasının da hiç aklı yok. Kızını buraya attı. Doğru dürüst arkasını bile aramıyor. Kaç zamandır, hadi sevaptır, deyip dışımı sıktım. Ama bu kez anasına yazacağım..." (s. 135)

Sonra ardından gelen güçlü bir tokat... Böyle zamanlarda Fadiş burada da sığıntı olduğunu duyumsar.

Zehra Kadın'ın kocası Bekir Ağa zaman zaman Fadiş'e anlayışla davransa da, onu niçin evlerinde tuttuklarını şöyle açıklar:

"Fakat ben, Fadiş'i buradan yollamak istemiyorum. Köyde para kıt. (...) Fadiş'in anasının yolladığı para, köy yerinde iyi para. Bunları biriktiriyorum. Önümüzdeki bahara, bu paralarla çok sevineceğimiz işler yapacağız. Onun için Fadiş, anasını isteyinceye dek burada kalacak. Siz de ona iyi davranacaksınız." (s. 137)

Kocasının bu sözlerinden, Zehra Kadın'ın, Fadiş'in annesinin ilgisizliğinden yakınan yukarıdaki sözlerinin de yalan olduğunu anlıyoruz. Fadiş'in belki de en mutlu günlerini geçirdiği bu çevrede bile insanlar, böylesine çıkarıcı ya da ikiyüzlü olabiliyorlar.

Yukarıdaki sözleriyle çıkar hesapları içinde bir insan olduğunu düşündüğümüz Bekir Ağa'nın ağzından romanın ana iletilisini veren sözle-

rin söylenmesi, çocuk romanları açısından doğru bir tutum olmasa gerek.

Fadîş'e kişiler açısından baktığımızda, sonuç olarak şunu söyleyebiliriz. Kötü kişilerin bol olduğu, iyilerinse şöyle bir görünüp kaybolduğu bir çocuk romanı.

C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Romanın başladığı zamanı belirleyebileceğimiz tarihsel bir olay var. Kurtuluş Savaşı... Roman, savaşın geride bıraktığı acıların anlatımıyla başladığına göre, romanın başlangıç zamanı 1920'li yıllardır. Başlangıçta anlatılan ilk çevre de küçük bir Anadolu kasabasıdır. Toroslu... Roman adından da anlaşılacağı gibi, küçük bir kızın yaşam üzerine kurulmuştur. Fadîş'in dünyaya gelişi 12. sayfada anlatılır. Fadîş, sekiz dokuz yaşına bastığında da roman bittiğine göre, romanın ilk üç dört sayfası dışında kalan önemli bölümü yaklaşık sekiz dokuz yıllık bir süreyi kapsar. Fadîş'in henüz dünyaya gelmediği günlerde, Nine ile Cemile'nin yaşadığı olayların anlatıldığı ilk üç dört sayfanın başlangıç tarihi 1920'li yıllar olmakla birlikte, ne kadar bir süreyi kapsadığını kestirmek olası değildir. "Rapor etme" ya da "özetleme" diyebileceğimiz bir biçimle anlatılan bu ilk dört sayfada savaşın geride bıraktığı yıkım, Cemile'nin annesiyle geçirdiği zor günler, Kamil Bey'le evlenmeleri vb. geniş bir zaman dilimi içinde yaşanabilecek olaylardır. Zaten romanın bir yerinde "Kurtuluş Savaşı bitmiş, Yunan baskısının üstünden yıllar geçmişti." (s. 11) cümlesiyle bu sürenin uzunluğu sezdiriliyor.

Zaman geçişleri kimi yerde olaylara bağlı olarak okurun sezgisine bırakılırken, kimi yerde de "Böylece üç yıl geçti." (s. 13) gibi cümlelerle açıkça belirtilmektedir.

Fadîş'in dünyaya gelmesi, Kamil Bey'in ailesini bırakıp gitmesi, Cemile'nin varlıklı evlerde hizmetçilik yapması, Fadîş'in babası tarafından kaçırılması, küçük kızı başka evlerde yaşamak zorunda kalması, babanın entrikaları vb. olayların yer aldığı birinci bölüm yukarıda belirttiğimiz sekiz dokuz yıllık sürenin geniş bir bölümünde yaşanmış olaylardır. Bu nedenle birinci bölümdeki olayların ve zamanın daha hızlı geliştiğini, olayların adeta birbirini kovaladığını söyleyebiliriz. Birinci bölümde yazar, romanın daha kolay okunması ve sürükleyici olması için olaylardan güç alıyor.

İki bölümden oluşan romanın (her bölüm yaklaşık 80 sayfa) ikinci bölümünde yazar adeta yeni bir romana başlar gibi farklı bir tutum içindedir. Bu farklılıklardan birinin kişilerin işlenişinde olduğunu yukarıda belirtmiştik. Romanın köyde geçen ikinci bölümünde arka plan daha zenginleşir, roman baştaki melodram özelliğinden bir ölçüde kurtulur. Birinci bölümde gündelik yaşamın ufak tefek ayrıntılarını görmek pek olası değildi. İkinci bölümde yazar sanki bu eksikliği gidermek ister gibidir. Köylülerin doğaya ve geleneklere bağlı gündelik yaşamı, üretim ilişkileri, folklorü vb. uzun uzun anlatılır. Fadış'ın okula başlaması, zaman zaman köyde kaldığı evdeki insanlarla yaşadığı sorunlar, yatılı okulda okumak için büyük kente gitmesi ikinci bölümde yer alan önemli olaylardır. Birinci bölümdeki heyecan ya da korku öğesinin ağır bastığı olaylar bu bölümde yaşanmaz. İkinci bölüm, olaylardan çok arka planın önem kazandığı bir bölümdür. Birinci bölüme göre zaman akışı daha ağırdır; çevre birinci bölümde daha sık değişirken, ikinci bölümde yaşananlar tümüyle tek bir köyde geçer.

2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu

Fadış, olimpik anlatım durumu da denilen "o anlatı" ya da "üçüncü kişi" anlatımla yazılmıştır. Kimi kişilerin davranışları onaylayıcı bir tutumla anlatılırken, kimi eleştirel bir tutumla anlatılmıştır.

Fadış'te büyük ölçüde rapor etme, betimleme öyküleme ve karşılıklı konuşma (diyalog) diyebileceğimiz sunuş biçimlerine yer veriliyor. İç konuşmaya sadece bir iki yerde yer verilirken, bilinçakışı, geriye dönüş gibi tekniklere hiç başvurulmamıştır.

Rapor etme: Çok geniş bir zaman diliminde olayların, ilişkilerin hızla geliştiği Fadış'te en çok bu sunuş biçimine yer verilmiştir. Bu sunuş biçiminin kullanıldığı yerlerde ayrıntılara ve gözlemlere çokça gerek duyulmadığından, adeta yazarın işini kolaylaştıran bir sunuş biçimi olarak yararlanılmıştır. Romanın en önemli olaylarından sayılması gereken boşanma olayı bile birkaç cümle ile rapor edilmiştir:

"Bütün bunlar olurken Kamil Bey, Cemile'yi mahkemeye verip ondan boşanma isteğinde bulunmuştur. Cemile kocası ile ilgili tüm ümitlerini yitirmişti. Bu nedenle, boşanma isteğine o da uydu. Kısa bir süre içinde ayrıldılar. Kamil Bey, boşanma olayından sonra, bir daha Cemile'yi ve Fadış'ı arayıp sormadı. izini yok edip onlardan koptu." (s. 156)

Betimleme: Fadış'teki betimlemeler çok uzun olmadığı gibi, çok sık karşılaşılan bir sunuş biçimi değildir. Yazar bu kısa betimlemeleri kahramanlarının ruh halı ile birleştirmeye özen gösteriyor:

"Sokaklar boş ve karanlıktı. Uzaktan, köpek ulumaları geliyordu. Evlerin perdeleri inikti. Bazı pencerelerden sokağa kahkahalar, çocuk ağlamaları, bazılarında ırı erkek sesleri taşıyordu. Cemile Fadış'ı bağına basmış, durmadan yürüyordu. Neden sonra, nereye gittiğini düşündü. Bulunduğu yerde evler seyrekleşmişti. Şaşkın şaşkın çevresine bakındı." (s. 45)

Köyün, köy yaşamının anlatıldığı ikinci bölümde betimlemelere daha çok yer veriliyor. Kahramanların dış portresini bulabileceğimiz betimlemeler ise çok az. Yazar daha çok okura sevdirmek istediğı, sevimli göstermek istediğı iki üç kahramanın dış portresini (fiziksel özelliklerini) betimlemiş. Fadış'le ilgili sadece şu iki satırı bulabiliyoruz:

"Nine bir süre titrek ışıkta, onun uysal ve sevimli yüzünü gözledi. Koyu kestane rengi saçları, alnına dökülmüştü." (s. 58)

Bunun dışında Fadış'ın köydeki arkadaşı Hasan'ın dış portresi daha uzunca betimleniyor:

"Fadış, sonsuz bir tedirginlik içindeydi. Nereye oturacağını, ne konuşacağını ve kime bakacağını şaşırmıştı. Sandığın yanına varıp yere diz çöktü. Bir süre öyle kaldı. Sonra ayaklarını, altından sağa kaydırdı. Gözleri,sofra başında kamburunu çıkarıp, diz çökmüş olan Hasan'a takıldı. Hasan'ın büyükçe, yuvarlak başı, koyu renk saçları, ırı kara gözleri, koca koca dişleri, güdük kolları, elleri topaç gibi bir vücudu vardı. Yanakları kırmızı kırmızıydı. Yüzünden sağlık fışkırıyordu. Fadış, içinde ona karşı sıcak bir sevgi duydu."(s.91)

Ali Kadir de Fadış'e iyi davranan sevimli köylülerden biridir. Romanın şöyle bir görünüp kaybolan iyi insanlarındanır. Hasan'dan başka bir de bu sevimli köylünün dış portresi uzunca betimleniyor:

"Ali Kadir, atla önden ilerliyordu. Arada bir duraklıyor; atını bir süre, Fadış'ın katırıyla yan yana sürüyordu. Fadış, yakına geldiğinde, Ali Kadir'i dikkatle süzüyordu. Onun yanık tenli buruşuk yüzü, ırı yuvarlak başı, kulaklarına dek inen fötr şapkası, yakası yamalı ceket, soluk pantolonu, mest ve lastikleri kendine öylesine uygundu ki, sanki bu kılıkla

doğmuş gibiydi. Üç dört parmak uzunluğundaki seyrek sakalı kırışmıştı. Nasırlı, iri ellerinin arasında atın dizginleri, dikiş ıplığı gibi kalıyordu. Sırtı kamburumsuydu. Sesi kalıbına göre inceydi. Fadiş'le konuşurken sarı dişlerini göstererek hep gülüyordu."(s.82)

Bir iki cümleyle de olsa, en başta anne ve baba olmak üzere, bazı önemli kahramanların dış portresini göremiyoruz; onların fiziksel özelliklerini canlandırmak, okurun düş gücüne bırakılıyor.

İç konuşma: Fadiş'te iç konuşma bir iki yerde başvurulan bir sunuş biçimidir. Kahramanların iç dünyalarını, içlerinde olup bitenleri anlatmada romancıların çokça yararlandığı bu sunuş biçiminden, Fadiş'te çok az yararlanılıyor:

"O gidince Fadiş, "Babam, başkalarının babalarına hiç benzemiyor. Yabancı gibi." Diye iç çekti. Mahalledeki çocukların babalarını gözünün önüne getirdi. Akşam üstleri işten dönen babalar, çocuklarını kapı önlerinde nasıl kucaklıyor, sımsıkı sarılıp nasıl öpüyorlardı? Fadiş bunları derin derin düşündü. Babası kendisini hiç öpmemişti. Ona candan sarılmamıştı." (s. 67)

Karşılıklı konuşmalar (diyalog): Fadiş'te en çok başvurulan sunuş biçimi karşılıklı konuşmalardır.

3. Fadiş'te Diyalog Dökümü

Toplam sayfa sayısı	160 sayfa
Diyalog bulunan sayfa sayısı	150 sayfa
Diyalog bulunmayan sayfa sayısı	10 sayfa
En kısa diyalog	1 sözcük
En uzun diyalog	64 sözcük

Yazar iç konuşmalarla açıklanabilecek duygu ve düşünceleri de karşılıklı konuşmalarla anlatmayı uygun görmüştür.

D. DİL ve ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Fadıf'te dil açıfından ilk göze çarpan özellik yazarın anlattığı kişilerin, anlatılan çevrenin dilinden yararlanmasıdır. Yazar, anlattığı kişilerin kültürünü, yaşama biçimini, kullandıkları araç ve gereçleri yansıtan sözcükleri kullanmaya özen gösteriyor. Bu sözcükler, yerel sözcükler dışında, çocuğun anlayabileceği, günlük dilde karşılaşılan, kullanılan sözcüklerdir ya da somut araç gereç adıdır.

a) Türkçe sözcükler: Yazar sözcük seçiminde Türkçe kökenli sözcükler kullanmaya özen gösteriyor. Daha sonraki romanlarında iyice belirginleşen, daha ileri boyutlara ulaşan öz Türkçe yazma çabası, çocuklar için yazdığı bu ilk romanında kendini gösteriyor. **Kadar** yerine **dek** (s. 64), **kaybetmek** yerine **yitirmek** (s. 10), **sıhhatli** yerine **sağlıklı** (s. 11), **defa** yerine **kez** (s. 13) sözcüklerini kullanmayı yeğliyor.

b) Yabancı sözcükler: Yazar çocuğun anlamayacağı yabancı sözcükleri kullanmıyor. Aşağıdaki tabloda görüleceği gibi Fadıf'teki yabancı sözcük oranı % 14'tür. Bu sözcükler halk dilinde yaygınlık kazanmış, yüzyıllardır kullanılan yerleşmiş Türkçe karşılığı olmayan sözcüklerdir: **silah** (s. 8), **mahalle** (s. 10), **halk** (s. 10), **dükkân** (s. 11), **mal** (s. 13), **mektup** (s. 13), **fötr şapka** (s. 81)... "Car" gibi çocuğa çok yabancı gelecek bir iki sözcüğün anlamı açıklayıcı bir cümleyle belirtiliyor.

Türkçe sözcük	% 86
Yabancı sözcük	% 14

Türkçe sözcük oranının son yapıtlarında daha da arttığı görülecektir.

c) Yerel sözcükler: Romana sözcük düzeyinde baktığımızda, anlamını ilk ağızda yetişkinlerin bile bilemeyeceği pek çok yerel sözcük görebiliriz. Gülten Dayıoğlu gibi çocuklar için pek çok yapıt vermiş olan Mehmet Seyda ve Kemalettin Tuğcu gibi yazarların yapıtları incelendiğinde, Gülten Dayıoğlu'nun Fadıf'te onlardan çok farklı bir tutum içinde olduğunu görüyoruz. Fadıf'te kullanılan yerel sözcüklerin çoğu ölçünlü

(standart) dilin sözlüklerinde yer almadığı gibi, bazılarını Derleme Sözlüğünde de bulamıyoruz. Bu durum bir eleştiri konusu olsa bile, kurmaca yapıtlarda sözcüğün tek başına anlamının bilinmemesini her durumda bir kusur olarak görmek doğru değildir. Kurmaca yapıtların bir özelliğidir bu; okurun, sözcüğü tek başına anlamasından çok, anlatılan olayı, ilişkiyi, anlamı, iletiyi anlaması önemlidir. Anlaşılması gereken tek bir sözcük değil, o sözcüğün içinde yer aldığı cümledir, hatta cümlenin de üstünde sözce'dir ya da bağlamdır. Kimi dilbilimcilere göre; "sözcüklerin anlamları yoktur, kullanımları vardır." (Guiraud, 1979, s. 26)

"Kısaca belirtmek gerekirse, bir gösterge, öteki öğelerle birlikte ve onlarla bütünsel olarak, onların da yardımıyla bir kavramı yansıtmaktadır ki, göstergelerin bağlı bulunduğu bu öğelerin oluşturduğu bu bütüne bağlam adını veriyoruz. Ancak hemen ekleyelim ki, belli bir kavramın kesinleşmesi yalnızca, sözcüğün birlikte bulunduğu öğelere değil, göstergenin içinde geçtiği sözce'lere ve konu'ya bağlıdır." (Aksan, 1982, s. 202)

Bu bilim adamlarının görüşlerinden hareket edildiğinde, sözcüklerin tek başına anlamlarının bilinmemesi, kesinkes bir kusur olarak değerlendirilmemelidir. Anlatılan kişilerin dünyasını, kültürünü, kullandıkları araç ve gereçleri, üretim ilişkileri gibi çok yaşamsal değerlerini anlatan sözcükleri, yazar o yaşamın dışında görmediği için, kullanmayı yeğler, okur o sözcükleri, yazarın anlattığı yaşamla birlikte algılar, o yaşamla iç içe görür, dolayısıyla yadırgamaz da...

Cumhuriyet döneminde Türkçeyi zenginleştirmek için izlenen yollardan biri de halk ağızlarından yararlanmak olmuştur. (Korkmaz, 1963, s. 57) Gülten Dayıoğlu çocuklar için de yazsa, özellikle ilk yapıtlarında kendini bu çabanın dışında görmemiştir. Aşağıdaki sözcükler Türkçe sözlüklerde (standart dilin sözlüklerinde) yer almamış sözcüklerdir, bazıları Derleme Sözlüklerinde de yer almamıştır. Bunların bir bölümü ilk kez Gülten Dayıoğlu'nun yapıtlarında rastladığımız sözcüklerdir, yazı dilimize o kazandırmıştır. 1950 sonrası köy edebiyatının etkisi Fadıuş'ın dilinde de görülür:

tutağaç: "Tencereyi tutağaçla tutup tepsinin ortasına indirdi." (s. 91) Türkçe Sözlük'te (TDK) tutacak var.

ura kabı: Bu sözcüğün parantez içinde anlamı veriliyor. "Hanımın tablası, pişirgeç, hamur teknesi, ura kabı (un kap) oklava hazırdı." (s. 105)

pişirgeç: Sac üzerinde pişirilen ekmeği çevirmeye yarayan kürek bıçımında tahta araç. (Derleme Sözlüğü) "Hamur tablası, pişirgeç, hamur teknesi, ura kabı (un kap), oklava hazırda." (s. 105) Türkçe Sözfükte yok.

kıyı: Parça anlamında kullanılıyor. Bu anlamıyla Türkçe Sözlük ve Derleme Sözlüğünde yok. "Bazen, sabahları bir kıyı ekmek yiyen Fadiş, akşama değin onunla dolaşmak zorunda kalıyordu." (s. 70)

saçlık: Örölmüş saçlara takılan gümüş, altın para ya da saçak. (Derleme Sözlüğü) "Örgülerin uçları, arkadaşlarınkı gibi saçlıkla birleştiriliyordu." (s. 142) Bir satır sonra, "saçlık, renkli boncuklardan yapılırdı." (s. 143) diye roman içinde bir açıklama cümlesi de yer alıyor. Bu sözcük Türkçe Sözlük'te yer almıyor.

esiklenmek: Bir kimsenin eksikliğini bulmak (Derleme Sözlüğü) "Cemile esiklenerek Fadiş'in yüzüne baktı." (s. 23) Türkçe Sözlük'te yok.

dürgü: Dürölme şekli, kat. (Derleme Sözlüğü) "Işın sonunda dürgü dürgü şeker var." (s. 57) Bu sözcük Türkçe Sözlük'te yok.

ana çocuğu: Türkçe Sözlük'te ve Derleme Sözlüğünde yok. Üç yaşımdan küçük çocuklar için kullanıldığı Fadiş'te ayraç içinde açıklanıyor. (s. 128)

üstlük: Bir çeşit baş örtüsü. Türkçe Sözlük'te üstlük bıçımında, Gülten Dayıoğlu'ndan bir örnek cümleyle yer alıyor.

d) Ağız Taklidi: Fadiş'te anlatılan kişilerin çoğu kırsal kesimden insanlardır, romanın çok önemli bölümleri köyde ve kasabada geçiyor. Yazarın birkaç yerde ağız taklidine başvurduğunu görüyoruz. Gülten Dayıoğlu ağız taklidinden mızahî bir öge olarak yararlanıyor ya da "komik" göstermek istediği kişilerin konuşmalarında yerel söyleyişe yer veriyor:

Sevimli, yaşlı bir köylü olan Alı Kadir'in sevimliliği biraz da şu konuşmalardadır, sözcükleri söyleyişindedir:

"Demir gazık yıldızını görüyor mu? Aha bak, şu yanda, diye Kutup Yıldızını göstermeye çalıştı." (s. 82)

"Kızlardan biri, köylü şivesiyle hemen konuşmaya girdi:

– Sen Hasangle gelen gız mı?" (s. 97)

Roman kahramanlarının çoğu köy kökenli olmalarına karşın, yazar ağız taklidine çok az yer vermiştir. Romanın önemli kişilerinin (Fadış, anne, baba) konuşmalarında ağız taklidine rastlamıyoruz. Ağız taklidi çocuklarda kolayca gülmeye, gülümsemeye yol açacağından, yazar belki de bu kişileri "komik" göstermek istemediği için ağız taklidine yer vermemiş, yazı diline uygun konuşturmuştur.

Yukarda da belirtildiği gibi, yazar anlattığı çevrenin kültürünü, doğasını, yaşayış biçimini, folklorünü, kullandıkları araç ve gereçleri yansıtan sözcüklere yer veriyor. Bu sözcükler bu kültürün dışında yetişmiş okurlara yabancı gelse bile, kullanmakta sakınca görmüyor: tutağaç, saçlık, dikiltmek, dürgü, yağ cızlatmak, longuz (bir çocuk oyunu), pişirgeç, çat çat okumak, peşkir, ana çocuğu, kışlamak, tekne orucu... Bir bakıma yazar, bu sözcükleri de kullanarak, çocuğa kendi insanımızın dilini, o dilin gerisindeki kültürü, yaşama biçimini öğretmeye çalışıyor; o dille, o kültürle, o insanlarla (kendi insanımızla) bir bağ kurmasını sağlıyor.

2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

a. Fadış'te cümleler genellikle çocuk romanlarının gerektirdiği uzunluktadır. Tek sözcüklü cümleler çok az. Bunlardan birkaçı konuşma cümlesi, bir ikisi de yazarın anlatımı içinde yer alan cümlelerdir:

Yapayalınızdı. (s. 65)

Kararsızdı. (s. 95)

Fadış'te cümlelerdeki sözcük sayısı:

En kısa cümle	1 sözcük
En uzun cümle	30 sözcük
Cümlelerdeki ortalama sözcük sayısı, yaklaşık	5-6 sözcük

Yazar genellikle uzun cümlelerden kaçınmıştır.

(Cümlelerdeki ortalama sözcük sayısı, kitabın farklı bölümlerinden rastgele bir seçimle belirlediğimiz 5 örnek sayfadaki -16., 36., 66., 100., 12., 136. Sayfalar- sözcük sayısının cümle sayısına bölünmesiyle elde edilmiştir.)

En uzun cümleler genellikle "İç içe bileşik cümle" olarak nitelediğimiz cümlelerdir:

"Sonra yine birkaç yakınına mektup yazarak, "Aylık yollamak koşuluyla Fadiş yanınızda kalabilir mi?" diye sormaya karar verdi." (s. 76)

Kitabın bizim belirlediğimiz en uzun cümlesi "İlgî cümlesi" olarak sınıflandırılan (ki'li cümle) cümle grubuna girer:

"Onun yanık tenli buruşuk yüzü, ırı yuvarlak başı, kulaklarına dekinen fötr şapkası, yakası yamalı ceket, soluk pantolonu, mest ve lastikleri kendine öylesine uygundu ki, sanki bu kılıkla doğmuş gibiydi." (s. 82, toplam 30 sözcük)

Bir iki örnek dışında, kısa cümleler genellikle konuşmalar içinde yer alan cümlelerdir. Cumhuriyet edebiyatında gittikçe yaygınlaşan bazen tek bir sözcüğe, tek bir ünleme kadar inen karşılıklı kısa konuşmalar Fadiş'te bir yerde göze çarpıyor:

"- Senin anan baban var mı kızım? diye sordu.

- Var, dedi Fadiş.

- Neredeler?

- Anam Ankara'da, babam bilmem.

- Baban öldü mü?

- Ölmedi.

- Ne iş yapar?

- Hııııı!" (s. 140)

b. Yüklemlerine göre cümleler; 1. Eylem cümlesi, 2. Ad cümlesi, olarak ikiye ayrılır.

Öğelerin dizilişine göre cümleler; 1. Kurallı cümle (Düz cümle), 2. Devrik cümle, 3. Kesik cümle olarak üçe ayrılır. (Atabay, 1981, s. 68)

Fadiş'te cümle kullanımındaki çeşitliliği belirlemek için farklı bölümlerden seçtiğimiz ve aşağıda metinleri verilen dört sayfa üzerinde yaptığımız incelemede şu sonuçlara vardık:

helaya gidiyordu. Merdiven başında ak sakallı, beyaz cübbeli bir dedenin durduğunu görür gibi oldu. O gece korkuyla geriyeye dönüp yatağına sokuldu, yorganı başından aşırıldı. İşte şimdi, bunu düşünüyordu: "Ya şimdi dede çıkarsa?" İçinde korku, çığ gibi büyüyordu. Kulağına ayak patırtıları geliyor, kapı tokmağının döndüğünü görüyordu. Uzun bir süre kendini kuruntulara kaptırdı. Yatakta donakalmış gibiydi. Sonra birden gücünü topladı. İstinden yorganı fırlatıp kendini sokağa attı.

Amcasının evine vardığında, öğlen olmuştu. Yengesi ortalık süpürüyordu. Fadiş'i görünce, süpürgeyi bırakıp yanına geldi ve telâşla bağırdı:

– Ne oldu Fadiş?

Yavrucağın bir yanağı ile üst dudağı şişip morarmıştı. Gözlerinin içi kan çanağına dönmüştü. Fatma Kadın, içten bir "Ah!" çekip onu kucağına oturttu. Fadiş, bir solukta olanları anlattı. Dedeye ilgili bölümü anlatırken, yengesi sözünü kesti. Fadiş'e acımişti, Kâmil Bey için, ağzına geleni söylüyordu.

Akşam üstü, Fadiş evlerine gitmedi. Babasıyla karşılaşmaktan çok korkuyordu. Amcasının evinde, erkenden bir mindere kıvrılıp, gözlerini kapadı. Amcası akşam yemeğine geldiğinde ona seslendi. Fadiş sustu. Yengesi dayak olayını anlattıktan sonra:

– Elleme uyusun çocukcağız, dedi.

Fadiş, buna sevindi. Açlıktan, karnı gurlaya gurlaya orada yatıp kaldı.

Sabahleyin uyandığında, babasını baş ucunda buldu. Önce, korkulu bir düş sandı. Gözlerini ovaladı. Gördüğü gerçekti. Onun uyandığını gören babası, sert bir sesle konuşmaya başladı:

Yüklemine göre (temel cümleler değerlendirildi): (F, s. 66)

Toplam cümle	31
Ad cümlesi	1
Eylem cümlesi	30

Ögelerin sıralanışına göre: (F, s. 66)

Toplam cümle	31
Düz cümle	31
Devrik cümle	Yok
Kesik cümle	Yok

Fadiş'in yattığını görünce, dönüp annesine baktı.

Annesi açıkladı:

– Uyuyor kızcağız. Yorgun olmalı.

Hasan omuz silkti:

– Bunun geldiğini herkes duymuş. Okulda soran sorana. Öğretmen bile, "Gelen kız, neyin oluyor?" diye sordu.

Hasan bunları anlatırken, sokak kapısı çalındı. Bekir Ağa da yemeğe gelmişti. Fadiş'in uyuduğunu görünce, karısına dönüp, "Ne oluyor?" gibilerinden başını salladı. Zehra Kadın alçak sesle yanıtladı:

– Komşular gelmişti. Kız konuşurken uyudu kaldı yavrucağ.

Bekir Ağa:

– Vakıtlı, vakitsiz uyunur mu? deyince, Zehra Kadın, Fadiş'e doğru eğildi; omzundan tutup hafifçe sarstı:

– Fadiş, Fadiş, kalk. Öğlen oldu!

Fadiş, hemen doğruldu. Gözlerini ovuşturdu. Biraz utanarak Bekir Ağayla Hasan'a baktı. Bekir Ağa, ondan yana bakmıyordu. Ama Hasan, gözlerini dikmiş, onu boş bakışlarla süzüyordu. Fadiş ayağa kalkıp, kapıya doğru birkaç adım attı. Kararsızdı. Sofra kuran teyzesi durumunu sezdi:

– Haydi kızım dikilip durma! Git, yüzüne biraz su çarp, dedi. Fadiş hemen odadan dışarı çıktı.

Soğuk suyla biraz canlandı. İş bittiği halde sofada oyalanıyor, içeri girmek istemiyordu. O sırada içinden, sokağa fırlayıp, yol boyunca koşmak, buradan kaçıp uzaklaşmak geldi. Sonra nereye gideceğini düşündü. Hafize Ninenin masallarındaki kurtları, haramileri, iğneli beşikler, devleri, cadıları anımsadı. Korkuyla odaya sokuldu.

Odadakiler yemeğe başlamışlardı. Teyzesi sofraya oturmasını işaret etti. Sofrada bulgur pilavı ve ayran vardı.

Yüklemine göre: (F, s. 95)

Toplam cümle	37
Ad cümlesi	2
Eylem cümlesi	35

Öğelerin sıralanışına göre: (F, s. 95)

Toplam cümle	37
Düz cümle	36
Devrik cümle	1
Kesik cümle	Yok

Yukarıdaki sayfada düz cümle dışındaki cümle türlerini kişilerin konuşmalarında görüyoruz.

– Önümüzdeki yıl sen de okula gidersin, diye onun gönlünü aldı ve okuma kitabını açıp, bilmecelerin yanıtlarını okudu. İki çocuk yeniden sevinçle kucaklaştılar.

İlkbaharla birlikte köyde, iş zamanı başlamıştı. Herkes, sabahın erken saatlerinde tarlaya, bahçeye gidiyordu. Köye hava kararırken dönüyorlardı. Fadiş çağındaki çocuklar, tarlaya gitmez, anneleriyle evde kalırlardı. Bu nedenle Fadiş, arkadaşlarıyla akşama değin bol bol oynayabiliyordu.

En sevdikleri oyunlar; evcillik, beş taş ve longozdu.

Küçük taşları toplar, bunları dizerek, evler ve göz göz odalar yaparlardı. Sonra onların içine girip oturur, doyulmaz komşuluk, ana babalık oyunlarına dalarlardı. Bu oyunlarda; Fadiş'in evi, en süslü ve en güzeli olurdu. Fadiş, oyun sırasında İstanbul'dan arta kalan anılarını yenilerdi. Kiremit ve taş parçalarıyla, sokaktan bölüp ayırdığı evini; koltuk, masa, iskemle gibi eşyalarla döşemeye kalkardı. Topladığı taşların ve kiremit kırıklarının kimi masa, kimi si iskemle olur; odanın içine yerleştirildi.

Fadiş, evini yüksek sesle, söylene söylene döşerdi. Komşu evcıkları döşemeye çalışan arkadaşları, işlerini bırakıp onun yaptıklarını izlerlerdi. Taştan, tuğladan yapılmış koltuklarına, masalarına şaşkın şaşkın bakarlardı. Her birinin, yalancıkdan, birkaç çocuğu olurdu. Çocuk diye göğüslerine bastırdıkları taş parçaları, gerçek bir ana içtenliğiyle öpüp okşar, bazen de öfke lenip döverlerdi.

Bu arada yalancıkdan düğünler düzenlenirdi. Sırmalı şalvarlar, canfescarlar (sokak örtüsü) gerçek bir coşkuyla ve kwançla giyilip çıkarılırdı.

Böylece sürüp giden evcillik oyununun gerçekten tadı–

Yüklemine göre: (F, s. 100)

Toplam cümle	22 cümle
Ad cümlesi	1
Eylem cümlesi	21

Öğelerin sıralanışına göre:
(F, s. 100)

Toplam cümle	22
Düz cümle	22
Devrik cümle	Yok
Kesik cümle	Yok

– Kısmetiniz bol olsun oğlanlar, kızlar! diye, onları selâmladı. Çocuklar, "Heeey, heey," diye bağrışmaya başladılar. Davul, yine sus işareti verdi. ıbir;

– Çocuklar! Kapıları taşlamak, yumruklamak, tekmelemek yok. Yalnız, manî atıp, deyiş söyleyeceğiz. Verileni beğenmemek de yok. Taş da verseler hor görmeyeceksintiz, dedi. Sonra çocuklara şöyle bir göz attı:

– İçtinzde ana çocuğu varsa eve götürün. Biliyorsunuz, sonra ağlayıp bağıyorlar. Gecenin tadı kaçıyor.

Fadış de herkes gibi, yanına yönüne bakındı, ana çocuğu göremedi (üç üç yaşına kadar olan çocuklara, ana çocuğu deniliyordu). Tam bu sırada, kalabalığın arasında Süleyman seslendi:

– Durun, kardeşim de gelmişti. Onu anama bırakayım.

Kardeşi, üç yaşlarında bir kızdı. Eve götürüleceğini anlayınca, yaygara-yı bastı. Süleyman onu, sımsıkı kavrayıp kucakladı. Kalabalıktan kurşun gibi fırladı. İki yana sallana sallana koşup gözden kayboldu. Kısa bir süre sonra, soluk soluğa döndü.

İlk olarak Hacı Halil'lerin, sonra da Hacı Gülsüm'lerin evine gitmeye karar verildi. Hacı Halil'ler, geçen yılların alışkanlığıyla, kulakları seste, manicilleri bekliyordlardı. Hacı Halil, çocukları pek severdi, manicillerin içinde, torunları da vardı Her yıl olduğu gibi, bu yıl da ilk kez kendi kapısına gelineceğini biliyordu. Ev halkına:

– Bu yıl yemişleri ben dağıtacağım, dedi.

Davul kapının önünde gümlmeye başlamıştı. Bir süre, "Dum, dum, dum-dum da dumdum!" ses sürdü. Sonra çocuklar, hep bir ağızdan; manilere deyişlere başladılar:

Yüklemine göre: (F, s. 128)

Toplam cümle	29
Ad cümlesi	4
Eylem cümlesi	25

Öğelerin sıralanışına göre:
(F, s. 128)

Toplam cümle	29
Düz cümle	29
Devrik cümle	Yok
Kesik cümle	Yok

Yazarın anlatımı içinde cümle çeşitliliğinin az olduğu görülmektedir.

Özellikle yazarın anlatımı içinde cümle çeşitliliğinin az olduğu görülmüştür.

Yukardaki sayfada düz cümle dışındaki cümle türlerini kişilerin konuşmalarında görüyoruz.

3. Edebi Sanatlar

Kitabın farklı bölümlerinden rastgele bir yöntemle seçtiğimiz dört sayfayı (s. 15, 35, 70, 110), yaklaşık 126 cümleyi inceledik, edebi sanatların kullanımı açısından aşağıdaki sonuçlar ortaya çıktı:

Toplam 4 sayfada:

Benzetme	5
İğretileme	1
Mecaz	8
Mecaz-ı mürsel	7

En çok mecaz sanatının kullanıldığı görülmektedir.

Belirlediğimiz bu edebi sanatlardan birkaç örnek:

Benzetme:

"Su, sabah serinliğinde buz gibiydi." (s. 7)

"Fadîş, saçlarını köylü arkadaşlarınıninkiler gibi beş altı tane örgü yaptırıyordu." (s. 110)

İğretileme:

"Fadîş'in sevgisi, özlemi içini yakıp kavuruyordu." (s. 15)

Mecaz:

"Hayırsız adamın çocuğunu iyi ettin de **attın**." (s. 15)

"Kamil Bey, kentte başka bir kadınla **yaşıyordu**." (s. 15)

"Yenge ağır bir hastalık geçiriyordu." (s. 70)

Mecaz-ı mürsel:

"Fadîş'in "Anne, anne!" diye ağlayışı kulaklarından gitmiyordu." (s. 15)

Yukarıdaki tablo ve örneklerde de görüldüğü gibi Gülten Dayıoğlu belirlediğimiz dört yaygın edebî sanat içinde, en çok mecaz ve mecaz-ı mürsel sanatını kullanıyor. Bu durum yalnız yazarın kendi çabasından kaynaklanmıyor, bize göre Türkçenin günlük dildeki anlatım olanakları içinde de mecaz ve mecaz-ı mürselin yaygınlığından, ayrı bir yeri olduğundan ileri geliyor. Yukarıdaki mecaz ve mecaz-ı mürsel sanatlarının yer aldığı kullanımlara, günlük dilde çok rastlıyoruz. Ancak günlük dildeki bu kullanımları görüp yazı diline aktarmanın da, ayrı bir dikkat ve özen gerektirdiğini yadsımamak gerekir.

4. Deyimler

Halk diline özgü deyimleri, Türkçenin deyimlere bağlı zenginliğini Fadiş'te de görüyoruz. Gene rastgele örnekler alarak seçtiğimiz sayfaların kiminde kullanılan deyim sayısının onu bulduğunu gördük. İncelediğimiz altı sayfada (s. 10, 50, 70, 58, 82, 89) toplam 39 deyim belirledik. Bu durumda her sayfada yaklaşık 6 deyim kullanılmıştır.

Örnekler:

"Ağlayıp sızlanmak yararsız." (s. 10)

"... başlarını sokacak birer barınak yapmaya giriştiler." (s. 10)

"Yedikleri içine sınıyordu." (s. 50)

"Zalha Nine ise çocuk, hasta ve ev işinden, dünyayı gözü görmüyordu." (s. 70)

"Fadiş'in akli buna bir türlü ermiyordu." (s. 82)

5. İkilemeler (Fr.; İng.; Alm. Handladyoin)

İkilemeler: "Anlamı güçlendirmek için, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran sözcüklerin yan yana kullanılması: Yavaş yavaş, ağır ağır, tek tek, ufak tefek..." (Hatiboğlu, 1972, s. 55)

Halk dilinde yaygın olarak kullanılan ikilemelere Fadiş'te de yer yer örnekler bulabiliriz:

"Artık çat çat okuyup yazmaya başlamıştı." (s. 142)

"Fadiş'in içine dalga dalga sevinç yayıldı." (s. 136)

"Karnım gurul gurul gurulduyo." (s. 85)

"Lokmaları bir iki geveleyip çabucak midesine indiriyor." (s. 85)

"Evleri, minareleri karanlıkta, yığın yığın gölgeler gibi görünüyordu." (s. 86)

2. DÖRT KARDEŞTİLER

Özet:

Dört Kardeştiler'de, başta anne olmak üzere, art arda yakınlarını yitiren dört kardeşin öyküsü anlatılır. Önce anne, ardından baba, bir süre sonra da dedeleri ölünce, kardeşlerin sorumluluğu en büyük kardeş Feten'e kalır. Kardeşlerden ikisi (Habibe, Döndü) evlatlık olarak kente, varlıklı bir aileye verilir. Feten bir yandan ilkokulda okurken, bir yandan da başkalarının içinde çalışarak, Yaşar'ı büyütmeyle çalışır. Köyün açık-göz muhtarı Feten'i de para karşılığı büyük kente, Azmi Bey adında birine evlatlık verir. Azmi Bey'in karısı aksı, köylülere tepeden bakan biridir. Adı evlatlıktır ama, burada hizmetçi gibi kullanılır. Sürekli horlanır, ezilme görür. Üstelik kardeşi Yaşar'ı da çok özler. Evin hanımı sokaağı çıkarken, kapıyı üstünden kitleyip gitmektedir. Gene böyle eve kapatıldığı bir gün, alt katlardan çıkan bir yangında, itfaiye erlerinin yardımıyla ölmekten kurtulur, hastaneye kaldırılır. Çok iyi bir insan olan hastanenin başhekimı, onun yaşam öyküsünü öğrenince, daha yakından ilgilenir. Feten, bu arada köyün muhtarının da değiştiğini öğrenir. Yeniden köyüne dönecek, bire bin veren topraklarda çalışacaktır; sevinç içinde otobüse binerken, bu düşünceler geçer kafasından.

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU

1. Toplumsal Konu ve İletiler

Yoksulluk: Gülten Dayıoğlu Fadış gibi, bu romanda da kişilerini yoksul kesimden seçiyor. Dört kardeş yakınlarını yitirip kimsesiz kalınca, yoksulluk yüzünden sorunları, sıkıntıları daha da büyür. Geçimlerini sağlayacak hiçbir gelirleri, güvenceleri yoktur; herhangi bir kurumun desteği de olmayınca, geriye komşuların, köylülerin yardım ve ilgisi kalır. Nevzer Kadın, öğretmen, hastanenin başhekimı gibi iyi insanlar sayesinde güçlüklerin üstesinden gelmeye çalışırlar. Bunlarla şu ilettyi vermek ister yazar.

Yoksul ve kimsesiz çocuklara ortak bir dayanışma içinde yardımcı olunmalı, sorunlarına çare aranmalı.

Çocuk istismarı: Kimsesiz çocuklara yardım etmek isteyenler olduğu gibi, onlardan yararlanmak isteyen açığözler de vardır. Dört Kardeştiler'deki muhtar böyle biridir. Feten'in iki kardeşini para karşılığı evlat-

lık olarak vermiş, çeşitli baskılarla Feten'i de sevgisiz bir aileye evlatlık vermiştir. Bu olaydan çıkan ileti şudur:

Çocuklar zorla, baskıyla, hele de sevgisiz ailelere evlatlık olarak verilmemeli, para kazanmak ya da çıkar sağlamak için onlardan yararlanılmamalıdır.

Köylüler arasında kavga: Edebiyatımızda Yılanların Öcü (F. Baykurt, 1959), Susuz Yaz (N. Cumalı, 1962) gibi pek çok yapıtta anlatılan köylüler arasında toprak, su vb. nedenlerle yaşanan kavgaların bir benzeri de bu romanda anlatılır. Koruluk yüzünden iki köy arasında çıkan kavgada Feten'in babası öldürölür, böylece çocuklar annelerinin ardından babalarını da yitirirler. Bu olaylarla, köylülerin bilgisizlik ve çıkar yüzünden birbirlerine ve doğaya verdikleri zarar anlatılır.

Kız çocuklarının okutulmaması: Köylülerin özellikle kız çocuklarını okutmaya eğilimli olmadıkları, bu yüzden eğitimcilerin Anadolu'da önemli sorunlar yaşadıkları, hem edebiyat yapıtlarında, hem eğitimcilerin anılarında sıkça işlenen, değinilen toplumsal sorunlardanır. Sıdika Avar'ın **Dağ Çiçeklerim** (1986) adlı anı kitabında bu konuda çok çarpıcı olaylar anlatılır. Yazarın Doğu Anadolu'da bir generalle arasında geçen şu konuşma, bu sorunun daha yakın zamanlara değin hangi boyutlarda yaşandığını gösteriyor:

"Kızımla Mazgirt'e gitmek için izin istedim. Programımı açıkladım.

– Paşam, kızlarımızın jandarma ile toplanması hem çocukları hem aileleri ürkütüyor. İzin verirseniz köylere çocuk toplamaya ben gideyim. Aileler kime teslim ettiklerini, kimin okutacağını görürlerse gönülleri rahat olmaz mı?

– Ben de bunu çok düşündüm. Hangi öğretmen? dedi ve durdu. Dikkatlice bana baktı, sertçe:

– Kelleni koltuğuna aldığının farkında mısın?

Bir an düşündüm. Soruyu karşı soru ile karşıladım:

– Efendim bu kelle düşerse kızımı okutur musunuz?

Paşanın üzüldüğü yüzünden belliydi. İki elni masanın üstüne koyarak ayağa kalktı, askerce:

– Evet! dedi" (s. 70, 71)

Gülten Dayıoğlu bu boyutta olmasa bile, daha önce Fadıf'te de ele aldığı kızların okutulması konusuna, Dört Kardeşiler'de de değinir, kız çocuklarının da okutulmasını telkin eder.

"Feten o yıl okula başlayacaktı. Aslında geçen yıl gitmesi gerekiyordu. Ne var ki dedesi, "Yaşar ortada kalır." diye düşünerek onu okula yazdırmamıştı. Başöğretmen de Feten'in peşini bırakmıyordu." (s. 34)

Feten'in babası kızının okumasını istediğı halde, dede karşı çıkar. Sonunda babanın istediğı olur, Feten okula yazılır.

Evlât edinme: Romanda ele alınan önemli sorunlardan biri de. kız çocuklarının evlatlık adı altında, hizmetçi gibi çalıştırılmasıdır. Ülkemizde gittikçe azalan, halk dilinde "besleme" de denilen bu olay, bir bakıma 19. yüzyıl Türk romanının yaygın konularından olan (Tımur, 1991, s. 27) cariyelik kurumunun Cumhuriyet döneminde aldığı yeni biçim olarak da görülebilir. Romanda eleştirilen, hatta çok korkunç bir olay olarak gösterilen evlatlık olgusu, günümüzde hem kimsesiz çocuklar için, hem çocuksuz aileler için geçerli bir yol olan evlatlık edinme olgusu değil, halk dilinde en doğru anlatımını bulmuş olan besleme (Türkçe Sözlük, 1983, s. 144) olgusudur. Ancak yazar bu iki olguyu birbirinden ayırınadan, evlatlık verilmeyi, üstelik bütün yakınlarını yitirmiş çocuklar için bile, korkunç bir olay olarak anlatıyor. Yazar bir bakıma toplumun çok gerilerden gelen ve bilinçaltına sınımış korkularından yararlanıyor.

Bazı töre ve gelenekler: Köydeki toplumsal yaşam içindeki önemli gelenek, görenek ve töreler bu romanda da anlatılır. Örneğın; sünnet düğünü bunlardan biri. Geleneğe göre, varlıklı insanlar kendi çocuklarıyla birlikte yoksul çocukları da sünnet ettirirler. Romanın üçüncü bölümünde (s. 36) çocukları çokça eğlendiren böyle bir düğün anlatılır. Böylece çocuklara köydeki bazı sorunlar anlatılırken, köydeki toplumsal yaşamı güçlendiren güzel gelenek ve göreneklerin varlığı da sezdirilir.

2. İnsana Değgin Konu ve İletiler

Ölüm acısı: Ölümün getirdiğı acı ve sarsıntılar romanda önemli yer tutar. Bu evrensel acıyı romanın kahramanları üç önemli olayla yaşarlar: Önce annenin, sonra babanın, sonra da dedenin ölümü... Bu olaylarla okurda güçlü bir acıma duygusu yaratılıyor ve roman bu tür olaylarla bir melodram özelliğı kazanıyor.

Kardeş sevgisi ve aile bağları: Romanda işlenen önemli konulardan biri de kardeş sevgisidir. Feten, art arda yakınlarını yitirince, küçük kardeşlerine hem anne, hem baba gibi sahip çıkar. Bir melodram havası içinde de olsa, çocuklara kardeş sevgisi, kardeşler arasındaki dayanışmanın önemi anlatılır. Feten zorla evlatlık verildiği evde hep köyünü ve kardeşini düşünür:

"Neden buradayım? Köyümü seviyorum, kardeşlerimi özlüyorum." (s. 146)

Anasızlığını Feten kardeşiyle, kardeş sevgisiyle unutmaya çalışır:

"Kadın, bunları söylerken, Feten'in içi bir hoş oldu. Yüreğinin başına, dayanılmaz bir sızı saplandı. Boğazına düğümlenen hıçkırığı gidermek için yutkunduydu, yutkunduydu, olmadı. Gözlerinden tıtır tıtır yaşlar dökmeye başladı. Küçükler boyunlarını bükmüş, ona bakıyorlardı. Yaşar, ablasının önünde dikilekalmıştı. Hemen atılıp Feten'in boynuna sarıldı:

"Ağlama ablam, ağlama! diyerek onu öptü, öptü..." (s. 38)

Yardımseverlik: Yardımseverlik hem Fadiş'te, hem Dört Kardeştiler'de insani ilişkilerde önemli bir değer olarak anlatılır. Çocuklara romanın pek çok yerinde yardımlaşmanın, iyilik etmenin güzelliği telkin edilir:

"Feten okula bazan sabahtan öğleye; bazan da öğleden sonra gidebiliyordu. Öğretmen durumlarını bildiği için, ona kızmıyordu. Arada bir Dede'nin hatırını sormak için evlerine geliyor, her gelişinde de Feten'e biraz para bırakıyordu. Feten, ilkinde parayı almamakta direnmişti. Ama öğretmen, "Zor durumlarda yardımlaşmanın gerekli olduğunu; okulda adlarını öğrettiği yardım kurumlarının bu işler için kurulduğunu" anlatmıştı. Feten bunun üzerine parayı almaya razı olmuştu." (s. 89)

3. Yurt ve Doğa Sevgisi

Yurdumuzun önemli sorunlarından olan, ağaçların yok edilmesi, doğaya karşı acımasızlık, Dört Kardeştiler'de de ele alınır, eleştirilir:

"Koruya, komşu köyün keçi baskınları, yeniden başlamıştı. Keçiler, ağaçların yeni sürgünlerini ve körpe filizleri acımadan yiyorlardı. Sürgün verip filizlenmeyen ağaçlar, gelişemiyorlardı. Feten'in babası, gün bo-

yunca elinde sopayla keçi kovalıyordu. Fakat keçiler, bir yandan kaçıyor, öte yandan yine dalıyorlardı koruya." (s. 77)

Köyün muhtarı bu durumu şöyle eleştirir:

"– Biz o koruyu, ne zorluklarla bu duruma getirdik, biliyor musun? Her bir ağacında köylünün emeği ve parası yatıyor. Senin için, keçiyi kurşunlamak ne denli günahsa, bizim için de ağaçlara, onların körpe filizlerine kıymak öylesine gühah! Korumuzdaki bir fıdanı, bin keçiye değışmem. (...) Bizim korumuz, köyümüze ve köylümüze hayat veriyor. (...) Koruyu çocuklarımıza miras bırakacağız. Onlar bizimle övünecekler." (s. 79)

Gülten Dayıoğlu Dört Kardeştiler'de yurt sevgisinin, başta doğal güzellikler olmak üzere, yurdun bütün güzelliklerine sahip çıkmak olduğunu anlatıyor. Ayrıca Fadış'te de gördüğümüz gibi, yurt sevgisini köy ve köylü sevgisiyle, halkın büyük çoğunluğunu oluşturan bu kesime duyulan sevgiyle iç içe görüyor; yurt sevgisini soyutluktan kurtarıp, halka ve doğaya bağılı bir sevgi olarak somutlaştırıyor. Köylülerin doğaya bağılı, üretime dönük, geleneklerle iç içe yaşamına çocukta bir sevgi ve ilgi uyandırmak istiyor. Onun bu tutumu, Ziya Gökalp'ın Türkçülüğün Esasları'nda "halka doğru" ilkesini açıkladığı şu sözlerinin, çocuk edebiyatına yansması, edebiyattaki uygulaması da sayılabilir:

"Bir taraftan halkın içine girmek, halkla beraber yaşamak, halkın kullandığı kelimelere, cümlelere dikkat etmek. Söylediğı darbimeselleri, an'anevi hikmetleri işitmek. Düşünüşündeki tarzı, duyusundaki üslubu zaptetmek, şirini, musikisini dinleyerek, raksını, oyunlarını seyretmek. Dini hayatına, ahlaki duygularına nüfuz etmek." (1969, s. 45)

Çocukların söğütten düdük yaparken duydukları heyecan, alınlarına yapıştırdıkları hatmli çiçeklerinin yarattığı sevinç, sünnet düğünlerindeki eğlenceler, "kına anası" dedikleri kadınların ellerine sürdükleri kınanın verdiği mutluluk... Tekerlemelerle başlayıp, manilerle sürüp giden, pek çok folklorik renklerin sergilendiğı bir roman... İlk önemli çıkış noktası Ziya Gökalp'ın yukarıdaki sözleri sayılabilecek "halkçılık" anlayışının çocuk edebiyatındaki izlerini, etkilerini hem Fadış'te, hem Dört Kardeştiler'de görebiliyoruz.

1950'li yıllardan sonra özellikle Anadolu'dan yetişen yazarların romanlarında folklorik öğeleri bolca kullanmaları görülür. Ancak bu öğele-

rin kimi yapıtlarda yerli yerinde kullanılmadığı eleştirmenlerin (Bayrak, 1978, s. 434) dikkatinden kaçmamıştır. Dört Kardeştiler'de de özellikle başlangıçta uzun uzun sergilenen folklorik renklerin roman dokusuna iyi sindirilmediğini, romanın bütününe yayılmadığını söylemek gerekir.

Gülten Dayıoğlu, insanların köyden kaçmasını, uzaklaşmasını değil, tam tersine köye yönelmesini savunur. Feten, evlatlık verildiği evden kurtulup köye giderken, orada aç kalmayacağına, mutlu olacağına inanır. Şu sözler onundur:

"Köyümüz cennet gibi, tarlalar bire bin verir. Yaz gelince bağlar, bahçeler meyva ve sebzeyle donanır. İyi niyetle çalıştıktan sonra, köyde bizim gibi daha niceleri beslenip doyar." (s. 158)

Yaşanan olaylardaki karamsarlığa karşın, roman yukarıdaki sözlerle verilen iyimser bir iletî ile biter: Köy cennet gibidir; insanlar iyi niyetle çalışırlarsa, orada kolayca geçimini sağlayabilirler.

Bu iletî, Fadış'teki iletîyle hemen hemen aynıdır, aynı sözlerle özetlenebilir: Çocuklar Anadolu'ya!...

Gülten Dayıoğlu'nda yurt sevgisi, bir bakıma Anadolu (köy, köylü) sevgisiyle bütünleşmiştir, özdeşleşmiştir.

B. KİŞİLER

Feten

Fadış gibi, Feten de küçük bir kızdır; büyük olaylar, büyük acılar geçmiştir başından. Annesi ölünce üç kardeşe annelik yapmak ona düşer. Ardından bir köy kavgasında babası da öldürülmüş, babalık görevini de o üstlenmiştir. İki kardeşi uzak bir kente evlatlık verilince, bunlara iki kardeşinin özlemi de eklenir. Yaşadıkları bunlarla da bitmez, başlarındaki tek büyükleri Dede de ölünce, Feten kardeşi Yaşar'la köyde yapayalnız kalır. Karşılıksız yardımdan hoşlanmayacak kadar da onurludur. Başkalarının işine gider, çobanlık yapar, hem okur, hem de kardeşi Yaşar'a bakıp büyütür. Yaşadığı bunca acı olaya karşın o güçlü kalmayı bilir, direnme gücünü yitirmez. Yaşamında ölüm, acı, özlem, gözyaşı, baskı, ezilme... hepsi vardır. Onun yaşadığı olaylar yukarıdan beri anlaşılacağı gibi bir melodram çerçevesinde gelişir. Bu durumda Feten'i de bir melodram kahramanı gibi görmek gerekir. Bunca acının ardından kendisini evlatlık vermek isteyen açık gözlerle de savaşı. Gırıp çıktığı

yerlerde, hem öksüz, hem yetim bir çocuğun yarattığı duygusallık yaşanır:

"Yaşlı konuk, ellerini dizlerine vurdu:

– Vah vah!... Bu dört yavru dökülü kaldı desene? Yetimlere içim yandı. Tevekkeli değil, hepsinin de boyunları bükük, renkleri soluk... Ah ölüm, ah!...

Kadın bunları söylerken, Feten'in içi bir hoş oldu. Yüreğinin başına, dayanılmaz bir sızı saplandı. Boğazına düğümlenen hıçkırığı gidermek için yutkundu, yutkundu, olmadı. Gözlerinden tıtır tıtır yaşlar dökülmeye başladı. Küçükler boyunlarını bükmüş, ona bakıyorlardı. Yaşar, ablasının önünde dikilekalmıştı. Hemen atılıp Feten'in boynuna sarıldı:

"Ağlama ablam, ağlama! diyerek onu öptü, öptü..." (s. 38)

Kimi böyle acırken; acımasız, bencil insanlarla da karşılaşır. Evlatlık verildiği evde tam bir tutsak gibi yaşar, adı bile değiştirilir. Romanın sonunda iyiliğini gördüğü başhekım onun kişiliğini şöyle anlatıyor:

"Sen iyi yürekli ve güçlü kızsın." (s. 159)

Bu iyi yürekli ve güçlü kız, yeniden köyüne dönme mücadelesini kazanır.

Fadiş gibi, Feten'in dış portresini veren betimlemeler de bulamıyoruz romanda. Bu anlamda ona en çok yaklaştığımız, dış portresine ilişkin bir iki küçük çizgi görebildiğimiz tek bir betimleme var romanda:

"Feten, dedesinin yatağının kenarına oturmuş ağlıyordu. Yüz ifadesi ve davranışları, olgun bir kadın görünümündeydi. Bakışları karanlıktı. Boynu bükülmüş, omuzları çökmüştü. Gözyaşlarını silip dedesine sokuldu." (s. 87)

Kısaca söylemek gerekirse, Feten olağanüstü güçte bir çocuk olarak anlatılır. Dört çocuklu bir aileyi, bir başına ayakta tutabileceğine inanır, buna yazar da inanır, böyle bir bakışla anlatır kahramanını.

Aile Çevresi: Baba, Dede

Feten'in aile çevresinden iki kişiyi tanıyoruz romanda. Köylülerin Pek Salih dedikleri baba köyün bekçisidir. Romanın başında şöyle anlatılır:

"Yoksuldu ama güçlüydü, korkusuzdu. Evine, çocuklarına bağlı, dürüst ve çalışkan bir adamdı. Kızancıyla karısını ve çocuklarını doyurur, sırtlarındaki gıysileri yılda bir yenilerdi. Gece gündüz köy koruluğunu bekler, köye arada bir uğrardı. Her gelişinde, silahını yağlayıp doldurur, azık torbasını düzer, çocuklarını sevip okşar, eve tuz, şeker, yağ gibi gerekli yiyecekleri satın alır, sonra yine korudaki kulübesine dönerdi." (s. 8-9)

Baba, kendisine verilen görevleri aksatmadan yerine getirir, görevi için ölecek kadar gözü pektir. Köyünün arazisini korumak için bazen günlerce evine gelmediği olur:

"Yaz, geçip gitti. Baba, köye hiç gelemiyordu. Feten bunun nedenini bildiğinden, eskisi kadar dertlenmiyordu ama, komşu köyleri çok kınıyordu. Onlar keçilerini koruya salmasalar, babam köye sık sık gelebilirdi diye düşünüyordu. Oysa babası bütün yaz tetikte beklemiş, bir gün olsun korudan ayrılmamıştı." (s. 34)

Dede kız çocuklarının okumasına karşı çıkarken, o kızını okutmak ister.

Sonunda komşu köylüler arazi anlaşmazlığı yüzünden babayı öldürürler. Bu olay Feten için ikinci büyük darbe olur.

Dede, yaşlı, hastalıklı biridir. Kızların okuması konusunda babaya göre daha tutucudur. Oğlunun öldürülmesi onu daha da sarsar. Yatalak, hastalıklı haliyle o da Feten'e yük olur. Bir gün evlatlık verdiği torunlarının fotoğraflarını Feten'e gösterirken, heyecana yüreği dayanamaz, ölür. Aile bireylerinin arka arkaya ölümü okurda "acıma" duygusunu sürekli diri tutar. Dedenin ölümü de gene bu acı olaylardan biridir. Onların kişilik özelliklerinden çok, acı sonları etkiler okuru.

İyiler ve Kötüler

Dört Kardeştiler'deki kişilerde Fadiş'tekine yakın bir tutumla "iyiler" ve "kötüler" olarak çok keskin, abartılmış çizgilerle ayrılırlar birbirlerinden. Nevzer Kadın, Arif'in babası Ahmet Ağa, öğretmen, hastanenin başhekimisi Feten'e yardımcı olan iyi insanlardır. Romanda öne çıkan iki kötü kişiden biri köyün muhtarıdır.

Romanın onuncu bölümüne kadar (s. 113) Feten'in çatışma içinde olduğu kötü bir kahraman yoktur. Ancak onuncu bölümden sonra köyün muhtarı adeta yeni bir kişiliğe bürünür. Muhtarı önceleri iyi bir in-

san olarak tanıyoruz. Ne davranışlarında, ne sözlerinde, ne yazarın betimlemesinde ne de öteki kişilerin sözlerinde onun kötü, sinsi ya da iki yüzlü olduğunu belli eden bir ipucu yoktur. Babaları ölünce Feten'e şunu söyler:

"- Gün aşırı bizim eve gıt, birer ekmek al. Bizimkilere söylerim. Bu yıl tarhana bulgur yaparken, çokça yapsınlar. Size de verilsin. Arada bir evde pişen yemekten de yollarım..." (s. 86)

Feten, yardımları karşılığında iş istediğinde de, muhtar hep babacandır:

"- Hadı hadı, sen daha çocuksun! Yiyeceğinizi ben vereceğim. Ben vermesem bile köylü bakar size. Baban köyümüz uğruna şehit oldu. Bu köyde kimse sizi aç ve garip bırakmaz..." (s. 88)

Muhtar, anlayışsız karısına karşı da savunur Feten'i.

Romanda evlatlık konusu, olumsuz, kötü bir olay olarak ele alınır. Muhtar, Feten ve kardeşlerini kasabadaki yöneticilere yaranmak uğruna onlardan bir çıkar sağlamak için evlatlık verir. Romanın yaklaşık son elli sayfası Feten'le muhtar arasındaki çatışmaya, kimi zaman kovalamaca biçimine dönüşen olaylara ayrılır. Muhtar kızları razı etmek için zor kullanır, jandarmadan da yararlanır. Onun neden böylesine değiştiğinin herhangi bir açıklaması yoktur romanda. Belli ki iyiyle kötülerin çatışması olmadan romanın yürümesi zordu, böyle bir zorunluluk romanın sonuna doğru kişilerden birinin değişmesine, yeni bir kişiliğe bürünmesine yol açtı.

Fadiş'teki gibi hizmetçi çalıştıran kimi varlıklı ev kadınlarının bir benzerini Dört Kardeştiler'de de görüyoruz. Feten böyle bir eve görünüşte evlatlık verilmiştir, ancak hizmetçi olarak kullanılır. Azmi Bey'in karısı Güler Hanım okurda büyük bir tiksintiye yol açacak kadar kötü davranır Feten'e. Önce zorla saçlarını kestirir, ağır işlerde çalıştırır. Köylülere ya da hizmetçilere tepeden bakan varlıklı ev kadınlarının epey abartılmış bir örneğidir Güler Hanım. Feten onun yanında tam bir tutsak gibidir. Dışarı çıkarken kızın üstünden kapıyı kilitlemesi, onun bu akıl almaz davranışlarından biridir.

Nermi Uygur "Yığın Edebiyatı" adını verdiği bir yazısında (1969, s. 114) "okuyucu merkezli" bir eğilimden söz eder ve bu edebiyatın bir yönünü şöyle açıklar:

"Okuyucu ne istiyorsa o, nasıl istiyorsa öyle ortaya konur bu edebiyatta her şey. Okuyucu acılı yazılardan mı hoşlanıyor, her sayfada gözyaşı fırsatı kollar yazar; gülünç şeylerden hoşlanıyorsa okuyucu, gülüş avcılığına başlar yazar. Yapıtların mutlu bir sonuca mı bağlanacağı, yoksa bir düzine kahramanın art arda ölmesini mi gerektireceği okuyucunun eğilimine göre ayarlanır. Okuyucu korkuya, sertliğe düşkünse yontulmamış kuvvetler çıkarır sahneye..."

Uygur'un "yığın edebiyatı" adını verdiği bu anlayışın yukarıda belirlenen özellikleri, genel olarak "melodram" diye anılan sanat anlayışının özellikleridir. Bu anlayışın çocuk edebiyatındaki en etkin yansıması Kemalattin Tuğcu'nun romanlarında görülür. Gülden Dayıoğlu'nun çocuklar için yazdığı ilk iki romanında (Fadış, Dört Kardeştiler) özellikle kahramanların işlenişinde bu anlayışa yakın özellikler görmek olasıdır.

C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Yüz altmış sayfalık roman, her bölümü küçük bir öykü uzunluğunda, toplam on üç bölümden oluşuyor.

Roman köyde, sokakta oynayan çocukların betimlenmesiyle başlıyor. Üç kardeşiyle birlikte Feten'i ve ailesini tanıyoruz ilkin. Aile tanıtılırken, daha önce yaşanmış olaylar da öyküleniyor. Küçük kardeşi Yaşar'ı doğururken Feten'in annesi ölmüştür, anne öldüğünde de Feten'in altı yaşında olduğunu öğreniyoruz. Romanın sonunda Feten'in başhekimle arasında geçen şu konuşma zaman konusunda bir ipucu daha veriyor bize:

"– Kardeşin kaç yaşında kızın?

– Sekiz–dokuz yaşında olmalı..." (s. 158)

Roman yaklaşık olarak bu ailenin sekiz dokuz yıllık öyküsünü anlatır, olaylar bu zaman dilimi içinde yaşanır.

Dört Kardeştiler köyde başlar, bölümlerin çoğu köyde geçer. Muhtarın ilişkilerinden dolayı bir iki yerde kasaba ve kasabadaki yöneticiler anlatılır. Son iki bölüm (on ikinci ve on üçüncü) Feten'in evlatlık verildiği kentte geçer.

Romanın ilk bölümlerinde Feten'in ailesi, arkadaşlarıyla, komşularıyla ilişkileri, köy ortamı anlatılır. İlk bölümlerinde arka planı oluşturan olaylara ilişkilere daha çok yer verilir: Tekerlemeler söyleyerek oynanan oyunlar, söğütten yapılan düdük, kızların kulak deldirmeleri vb. ilişkiler içinde yaşanan sevinçler... Harman sürmek, buğdayı bulgura dönüştürmek gibi köye özgü işler uzun uzun anlatılır. Feten'in okula başlaması bu ilk beş bölüm içinde anlatılan olaylardandır. Romanın yarısına kadar (s. 77) kişiler arasında bir çatışma yoktur, yalnız iki köy arasında bir sorun yaşandığını romanın başında kısaca öğreniyoruz:

"Apan köyünün koruluğu, bu çevrede ünlüydü. Komşu köyler Apanlıların binbir emekle yetiştirdikleri bu örnek koruluğu hiç çekemelerdi. Bu yüzden fırsat kollar, zaman zaman köylüler keçi sürüsünü koruya salıverirlerdi. İşte o zaman, kıyamet kopardı. Korucudan haberi alan Apanlılar, çoluk çocuk koruya doluşup sürüdeki keçileri kıyasıya taşa tutarlardı." (s. 9)

Baba, köylülerin deyişle Pek Salih, bu koruyu beklediği için evine günlerce gelemediği olur. "Her gidişinde, silahını yağlayıp doldurur, azık torbasını düzer." (s. 8,9) gibi cümlelerle babanın yaptığı işin tehlikesi sezdirilirse de, folklorik renklerle bezeli köy yaşamının uzun uzun anlatıldığı ilk bölümlerde, iki köy arasındaki çatışma güçlü bir merak ögesi olarak yer almaz romanda, romana bu çatışmaya bağlı bir gerilim yansımaz.

İki köy arasındaki kavga sonucu baba öldürülür. Romana yedinci bölümden sonra bu acı ölümün getirdiği duygusal atmosfer egemen olur. Duygusal olaylar birbirini kovalar. İki kız kardeş istemeye istemeye uzak bir kente evlatlık verilir. Babanın acısına onların özlemi de eklenir. Evlatlık verilen iki kız kardeşin bir daha yüzlerini niye göremediklerinin romanda bir açıklamasını bulamıyoruz. Bu iki kardeşin neden yalnızca fotoğraflarıyla avunmak zorunda kaldıklarını anlayamıyoruz. Bütün bunlara bulunabilecek tek neden var: İnsanlar kötü, acımasız, vefasız... Bu bile açıkça söylenmiyor ama, okurun aklına başka bir neden gelmiyor. Daha sonra Feten'in de evlatlık verildiği ailede başına gelenleri görünce, ister istemez evlatlık çocuk alanlara okur olarak kötü gözle bakıyoruz.

Feten evlatlık verilen iki kardeşini son bölümlerde iyice unutmuştur. Yaşar'ı özler de, öteki kardeşler aklına bile gelmez. Roman sonunda dört kardeşin değil, iki kardeşin öyküsü olur. Roman onuncu bölümden

sonra Feten'le açığız muhtar arasında geçen olaylarla yürür. Açığız muhtar kentteki yöneticilere yaranmak için Feten'i varlıklı bir eve hizmetçi olarak vermek ister. Feten, direnir, karşı kor. Feten'le muhtar arasında kovalamacaya kadar varan bu olaylar romanın "çocuksu" boyutunu artırır. Bu kovalamaca jandarmanın da karıştığı bir olaya dönüşür, böylece romanın "heyecan" ve "merak" ögesi güçlenir. Romanın en hareketli bölümleri bu bölümlerdir.

On birinci bölümde Feten'i kentte, evlatlık verildiği zengin evinde görüyoruz. Romanda yaşananlar Feten'in evlatlıktan çok, hizmetçi olarak kullanıldığını gösteriyor. Azmi Bey'in karısı Güler Hanım, Feten'i horlar, eziyet eder, ağır işlerde kullanır, dışarı çıkarken de kapıyı üstünden kitleyip gider. Feten alt katlarda çıkan bir yangından yaralı kurtarılır, bir süre hastanede yatar. Sonra yeniden umut içinde köyüne döner. Hem köyüne, hem çok özlediği kardeşi Yaşar'a kavuşacaktır. Bir melodram çerçevesi içinde yürüyen olaylar içinde, öteki iki kardeşe ne olduğu okurun kafasında bir soru olarak kalır. Bu durum olay örgüsü bakımından romanın zayıf yanlarından biri olarak görülebilir.

2. Anlatım Durumu ve Sunuş Biçimi

Dört kardeştiler, olimpik anlatım durumu da denilen "o anlatı" ya da "üçüncü kişi" anlatımla yazılmıştır.

Bu romanda da rapor etme, betimleme, öyküleme, karşılıklı konuşma (dialog) dediğimiz sunuş biçimleri en çok başvurulan sunuş biçimleridir. Çok kısa iç konuşmalara romanın bir iki yerinde rastlıyoruz. Romandaki hemen hemen bütün olaylar, romanda belirlenen dış zamanın içinde yer alan olaylardır. Romandaki dış zamanın öncesinde yaşanmış önemli bir olay, annenin Yaşar'ı doğururken ölmesidir ki, bu öyküleme biçimiyle anlatılıyor. Geriye dönüş, bilinçakışı gibi tekniklere bu romanda da yer verilmiyor.

Betimlemeler: Romanda çok uzun betimlemelere rastlamıyoruz. Özellikle içle dış arasındaki gidiş gelişlerle kişilerin ruh halinin anlatıldığı betimlemelere çok fazla örnek bulamıyoruz. Buna belirgin bir örnek:

"O anda içi, babasının özlemiyle doldu. Çocukları toplayıp, koruya götürmeyi geçirdi içinden. Ellerinden yayılan kına kokusu burnuna dolunca, o gün Arif'in sünnet düğününe gidileceğini akıl etti. Sevinçle yatağın-

dan kalktı, yere eski bir bez serip elindeki kına sargılarını çözdü. Kuru-
muş kına hamuru, ellerinden çabucak dökülüp sıyrıldı. Feten, parmak-
larının kınalı görünümünü pek sevdi. Evire çevire bir ıyl baktı ellerine."
(s. 44)

Yazar bu tür kısa betimlemelere sevinç, hüzün vb. duyguları yansı-
tıyor. Romanda çevre ve mekân betimlemeleri, bu tür betimlemelere gö-
re daha uzun. Bir düğün evinin betimlendiği şu satırlar, romanın en
uzun betimlemesi sayılabilir:

"Düğün evi, yine konuklarla dolup taşıyordu. Ev sahipleri, düğün
sofralarını hazırlamaya çalışıyorlardı. İç yere sofra kurulacaktı. Feten,
sokak kapısına yakın odaya girdi. Dört kardeş bir bir kenara diz çöküp
oturdular. Kadınlar odanın orta yerine sofra bezini yaydılar. Onun üstü-
ne de kocaman bir sofra tablası koydular. Bu, çevresinde on-on beş ki-
şinin rahatlıkla yemek yiyebileceği, yuvarlak bir masa gibiydi. Ayakları-
nın yüksekliği bir karış kadardı. Tablaya çiçekleri yaldızlarla işlenmiş
tahta kaşıklar dizildi. Bir kalbur dolusu da dilimlenmiş ekmek getirildi.
Bir köşeye kalaylı güğümle dört tane yeni kalaylanmış bakır su konul-
du. Ev sahipleri telaş içindeydiler. Konuklar, durmaksızın geliyorlardı.
Sofaya ve dipteki odaya da aynı şekilde sofralar kurulmuştu. Avluda, ka-
zanlarla çorbalar pişiriliyordu. Lengerler, et ve pıllav doluydu. Tepsilere
un helvası yığılmışlardı. Dipteki odada sünnet yatağı donatılmıştı. Karyo-
la ve çevresi, renk renk oyalı krepler, bürümcük çarşaflar, allı yeşilli
ipeklilerle süslenmişti. Duvarlara geyik resimli halılar ve sırmalı çevre-
ler asılmıştı. Yatak çarşafları, yastık örtüleri, kaneviçe işi çiçeklerle be-
zenmişti. Yorgan ağzında, karyola eteğinde, yastık kılıflarında bulunan
el örmesi tenteneler, yatağın süsünü tamamlıyordu." (s. 54-55)

Uzun dış portre betimlemelerinin Fadiş'te az olduğunu belirlemiştik,
bu romanda dış portre betimlemelerinin daha da az olduğunu söyleye-
biliriz.

İç konuşma: Romanda iç konuşma çok az ve bir iki cümleyi geçme-
yecek kadar kısa.

Karşılıklı konuşmalar (diyalog): Romanda en çok başvurulan su-
nuş biçimi karşılıklı konuşmalardır.

3. Dört Kardeştiler'de Diyalog Dökümü

Toplam sayfa sayısı	160 sayfa
Diyalog bulunan sayfa sayısı	147 sayfa
Diyalog bulunmayan sayfa sayısı	17 sayfa
En kısa diyalog	1 sözcük
En uzun diyalog	112 sözcük

En çok kullanılan sunuş biçiminin diyalog olduğu görülmektedir.

D. DİL ve ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Sözcük seçimi açısından baktığımızda, yazarın bu romanında da Fadış'e yakın bir tutum içinde olduğunu görüyoruz. Anlattığı kişi ve çevrenin kültürünü, folklorünü, yaşama biçimini, kullandığı araç ve gereçleri yansıtan sözcükler kullanması, yapının dil açısından ilk göze çarpan özelliklerindendir. Ayrıca yazar anlattığı insanların kültürünün bir parçası olan tekerlemelerden ve manilerden bol bol yararlanıyor, bu öğeler yapıta dil açısından da ayrı bir renk katıyor. Yazarın bu tutumunu daha ilk sayfada görüyoruz:

Akşam oluyoor!

Güneş batıyor!

Evl evineee!..

Köylü köyüne!..

Tilki inineee!..

Evl olmayan sıçan deliğine!..

Akşam oluyooooor..... (s. 7)

Romanda çocuğa göreliliğin sağlanmasında, çocuk oyunları içinde üretilmiş olan bu folklor değerlerinin önemli bir yeri var. Çoğu çocuk oyunlarının ayrılmaz bir parçası olan tekerlemelerin dilinden çocukların

ayrı bir tat aldığını biliriz. Bu tür öğeler Gülten Dayıoğlu'nun romanlarında hem çocuksuluğu, hem "yerliliği" sağlayan öğelerdir. Gerek tekerlemeler, gerek maniler halkın dil zevkini yansıtan ürünlerdir; çocuk, bu tür yapıtlarla halkın dil zevkini, dil ürünlerini de tanıma olanağı buluyor:

Tepsi başında güzeller

Halkada kınalı eller

Mevlâm helvayı teller

Sağ olsun helvamızdan yiyenler (s. 74)

Gülten Dayıoğlu bu yapıtlarda da köylülerin doğayla, üretimle iç içe yaşamını, kullandıkları araç ve gereçleri yansıtan sözcükleri kullanmaya özen gösteriyor: ekmek çıkını, yemek bakracı, bulgur yaygısı, kına anası, donanık, miyane tavası, çekme helva vb.

a. Türkçe sözcükler: Yazar olabildiğince Türkçeye bağlı bir roman dili yaratmaya çalışıyor. Dil devrimiyle birlikte yaygınlaşan sözcükleri kullanıyor. *İmkan* yerine *olanak*; *lokma* yerine *tıkım*; *şehir* yerine *kimi yerde kent*, *elbise* yerine *kimi zaman gıysı* demeyi yeğliyor.

b. Yabancı sözcükler: Romanda çocukların (9-12 yaş grubunun) anlayamayacağı bir iki sözcük gösterilebilir. *Miyane* (s. 72) sözcüğü Türkçe Sözlük'te (TDK) karşılığını bulamadığımız tek yabancı sözcük. Bunun dışında kalan yabancı sözcükler, halk diline yerleşmiş, yabancı kökenli olduğunun hemen ayırımına varamayacağımız sözcüklerdir. Aşağıdaki tablodaki yüzdelerin hesaplanmasında şu sözcükler de yabancı sözcükler arasında değerlendirilmiştir: *zor*, *kadar*, *köy*, *hayvan*, *hoş*, *köylü* vb.

Dört Kardeştiler:

Türkçe sözcük	% 87
Yabancı sözcük	% 13

(Bu sonuca kitabın farklı bölümlerinden rastgele seçilen beş örnek sayfadaki -s. 18, 44, 46, 126, 156- sözcüklerin incelenmesiyle varılmıştır.)

d) Yerel sözcükler: Fadiş'teki kadar çok olmamakla birlikte, G. Dayıoğlu bu romanında da bazı yerel sözcüklere yer veriyor; onun yazı diline halk ağızlarından sözcük kazandırma çabasına birkaç örnek bu romanda da buluyoruz: *donanık* (s. 58), *tıkım* (s. 14), *kına anası* (s. 39)...

e) Ağız taklidi: Günümüz Türk edebiyatında bir ara moda haline gelen (Ateş, 1980, s. 13), sonra birtakım eleştirilerle belli ölçüde azalan ya da terk edilen ağız taklitçiliğinin ilk önemli örneğini *Karabıkbık*'le Nâbizade Nâzım vermiştir. Henüz İstanbul halkının konuştuğu Türkçenin bile edebiyat dili olmadığı bir dönemde Nâbizade Nâzım *Karabıkbık*'le bir Anadolu bölgesinin diline, Kaş (Antalya) köylülerinin diline yaslanır. Yazar 1890 yılında yazdığı bu yapıtının diliyle ilgili olarak kitabın önsözünde şunları söylüyor:

"Eşhas-ı vaka'yı kendi fikirlerince, kendi lisanlarınca söyletmek kavâidi mevzu-adan olduğu cihetle ben de mukalematı o sureti tabiiyesinde zabt u kaydeyledim; bu suretle lisanımıza, edebiyatımıza bir hizmet-i nâcizde bulundum sanırım. Bâzı kelimeler için bir lügâtçe ilave ettim." (Nabizâde Nazım, 1961, s. 64)

Yazarın yerel dil konusundaki bu tutumunun kısaca iki nedeni vardır:

a) Anadolu ağızlarından yararlanarak Türkçenin, edebiyat dilinin zenginleştirilmesi,

c. Anlatılan kişilerin daha gerçekçi canlandırılabilmesi.

Karabıkbık'ın yazılışından yıllar sonra, köy temasıyla birlikte yerel dil güçlü bir hareket haline geldiğinde, yerel dili savunanların görüşleri de yukarıda özetlenen görüşlerle hemen hemen aynıdır. Kendisi bir romancı olmadığı halde, Can Yücel Yeditepe dergisinde yayımlanan bir yazısında (Ateş, 1980, s. 13) aynı konuda şunları yazdı:

"... hikâye ve romanda konuşmanın güzel nesir paralamak, yahut bir mahallilik çeşnişi vermek için kullanılan devede kulak bir vasıta değil, konuşmada olan kişilerin sosyal olaylar karşısındaki durumunu, edindiği şuurlarını ortaya koyan, aydınlatan; kısaca kullandığı tildikler, cümleler, deyişler, deyimler ve bunların şu veya bu şekilde söyleniş sayesinde birey çevre bütününe gözlerimizin önüne seren bir hareket, bir yaşama ve yaşatma aracı olduğunu gözden kaçırmamalıyız."

Pek çok yazarın farklı yayın organlarında tartıştığı bu konuda Melih Cevdet Anday 21 Eylül 1953 tarihli Akşam gazetesinde "taklide gidilmesin demiyorum" diye bu harekete büsbütün karşı çıkmamakla birlikte, "geliyorum" yerine "geliyom" demekle romanın gerçekliğinden bir şey yitirmeyeceğini söylüyor. (Ateş, 1980, s. 13) Bu tartışmalarda yerel dilin romana yansımalarının iki boyutu üzerinde duruluyor:

a) Ağız taklidi

b) Halk ağızlarındaki söz değerlerinden yararlanma.

Melih Cevdet Anday gibi düşünen yazarlar ağız taklitçiliğini gerçekçilik açısından çok önemli saymıyorlar. Çocuklar için yazan yazarlara gelince, onlar yerel dilden ne Nâbîzâde Nazım, ne de Fakır Baykurt, Yaşar Kemal gibi çağdaş yazarlar ölçüsünde yararlanmışlardır. Çocuk romancıları içinde Gülten Dayıoğlu Fadîş'le, Anadolu ağızlarındaki söz verilerini yazı diline aktarma konusunda çok belirgin bir çaba içindedir. Ancak aynı yazar "ağız taklitçiliği" konusunda hem Fadîş'te, hem Dört Kardeştiler'de son derece ölçülü bir tutum içindedir. Melih Cevdet Anday'ın deyişle kişilerine "geliyorum" yerine "geliyom" dedirtmenin romana gerçekçilik açısından çok şey katmayacağını düşündüğü bellidir, yapıtlarındaki tutumu bunu gösteriyor. Yalnız Fadîş'te G. Dayıoğlu'nun "komik" ya da "sevimli" göstermek istediği geri plandaki kişilerinin konuşmalarında ağız taklidine rastladığımızı yukarıda belirtmiştik. Dört Kardeştiler'de buna benzer örnekler de bulamıyoruz. Yazır yalnız "çocuk dilini" taklit diyebileceğimiz konuşmalarda yazı dilinin dışına çıkıyor:

"Ablama neden iğne batıydın?" (s. 52)

"Abla, abla! Galk gayı, uyan. Aç gözleyini!" (s. 43) vb.

Özellikle baş kişiler köylü olmalarına karşın, yazar onları köylü ağızla konuşturmuyor. Romanın son bölümünde Feten'in konuşmasını evlatlık verildiği evde önemli bir sorun olduğu anlatılırken, ağız taklidi yapılmadan, "ekmek" yerine "epmek" dediği belirtilir. (s. 134)

Genel olarak çocuk yazarları, ağız taklidi konusunda ölçülü davranmakla birlikte, "komik" ya da "sevimli" göstermek istedikleri kişilerin konuşmalarında mizahi bir öğe olarak ağız taklidine başvuruyorlar. Sözgeşi, Mehmet Seyda'nın *Bastıbacak Ermiş* (1982) adlı romanı yazarların bu tutumuna örnek olarak verilebilir. *Bastıbacak Ermiş*'e Gülten Dayıoğlu'un romanlarına göre ağız taklitçiliğinin biraz daha fazla olduğunu

söyleyebiliriz. O, romanın başkışısı *Ermîş*'i de zaman zaman köylü ağzıyla konuşturur. Böylece yazar, başkışi gözetmeden hangi kahramanın davranışlarında komiklik görürse betimleyebileceğini göstererek, kişile-riyle arasına bir "mesafe" koyar.

2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

a. Dört Kardeştiler'de yazar genellikle uzun cümleler kullanmıyor. Uzun cümleler az olduğu gibi, tek sözcüklü cümleler de az. Cümlelerin uzunluğu açısından yaptığımız incelemede şu sonuca varılmıştır.

Dört Kardeştiler:

En kısa cümle	1 sözcük
En uzun cümle	19 sözcük
Cümlelerdeki ortalama sözcük sayısı	6 sözcük

(Cümlelerdeki ortalama sözcük sayısı kitabın farklı bölümlerinden rastgele seçilen beş örnek sayfadaki toplam –s. 15, 41, 97, 139– sözcük sayısının cümle sayısına bölünmesiyle elde edilmiştir.)

Bir karşılaştırma yapmak bakımından, G. Dayıoğlu gibi aynı yıllar-da çocuklar için yazan Mehmet Seyda'nın *Ölümsüz Dostluk* (yılı belirtil-memiş) adlı yapıtını aynı yöntemle incelediğimizde şu (s. 26, 56, 91, 118) sonuçları gördük:

Mehmet Seyda, *Ölümsüz Dostluk*:

En kısa cümle	1 sözcük
En uzun cümle	44 sözcük
Cümlelerdeki ortalama sözcük sayısı	10 sözcük

Yukarıdaki iki çizelgenin karşılaştırılmasından da anlaşılacağı gibi, Gülten Dayıoğlu uzun cümlelerden kaçınan bir yazardır.

b. Dört Kardeştiler'de cümle kullanımındaki çeşitliliği belirlemek için farklı bölümlerden seçtiğimiz ve aşağıda metinleri verilen dört sayfa üzerinde yaptığımız incelemede şu sonuçlara vardık:

yüzünü yıkadı. Eve dönerken yolda Habibe'yle Döndü'ye rastladı. Komşuları Arif'in ayakları dibine çömelmiş, onun söğüt dalından düdük çıkarışına bakıyorlardı.

– N'apıyorsun Arif?

– Babam, dere kıyısından bir dal söğüt kestvermiş. Ondan düdük çıkarıyorum. Fakat bir türlü kabuğu soyulmuyor, dedi.

Kızlar:

– Biz de Arif ağamıza bakıyoruz, diye mırıldandılar.

Feten, Yaşar'ı sordu... Uyumuş olduğunu öğrenince, sevindi. Kaşıkları tencerenin içine koydu, tencereyi de duvarın dibine bırakıp Arif'in yanına çömeldi. Arif, düdüğü yapamamanın öfkesi içindeydi...

Söğüt dalından yapılan düdük, pek güzel öterdi. Fakat herkes söğütten düdük çıkaramazdı. Bu, ustalık ve dikkat isteyen bir işti.

Başparmak kalınlığında ve bir karış boyunda söğüt dalının bir ucu, ağıza yatsın diye, üçgen şeklinde yontulurdu. Ağız yerinin üst kısmına da derin bir delik açılırdı. Sonra, çakının sapıyla gövdeye vurulmaya başlanırdı. Böylece odunu saran kalın kabuğun gövdeden ayrılmasına çalışılırdı. Kabuk odunundan yırtılmadan ayrılırsa, düdük hazır demektir. O zaman, dil yerinin üstü düzgünce yontulur ve büyük delik, odun üzerinde, iyice oyulurdu. Bu işler bitince, odun tükürükle ıslatılır, yeniden kabuğa geçirilirdi. Yapılan düdük, üflenince ötmeye başlardı.

Arif, bir türlü beceremiyordu. Söğüdün kabuğu, odu-

Yüklemine göre (DK, s. 24)

Toplam cümle	23
Ad cümlesi	3
Eylem cümlesi	20

Öğelerin sıralanışına göre:
(DK, s. 24)

Toplam cümle	23
Düz cümle	22
Devrik cümle	1
Kesik cümle	Yok

– Elbette deleceğiz! Düğün olmasa bile... Köyde kulağı delik olmayan kız var mı? Kimisi senin gibi geç deldiriyor. Oysa kızlar üç, beş aylıkken bu iş daha kolay oluyor. Haydi, gelin bakalım, şöyle oturun...

Kapının önündeki pösteklerin üzerine diz çöküp otururlarken, Nine eve girdi.

Anası anıldıkça, Feten'in içi özlemle dolardı. Anasının kokusu burnunda tüterdi. Anasını en çok o anımsıyordu. Ötekiler küçüktüler. Oysa Feten, onlar gibi olamıyordu. Anasını hiç düşünmediği anda bile, içinin derinliklerindeki anlatımı güç bir sızı sevinçli, neşesini gölgeliyordu.

O anda yine tedirgindi. Kulaklarına küpe takmanın sevinçli, anasının özlemi köreltmışti. Nevzer Kadın onun duygularını sezinledi.

– Neden durgunlaştın Feten? Yoksa korkuyor musun?

– Hiç, hiçbir şeyden durgunlaşmadım.

Bir an durakladı, sonra gülümseyerek;

– Kulaklarımın delinmesine öyle sevinliyorum ki! dedi.

Bu sırada Yaşar, çiçeklikten bir tane kasımpatı koparmıştı. Kızlar koşup geldiler.

– Feten abla, Yaşar, Marzi Nine'nin çiçeğini kopardı!... diye Yaşar'ı şikâyet ettiler. Feten, hemen Yaşar'ın yanına koştu. İstemeye istemeye ellerine vurdu. Kopuk çiçeği alıp sapını toprağa soktu.

Yaşar ağlarken, Marzi Nine evden çıktı. Elinde kocaman bir yorgan iğne-style bir fincan kül vardı. Varıp hasırın üstüne bağdaş kurdu.

Yüklemlerine göre: (DK, s. 50)

Toplam cümle	31
Ad cümlesi	2
Eylem cümlesi	29

Öğelerin sıralanışına göre:

(DK, s. 50)

Toplam cümle	31
Düz cümle	30
Devrik cümle	Yok
Kesik cümle	1

– Feten, babam seni ünlüyor, bize kadar gel! diye seslendi.

Feten hemen davrandı, evden birlikte Çıktılar. Koşa koşa, Arıflere yollandılar.

Arıf'ın babası, onları avluda karşıladı.

– Feten abla, işin oldu. Bugün hayvan pazarından on tane koyun aldım. Zaten öteden beri, koyun üretmeyi düşünüyordum, kismet bu güneymiş. Yarından tezi yok, Arıf'le ikiniz bu hayvanları güdeceksiniz!

Feten sevinçle atıldı.

– Koyunlar nerede, Ahmet emmi?..

– Bizim ahırdalar. Yarın sabah, güneş doğar doğmaz bize gel. Arıf'ın anası, size birer azık torbası hazırlasın. Torbalarınızı koyunlarınıza takın, koyunlarınızı önünüze katarak otlağa sürüp gidin...

– Çok sevindim Ahmet emmi, çok sevindim!..

– Bak, unuttuyordum. Bu iş için sana ne verelim?

– Siz bilirsiniz, Ahmet Emmi.

– Biliyorsun, köyde para kıt. Biz sana çobanlık hakkı olarak, gün aşırı bir ekmekle, her akşam bizim evde pişen aştan, birer sahan verelim. Kardeşin ve dedenle yersiniz. Sabah ekmeğiyle, öğle yemeğini de her gün torbana koyarız.

Feten sevinçten uçacaktı. "Gün aşırı bir ekmek, her akşam bir sahan aş!.." diye mırıldandı... Sonra;

– Olur, Ahmet emmim, olur, dedi. Ben de senin koyunlarını canım gibi korurum.

Yüklemlerine göre: (DK, s. 98)

Toplam cümle	26
Ad cümlesi	1
Eylem cümlesi	25

Öğelerin sıralanışına göre:
(DK, s. 98)

Toplam cümle	26
Düz cümle	25
Devrik cümle	1
Kesik cümle	Yok

Feten, yeni adına pek kolay alışamadı. Bir gün Hanım, ona cam silmeyi öğretiyordu. Bir ara kovaadaki kirli suyu dökmek için, banyoya gitti. Merdivenin tepesine çıkmış olan Hanım:

– Güllü, kuru bezi uzat! diye avaz avaz bağıırıyordu.

Feten, aldırıyordu. Köy anılarına dalıp gitmişti. Kovaya temiz su doldurmuş, gelirken Hanım, merdivenden öfkeyle indi. Birdenbire üstüne atılıp, iki yanağına birer tokat indirdi. Feten şaşırmişti.

Hanım:

– Sağır mısın? Merdivenin tepesinde "Güllü, kuru bezi uzat", diye bar bar bağıırıyorum! Ne diye gelmiyorsun?

Yaşlı gözlerle Hanımın yüzüne bakakaldı. Gerçekten "Güllü" çağrısını duymuştu ama, o anda yeni adını unutmuştu.

Aklı fikri köyündeydi. Kendini, bu saray gibi döşeli evde, tutsak sanıyordu. Gerçekten de öyleydi. Hanım, onu hiç sokağa çıkarmıyordu. Pencereden baktırmıyor, balkonda durmasına izin vermiyordu. İş bitince, yarı karanlık hizmetçi odasında oturtuyordu. Köyü, arkadaşları, koru, otlak, koyunlar, kuzular, hele Yaşar! Hepsi de gözünde tütüyordu. Yaşar'ın sesi, kulaklarından gitmiyordu. Ağırlığını düşündükçe, soluğunu ensesinde duyar gibi oluyordu. Onu düşündükçe, ıçlı, ateş düşmüş gibi yanıyordu. Korkudan, derdini kimseye açmıyor, bazen boğulacak gibi oluyordu. Üstelik Sibel de canını sıkıyordu. Hanım'a bir şey sorsa ya da Hanımın sorusuna karşılık verse, kız hemen konuşmasıyla alay etmeye başlıyordu. Bu arada Hanım:

– Sakın Sibel'le konuşma. Onun dili de bozulur, diye Feten'i azarlıyordu.

Yüklemlerine göre: (DK, s. 133)

Toplam cümle	30
Ad cümlesi	3
Eylem cümlesi	27

Öğelerin sıralanışına göre:
(DK, s. 133)

Toplam cümle	30
Düz cümle	29
Devrik cümle	Yok
Kesik cümle	1

Cümle çeşitliliğinin az olduğu görülmüştür.

Betimlemelerde yüklem yeri:

Dört Kardeştiler'de sözdizimi açısından göze çarpan bir durum da, betimlemelerde yüklem neredeyse tümüyle cümle sonunda yer almasıdır:

"Mahallenin çocukları, hep bir ağızdan, "Akşam oluyor!.." diye bağıyorlardı. Köy meydanını kaplayan alacakaranlık, gittikçe koyulaşıyordu... Çocuklar, bağırıya çağırıya birbirlerinden ayrılıp, sokak aralarında ki evlerine dağılıyorlardı. Sesler gittikçe uzaklaştı, duyulmaz oldu. Bir süre sonra meydan boşaldı." (s. 7)

Daha önce kitabın en uzun betimlemesi olarak örnek gösterdiğiniz betimlemede de yüklemlerin sıralanışı, yukarıda söylediğimizi doğruluyor. O uzun betimlemeden buraya birkaç cümleyi almak istiyoruz:

"Düğün evi, yine konuklarla dolup taşıyordu. Ev sahipleri, düğün sofralarını hazırlamaya çalışıyorlardı. Üç yere sofralar kurulacaktı. Feten, sokak kapısına yakın odaya girdi. Dört kardeş bir kenara diz çöküp oturdular. Kadınlar odanın orta yerine sofrayı bezini yaydılar. (s. 54) (Böylece uzayıp giden betimlemede yüklemlerin sırası hiç değişmiyor.)

3. Edebi Sanatlar

Kitabın farklı bölümlerinden rastgele bir yöntemle seçtiğimiz dört sayfayı (s. 15, 35, 70, 110) inceledik, edebi sanatların kullanımını açısından aşağıdaki sonuçlar ortaya çıktı:

Toplam dört sayfada:

Benzetme	2
İğretileme	2
Mecaz	11
Mecaz-ı mürsel	4

En çok mecaz sanatının kullanıldığı görülmektedir.

Belirlediğimiz edebi sanatlardan birkaç örnek:

Benzetme:

"Dede günden güne mum gibi eriyordu." (s. 107)

İğretileme:

"Yaşar, "Abla, aşın bebeleyinden vey." dedi. (s. 13)

(Aşın taneleri bebeye benzetiliyor.)

Mecaz:

"İş kavgaya döndü..." (s. 13)

"Yağlı ellerinizle birbirinizin saçlarına yapışmayın..." (s. 13)

Mecaz-ı mürsel:

"Burası varlıklı bir evdi." (s. 71)

"Ahırdan sırt sırt odun taşıyıp fırını tutuşturuyorum." (s. 91)

G. Dayıoğlu'nun bu yapıtında da en çok mecaz ve mecaz-ı mürsel sanatlarını kullandığını görüyoruz.

4. Deyimler

Fadişe'e göre bu romanda deyimler daha az kullanılıyor. Kıtaptan rastgele seçtiğimiz yedi sayfada (s. 13, 31, 59, 71, 91, 107, 137) yaklaşık olarak 14 deyim belirledik. Bu durumda her sayfada yaklaşık 2 deyim kullanılmıştır.

Örnekler:

"Taze ekmeğin kokusu akşama değin burunlarında tütüyordu." (s. 91)

"Yaşar, acı bir çığlık attı." (s. 59)

"Sonra evin yolunu tuttular." (s. 59)

5. İkilemeler

İkilemelere pek çok örnek bu romanda da bulabiliriz. Bunlardan bir ikisi yazı dilinde yaygın olarak kullanılmayan, ancak halk dilinin güzelliğini, zenginliğini yansıtan örnekler:

"Ahırdan sırt sırt odun taşıyıp fırını tutuşturuyorum." (s. 91)

"Gözlerinden tıpr tıpr yaşlar dökülmeye başladı." (s. 38)

3. SUNA'NIN SERÇELERİ

Özet

Suna erkek çocuklarla ayaktopu oynamayı çok ister; bunun için epey uğraşır. Erkek çocuklar önce aralarına almak istemezler, sonunda onun da oynamasını kabul ederler. Suna bir gün top ardında koşarken kireç kuyusuna düşer, ayakları yandığı için uzun bir süre tutsak gibi odasında kapalı kalır. Penceresine gelen serçelerle arasında bir dostluk başlar. Ayaklarının iyileşmesini beklediği günlerde, serçe dostları sırayla gelip ona her gün öykü anlatırlar. Suna iyileşinceye kadar bu öykülerle oyalanır, öyküler ve masallar dünyasında yaşar.

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU

Suna'nın ve Suna'nın serçelerle kurduğu dostluğun anlatıldığı ilk iki bölümden sonra serçelerin anlatıldığı her öykünün ayrı bir iletisi vardır. Bu iletiler ya da her öyküden çıkarılacak dersler kısaca şöyle özetlenebilir.

Karakanat'ın anlattığı BUZ ÜSTÜNDE YOLCULUK ve bu öyküyü tamamlayan BUZ ADACIK ERIYORDU öyküsünün iletisi:

- Tehlikeli oyunlardan kaçınmak gerekir; merak ve heyecan arayışı çocukları çok kötü durumlara düşürebilir.

Beyaz Serçe'nin anlattığı KENDİNİ BEĞENMİŞ SALYANGOZ öyküsünün iletisi:

- Kendini beğenmek ve gösteriş düşkünlüğü insanın başına belalar açar.

Eflatun Serçe'nin anlattığı ÇİFTLİKTEKİ BOĞALAR öyküsünün iletisi:

- Başkalarına zarar vermek, acı çektirmek insanı mutlu etmez, sonunda pişman olur.

Alaca Serçe'nin anlattığı YEŞİMİN CANI SIKILIYORDU öyküsünün iletisi:

- Salt can sıkıntısı yüzünden girilen işler, istenmeyen kötü sonuçlar doğurabilir.

Siyah Serçe'nin anlattığı KARAKEDİ öyküsünün iletisi:

- Yalan ve düzen er geç ortaya çıkar ve insan bunun cezasını görür.

Turuncu Serçe'nin anlattığı ALTIN ZİNCİRLİ KOLYE öyküsünün iletisi:

- Sakat ya da özürlü insanlarla alay etmek yanlış ve çirkin bir davranıştır.

Lacivert Serçe'nin anlattığı HIRSIZ BACADAN GİRMİŞTİ öyküsünün iletisi:

- Başkalarına kötü dilek dileyen kişilerin dileği, kendi başına gelir.

Sarı Serçe'nin anlattığı KARA SİPA öyküsünün iletisi:

- En tatlı yemek, alın teriyle kazanılandır.

Kırmızı Serçe'nin anlattığı YILANLARIN DOSTU öyküsünün iletisi:

- İnsan başkası için hazırladığı tuzağa kendisi düşüp cezasını çeker.

Gri Serçe'nin anlattığı BÜYÜLÜ MAĞARA öyküsünün iletisi:

- Arkadaşlarıyla paylaşmaya razı olmayan bencil ve hırslı insanlar sonunda hiçbir şey kazanamadıkları gibi, bunun cezasını da görürler.

Mor Serçe'nin anlattığı LEYLEK ile AKİLOPANTA KUŞU öyküsünün iletisi:

- Bazı kişiler kendi egemenlikleri için toplulukları savaşa ve ölüme, hatta toptan yok olmaya sürükleyebilirler.

Kahverengi Serçe'nin anlattığı CÜCE CİN öyküsünün iletisi:

- İnsan kötülükten (şeytandan) çalışarak, üreterek, iş yaparak kurtulur.

Yeşil Serçe'nin anlattığı ÜMİT'İN GÖRDÜĞÜ DÜŞ öyküsünün iletisi:

- İyi bir çocuk, büyüklerinin sözünü dinlemeli, tembel ve sorumsuz olmamalıdır.

Pembe Serçe'nin anlattığı KORKULUK ile YARALI SERÇE'nin öyküsünün iletisi:

- İnsan yalnız iyi gününde değil, kötü gününde de dostlarının yanında olmalıdır.

"Suna'nın SON ÖYKÜSÜ" başlıklı öykünün iletisi:

- Bütün bu öyküleri anlatanlar serçeler değil, Suna'nın kendisidir; onu dört duvar arasına bağlayan hastalığını, sıkıntılarını öykülerle, masallarla unutmuş, hastalığı iyileşince de gerçek dünyaya dönmüştür.

B. KİŞİLER

SUNA

Romanın başkışısı, Suna adında bir kızdır. Onu ilkin yaramaz, ele avuca sığmayan, bu yüzden de büyüklerini üzen bir çocuk olarak tanıyoruz. Ancak kişiliğinin çok olumlu yanları da vardır.

"Suna yaramaz, savruk, biraz da kaba bir çocuktur. Ama çok dürüsttü. Hiç yalan söylemez, iyi ya da kötü hiçbir olayı annesinden, babasından, öğretmeninden ve arkadaşlarından saklamazdı. Bir konuda söz verdi mi, ölür, yine de sözünden dönmezdi. Sınıf arkadaşları arasında çıkan anlaşmazlıklarda ve kavgalarda, öğretmen Suna'nın tanıklığına başvururdu. Güzel bir huyu daha vardı Suna'nın: Acımak. Acıma duygusu çok güçlüydü. Yoksullara acır, aç ve güçsüz hayvanlara acır; kedilere, köpeklerle işkence eden çocuklarla kıyasıya kavgaya girişirdi. Yoksullara yardım eder, öksüz çocuklarla birlikte gözyaşı dökerdi..." (s. 10-11)

Suna'nın özellikle sokaktaki davranışları ve erkek çocukları arasına katılmak, onlarla top oynamak için gösterdiği çaba, çok gerçekçi, inandırıcı betimlemelerle anlatılıyor. Onun hastalıkla birlikte değişen, daha bir uysallaşıp yumuşayan kişiliği ustaca anlatılır.

Hastalığı süresince Suna masallarla, öykülerle avunur, o dünyada yaşar. Bu öyküleri kendisine serçelerin anlattığını düşünür, çevresine de böyle yansıtır. Bacakları iyileşip yeniden yürümeye başlayınca, öyküler, masallar dünyasından gerçek dünyaya döner.

Suna'nın anne ve babası, romanın ikinci planda kalan kişilerindendir. Çocuğuna ilgi gösteren, onu gereken yerlerde uyaran, olumlu bir anne ve baba tipidir ikisi de.

Ayrı öykülerin yan yana gelmesiyle oluşan romanda, her öykü farklı kahramanları, farklı tipleri çıkarıyor karşımıza. Sayısı yaklaşık on beş bulan bu öykülerde anlatılan kahramanları işleniş açısından önce iki kümede toplamak olasıdır:

- a) Gerçekçi kahramanlar,
- b) Olağanüstü özellikleri olan kahramanlar.

a) Gerçekçi kahramanlar: Buz Üstünde Yolculuk öyküsündeki Orhan, Yeşim'in Canı Sıkılıyor öyküsündeki Yeşim, Karakedi öyküsündeki Ali ile Gül, Altın Zincirli Kolye öyküsündeki Maviş, Hırsız Bacadan Girmişti öyküsündeki Mehmet, Ümit'in Gördüğü Düş öyküsündeki Ümit vb. kahramanlar romanın gerçekçi kahramanlarıdır. Bunlar gerçek yaşamda benzerlerini görebileceğimiz çocuk kahramanlardır. Olağanüstü özellikleri yoktur. Öykülerin çoğunun başkışısı çocuktur. Hemen hepsi de yaramaz, söz dinlemeyen, bazı kusurları olan, ancak sonunda yanlışlarını görüp anlayınca, pişmanlık duyan çocuklardır. Onların yaşadıkları, çocuklara ders olabilecek olaylardır.

b) Olağanüstü özellikleri olan kahramanlar: Romanda yer alan kimi kahramanlar, olağanüstü özellikleri olan masal ya da fabl kahramanlarıdır. Öyküleri anlatan serçelere birer kişilik verilmiştir: Mor Serçe'nin ağzı sıkı, Alaca Serçe savruk ve telaşlıdır... Kendini Beğenmiş Salyangoz, Kara Sipa vb. kahramanlar, La Fontaine masallarında benzerlerini çok gördüğümüz fabl kahramanlarıdır. Fabl ya da masallardaki bu tür kahramanlar çeşitli insan tiplerini simgeler: Kendini Beğenmiş Salyangoz, gösteriş düşkünü ve kendini beğenen insanları, Kara Sipa çalışmadan, emeksiz yemek isteyen insanları simgeler. Cüce Cın gene bir masal kahramanıdır; boşluktan, işsizlikten dolayı kötülük düşünen (şeytana uyan) insanları simgeler.

C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Suna'nın Serçeleri, yazarın incelediğimiz romanları içinde biçim olarak en farklı romanı sayılabilir. Her öyküde yalnız anlatıcı değişmiyor, anlatıcıyla birlikte zaman ve mekân ögesi de değişiyor, her öykü okuru ayrı zamanlara, ayrı mekânlara götürüyor. Romandaki dış zaman ögesi, öykülerin birbirine bağlandığı "çerçeve anlatı" içinde yer alan zaman öge-

sıdır ki, bu da yaklaşık bir yıldır. Doktorun şu sözleri romandaki dış zamanı somut olarak belli ediyor. "Bu yıl okula gidemez. Yaraların iyileşmesi bir yıl sürer." (s. 14) Öykülerin anlatıcısı serçelerdir, bu öykülerin dinleyicisi de Suna'dır. Anlatıcılarla (Serçeler) dinleyici (Suna) arasında öykülerin başında ve sonunda geçen konuşmalar öyküleri birbirine bağlayan "çerçeve anlatı"yı oluşturur. Bu anlatıcı ve dinleyici diyaloguyla öyküler arasında bağlantı ve bütünlük sağlanıyor. Bu arada Suna'nın sağlık durumuyla ilgili gelişmeleri bu öykü öncesi bölümlerden öğreniyoruz ki, bu da her bölümde ortak bir "merak" öğesi olarak yer alıyor, bölümleri birbirine bağlayan güçlü bir ilmi görevi görüyor. Suna'nın sağlık durumunun düzelmesiyle, kahramanımız öyküler, masallar dünyasından gerçek dünyaya dönüyor. Öyküler bitince, roman da bitiyor.

Yazarın ilk kez bu romanında karşılaştığımız çerçeve anlatı Gürsel Aytaç'ın Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler (1990) adlı kitabının sözlük bölümünde şöyle açıklanıyor:

"Çerçeve anlatı (Alm. Rahmener zahlung) Bir ya da birçok anlatı birimini bir çerçeve gibi sararak, onlarla daha büyük anlamda bir anlatı birliği oluşturan anlatı biçimi. Çerçeve anlatının kökeni, şark edebiyatında binbirgece masallarıdır. Rönesans'da çok rağbet görmüş bir biçimdir." (s. 479)

Suna'nın Serçeleri çerçeve anlatı biçiminin çocuk edebiyatı içinde çok başarılı bir örneğidir.

2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu

Suna'nın Serçeleri 3. kişili anlatımla yazılmıştır. On sekiz bölümden oluşan romanda ilk iki bölümde ve çerçeve anlatıyı oluşturan bölümlerde anlatıcı yazardır. Geri kalan on altı bölümdeki öykülerin anlatıcısı ise yukarıda da belirtildiği gibi serçelerdir.

Yazarın çoğu romanlarında gördüğümüz gibi, bu yapıtında da kimi kahramanlar onaylayıcı, kimi kahramanlar eleştirel bir tutumla anlatılmaktadır.

Karşılıklı konuşmalar (diyalog) bu romanda da en çok başvurulan sunuş biçimidir. İç konuşma ilk romanlarına göre biraz daha fazla, ayrıca bu sunuş biçiminin çok başarılı örneklerini bulabiliyoruz:

"Ümit homurdana homurdana gıysilerini topladı. Yerlerine astı.

Bu öğütlerden ve kurallardan usandım. Keşke yoksul bir çoban kübesinde doğsaydım. Çoban olur, özgür yaşardım. Gıysilerimle yatıp

kalkar, kırlarda dilediğim gibi koşup oynar, süt içip meyve yiyerek günümü gün ederdim. Ders yok, ödev yok... Kundura boyamak yok. Kitap okumak yok... Günde birkaç kez el yüz sabunlamak yok... Kısacası hiçbir kural yok... Sorumluluk yok..." (s. 105)

Kimi iç konuşmalar da "... diye" bağlacıyla kurulan iç içe birleşik cümlelerle veriliyor:

"Berbere gitmenin ne gereği var. İşte ben de berber gibi kesebiliyorum saçlarımı, diye geçiriyordu içinden." (s. 52)

Bu romanın biçimsel açıdan üzerinde durulması gereken önemli özelliklerinden biri de, yazarın kişileri konuştururken kimi yerlerde gelenekten yararlanmasıdır. Cüce Cın öyküsündeki Cüce Cın'ın konuşmalarında Karagöz geleneğinin etkisini görüyoruz.

"Vay-bana-bır-ış-ol-sa-da-yap-sam! Oy-ba-na-bır-ış-ol-sa-da-yap-sam!" (s. 98)

Roman ve öyküde çok yaygın bir sunuş biçimi olan betimleme, yazarın öteki romanlarına göre bu kitabında daha sınırlı kullanılıyor, hele uzun betimlemelere hiç rastlamıyoruz.

3. Suna'nın Serçeleri'nde Diyalog Dökümü

Toplam Sayfa Sayısı	118
Diyalog Bulunan Sayfa Sayısı	110
Diyalog Bulunmayan Sayfa Sayısı	8
En Kısa Diyalog	1 Sözcük
En Uzun Diyalog	56 Sözcük

Diyalogların en çok kullanılan sunuş biçimi olduğu görülüyor.

D. DİL ve ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Gülten Dayıoğlu bu romanında, incelediğimiz ilk romanlarına göre (Fadış, Dört Kardeşiler) ölçünlü dile daha bağlı bir tutum içinde. Birbirine eklenmiş öyküler üzerine kurulan Suna'nın Serçeleri pek çok yön-

den fabl türünün özelliklerini taşıyor. Romanın çoğu bölümleri hayvanlar dünyasına götürüyor bizi. Hayvanların eylem ya da edimlerini anlatan yansıma sözcükleri yazar ustalıklı kullanıyor, bu tür sözcüklerle betimlemelerine eklediği ses boyutu, anlatıma canlı ve doğal bir özellik katıyor.

"Ve pırr... uçup gitti." (s. 74)

"Beyaz Serçe coşkuyla cıvıldarken, Suna sabırsızlanıyordu." (s. 40)

"Öyle bir korkmuş ki... cık cık cık cık... bağırarak oradan kaçıp canını kurtarmış." (s. 20)

Gülten Dayıoğlu'nun arı dil kullanmadaki titizliği, bu yapıtında artarak sürüyor.

Yabancı sözcük	% 10
Türkçe sözcük	% 90

Yazarın çok arı bir dil kullandığı görülüyor.

2. Cümle Yapısı ve Türleri

a. Yazarın ilk romanlarında çok az da olsa uzun cümleler vardır. Suna'nın Serçeleri'nde cümlelerin daha da kısaldığı söylenebilir. Ancak tek sözcüğe kadar inen kısa cümleleri gene konuşmalar içinde görüyoruz.

Suna'nın Serçeleri'nde cümlelerdeki sözcük sayısı:

En kısa cümle	1 sözcük
En uzun cümle	26 sözcük
Cümlelerdeki ortalama sözcük sayısı	5 sözcük

Yazarın en uzun cümleleri "... diye" bağlacıyla kurduğu iç içe bileşik cümlelerdir. İncelememizde on sekiz sözcüğü aşan cümlelerin çoğunun bu tür cümleler olduğunu gördük.

b. Suna'nın Serçeleri'nde cümle kullanımındaki çeşitliliği belirlemek için farklı bölümlerden seçtiğimiz ve aşağıda metinleri verilen dört sayfa üzerinde yaptığımız incelemede şu sonuçlar ortaya çıktı:

Suna ellerini yıkayıp sofrayı kurmaya girişti. Yatak odasından çıkan annesiyle babası, "Bizim kız sofrayı kuruyor! Hangi dağda kurt öldü acaba?" diye Suna'ya takıldılar.

Suna çorbasını yudumlarken, babasına o günkü top kapma olayını anlatmaya başladı.

Bir ara annesi, "Çorbanı höpürdeterek içme," diye çıkıştı ona.

Suna saygıyla, "Peki anneciğim," dedi ve sözünü sürdürdü. "Köşe başına saklanıp bana doğru gelmesini beklemeye başladım... Oyuna girmeye can atıyordum. Ama çocuklar bir türlü razı olmuyorlardı... Ben de topu kapıp kaçmaya karar verdim..."

Üç gün sonra Suna takıma alındı. Çocuklar oyunun kurallarını anlattılar. Suna hepsini biliyordu. Yıllardır mahalledeki maçları izler dururdu. Ama hiç sesini çıkarmadı. İyi bir öğrenci gibi, anlatılanları ilgiyle dinledi. Sonra oyun başladı... Çocuklar kendilerini yitirmişçesine topun peşinde oradan oraya atılıyorlardı. Suna saç örgülerini elbisesinin kuşağıyla birbirine sımsıkı bağlamıştı. Yel gibi koşuyor, topa pars gibi atılıyordu. Karşı takımında ince bir oğlan vardı: Sadı. On iki, on üç yaşlarındaydı. Bir ara topa öyle bir tekme vurdu ki... top ev boyu yükseldi. Çatının yağmur oluğuna çarpıp karşı evin bahçesine düştü.

Çocuklar bakakaldılar.

Osman, "Yazık oldu topumuza." dedi. "Geçen gün Zeynep Hanım Teyze, "Bir daha top bahçeye düşerse, ekmek bıçağıyla lokma lokma doğrarım, demişti. Vermez artık, vermez," diyerek içini çekti. Öteki çocuklar duvar dibine çömelmiş, soluklarını yatıştırıyorlardı. Hepsini de Zey-

Yüklemine göre: (SS. S. 12)

Toplam Cümle	29
Ad Cümlesi	1
Eylem Cümlesi	28

Öğelerin sıralanışına göre:
(SS, s. 12)

Toplam Cümle	29
Düz Cümle	27
Devrik Cümle	1
Kesik Cümle	1

"Olacağı o kadar. Haydi hızlan biraz. Öteki çocuklardan epey gerl kaldık..."

Nehir gerçekten buz tutmuştu. Camdan yapılmış bir yol gibi uzayıp gidiyordu. Çocuklar hemen kıyılarda kaymaya başladılar. Engelsiz bir yerde, buz üstünde kayarken insan kanatlanmış gibi oluyordu. Ali'yle Ömer nehrin aşağılarına kadar uçar gibi gidiyorlardı. Neşe içinde söylenen kış şarkılarıyla, çevreyi çınlatan sevinç çığlıkları birbirine karşıyordu.

Çocuklar başka bir dünyada gibiydiler. Bir ara büyük çocuklardan biri, "Ben nehrin üstünde kayarak karşıya geçeceğim. Gelen var mı? dedi. Cevap veren olmadı.

Çocuk, "Hepiniz de korkaksınız," diyerek nehrin ortalarına doğru vurdu. Bir çırpıda karşı kıyıya ulaştı.

"Heeyyy!" diye bağırarak el salladı öbür kıyıdaakilere.

Sonra ötekiler de aynı şekilde kayarak karşıya geçtiler. Böylece bütün çocuklar nehrin yüzeyini kaplayan buz alanında alabildiğine kaymaya başladılar.

Hava gittikçe kararıyordu. Bazı öğrenciler evlerine döndüler. Çocuklar azaldıkça nehrin üstünde kaymak daha hoş oluyordu. Bir yerden başlayıp, kesintisiz olarak taaa ötelere kadar kayıp gitmek doyulmaz bir coşku veriyordu çocuklara. Ali'yle Ömer kaydılar, kaydılar... Birkaç çocuk kalmıştı çevrelerinde. Sonra onlar da çekip gittiler.

İşte göz alabildiğine uzanan buz nehri onlara kalmıştı. El ele verip kayıyor, çömelerek kayıyor, tek ayak üstünde kayıyor... hiç durmadan kayıyorlardı. Hava kararmıştı.

Ömer, "Gidelim artık," dedi. Karşıdan kentlin ışıkları görünüyordu. Nehir kıyısında duran çantalarını aldılar. Gitmeye hazırlanıyorlardı.

Yüklemine göre: (SS. s. 28)

Toplam Cümle	31
Ad Cümlesi	1
Eylem Cümlesi	30

Öğelerin sıralanışına göre:
(SS, s. 28)

Toplam Cümle	31
Düz Cümle	28
Devrik Cümle	3
Kesik Cümle	Yok

Ayhan durmadan babasına soruyordu.

"Bu ne, babacığım?"

"Salyangoz."

"Böyle salyangoz olur mu? Kabuğu renk renk, ıslıl ıslıl parlıyor."

"Evet, kabuğu değişik ve güzel, ama bu yine de bir salyangoz..."

Annesi atıldı.

"Hiç de böylesini görmemiştim! Gerçekten çok güzel bir salyangoz bu..."

"Ben de görmedim. Çocukluğumdan bu yana, kırlarda sırtlarındaki boz renkli kabuklarını sürükleyerek gezinip duran yüzlerce salyangoza rastladım. Hiçbiri de ilgimi çekmedi."

Ayhan atıldı.

"Babacığım, bu olağanüstü yarattığı eve götürelim. Arkadaşlarıma gösteririm..."

"Olur," dedi babası. "İstersen al."

Salyangozu kesekâğının içine koydular. İşte o zaman, kendini beğenmiş salyangoz büyük bir korkuya kapıldı. Kesekâğının içi karanlık ve havasızdı. Üstelik karnı da acıkmıştı. Gün boyunca orada kaldı...

Akşamüstü eve varınca Ayhan onu boş bir şeker kutusunun içine yerleştirdi. Geceyi burada geçiren salyangoz, sıkıntıdan ve açlıktan ölecek gibi oldu. Ertesi gün Ayhan salyangozu alıp sokağa çıktı. Mahallenin tüm çocukları Ayhan'ın çevresine toplandılar. Kimi kabuğunu içine parmağını sokup hayvanın canını acıtıyor, kimi onu ters çeviriyor, kimi de kabuğa tak tak vuruyordu. Kendini beğenmiş salyangoz, kabuğunun içinde büzülmüş, korkudan tır tır titliyordu.

Yüklemine göre: (SS. s. 43)

Toplam Cümle	28
Ad Cümlesi	5
Eylem Cümlesi	23

Öğelerin sıralanışına göre:
(SS, s. 43)

Toplam Cümle	28
Düz Cümle	25
Devrik Cümle	3
Kesik Cümle	Yok

nan radyo programları sizleri yurduna, ulusuna ve insanlığa yararlı kişiler olarak yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Bu programları izleyen çocuklar hem eğlenti, hem de iyi insan olmanın yollarını öğrenirler... Oysa sokaklar çocukları kötülüğe sürükler."

Ümit içinde annesini haklı buluyordu ve ona inanıyordu. Ama söylediklerini uygulamak işine gelmiyordu. Bu nedenle yararsız, hatta zararlı bir çocuk olarak büyüyüp gidiyordu.

O akşam yemekten sonra odasına çekildi. Pijamalarını giyip yatmaya hazırlanıyordu. Annesi odaya girdi. Ümit'in yere attığı pantolonunu, gömleğini, çoraplarını ve ceketini görünce çok kızdı.

"On yaşına geldin. Sana yıllardır düzenli olmayı öğretmeye çalışıyorum. Daha dün gece odana gelip pantolonunu, ceketini ve gömleğini askıya astırdım. İşte her şey yine yerlerde sürünüyor. Sen gerçekten tembel, savruk ve bencil bir çocuksun. Öğütlediğim kurallara uymak istemiyorsun. Git, çoban ol. Dağlarda dilediğin gibi yaşa! Diye bağırdı. Ve Ümit'i öpmeden çıkıp gitti...

Ümit homurdana homurdana gıysilerini topladı. Yerlerine astı.

Bu öğütlerden ve kurallardan usandım. Keşke yoksul bir çoban kulübesinde doğsaydım. Çoban olur, özgür yaşardım. Gıysilerimle yatıp kalkar, kırlarda dilediğim gibi koşup oynar, süt içip meyva yiyerek günümü gün ederdim. Ders yok, ödev yok... Kundura boyama yok. Kitap okuması yok... Günde birkaç kez el yüz sabunlamak yok... Kısacası hiçbir kural yok... Sorumluluk yok...

Ümit bunları düşünürken daldı gitti. Düşünde çoban olmuştu. Kırlar yemyeşildi. Sırtını bir ağaca verip oturmuş,

Yüklemine göre: (SS, s. 105)

Toplam cümle	34
Ad cümlesi	8
Eylem cümlesi	26

Öğelerin sıralanışına göre: (SS, s. 105)

Toplam cümle	34
Düz cümle	34
Devrik cümle	Yok
Kesik cümle	Yok

İlk yapıtlarına göre cümle çeşitliliği daha fazla.

3. Edebi Sanatlar

Yaptığımız incelemede, yazarın ilk incelediğimiz kitaplarına göre edebi sanatların bu kitabında daha az kullanıldığını gördük. Suna'nın Serçeleri'nden rastgele seçip incelediğimiz dört sayfada (s. 35, 62, 73, 90) edebi sanatların kullanımı açısından aşağıdaki sonuçlar ortaya çıktı:

Toplam 4 sayfada:

Benzetme	1
İğretileme	-
Mecaz	2
Mecaz-ı mürsel	-

4. Deyimler

Suna'nın Serçeleri'nden rastgele seçtiğimiz örnek beş sayfada on deyim belirledik. Bu yaklaşık her sayfada iki deyim demektir. Daha önce incelediğimiz yapıtlarına göre deyimlerin azalması, cümlelerin kısalması, edebi sanatların azalması yazarın bu kitabında daha yalın bir söyleyişe yöneldiğini gösteriyor.

Suna'nın Serçeleri'ndeki deyimlere birkaç örnek:

"Suna kardeşi gıdınca deliye döndü." (s. 77)

"Günlerce düşünüp taşındı." (s. 77)

"Başımın üstünde yerin var..." (s. III)

"Canı sıkıldıkça gökyüzüne yükselip uzaklara uçuyor..." (s. III)

5. İkilemeler

Suna'nın Serçelerinde, yazarın halk dilinin söz verimlerinden daha çok yararlandığı Fadış, Dört Kardeştiler gibi yapıtlarına göre, kaynağı halk dili olan ikilemelere çokça örnek bulamadık. Ancak Türkçenin her katmanında çokça örnekleri bulunabilecek ikilemelere, yazarın bu kitabında da pek çok örnek bulabiliriz:

"Bir an göz göze geldiler." (s. 62)

"Korka korka geçide yöneldi." (s. 84)

"Annesi içini çekip dolu dolu gözlerle arkasından bakakaldı." (s. 108)

4. YURDUMU ÖZLEDİM

Özet

Gülten Dayıoğlu bu romanında göç olgusunun (dış göç) getirdiği sıkıntılar, sorunları yaşayan bir çocuğu anlatıyor. Atıl'ın anne ve babası Almanya'dadır; Atıl'ı da oraya götürmeye karar verirler. Romanın başında, günlerin heyecanı, tedirginliği, sevinci anlatılır. Öğretmeni ana yurdunu, Türklüğünü unutmaması yolunda öğütler verir. Zaman zaman eğlenceli, zaman zaman sıkıntılarla dolu tren, vapur ve uçak yolculuğundan sonra Almanya'ya varırlar. Atıl burada dil bilmemenin, yabancı olmanın, farklı bir kültürden gelmiş olmanın sorunlarını, sıkıntılarını yaşar. Özellikle de dil sorunu yüzünden okula uyum sağlayamaz, istenilen başarıyı gösteremez. Bu sıkıntılarla birlikte yurt özlemi de ağır basar. Sonunda aile, kendilerinin ancak yurtlarında mutlu olabileceklerini düşünür, yeniden köylerine dönerler. Baba büyük bir umutla yeni bir iş hazırlığına başlarken, Atıl da okuluna devam eder.

A. ROMANIN İÇERİĞİ VE EĞİTSEL BOYUTU

1. Toplumsal Konu ve İletiler

Göçle gelen sorunlar: Göç olgusu son otuz-kırk yıl içinde yaşanan önemli sorunlardan biridir. Bu nedenle de hem yazarların hem bilim adamlarının ilgisini çeken bir konu olmuştur. 1970'li yıllardan sonra Türk edebiyatında yurt dışına göç ve buna bağlı sorunları işleyen büyüklerle dönük pek çok roman ve öykü yayınlandı: Bekir Yıldız (Türkler Almanya'da, 1996), Güney Dal (İş Sürgünleri,) Necati Tosuner (Sancı... Sancı..., 1977), Yüksel Pazarkaya (Oturma İzni, 1977), Adalet Ağaoğlu (Fıkrımın İnce Gülü, 1977), Tarık Dursun K. (Kayabaşı Uygarlığının Yükselişi ve Birdenbire Çöküşü, 1980) gibi yazarlar bu alanda ilk anımsanması gereken ürünleri verdiler. (Bkz. Ceyhun, 1982) Tıpkı bir ara edebiyatta çokça ilgi gören köy gerçeklerinin Gülten Dayıoğlu gibi yazarlarla çocuk edebiyatına da aktarılması gibi, gene büyükler için yazan yazarların art arda ürünler verdiği dış göç konusu, Gülten Dayıoğlu başta olmak üzere, Fakır Baykurt, Yücel Feyizoğlu gibi yazarlar aracılığıyla çocuk romanlarının da konusu oldu. Kavcar'a göre (1988, s. 77) Türk yazarları dış göç konusunu üç boyutlu olarak ele almışlardır:

1. Yurt dışına gidenler,
2. Geride kalanlar,
3. Geriye dönenler.

Yurdumu Özledim'de göç olgusunu yaşayan ailelerin, yurt dışında karşılaştıkları sorunlar konu alınıyor. Bu yapıt, yukarıdaki sınıflandırmaya göre, 1. gruptaki romanlar arasında yer alıyor.

Gülten Dayıoğlu, Yurdumu Özledim'de Almanya'ya çalışmak için giden bir ailenin yaşadığı sorunları, özellikle çocuklar açısından getirdiği sıkıntıları, sorunları ele alıyor.

Atıl'ı Almanya'ya gitmeden önce, kendi koşullarında, kendi çevresinde tanıyoruz. Yurt dışına giden binlerce aile gibi, Atıl'ın ailesi de henüz kendi ülkesindeki uygarlıktan bile yeterince nasibini almamış, ufku dar bir ailedir. Birden çevre değiştirmenin getirdiği sorunlar, sıkıntılar ve gü-lünçlükler bekler onları. Atıl uçak karşısındaki şaşkınlığını şöyle dile getirir:

"...Biraz önce gelecektin; koca bir demir kuş kalktı. Hem de aha şu-
raya kadar yanaştı. Onu gökyüzündeyken başladım gözlemeye... Av gör-
müş çaylak gibi alçaldı. Gök gürültüsüne benzer sesler salarak üstümü-
ze doğru geliyordu. Demir kanatlarıyla camı çerçeveyi indirip içeriye gi-
recek sandım. Korkudan gözlerimi yumup ellerimle kulaklarımı tıkadım.
Öldük, ölüyoruz diyerek bildiğim duaları okuya okuya beklemeye başla-
dım. (...) Bir de baktım ki demir kuş yere konmuş." (s. 39)

Atıl ve ailesinden kendi yurtlarında, kendi insanları bile tedirgin olur. Dış görüşlerine bakıp onları yankesici sanan öteki yolcuların şikâyeti yüzünden, polislin elinden zor kurtulurlar. Uygarlığın, uygar dünyanın uzağında kalmış bu ailenin Almanya gibi ileri bir ülkede yaşa-
yacağı sorunlar daha başta böyle sezdiriliyor.

Dil sorunu: Atıl'ın Almanya'da karşılaştığı en önemli sorun dil soru-
nudur. Bu ülkeye uyum sağlayıp sorunlarını aşabilmesi, hele de okulda başarılı olabilmesi için Almanca'yı öğrenmesi gerektiği romanın birçok yerinde dile getirilir:

"Bayan Fridya şöyle bir durakladı. Sonra o da aynı içtenlikle çocu-
ğun elini sıktı ve nerede olduğunu sordu. Atıl öylesine az Almanca söz-
cük biliyordu ki, basit tümceler kurmasının bile üstesinden gelemiyor-

du. İki yaşında çocuklar gibi kem küm ediyor, el kol hareketlerinden yararlanarak derdini anlatmaya çalışıyordu. Bu yolla evlerini tarif etti. Yaşlı hanım, Atıl'ın çok yakında oturduğunu öğrenince sevindi. Okula gidip gitmediğini sordu. Atıl gitmediğini belirtti. O zaman Bayan Frida "sık sık bana gel, sana Almanca öğreteyim," dedi.

"Atıl bu öneriyi sevinçle karşıladı. Dil bilmemek onu bunalıyordu. Bu yüzden bakkalda sık sık zor duruma düşüyordu. Yanlış konuşmak korkusuyla alışverişisi hep parmak işaretleriyle yürütüyordu." (s. 74)

Bunun gibi, yaşadıkları pek çok olay Atıl'a dil bilmenin önemini anlatır. Okula kaydolurken, babasının verdiği parayı az bulan çevirmenin tavrı, onu daha da kamçılar, babasına şunları söyler:

"Sen hiç tasalanma, öğreneceğim, dedi. Hem de tez elden su gibi Almanca konuşmaya başlayacağım." (s. 118)

Atıl dil sorunu yüzünden yaşının altında bir sınıfa alınır. Okul arkadaşlarıyla istediği iletişimi kuramamasının nedeni gene dil sorunudur. Çocuğun giderek artan bunalımında dil sorunu etkili olmuştur:

"Ah", dedi Atıl. "Öyle zor kıl, bu iş... Hem çok zaman ister. Dil öğrenip kendimi tanıttıncaya dek istenmeden, sevilmeden, benimsenmeden okula gidip gelmek çok sıkıcı." (s. 133)

Bu soruna, arkadaşlarının, öğretmenin anlayışsızlığı da eklenince, derslerde zorlanır, alaycı tavırlarla karşılaşır. Öğretmenin şu sözleri onu çok etkiler:

"Çünkü gülünçsün! Okuduğun parçadaki Almanca sözcükleri köylü dilinde öylesine gülünçleştiriyorsun kıl, arkadaşların kendilerini tutamıyorlar. Sen okurken sözcüklerin anlamları değişiyor. Kaz'ı koz, Evet'i Küvet, Baş'ı Boş, Taş'ı Yaş olarak okuyorsun. İki tane parmak kaldırıp arkadaşlarını güldürerek sınıfın düzenini bozma!.."

Atıl oturmak değil, gitmek, koşarak kaçıp gitmek istiyordu sınıftan." (s. 136)

Alman çocuklarla arasındaki sorunlarda da Atıl iyi dil bilmediği için haklılığını yeterince anlatamaz, daha da önemlisi, derslerde başarılı olamaz, sınıfta kalır. Atıl'ın yaşadığı bu sorunlar, ailesiyle birlikte yurt dışına giden binlerce işçi çocuğunun sorunudur.

Bütün bunlardan şu ileti çıkar:

Yabancı bir ülkeye uyum sağ ayıp sorunları çözmede, okul başarısında dil bilmek çok önemlidir, yaşamsal bir değer taşır.

Kaçak işçi sorunu: Almanya'da pek çok Türk'ün yaşadığı, romanın arka planını oluşturan betimlemelerle ya da olaylarla anlatılır. Münih gibi büyük kentlerde adım başı Türk görmek olasıdır. Bunların çoğu işsiz, yersiz yurtsuzdur. Kaçak işçi Hasan'ın öyküsü, bir bakıma Almanya'da yaşamaya çalışan yüzlerce kaçak Türk'ün öyküsüdür. Onun yaşadıkları romanda ikinci planda yer almakla birlikte, önemlidir. Hasan oturma izni olmadığı için, hurdalıklarda ya da yıkıntılar arasında polis korkusuyla kaçak olarak yaşar. Sürekli yakalanma korkusuyla tedirgindir. Almanya'ya kaçak gelmekle iyi etmediğini o da anlamıştır. Almanya'ya gelmek, romanın bütününden çıkan ana iletiye göre bir yanılgıdır, hele kaçak olarak gelmek daha büyük bir yanılgıdır, en sakıncalı da budur. Hasan'ın duygularını dile getirdiği şu sözleri, aynı zamanda romanın bu konudaki iletişini verir:

"N'olur, yardım et de yol parası kazanıp köyüme döneyim. Fare gibi kaçıp köşe bucak saklanmaktan kurtulayım. Köy sokaklarında göğsümü gere gere dolaştığım günler düşlerime giriyor. Meğer ne değerli günlermiş o günler!... Burada tutsak sayıyorum kendimi..."

Almanya'ya kaçak olarak gitmenin büyük sıkıntılara ve acılara yol açacağı, romanda okura verilen önemli iletilerden biridir.

Uyum ve yabancılık sorunu: Almanya'daki Türkleri anlatan, gerek Türkçe yazılmış, gerek Almanca yazılmış kitaplarda işlenen önemli konulardan biri de, yurtlarından ayrılıp, kendilerini birdenbire yabancı bir toplumda yapayalnız bulan çocukların, içinde yaşadıkları ve savaşmak zorunda kaldıkları "yabancılık" duygusudur. Bu konuya yalnız Gültan Dayıoğlu, Fakir Baykurt, Yüksel Pazarkaya gibi Türk yazarları değil, Alman yazarları da ilgi duymuşlardır. (Özyer, 1992, s. 81)

Yurdumu Özledim'de, Atıl'ın yabancısı olduğu toplumda duyduğu korku ve kaygı uzun uzun anlatılır. Atıl kendini bir sığıntı gibi görür. Yazarın da belirttiği gibi, "yabancı işçi çocukları Alman okullarında gerçekten, istenmeyen" sığıntılardır. (s. 151) Özellikle çocuğun okul başarısında bu duyguların olumsuz etkileri görülür. Yasalarda bir ayırım olmamasına karşın, veliler çocuklarının yabancı işçi çocuklarıyla birlikte oku-

malarını istemezler. Alman çocuklar kendi aralarında oluşturdıkları küçük çetelerle Türk çocukları sindirmeye çalışırlar. Bu tür çatışmalar yüzünden Atıl'ın başı zaman zaman belaya girer, sıkıntılı günler yaşar, haksız suçlamalarla karşılaşır. Türk çocukları istenmediklerinin, ikinci sınıf insanlar olarak görüldüklerinin farkındadırlar:

"Atıl güler yüzle kızı eve buyur etti.

"Olmaz," dedi Eva. "Anneannem, yabancı işçilerin evlerine girme. Sana kötülük edebilirler. Onlar çok kaba ve ilkel." diyor. Evinize girmek isterdim. Ama korkarım. Anneannem duyarsa öfkelenir." (s. 113)

Yazar sokaktaki Alman'ın yabancılara bakışını bir otobüs görevlisinin ağzından şu sözlerle aktarıyor:

"Bu yabancı işçilere hem kızıyorum, hem de acıyorum. Kızıyorum, çünkü onların yüzünden ülkemizde rahat yaşayamıyoruz. Mağazalar, sokaklar, biraaneler, parklar, sinemalar yabancı dolu. Uyum göstermiyorlar bizim topluma, daha doğrusu göstermek istemiyorlar. Keyifle-rince yaşamak istiyorlar hep. Sokakta kadınlarımızı tedirgin ediyorlar. Yaşadıkları evleri pis tutuyorlar." (s. 83)

Kimi Almanlar yabancı düşmanlığını enikonu belli ederler. Atıl, yabancı olduğunu kendisine duyumsatan haksız bir davranışla da bakkal-da karşılaşır. Ona süt vermeyen bakkal nedenini açıkça söyler:

"Ona var, sana yok. Sütü önce Almanlar alacak. Artarsa işçi alıcılara satabilirim." (s. 73)

Atıl, Alman çocuklarla arasındaki kültür ve din farkını yaşantısı içinde görür, bu duruma nasıl uyum sağlayacağını bilemez. Kafasına sü-rekli sorular takılır:

"Atıl tiksintiyle yüzünü buruşturdu.

"Domuz insan ve hayvan dışkısı yemiş. Eti kanımızda kurt yaparmış..."

Adolf bu sözlere kızdı:

"Tüm uygar uluslar yiyor domuz etini. Yalnızca Müslümanlar yemiyor. Herhalde Müslüman olmayanların tümü de aptal değil. Kafanı işlet. Kötü olsa biz yer mıyız?"

Atıl tartışacak gücü bulamadı kendinde, boynunu bükerek sustu." (s. 149)

Yazar, dinsel inanç ayrılığının da uyumu zorlaştıran etkenler arasında yer aldığını, bu konuyu çok fazla ırdelemeden okura sezdiriyor.

Nuran Özyer (1992, s. 85), Almanya'daki Türk çocuklarını konu alan yapıtlarda uyum konusunda iki farklı yaklaşımdan söz ediyor:

"Baba, memnun olsun ya da olmasın, Almanya'da çalışmak zorundadır. Babanın dışında kalan aile bireyleri, özellikle çocuklar, ya bulundukları topluma entegre olurlar (bu iyimser bir bakış açısidir) ya da entegre olmayı başaramayıp, geri döner veya dönme özlemi içinde yaşarlar (kötümser bakış açısı)"

Atıl yukarıda değindiğimiz sorunlar yüzünden Almanya'ya uyum sağlayamaz, yurduna dönen çocuklar arasına katılır.

2. İnsana Değgin Konu ve İletiler

Arkadaşlık ve dostluk duygusu: Çocuk romanlarının çok yaygın temalarından olan arkadaşlık, Yurdumu Özledim'de de önemli bir yer tutuyor. Almanya'da göç olgusuyla birlikte yabancı düşmanlığının yaygınlaştığı bir ortamda, yazar, Eva-Atıl arkadaşlığıyla, arkadaşlık duygusunun evrensel gücünü anlatmaya çalışıyor. Atıl-Eva ilişkisinde pedagojik bir zorlama görölse de, çocukların büyüklerden kaynaklanan önyargıların, koşullanmışlıkların dışında kalabileceklerini gösteriyor bize. Bu iki çocuğun ilişkisini, çocukların örnek almasını istiyor. Atıl-Eva ilişkisinin romana iki önemli katkısı vardır: Birincisi, arkadaşlık duygusunun ırk, din, dil, sınıf farkı tanımayan evrensel gücünü göstermesi; bütün Alman çocuklarının yabancı düşmanı olmadığını anlatmaya çalışması. Ay-lar sonra ülkesine döndüğünde, Atıl ne zaman kedi görse, Eva'yı anımsar. Fadişte "kaydırak taşı"yla sağlanan simgesel anlatım, bu romanda "kedi" ile sağlanır, anlatım böyle bir simge ile güçlenir.

Atıl'da dostça yaklaşan insanlardan biri de yaşlı kuşaktan bir Alman olan Bayan Frida'dır. Atıl'ın bu yaşlı kadınla tanışması şöyle anlatılıyor:

"Bir gün, bakkaldan dönüyordu. Ansızın arkasından bir çığlık duydu. Dönüp baktığında, yaşlı bir hanımın yere düşmüş olduğunu gördü. Hemen koşup kalkmasına yardım etti. Sağa sola fırlayan paketlerini top-

layarak yeniden fileye doldurdu. Kadın yürümek istedi, ama topallıyordu. Atıl dayanması için omzunu gösterdi, kadının filesini koluna taktı ve birlikte yola koyuldular." (s. 73)

Böyle bir rastlantı sonunda tanıştıkları Bayan Frida, Atıl'a sık sık gelmesini, Almanca öğreteceğini söyler. Frida'nın bu tutumu, yardımseverliği, önyargısız tavrı, yaşlı Almanların yabancı işçiler konusunda daha tutucu olduklarını düşünen Atıl'ın annesi ile babasını bile şaşırtır. Frida Atıl'ın Almanca öğrenmesine yardımcı olmakla da kalmaz, okul sorunlarıyla da ilgilenir. Gerçekte az rastlanacak bu ilişkinin gerisinde gene pedagojik bir zorlama olduğu düşünülebilir. Bu ilişkiyle şu ileti vermek isteniyor okura:

Bütün Almanları yabancı düşmanı olarak görmek yanlıştır, aralarında böyle iyileri de vardır:

Özgecilik ya da yardımseverlik: Romanda anlatılan bazı olaylarla yardımseverliğin iyi bir davranış olduğu anlatılmaya çalışılıyor, çocukta özgeci bir kişilik geliştirilmek isteniyor. Atıl'ın Frida'ya küçük bir kaza sırasında yardım etmesi, Frida'nın ona karşılıksız Almanca dersleri vermesi, okul sorunlarıyla ilgilenmesi yardımseverliğin güzelliğini telkin eden olay ve davranışlardır. Bu güzel davranışlar çocuklar arasında da yaşanır. Romanda güzel arkadaşlıklar, güzel dostluklar küçük bir yardımla başlıyor. Atıl'ın kendisini bulmasına yardım ettiği Eva ile arkadaşlığı da böyle başlıyor. Sıkıntılı okul günlerinde en büyük desteği Eva'dan görür:

"Eva onu üzgün görünce elini tuttu.

"Neden dertleniyorsun. Ben varım ya! Ders aralarında hep ikimiz oynarız." (s. 128)

Yardımlaşma, dayanışma duygularının güzelliğini telkin eden olaylardan bazıları da kaçak işçisi Hasan'ın yaşadığı olaylarla anlatılır. Yabancı bir ülkede yersiz, yurtsuz ve kaçak yaşayan Hasan zor anlarında en büyük desteği hemşerilerinden görür. Hemşerileri bir yandan onun kırık bacağının tedavisiyle uğraşırken, bir yandan da aralarında para toplayıp köyüne dönmesine yardımcı olurlar:

"Baba ona para dolu bir zarf uzattı.

"Al bunu. Arkadaşlarla katıştık. Köye kadar bey gibi götürür seni. Hiç üzülme. Köye dönüp küçük bir iş kurabilirsem, seni yardımcı olarak yanıma alacağım. Söz veriyorum."

Hasan gözpinarlarına dolan yaşları dağıtmak için gözlerini kırpıştırarak gülümsedi.

"Ölmez sağ kalırsam, Osman, elin gurbetinde bana ettiğin iyilikleri hiç unutmayacağım. Köye dönmeni dört gözle bekleyeceğim, dua edeceğim sizler için. Tanrı hepimizi kurtarsın. Elimden başka ne gelir ki! (...)" (s. 145)

Bu tür davranışlarla iyiliğin, yardımseverliğin güzel bir davranış olduğu telkin ediliyor.

Yurt özlemi: Yurdundan ayrı kalmak, hele de işsizlik, yoksulluk gibi sorunlarla yabancı ülkelerde yaşamak zorunda kalmak, hem toplumsal, hem psikolojik, hem evrensel boyutlu olan bir sorundur. Bu gerçeğin içindeki insanlar, "yurt özlemi" dediğimiz güçlü bir duygu ile iç içe yaşarlar. Yurduna özgü her ne varsa, gözünde büyür de büyür... Hava-sı, suyu, kedisi, köpeği, horozu, tavuğu, hatta "köyün çamuru" (s. 16) bile...

"Ana Atıl'ın önündeki glysleri gördü.

"Tuh, sana! Yoksa bunlara bakıp bakıp da köyü mü anımsadın? Bağ-rındaki ateş, sıla sızısı olmasın?"

Atıl buruk buruk gülümsedi.

"Sen özlemedin mi köyümüzü?"

Ana dertli dertli içini çekti.

"Açma bu sözleri şimdi, ört gitsin. Özlesem ne olacak özlemesem ne olacak? Elinden bir şey gelmiyordur ki..." (s. 161)

Yurt özlemi bir iki yerde değil, pek çok yerde ya yazarın açıklamalarıyla, betimlemeleriyle ya da böyle uzun konuşmalarla dile getiriliyor.

3. Ulusal Konu ve İletiler

Yurt sevgisi ve Türklük bilinci: Romanda daha ilk sayfalarda öğretmeni Atıl'a Almanya'da kendi benliğini unutmamasını, Türklüğüyle onur duymasını öğütler. Bu uzun konuşmadan birkaç cümle:

"... Türk olduğunu hiçbir zaman unutma. Senin vatanın burası; er-geç döneceksin bu topraklara. Onun için geleneklerimizi, inançlarımızı aklından çıkarma. Oradaki ulusların birçok konuda bizden daha uygar, daha varlıklı, daha güçlü olduklarını anlayacaksın. Ama gördüklerin gözlerini kamaştırmasın." (s. 10)

Ulusal bağın önemi, ulusal günlerin unutulmaması, hele gurbette bunların daha da önemli olduğu romanda yer yer telkin edilen düşünce-lerdendir:

"Atıl o zaman yabancı bir ülkede başka başka kent, kasaba ya da köyden gelmenin önemsiz olduğunu anladı. Yurdun dört bir yanından gelen Türk işçilerini birbirine çeken güçlü bağın, ulusal bağ olduğunu sezinledi." (s. 71)

29 Ekim günü Cumhuriyet Bayramını Türk çocuklarının büyük bir sevinç içinde kutlamaları uzun uzun anlatılır:

"Atıl coşkuyla söze karıştı.

"Yaşasın Cumhuriyet Bayramı!"

"Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti!"

Çocuklar hep bir ağızdan bağırıldılar.

"Yaşasın Cumhuriyetimiz." (s. 138)

Yurdumu Özledim'de Türklerin, coşkuyla, sevinçle karşıladıkları, ulusal duyguları güçlendiren bir olay daha anlatılır: Kıbrıs Barış Harekâtı... Bu olayın duyulması üzerine, yurt dışındaki Türk çocukları adeta ezilmişliklerinden kurtulurlar, kendilerine güven duyguları güçlenir. Bu olayla da, Türk çocuklarının, ordumuzun başarısıyla övünç duyguları telkin ediliyor. (s. 155-156)

Ailenin havaalanında uçaktan inilince, diz çöküp vatan topraklarını öpmesi, insanın kendi vatanının ne denli önemli olduğunu anlatır, vatan sevgisini güçlendiren bir davranış olarak betimlenir.

Bütün bu anlatılanlardan çıkan temel ileti şudur:

İnsan ancak kendi yurdunda mutlu olabilir, bu nedenle de yaşamını kendi ülkesinde kazanmaya çalışmalı.

4. Öteki Eğitsel İleti ya da Öğütler

Yukarıda irdelediğimiz konu ve iletiler dışında, romanda kısa değerler biçiminde verilen öğüt ya da iletiler şunlardır:

- Sigara içmek kötü bir alışkanlıktır.
- Parayı yabancı ülkelerde değil, kendi ülkende harca.
- Yabancı ülkelerde çocuklar, anadilini unutmamalı, anadilinde yazılmış gazete ve kitaplar da okumalı.

B. KİŞİLER

Yurdumu Özledim, yurt dışına çalışmaya giden binlerce aileden birinin öyküsünü anlatır. Bu ailelerin çoğunun gerçekleri, sorunları, Almanya'ya göç nedenleri, kültürel düzeyleri birbirine yakındır. Halk dilinde "Almanca" diye adlandırılan bu insanların ilk göze çarpan özellikleri, henüz kendi ülkesinde bile büyük kentleri görmemiş olmaları, uygar dünyayı yeterince tanımamalarıdır. Yurdumu Özledim'de böyle bir aile anlatılır. Halk dilindeki "Almanca" sözcüğünün çağrıştırdıklarını, aşağı yukarı bu ailede de görmek olasıdır.

Atıl

Romanın başkışısı Atıl, yukarıda anaçizgileriyle belirttiğimiz gibi, Almanya'da işçi olarak çalışan bir ailenin çocuğudur. Almanya'da çalışan anne ve babası, onu da yanlarına almak isteyince, yaşamında ilk kez köyünün dışında, büyük bir dünya ile karşılaşır; uygar dünyayı, uygarlığın getirdiği araçları görür, tanır, şaşırır. Onun bu şaşkınlığı romanda uzun uzun "komik" bir öge olarak anlatılır. Atıl Almanya'da başta dil olmak üzere, kültür farkının yarattığı sorunlar içinde bunalır, aslında zeki olduğu halde, okulda istenen başarıyı gösteremeyen "aptal" bir çocuk durumuna düşer. Göç olgusunu yaşayan binlerce işçi çocuğun gerçeğidir bu. Atıl, uyum, dil, yurt özlemi, kültür şoku vb. sorunları yaşayan, bu yüzden de derslerinde başarılı olamayan binlerce işçi çocuğunun bir simgesidir. Fadiş, nasıl kendi yurdunda sığıntıysa, o da el yurdunda sığıntıdır. Yazar bu durumdaki çocukları bir sığıntı gibi niteler:

"Yabancı işçi çocukları Alman okullarında gerçekten, istenmeyen sığıntılardı..." (s. 151)

Yurt özlemi ve uyumsuzluk yüzünden Atıl giderek içe dönük, huy-suz, zaman zaman kavgacı bir çocuk olur. Onu en iyi anlayan insan Bayan Frida'nın gözüyle Atıl şöyle anlatılıyor:

"Bayan Frida onun arkasından bakarken, zavallı küçük insan, aramızda kendine bir yer bulabilmek için nasıl da çırpınıyor, diye içini çekti." (s. 134)

Atıl, "İstenmeyen İnsan" durumunda oldukları yabancı bir ülkede tutunma savaşımı veren bu savaşımında çoğu zaman yenik düşen binlerce işçi çocuğunun tipik bir örneğidir.

Yaşadıkları Atıl'ı her ne kadar yaşının üstünde olgunlaştırsa da, kıymı sözleri büyük insanların sözleri gibidir. Bu tür konuşmalar romanın sanatsal yönünden çok, "didaktik" yanını güçlendirmektedir:

"Her şeyde haksız yere beni suçluyorsun baba. Bugüne dek başıma gelen abuk sabuk işler, ilgisizlik ve görgüsüzlükten oldu. Köyde doğup büyüdüm. Hemen hop diye Münih'li olamam ya! Okulda istenmediğim, horlanıp aşağılandığım için başarılı olamadım. Tembelliğimden ya da aptallığımdan değil. Aslını sorarsan uyamıyorum buraya. Sevemedim Almanya'yı, hem de hiç sevemedim. Daha ilk günden yurdumu özledim. Bu özlem her gün biraz daha artıyor. Elimden gelse, her şeyi göze alarak kaçıp gitmek istiyorum. Orada tarlada, harmanda çalışmak, çobanlık etmek, bence burda tutsak gibi boynu bükük yaşamaktan çok daha iyi. Köyümde yavan ekmek yemeye ve yamalı gıysilerle gezmeye gönüllüyüm. Yeter ki, buradan kurtulayım. Dört duvar arasında ökseye tutulmuş tarlakuşu gibi yaşamaktan usandım. Köyüme dönüp gönlümce yaşamak istiyorum." (s. 164)

Atıl'ın büyüklere özgü bu uzun konuşmaları, sık sık da yinelenir.

Kıymı sözlerindeki mecazlı anlatım çocuklara değil, büyüklere özgüdür:

"Emme son günlerde içimdeki yangın daha bir çoğaldı, dayanılmaz oldu." (s. 161)

Baba

Baba, Almanya'da öncelikle kazanacağı parayı düşünen, yukarıda da belirttiğimiz gibi, halk dilinde "Almanci" diye nitelendirilen, yoksulluğun yabancı ülkelere savurduğu binlerce Anadolu insanından biridir. Öncelikle para kazanmayı düşünür, Almanya'ya bununu için gelmiştir. Kimi günler eli açılrsa da, çoğu zaman tutumludur:

"Çok para gidiyor. Buraya gezmeye değil, para kazanmaya geldik. Üç beş kuruş biriktirip bir an önce yurduмуza dönelim." (s. 72)

Göç olgusunu yaşayan çoğu insan gibi o da geldikleri yerle köydeki durumlarını karşılaştırır.

"Sus, dedi babası. Nankörlük etme. Köydeki arkadaşlarını düşün. Senin giysilerin onların yanında ağa çocuklarının giysisinden daha güzel." (s. 146)

Oğluyula arasındaki çatışma nedenlerinden biri de onun köyle Almanya'yı sık sık karşılaştırması, çocuğunun isteklerine böyle yanıt vermesidir:

"Atıl dişlerini sıkarak önüne baktı. Babası her fırsatta Almanya'daki yaşamlarını köydekiyle karşılaştırıyordu. Ama hiçbir gün çevresindeki Almanların giyim, davranış ve yaşamlarından örnek almaya yanaşmıyordu..." (s. 146)

Baba zaman zaman çoluğunu çocuğunu alıp gezmeye çıkar, ancak biraz fazla para harcadığında da huysuz bir insan olur.

Çocuğun eğitimi konusunda bütün bildiği "dıl öğren" demekten öte geçmez. Onun sorunları karşısında sağlıklı çözümler üretebilecek bilgi ve görgü düzeyinde değildir. Oğlu Alman çocuklarca dövüldüğünde gösterdiği tavır buna bir örnek sayılabilir:

"Tüh, Allah seni kahretsin! Ahmak domuz! Madem karşındakiyle baş edemeyip dayak yiyecektin, ne demeye kavgaya giriştin? Uyuşuk, korkak köpek!..." diyerek bağırıp çağırdı. (s. 153)

Atıl'ın Almanya'ya uyum sağlayamamasında başta baba olmak üzere, ailenin yetersizliğinin de payı vardır.

Anne

Anne, babanın yanında ikinci planda kalır. Her zaman sözünü geçiremez ona. Zaman zaman oğlunun bunalımlarına, sıkıntılarına ana sevecenliğiyle yaklaşarak, çocuğun sıkıntısını gidermeye çalışır. Yoksul, öğrenim görmemiş bir Anadolu kadınıdır.

Bu aile dışında romandaki önemli kişilerden biri de Hasan'dır. Hasan, yurt dışına kaçak olarak giden binlerce yoksul Anadolu insanını simgeler. Çalışan ve oturma izni olan öteki işçilere göre onun durumu

daha da zordur. Belli bir yeri yoktur. Çoğu zaman hurdalıklarda, yığın-tilarda yaşar. Polisten kaçarken ayağı kırılır, sıkıntılı günler yaşar Almanya'da. Hasan'ın öyküsüyle, yurt dışına kaçak olarak gitmenin yanlışlığı anlatılır.

Yabancı kahramanlar: Romanda anlatılan yabancı kahramanlar da var. Yazar yabancı kahramanlarını seçerken, şunu göz önünde bulunduruyor: Yabancılar konusunda Almanya'daki farklı görüşleri, farklı tutumları (olumlu-olumsuz) temsil eden tipleri seçiyor. Kimi Almanlar yabancı işçiler konusunda daha anlayışlı, daha yapıcı bir tutum içindedirler. Bunların başında Bayan Frida gelir. Bu yaşlı kadın Atıl'la kendi yakını gibi ilgilenir, sorunlarını çözmede ona her zaman yardımcı olur. Atıl'ın yanlışlıkla bindiği otobüsteki iki görevliden biri daha anlayışlı davranırken, öteki düşmanca bir tutum içindedir. Okul müdürü velilerin etkisinde olmakla birlikte, yabancı işçi çocuklarına olabildiğince yansız davranır. Yazar bir kötüyü anlatırken, onunla aynı konumda ya da aynı yaşlarda bir de iyi tipe yer veriyor. Yazar kahramanlarını âdeta bir terazinin iki kefesine yerleştirip "iyi-kötü" eşlemesi biçiminde bir dengeyi sağlamaya çalışıyor:

Yabancı Kahramanlar

Yabancılar karşı anlayışlı olanlar (İyiler-olumlu tipler)	Yabancılar karşı anlayışsız olanlar (Kötüler-olumsuz tipler)
(İyiler-olumlu tipler)	(Kötüler-olumsuz tipler)
Bayan Frida (komşu)	Bakkal
Okul Müdürü (eğitimci)	Öğretmen (eğitimci)
Eva (çocuk)	Karl (çocuk)
Bir otobüs görevlisi	Başka bir otobüs görevlisi

Yazar yukarıdaki dengeyi kurarak, yabancı düşmanlığını eleştirirken, bütün Almanları gözden düşürmemeye özen gösteriyor, böyle ölçülü bir tutumla, yabancı düşmanlığını eleştirirken, bir başka düşmanlığa yol açmamaya çalışıyor. Kişilerin seçimi yazarın bu duyarlı ve nesnel tutumunun önemli bir göstergesi sayılabilir. Bu kişiler sonuç olarak, bir karakterden çok, bir "tip" özelliği taşıyorlar. Çünkü her biri, bir düşüncenin, bir toplumsal kesimin temsilcisi olarak giriyor romana. Ayrıca ki-

şiler, yazarın daha önce incelediğimiz kimi yapıtlarında olduğu gibi, bir melodram anlayışla değil, daha gerçekçi bir anlayışla işlenmiştir.

C. ROMANIN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ

Tamamı 172 sayfayı bulan roman 15 bölümden oluşuyor. Her bölüm birer küçük öykü uzunluğundadır. Bunların da ayrıca kendi aralarında kümелendiği ana bölümleri gösteren biçimsel bir düzenlemeye yer verilmiyor. Bu on beş bölüm öykü gibi birer başlıkla belirtiliyor. Başlıklar genellikle o bölümde anlatılan olaya ya da eyleme uygun olarak seçilmiş: "Köydeki Son Gün", "Yuvadan Kopuş", "Üzücü Bir Olay", "Atıl Okula Yazılıyor" vb. Bir yerde de temaya göre başlık seçilmiş: "Yabancı Düşmanlığı"

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Romanın başladığı ilk sayfada romanın başkışısı Atıl'ın üçüncü sınıfta okuduğunu öğreniyoruz. Atıl'ın sık sık değinilen okul yaşamından romanda zaman ögesinin nasıl geliştiğini anlamak olasıdır. Atıl köyünde 3. Sınıftayken okulunu yarım bırakır, bir süre Almanya'da okuldan uzak kalır. Almanya'da dilinin yetersizliği nedeniyle okula yeniden birinci sınıftan başlar. Bir yıl sınıfta kalır, ikinci yıl aynı sınıfta okurken, Almanya'dan ayrılırlar. Köyde yeniden okula başladığı yıllarda roman biter. Böylece romandaki olayların yaklaşık iki yıllık (dış zaman) bir zaman dilimi içinde geçtiğini söyleyebiliriz. Romanda tarihsel zamanı belirleyebileceğimiz bir olay var: 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı. Böylece romandaki tarihsel zaman 1973-1975 yılları olarak belirlenebilir.

Roman Anadolu'da bir köy okulunda başlıyor. Almanya yolculuğunun hazırlıklarıyla başlayan bölüm, otobüs, tren, vapur ve uçak gibi araçlarla sürüp giden uzunca bir yolculuğun anlatıldığı bölümler Türkiye'de geçer ki, bu bölümler romanın yaklaşık üçte birini oluşturur. Yolda yaşanan olaylar, aksilikler mizahi bir tutumla yer yer abartılarak anlatılır. "Defolun Evimden" (s. 59) diye çarpıcı ve olumsuz bir başlıkla başlayan bölümden sonraki olaylar Almanya'da yaşanır. Burada da sokak, otobüs, ev, okul, lokanta gibi mekânlarda yaşanan olaylar anlatılır. 167. sayfadan sonra başlayan son üç sayfa yeniden Türkiye'de geçer.

Romandaki olaylar klasik roman tekniğine uygun bir sıra içinde, düz bir çizgi üzerinde akıp gider. Romanın serim bölümünde, Atıl'ı Al-

manya'da nasıl bir yaşamın beklediği sorusu dışında, güçlü bir merak ögesi yoktur.

Almanya'da yaşanan olaylar, genellikle Türklerin, Türk çocuklarının başta eğitim olmak üzere ortak sorunlarını ve yabancı düşmanlığını, kültür farklılığını yansıtan olaylardır. Seçilen olaylar yalnız belli bir ailenin değil, Almanya (dış göç) gerçeğini yaşayan binlerce işçi ailesinin yaşadığı ya da yaşayabileceği, özel bir boyutu olmayan olaylardır. Kaçak işçi Hasan'ın öyküsü de Atıl ve ailesinin yaşadığı olaylarla iç içe, ayrı bir öykü olarak gelişir. Hasan'ın özellikle polisle arasındaki kovalamaca romana bir hareket katar, heyecan ve macera ögesi olarak eklenir.

Yurda dönüşün anlatıldığı kısa bölüm ise, romanın en iyimser bölümüdür: Bu iyimserlik ve umut bölümünün daha başlığında göze çarpar: "Yeni Ufuklara Doğru" Dönüş yolculuğu da aslında aynı yollarda aynı araçlarla gerçekleştiği halde, Almanya'ya giderken yaşananların hiçbirini yaşamaz. Ne üst üste binmiş yolcularla ne de kendi insanından ürken pımpırıklı yurttaşlarla karşılaşılır. Çocuk romanlarında olması istenen umut ve iyimserlik bu son bölümde belirgin bir biçimde kendini gösterir.

Atıl köyünde yeniden okula başlarken, baba da kendi işini kurmanın hazırlığı içindedir. Atıl'ın köy sokağında yürürken rastladığı kedi, romana küçük bir simgesel öğe olarak eklenir. Bu sevimli varlık ona Almanya'daki tek Alman arkadaşı Eva'yı anımsatır. Yaşadığı onca olumsuz deneyimin üstüne çıkan unutmayacağı bir anıdır Eva ile arkadaşlığı.

Roman babanın şu umut dolu sözleriyle biter:

"Sen hiç tasalanma. Göreceksin, neler, neler yapacağız, neler!" (s. 172)

Romanda yazarın daha önceki yapıtlarında gördüğümüz ölüm, boşanma, cinayet gibi çok çarpıcı olaylar yer almıyor, yazar romanını bu tür olaylar üzerine kurmuyor. Okurda her zaman güçlü bir etki uyandıran "ölüm" olayı, bu romanda da karşımıza çıkıyor, ancak bu geri planda yer alan bir olaydır. Kaçak işçi Hasan'ın ölümünü, kahramanlarımız yurda döndüklerinde öğrenirler.

Yurdumu Özledim'de kişiler arasındaki çeşitli çatışmaları yansıtan olaylarla birlikte, yaşamın ufak tefek sevinçlerini de anlatan ve romanın

geri planını güçlendiren olaylar da anlatılır, bu tür olaylarla roman sağlam bir fon üzerine oturtulmaya çalışılır. Şu örnekte olduğu gibi:

"Karı koca sevgiyle Atıl'a baktılar. Çocuk ilk kez simit yiyordu. Susamlarını önce bite benzetti. Birkaçını koparıp tırnaklarının arasında ezdi. Eline bulaşan yağlı sıvıyı kokladı. Sonra birden "hart" diye ırı bir lokma kopardı simitten. Tez tez çiğnedi, susamların dişlerinin arasında çıtır çıtır ezilmesi çok hoşuna gitti. Hele simidin genzine dolan iştah kabartıcı kokusu!... Atıl yaşamı süresince, Haydarpasha iskelesinde yediği bu ilk simidin tadını anımsayacaktı... Bir solukta çaylarla simitleri yalayıp yuttular." (s. 32)

2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu

Yazar bu romanını da 3. kişili anlatımla yazıyor. Bir betimlemeyle başlayan roman, karşılıklı konuşmalarla sürüp gidiyor. Rapor etme, bilgi verme gibi sunuş biçimlerine yol hazırlığının ve yolculuğun anlatıldığı kitabın ilk bölümlerinde (s. 7-58) daha az rastlanırken, bu sunuş biçimlerinden yazar sonraki bölümlerde fazlaca yararlanıyor. Bir örnek:

"Ana babalar çocuklarının yabancı işçi çocuklarıyla aynı sınıflarda ders görmelerine karşıydılar. Yabancı işçi çocuklarının Alman çocuklarını yozlaştırmasından korkuyorlardı. Bu nedenle ikide bir öğretmenlere, hatta okul yöneticilerine baskı yapıyor..." (s. 151)

Betimlemeler kısa. Daha çok dış mekânların, kalabalıkların betimlenmesine önem veriyor yazar:

"Oturulacak yerler tıklım tıklım doluydu. Adamlar, kadınlar, çocuklar kucak kucağa oturuyorlardı. Taş döşemenin üstü de öyleydi. Boy boy bavullar, çantalar, paketler, torbalar... Bunların üzerinde yine kadınlar, adamlar, gelişigüzel atılmış eşyalar gibi beklesip duruyorlardı." (s. 37)

Romanda anlatılan olaylar yukarıda belirlediğimiz yaklaşık iki yıllık bir zaman dilimi içinde geçiyor. Yazar herhangi bir teknik (bilinçakışı, geriye dönüş vb.) bu zaman diliminin dışına çıkmıyor.

İç konuşma bu romanda da çok az.

Karşılıklı konuşmalar (diyalog) Yurdumu Özledim'de en çok başvurulan sunuş biçimidir. Yalnız beş sayfada hiç konuşma yok. Bu sayfalar-dan üçü (s. 78, 79, 80) birbirini izleyen sayfalar. Arka arkaya üç sayfa-

da hiç konuşma olmaması Gülten Dayıoğlu'nun ilk romanlarında sık karşılaşılan bir durum değildir. Atıl'ın dilini bilmediği Almanya'da sokakları tanırken, yaşadığı iletişimsizliğin biçime somut bir yansımasıdır bu sayfalar. Aynı zamanda bu bölüm, öz-biçim ilişkisi açısından da ilginç bir örnek sayılabilir.

3. Yurdumu Özledim'de Diyalog Dökümü

Toplam sayfa sayısı	172
Diyalog bulunan sayfa sayısı	167
Diyalog bulunmayan sayfa sayısı	5
En kısa diyalog	1 sözcük
En uzun diyalog	155 sözcük

Yazarın bu romanında diyalogların çok yaygın olarak kullanılan bir sunuş biçimi olduğu görülmektedir.

D. DİL VE ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Sözcük seçimi açısından bakıldığında, yazarın ilk yapıtlarında gördüğümüz arı dil çabasını daha da artan bir özenle sürdürdüğünü görüyoruz. İlk yapıtlarında (Fadış, Dört Kardeştiler) yazar dilde arılığı sağlamak için halk dilinin söz verimlerinden yararlanmayı yeğlerken, bu yapıtında daha çok türetilmiş sözcüklere yöneliyor, dil devrimiyle kazanılmış yeni sözcüklere daha çok yer veriyor: *Hep* yerine *tüm* (s. 18), *ihtiyaç* yerine *gereksinme* (s. 22), *cümle* yerine *tümce* (s. 75), *tayyare* yerine *uçak* (s. 37), *hasret* yerine *özlem* (s. 162), *teklif etmek* yerine *önermek* (s. 116), *alaka* yerine *ilgi* (s. 163), *estr* yerine *tutsak* (s. 164), *zaman* yerine *süre* (s. 165), *tercüman* yerine *çevirmen* (s. 165), *hür* yerine *özgür* (s. 170), *imtihan* yerine *sınav* (s. 169) sözcüklerini kullanıyor. Ondağı dil arılığını sağlayan kimi sözcükler de halk dilinden yazı diline kazandırılmış sözcüklerdir: *nefes* yerine *soluk* (s. 168), *huzur* yerine *dirlık* (s. 170), *grup* yerine *küme* (s. 9)...

Yazarın incelediğimiz ilk yapıtında (Fadış) Türkçe sözlüklerde yer almamış yerel sözcükler uzun bir liste oluştuyordu. Yurdumu Özle-

dım'de bir iki örnek dışında yerel sözcüklere çokça yer verilmiyor. *Vıngır ıngır* (s. 33) biçimindeki bir ikileme, yerel sözcük olarak gösterebileceğimiz bir iki örnekten biri.

Yazarın bu yapıtında özellikle türetilmiş sözcükleri yeğleyerek arı bir roman dili yarattığını söyleyebiliriz.

Türkçe sözcük	% 90
Yabancı sözcük	% 10

Türkçe sözcük oranı daha da yükselmiştir.

Ağız taklidi konusunda da yazar çok ölçülü davranıyor. Kişilerin köy kökenli olduklarını, kişilik özelliklerini yansıtmak için aşırı ağız taklidi yerine, çok sayılı bir iki sözcüğün halk ağızlarında aldığı biçimi kullanmakla yetiniyor:

"...Emme son günlerde içimdeki yangın daha bir çoğaldı..." (s. 161)

Yazar kişilerin ağız farklılığından çok, konuşmadaki "tavır" farklılığını yansıtmaya daha çok özen gösteriyor:

"N'oldun oğul?" (s. 161)

"... ne Aysam kız var, ne de kıvrıcık saçları..." (s. 161)

"Gerçek dersin, oğul..." (s. 157)

"Seni Eva kızın ağabeyi aradı." (s. 146)

"Osman, yarın arkamı ara! Kurbanın olayım, unutma beni!" (s. 144)

2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

a. Çok uzun cümleler yazarın bu romanında da yok. Konuşmalar dışında, tek sözcüklü kısa cümleler de yok. Cümlelerin uzunluğu açısından yaptığımız incelemede şu sonuçları gördük:

Yurdumu Özledim

En kısa cümle	1 sözcük
En uzun cümle	32 cümle
Cümlelerdeki ortalama sözcük sayısı (yaklaşık)	6 sözcük

Yazar uzun cümlelerden kaçınıyor.

Betimlemelerde yüklem yeri:

Betimlemelerde yüklem görevindeki sözcükler gene cümle sonunda yer alıyor:

"Yataktan kalkmadan, odanın içine şöyle bir göz gezdirdi. Köşede bir tahta masa vardı. Üstünde kap kacakla birlikte küçük bir ocak duruyordu. Orta yerde muşambası kel kel olmuş, yuvarlak bir masa yer almıştı. Çevresine iki iskemle konmuş, orta yerine elektrik oturtulmuştu. Yerde kirlî ve soluk yaygı seriliydi. Tavandan yirmi beş mumluk bir ampul sarkıyordu. Odanın duvarları yer yer çatlamış, nemden boyları pul pul kabarmıştı. Yatak olarak kullanılan iki divandan birinde Atıl, ötekinde babası yatıyordu." (s. 60)

b. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

Yurdumu Özledim'de cümle kullanımındaki çeşitliliği belirlemek için farklı bölümlerden seçtiğimiz ve aşağıda metinleri verilen dört sayfa üzerinde yaptığımız incelemede, şu sonuçlar ortaya çıktı:

*

Öğretmen, "Susun, çocuklar, birbirinizle konuşmayın!" dedi. "Öğrenmek istediğiniz bir şey varsa, bana ya da Atıl'a sorun."

Sınıfa sessizlik çöktü.

Atıl ana babasıyla yurt dışına gideceği için çok sevinçliydi. Üç yıldır boyunu bükük kalmıştı köy yerinde. Ninesî ona iyi bakıyordu, ama anasının babasının yerini hiç kimse alamazdı. Kardeşinden, arkadaşlarından, öğretmenin-den, okulundan, köyünden ve yurdundan ayrılmak, içindeki sevinçli biraz gölgeliyordu. Ama yine de "Gitmem!" diyemiyordu ana babasına. İçini kemiren tedirginliği, Almanya düşleriyle çabucak savuşturuyordu.

Dinlenme zili çalınca, arkadaşları çevresine toplandılar. Atıl da Almanya yolculuğunu ballandıra ballandıra anlatmaya girişti. Sanki Almanya'yı görmüş gibi konuşuyordu. Ana babasının yolladığı kartlardan, mektuplardan, köye izine gelenlerin anlattıklarından, belleğinde ne kaldıysa, birbirine ekliyor, biraz da uydurarak durmadan anlatıyordu...

Önceleri arkadaşları onu özenle, istekle ve imrenerek dinlediler. Atıl tren ve uçak yolculuğundan başka, Almanya'da akıl almaz büyüklükte yapılar-dan, köyü içine alacak denli kocaman dükkânlardan ve bu dükkânlardaki oyuncaklardan, yiyeceklerden, giyeceklerden de söz ediyordu. Anlatırken, düş görür gibiydi. Gözlerini bir noktaya dikip kendinden geçiyor, sorulanları doymuyor, söylenenleri anlamıyordu o sırada. Tüm kaygıları silinip gidiyor, içi sevinç ve coşkuyla dolup taşıyordu...

Gitgide arkadaşları Atıl'ın coşkusundan sıkılmaya başladılar. Onu dinlerken köy gözlerinde küçülüyor, yıkık dökük bir küllüğe dönüşüyordu. Soluk ve yamalı giysiler bedenlerine batıyor, söğütten yapılma düdüklere, paslı tellerden bükülme çemberleri, meşe ağacından yontulma topaçları, çaput bebekleri, kırmızı çamurdan çanak çömlekleri, kısacası, kırık dökük ve uyduruk oyuncaklarının tümü gözlerinden düşüyordu. Yoksullukları kapkara bir duman gibi çöküyordu üstlerine... Bu nedenle son teneffüste Atıl'ın çevresindeki kalabalık iyiden iyiye seyredildi. Onun mutluluğunu içtenlikle paylaşan birkaç çocuktan başka kimse kalmadı yanında.

Atıl arkadaşlarının davranışlarını yadırgamıştı.

"Anlatacaklarım bitmedi daha," diye seslendi kümeden ayrılanlara.

Yüklemine göre: (YÖ, s. 9)

Toplam cümle	26
Ad cümlesi	3
Eylem cümlesi	23

Öğelerin sıralanışına göre: (YÖ, s. 9)

Toplam cümle	26
Düz cümle	22
Devrik cümle	4
Kesik cümle	Yok

*

Atıl bu sözleri Almanya'da pek sık duyacaktı. Anasını üzmemek için gülümseyerek yanıtladı.

"Çevre çok güzel. Canım falan sıkılmadı."

Ana üstelemedi.

"Geçtiğimiz yerlere bak, bak da, gözün gönlün açılsın. Gerçekten pek güzel buraları. Almanya da böyle. Oraya vardığımızda daha da şaşıracaksın."

Atıl anasının sözleriyle sıkıntıdan sıyrılıp yeniden Almanya düşlerine daldı...

Havaalanı anababa günüydü. Atıl'la anası bekleme salonunun bir köşesine çekildiler. Baba bilet işiyle uğraşmak üzere kalabalığa karıştı. Bu arada uçağın kesin kalkış saatini de öğrenmeye çalışacaktı. Oturulacak yerler tıklım tıklım doluydu. Adamlar, kadınlar, çocuklar kucak kucağa oturuyorlardı. Taş döşemelerin üstü de öyleydi. Boy boy bavullar, çantalar, paketler, torbalar... Bunların üzerinde yine kadınlar, adamlar, çocuklar, geliştigüzel atılmış eşyalar gibi bekleşip duruyorlardı.

Atıl'la anası dikilmekten yorulunca, bavulu yana devirip üstüne oturdular. Ananın oturmasıyla kalkması bir oldu.

"Oğul, bavulun içinde tarhana var. Üstüne oturmak günah. N'etsek mi?"

Yanlarındaki kadın Atıl'ın .bir şey söylemesine fırsat vermedi.

"Aldırma kardeş, dert edinme bunları! Bizim bavulda da ev ekmeği var. Aha bak, çocuğum yatıyor üstünde! İnsan bu durumlara düşünce, sevabı, günahı birbirine karıştırıyor. Dün gecedен bert bu taşların üstünde sürünüyoruz. Çoluk çocuk pertşan olduk. Uçağımız hâlâ gelmedi. Tüm günahlarımız, biz bu sıkıntıya düşürenlerin boynuna olsun diyorum..."

Ana bavulun kenarına ilşırken, kadına döndü.

"Haklısın, kardeş. Biz de ilk gidişimizde böyle pertşan olduktu. Bakalım şimdi neler gelecek başımıza. Dediklerine göre, bizim uçak akşamüstü beşte kalkacaktı."

"İnşallah dedikleri doğru çıkar. Siz de izine mi gelmiştiniz?"

"He," dedi ana. "İzine gelmiştik."

"Çocuğu da mı götürüyorsunuz?"

Yüklemine göre: (YÖ, s. 37)

Toplam cümle	37
Ad cümlesi	2
Eylem cümlesi	35

Öğelerin sıralanışına göre:
(YÖ, s. 37)

Toplam cümle	37
Düz cümle	36
Devrik cümle	1
Kesik cümle	Yok

*

"Neden?" dedi ana.

Baba, bezginlikle içini çekti.

"Atıl'ı getirip tutsak gibi dört duvar arasına kapadık. Tek bir arkadaşı yok. O Alman hanım da olmasa, yalnızlıktan delirecek. Acıyorum oğlancığa."

"Eee! N'apalım?" dedi ana. "Biz de sabahtan akşama dek onlar için çalışıyoruz."

"Öyle deme. O da çocuk. Bizim gibi dayanıklı ve sabırlı olamaz. Arada bir gönlünü alıp güçlendirmek zorundayız. Hanı, çarşıya gittiğimiz gün, güzel bir tabanca görmüş, 'İlle de al!' diye tutturmuştu, biliyor musun?"

"Hu," dedi ana.

"Gıdıp onu alıvereyim diyorum."

Ananın gözleri parladı.

"Sevinçten uçar gayrı. Doğrusu ya, bunu iyi düşünmüşsün, hem de çok iyi. İstersen ben de geleyim."

"Yok, dedi baba. "Hemen döneceğim. Fazladan yol parası vermeyelim. Sen eve git. Bir tüküm yiyecek hazırla. Sakın ola, oğlana bir şey deme."

Ayrı yönlere giden tramvaylara binerek birbirlerinden ayrıldılar.

Her gün dönüş saatlerinde Atıl kapının önünde beklerdi. Anası onu görmeyince yadırgadı. Eve girdiğinde, her şeyin sabah bıraktığı gibi durmakta olduğunu gördü. Fırladı çıktı, kapı önüne dikilip sağa sola bakındı. Köyde yaptığı gibi. "Atıl! Atıl!" diye bağırması geldi. Ama komşulardan çekindiği için ağzını açamadı. Gücsüz ayaklarını sürükleyerek Bayan Fride'nin evine yöneldi. Onun gezide olduğunu, kapısını çalarken anımsadı. Eve dönerken yüreği sızlamaya başladı. Oğlanın başına kötü bir şeyler gelmiş olabileceğini düşündükçe, korku ve kaygılar sarıyordu içini. Kapının önünde tedirginlikle dolaşıp dururken karşidan babanın gelmekte olduğunu gördü. Hemen ona doğru koştu.

"Osman, Atıl evde yok!"

"Nasıl olur?" dedi baba. "Çevreyi iyice araştırdın mı? Uzaklara gidemez, korkar, buralardadır..."

Yüklemine göre: (YÖ, s. 85)

Toplam cümle	42
Ad cümle	5
Eylem cümlesi	37

Öğelerin sıralanışına göre:
(YÖ, s. 85)

Toplam cümle	42
Düz cümle	35
Devrik cümle	7
Kesik cümle	Yok

gelişmeye başladı. Dördüncü Türk'ün adı Burcu Özgür'dü. Altı yaşındaydı. Almanya'da doğup büyümüştü. O da Atıl'ların arasına katıldı.

Atıl'ın sevinçten içi içine sığmıyor, hemen onlarla konuşmak istiyordu. Sırayı düzenlemekte olan öğretmen, bunu sezinlemişti. Çocuklar birbirleriyle konuşmaya fırsat bulamadan, dördünü de sıranın başına, ortasına dağıttı... Atıl öğretmenin bu sert çıkışı karşısında şaşırıp kaldı.

Kısa bir süre sonra öğretmenin peşine takılıp sınıflarına gittiler; burası geniş, aydınlık, tertemiz bir odaydı. Duvarlarda sevimli hayvan resimleri, raflarda çeşit çeşit oyuncaklar vardı. Çocuklar kümelerle ayrı ayrı masaların çevresindeki iskemlelere oturdular. Öğretmen Türk öğrencileri ayrı kümelerle yerleştirdi. Atıl birinci sınıf öğrencilerine göre yapılmış olan minicik iskemleye korkarak oturdu. Dizleri masanın altına girmedi. Bacaklarını sağa sola uzatmayı denedi, olmadı. Sonunda iskemlesini geriye çekerek fazlalık gibi duran ayaklarını masanın altına tikiştirdi. Öteki Türkler de Atıl'ın durumuna düşmüşlerdi. Hele Hatice oyuncak iskemlede oturur gibiydi...

Öğretmen çocukları yerleştirdikten sonra, adlarını öğrenmek ve tanışmalarını sağlamak için her birini teker teker ayağa kaldırdı. Alman çocuklar birbirleriyle tanıştıktan sonra, sıra yabancılara geldi. Dört Türk ayrı ayrı ayağa kalkıp dillerinin döndüğünce sınıfa kendilerini tanıttılar. Bu sırada Atıl sınıflarında Kosta, İrini, Hristo adlarında üç Yunanlı, Sergi Solviç, Petro adlarında üç Yugoslav, Rosita ve Sarita adlarında iki İspanyol, Remo ve Anna adlarında iki İtalyan öğrencinin de bulunduğunu öğrendi. Onlar da işçi çocuğuydular...

Atıl, Eva'nın başka bir şubeye düştüğünü anlayınca çok üzülmüştü. Dinlenme zili çalar çalmaz, bahçeye çıkıp onu aramayı kuruyordu.

Öğretmen, "Zil çalınca sınıftan birlikte çıkacağız," dedi. "Size okulumuzu tanıtacağım. Tuvaletleri, oyun salonlarını, kantini göstereceğim."

Atıl okulu gezerken Eva'yı gördü. Onlar da sınıfça sıra olmuş okulu tanıma gezisi yapıyorlardı.

Eva, "Atıl, Atıl!" diye bağırarak sıradan çıktı. Koşarak onun yanına geliyordu. Öğretmeni önüne geçti. Kaşlarını çatarak Eva'ya bir şeyler

Yüklemine göre: (YÖ, s. 131)

Toplam cümle	32
Ad cümlesi	6
Eylem cümlesi	26

Öğelerin sıralanışına göre: (YÖ, s. 131)

Toplam cümle	32
Düz cümle	32
Devrik cümle	Yok
Kesik cümle	Yok

Yazarın ilk yapıtlarına göre cümle çeşitliliğinin arttığı görülmüştür. Ancak kesik cümledeki artış daha az.

3. Edebi Sanatlar

Kitabın farklı bölümlerinden rastgele bir yöntemle seçtiğimiz dört sayfayı (s. 15, 35, 70, 110) edebi sanatlar açısından inceledik, aşağıdaki sonuçlar çıktı:

Toplam dört sayfada:

Benzetme	7
İğretileme	3
Mecaz	11
Mecaz-ı mürsel	3

En çok mecaz ve benzetme sanatlarının kullanıldığı görülüyor.

Kitaptaki edebi sanatlara birkaç örnek:

Benzetme:

"Yollar bir uzak, bir uzak kı, sanırsın Kaf Dağının ardındasın." (s. 15)

"... al görmüş boğa gibi öfkeleniyordu." (s. 15)

İğretileme:

"Kanatlanıp uçmak geliyor içimden." (s. 15)

Mecaz:

"Ananın içi acı anılarla dopdoluydu." (s. 15)

4. Deyimler

Yurdumu Özledim'de de yazar Türkçenin deyimlerden gelen varsıllığından yararlanıyor. Kitaptan rastgele seçtiğimiz beş sayfayı incelediğimizde, her sayfada yaklaşık 4-5 arasında deyim kullanıldığını belirledik. Birkaç örnek:

"El birliğiyle zorlu bir yolculuğun üstesinden geldik." (s. 20)

"Atıl kayıtsızlıkla omuz silkti." (s. 40)

"Doygunluğun tadına vardı." (s. 80)

"Sokaklar ve mağazalar onun için dolup taşıyor." (s. 120)

"Yöneticiler de onun arkasını aramıyorlardı." (s. 160)

5. İkilemeler

Yazar bu romanında genellikle yazı dilinde bilinen ikilemeleri kullanıyor. Ancak yazı dilinde yaygınlığı olmayan bir iki ikileme bulunabilir:

"... bala üşüşen arılar gibi *ıngır ıngır* insan kaynıyor." (s. 33)

5. BEN BÜYÜYÜNCE

Özet

Köyde iki aile arasında öteden beri süregelen bir kan davası vardır. Sınıkçılar ailesinde yeni doğan Ereğ'i ninesi öç için büyütürken, çocuğun annesi bu durumdan kaygılıdır. Nine, öldürülen oğlu Kerim'in öcü alınmayacak diye adeta deliye döner. Sonunda Sınıkçılardan İsmail (Ereğ'in amcası), kardeşinin öcünü alır, Ayıngacılardan iki kıştı öldürür. Şimdi korkma sırası Sınıkçılardadır. Aile bu korku yüzünden dağılır. Ereğ'in babasıyla annesi Almanya'ya gider, Dede ve Nine de Ereğ'i yanlarına alıp İstanbul'da bir gecekondu mahallesine yerleşirler. Ereğ yeni bir çevreye gelmenin sıkıntılarını yaşar, okula yeterince uyum sağlayamaz. Ereğ'in zaman zaman yardım etmek için gittiği markete "bilge kış" diye anılan, herkesin saygı duyduğu biri gelir. Ereğ yükünü taşımak için bu adamla birlikte gider. Bu sırada bazı tabancalı adamlar pusudadır. Dörtöl kavşasını geçerken, tabancalar kurşun kusar. Yaşlı adamla birlikte Ereğ de ölür. Gözleri yumulurken, Ereğ niye öldüğünü bile anlayamamıştır.

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU

1. Toplumsal Konu ve İletiler

Kan davası ve terör: Türk edebiyatında Reşat Nuri Güntekin (Kan Davası, 1962), Yaşar Kemal (Demirciler Çarşısı Cinayeti, 1973), Dinçer Sezgin (Kan Mezarları, 1990) vb. pek çok yazarın roman ve öykülerine konu olan kan davası, Gülten Dayıoğlu'nun bu romanıyla çocuk romanlarının da konusu olmuştur. Ben Büyüyünce'de hem öldürme hırsını, öç duygusunu, hem öldürölme korkusunu yaşayan bir aile anlatılıyor. Roman kan davasını konu almakla birlikte, 1980 öncesinin terör olaylarının etkisiyle yazıldığı bellidir. Üstü örtölü bir biçimde o yılları anımsatan olaylardan söz edilir. Ülkede terör de bir çeşit kan davasına dönüşmüştür.

"Kapı çalındı, koştı baktı. Dayısının üniversitede okuyan oğluydu gelen. Okulunda sık sık kavga çıktığından, öğrenimini doğru dürüst sürdüremiyor, diplomasını elde edemiyordu. Sokaklarda boş gezmek için işe girmişti." (s. 129)

Romanın bir başka yerinde de her gün öldürölün insanlardan söz edilir:

"Bulunmaz, dedi kadın. Oğlum her gün gazetede okuyor. Kentin orta yerinde adam vuruyorlarmış da katili yine bulunmuyormuş." (s. 97)

Erek kan davası yüzünden öldürüleceği beklenirken, teröristlerin "bilge kış"ı'ya sıktıkları kurşunlarla bir rastlantı sonucu ölür. Yazarın çocuğa verdiği önemli iletiler de, kan davasıyla, insanın insanı öldürmestiy- le ilgilidir. Romanın temel iletişini Mehmet'in şu sözlerinde bulabiliriz:

"- Bilmezlikten gelme ana. İnsan öldürmeyi hem yasalar yasakla- mış, hem tüm dinler! Eğer gerçekten kötü bir şey olmasaydı böylesine yasaklanır mıydı? İnsanın insanı öldürmesi, dünyada işlenen suçların en kötüsüdür bence." (s. 39)

Kahramanların çoğu ölüm korkusuyla yaşarken, insanların yaşama hakkı üzerinde düşünürler, insanoğlunun acımasız, sevgisiz yanı eleştiri- rilir. Öldürmenin yanlışlığı, anlamsızlığı, kötülüklerin en büyüğü olduğu anlatılır çocuğa:

"- Gerçekten yazık, dedi ebe. İdris'lere Kerim'lere. Ömer'lere ve İsmail'lere... yazık. Ölenlere de yazık öldürenlere de... Anaları, babaları, kardeşleri, bacıları bir yana, vatan için gerekli bu gençler..." (s. 70)

Konuya yazar "insan hakları"nın evrensel ilkeleri açısından da yaklaşıyor, en kutsal hakkın, "yaşama hakkı" olduğunu telkin ediyor:

"Sosyal bilgilerden, 'Anayasamıza dayalı hak ve özgürlükler' bölümünü işliyorlardı. İlk tümceyi kavramak için birkaç kez yineleyip kendi kendine anlatmaya girişti: 'En temel hakkımız yaşamak hakkıdır. Herkes dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefe, inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin yasalar önünde eşittir.' diyordu..." (s. 129)

Romanın önemli bir iletişisi de şudur:

İnsanı yetiştirmek kolay değil, onu yok etmek de kolay olmamalı.

Halk hekimliği ve sağlık sorunları: Romanda halkın sağlık sorunlarına yaklaşım "kocakarı ilaçları" denilen geleneksel tedavi biçimleri uzun uzun anlatılır. Özellikle çocuk hastalıklarında uygulanan tedavi yöntemlerinin çoğundan söz edilir. Çocukların yalnız eğitimlerinde değil, sağlık sorunlarında bile gelenek ve göreneklerin, kocakarıların etkisi önemlidir. Bunların pek çoğu tıp bilimi açısından yanlıştır, zararlıdır. Örneğin nine, çocuğun kulağı ağrıyorsa kulağına, burnu tıkalıysa burnu-

na ana sütünün iyi geleceğini söyler. O yanlış bilgilerden bazısı da kızamık konusundadır:

"Doktora gerek yok. Sıkı sıkı örter bastırır, sobanın ardına yatırırız. Ağzına bol bol pekmez akıttık mı tezden döker kızamığı." (s. 57)

"İnsanoğlu ille de görüp geçirecek bu hastalığı. Oğlanın bedenini yün atkıyla sımsıkı sar. Ben de pekmez getireyim. Ilık ılık akıtalım ağzına.""(s. 58)

Çok az da olsa yavaş yavaş halkın bu göreneklerden kurtulup doktora gittiği de anlatılıyor. Ancak yoksullar için doktor gene de son çaredir:

"Benim gençliğimde kasabaya doktora filan gitmek ancak varlıklılarla göreydi. Şimdi çok şükür kaptıkaçtı işliyor. Bebeği bağına basıp doktora götürabiliyorsun. O da paraya dayanıyor ya, insan evlat için kabuktan yontar da yine bulur parayı. Ne edelim? Oğluna bizim kocakarı ilaçları iyi gelmezse, kalkar gideriz doktora." (s. 22)

Çeşitli gelenek, görenek ve inanışlar: Yazarın özellikle çocuk büyütmeye ilgili pek çok geleneği göreneği adeta bir halkbilimci gibi inceleyip gözlemlediğini ve romanında değerlendirdiğini söyleyebiliriz. Çocuğa ad koymadan tutun da, dış buğdayı, köstek kesmek, çocuğu süttan kesmek gibi çeşitli gelenek ve göreneklerle ilgilidir bu gözlemler.

Erek'e ad konması şöyle anlatılıyor:

"Ertesi gün Nalbant Nurlı sabah namazından çıkınca işliğine gitmedi. Doğruca eve geldi. Odaya girer girmez varıp raftaki dua kitabını aldı. Sonra beşikteki bebeği kucakladı. Şerife Gelinle, Nine sessiz soluksuz izliyorlardı onu. Okumaya başlamadan önce kadınlara döndü:

- Oğlanın adını koyacağım, dedi.

Sonra okumaya gitti. Bir süre okudu okudu, bebeğe üfledi. Okudu üfledi... Ağzını torunun kulağına yanaştırıp: "Adın Erek, Erek, Erek!" diye seslendi üç kez. Daha sonra ekledi. "Adını ben koydum ömrünü Tanrı versin. Dilerim çok yaşar iyi günler görürsün." (s. 11)

Çocuk dış çıkarınca yenilen "dış buğdayı" da şu satırlarla anlatılıyor:

"İkindiye doğru, buğday pıştı. Konuklar geldiler. Şerife Gelin odanın orta yerine sofra bezini yaydı. Üstüne kasağı oturttu. Onun üstüne de pırıl pırıl kalaylanmış bakır sintyl yerleştirdi. Nine kalaylı bakır sahanlara, sıcak sıcak buğday doldurdu. Bir kap da toz şeker konmuştu sofraya. Sonra ne zaman başladığı neden süregeldiği bilinmeyen adet yinelendi:

Erek'i sofra bezinin bir kıyasına oturtular. Başını, yüzünü temiz bir tülbentle örttüler. Kocamış ebelerden biri, dua ederek başından aşağıya avuç avuç pışmış buğdaydan serpti. Tülbentli çektiklerinde Erek şaşkın şaşkın çevresine bakınıyordu. O sırada önüne bir tepsi sürdüler. Tepsinin içinde makas, kalem, çekiç ve bir çıkın da toprak vardı. İnanişe göre, çocuk tepsideki kalemleri alırsa okumuş bir adam olacak. Toprağı alırsa çiftçi, makası alırsa terzi, çekiçi alırsa zanaatkar olacaktı. Sofranın çevresine dizilenler, soluklarını tutmuş bekliyordular." (s. 31)

Çocuğu süten kesmek için ananın gösterdiği çabalar da şu gözlemlerle anlatılır:

"... Kınının acısını gidermek için, emmeye girişmeden önce, eline ne geçerse anasının göğüslerini silmeye başladı. Kısa sürede kınının acısına alıştı. Birinde de Şerife, koynuna tüylü tavşan bacağı soktu. Erek anasını emmek istediğinde, tavşan bacağıyla burun buruna geldi. Ama korkmadı çünkü, o tavşan bacağıyla kış boyunca soba tablalarının küllerini temizlemişlerdi. Erek onunla birçok kez oynamıştı. (....) Köyde yaygın bir gelenek vardı. Ana süten kesilecek çocuğun saçından bir tutam kesilir. Dağdan toplanmış çamsakızı cezvede ısıtılarak yumuşatılır. Çocuğun başından kesilen saçlar çamsakızının üstüne dikine dikine yapıştırılır, sakız topağına kıvrıl görünümü verilir, sıcaklığına ananın göğüs uçlarına yerleştirilir." (s. 50)

Yazar adeta bir halkbilimci gibi, çocukla ilgili bütün gelenek ve göreneklere, inanışlara romanda değiniyor.

Göç olgusunun getirdiği sorunlar: Erek dedesi ve ninesiyle birlikte İstanbul'da bir gecekondu mahallesine yerleştikten sonra, okula başlar. Kendisi gibi aynı çevreden gelen çoğu yoksul çocuklar gibi okula uyum sağlamada zorlanır, bu nedenle de zaman zaman dedesi okula çağrılır.

"Okulda herkesle arkadaş olmak, herkesle oynamak, koşmak, kaçmak, kovalamak istiyordu. Ama bahçedeki onca kalabalığın içinde kimselerle oyun kuramıyor, kimseleri kovalayıp yakalayamıyor..." (s. 85)

Okulda kimi çocuklar yoksul çevrelerden gelen Erek gibi çocuklara tepeden bakarlar. Varlıklı çocuklarla yoksul gecekondlu semtlerinden gelen çocuklar arasındaki çelişkiler bazı gözlemlerle anlatılır:

"Erek'in istediği muzdu. Okuldaki yoksul çocuklar, beslenme saatlerinde neler getirmiyorlardı neler!... Erek bir kez salam, sosisi, kaşar peynirini, şamfistliğini... Okulda gördü. Turfanda meyvelerin her çeşidi çocukların elindeydi." (s. 93)

Erek kimi yiyeceklerin adını bile bilemediği için gülünç durumlara düşer. Varlıklı çocuklar yoksul çevrelerden gelen çocukları hor görürler.

"Öğretmen, öğrenciler arasında ayrıcalıktan yana değildi. Tersine bu ayrıcalığı ortadan kaldırmak için özen gösteriyordu. Ama, öteki öğrenciler, evlerinde, insanları giyim kuşamlarına göre değerlendirme yöntemleriyle koşullanmışlardı. Bu nedenle Erek'e ve Erek gibilere tepeden bakıyorlardı. Onlara "Dereliler" adını takmışlardı. Derslikte, bahçede ya da ayak yolunda, öğretmenin hoşlanmadığı bir olay olsa, hemen Derelilerin üstüne atıyor..." (s. 85)

Kırsal kesimden gelen yoksul çocuklara karşı varlıklı çocukların ta-kindıkları bu tavır uzun uzun eleştirel bir tutumla anlatılıyor, çocuklara bu tutumun yanlış olduğu telkin ediliyor.

Yoksul gecekondlu çocuklarını büyük kentlerde bekleyen başka tuzaklardan da söz ediyor.

Önce bilye oynayarak başlayan, sonra kumara, şans oyunlarına dönüşen kötü alışkanlıklar başta olmak üzere, kırsal kesimden gelen çocukları büyük kentlerde bekleyen bazı tuzaklardan da söz ediliyor. Çocuklara bu tür alışkanlıkların tehlikeleri sezdiriliyor.

2. İnsana Değgin Konu ve İletiler

İnsan sevgisi: Kan davasının toplumsal boyutu olduğu gibi, insan psikolojisiyle, insanın içgüdüleriyle ilgili bir yanı da var kuşkusuz. Kan davası İnsanoğlunun acımasız, savaşçı, saldırgan yanının bir yansımasıdır aynı zamanda. G. Dayıoğlu'nun deyişiyle "Şura senin, bura benim" kavgası insanlığın başına bela olmuştur. "İki soluk yaşamı" (s. 12) ıyl şekilde geçirebilmek için "senlik" - "benlik" adına değil, insanlık adına çabalamak gerekir. Ben Büyüyünce'de yazar her fırsatta insan sevgisini,

insanlık sevgisini telkin ediyor. Kavgayı, savaşı, terörü istemeyen bir kuşak yetişmesini istiyor. Bunun için de insanın insanı sevmesi çok önemlidir:

"İnsanlar, düşünemediklerinden değil; birbirlerini sevmeyi akıl edemediklerinden yapıyorlar bunca kötü iş!..." (s. 13)

Yazara göre kavgaların, düşmanlıkların, cana kıymaların çözümü sevgiden geçer.

"... Oğluma kan davasından ve bu olaylardan hiç söz etmeyeceksin. Yalvarırım anam, onun kafasını da kötü düşüncelerle bozma. İnsanları sevmeyi öğret ona. İnsan öldürmenin çok kötü davranış olduğunu sok kafasına.." (s. 75)

Ölüm korkusu: Ben Büyünce yazarın psikolojik boyutu en güçlü romanlarından sayılabilir. Özellikle ölüm korkusunun insanları ruhen nasıl yıprattığı, giderek davranış bozukluklarına yol açtığı uzun çözümlemelerle anlatılır. Ölüm korkusu Sınıkçılar ailesini adeta bir cehennem gibi kuşatmıştır. Nalbant Nuri en sevinçli anında bile öldürülen oğlunu anımsar; aile, yeni doğan torunun aynı yazgıyı paylaşacağından korkar. Nalbant Nuri, bunun yarattığı sanrılar içindedir:

"Bebeğe bakarken birden, belleğinde parmak kadar bir kurşun belirdi. Fır! Fır! Dönmeye başladı dursuz duraksız. Beyninin bir yanı, burgaç gibi oyuluyordu. Osaat, kızgın katrana benzer kuşkular sardı benliğini. Parmak kadar kurşun, döndü, döndü... Erek bebeğin beşiğine doğru civdı gitti." (s. 14)

Gelin'de bir çocuk doğurmanın sevinciyle onun öldürüleceği korkusu iç içe girer. Bu korkular davranışlarına da yansır, elindeki tokaçla çamaşıra değil de, görünmeyen insanlara, görünmeyen düşmanlara vurmaktadır sanki:

"Bunları geçirirken bezleri çeşmenin yalağına batırıp batırıp çalkalıyor, sonra kapıdaki taşın üstüne koyarak, tokaçla dövüyordu. Tokaçı öylesine hızlı indiriyordu ki! Yoldan geçen Hatice Kadının dikkatini çekti:

- Kolay gelsin Şerife Gelin! Bez mi yıkıyorsun? Şerife Gelin dalmıştı. Tokaçla insan öldüren insanları dövüyordu bir bir ve kıyasıyla..." (s. 24)

Kan davası güden insanlar hem öç duygusunu, hem ölüm korkusunu birlikte yaşarlar. Romanda, bu duygular içinde yaşayan insanların hiçbir zaman dirliği, mutluluğu bulamayacağı anlatılıyor.

Arkadaş sevgisi: Arkadaşlık ilişkileri, arkadaş sevgisi romanın sonlarına doğru Ereğ ile Ertuğ'un ilişkileri içinde ele alınıyor. Aynı sınıfta okuyan Ertuğ'la Ereğ'in güzel bir arkadaşlığı vardır. Derslerinde birbirlerine yardımcı olurlar. Romanın sonlarına doğru okur, bu iki arkadaşın birbirine düşman olan ailelerin çocukları olduğunu öğrenir. Bu arkadaşlık romanın sürpriz olaylarından biridir.

Çocukların ilişkilerinde, çocukların dünyasında aslında hiçbir düşmanlığa yer yoktur. Onlar için arkadaşlık, sevgi her şeyin üstündedir. Ereğ-Ertuğ ilişkileriyle okura bu düşünceler telkin edilir. Onların ilişkisi örnek gösterilir.

3. Ötekî İleti ve Öğütler

- Çocuklar özellikle TV aracılığıyla yaygınlaşan yabancı kültürlerin etkisinden korunmalı.
- Başkalarından borç almak doğru değildir; borçlu insan eksik insandır,
- Çocuklar kumar vb. şans oyunlarından kaçınmalıdır.
- Çocuklar çokça harçlık alıp, paralarını gereksiz yerlerde harcamamalı.
- Çocuklar güzel kitaplar okumalı.
- Çocuklar saldırganlık duygularını geliştiren kitaplardan (çubuklu resimli) kaçınmalıdır.

B. KİŞİLER

Ereğ

Ben Büyüyünce'nin başkışısı küçük bir çocuktur. Ereğ'in doğumundan öldürülmesine kadar, yaklaşık on yıllık yaşamının her aşaması romana yansır: Doğumuyla yaşanan sevinç, bebekliği, dış çıkarması, yeni yürümeye başlaması, çocukluk hastalıkları (kızamık vb.), okul günleri... Bir çocuğu dünyaya getirip büyütmenin bütün sıkıntıları, bütün sevinçleri aşama aşama anlatılır.

Ayrıca Erekle, kan davası içinde olan bir ailede doğmanın, böyle bir ailede çocuk olmanın ne demek olduğu anlatılır. O büyük bir sevinçle birlikte, korkular, kaygılar da getirir aileye. Acaba öldürülecek mi korkusuyla büyür. Erekle, ailenin yaşadığı bu korkuların, kaygıların ayrımında bile değildir. Sözgeleşt, onun kısa bir süre kaybolması, bütün aileyi, hı-sım akrabayı ayağa kaldırır:

"Ev halkı kara yastaydı. Tüm hısımlar ayaklanmış, köyün altını üstüne getirmişlerdi. Ama hiçbirisi de Erekle bulamamıştı. Karanlık çökünce, Nalbant Nuri'nin içini de kötü kuşkular sarmaya başlamıştı. Ayıncıların böyle bir kötülüğü yapıp yapamayacaklarını kestirmeye çalışıyor-du." (s. 53)

Onun yaşamında, kırsal kesimde doğan bir çocuğun daha doğar doğmaz töre ve geleneklerin egemenliğine girdiğini görürüz. Çeşitli gelenek, görenek ve inanışlar, çocuğun yaşamının her aşamasında etkilidir. Her an kan davası gibi çok acımasız bir törenin de kurbanı olma olasılığı vardır. Onun yaşamıyla birlikte bir insanın kolay var olmadığı anlatılır. Çocuk, sevinçle birlikte sıkıntılar, üzüntüler, zorluklar da yaşatır aileye. Ölümü öyle kolay olmamalı. Erekle'nin kişiliğinde bunlar anlatılır okura.

Erekle'nin İstanbul'daki yaşayışıyla da, yoksul gecekondu mahallelerindeki çocukların yaşayışı, sorunları, gerçekleri yansıtılıyor. Erekle burada, büyük kentlere özgü tuzakların kimi zaman içinde, kimi zaman sınırında yaşar. Sonunda hiçbir günahı yokken, bir rastlantı sonucu yanında bulunduğu adama sıkılan kurşunlar onu da bulur, terör kurbanı masum yavrulardan biri olur.

Öteki Kişiler

Ben Büyüyünce'nin önemli kişilerinden biri Nine'dir. Ailede kan davasını diri tutan odur. Gelenekleri, töreleri o bilir, o öğretir. Kan davasını hem yaşatan, hem de kan davasının en çok yıpratıldığı insandır. Bunun sonucunda onda bazı davranış bozuklukları bile görülür.

Kan davasını savunmakla, en başta çok sevdiği torununa kötülük ettiğinin ayrımında değildir. Nine'nin kendisinden çok, toplumdaki törelerdir suçlu olan. Çoğu romanlarda gördüğümüz "kötü insan" portresinin dışındadır Nine. Ben Büyüyünce'deki insanlar (ıylsı kötüsü) törelerin elinde birer kurbandır sanki. Roman boyunca eleştirilen Nine'nin

davranışları gibi görünse de, asıl töreler eleştirilir. Yazar kimi romanlarında gördüğümüz keskin çizgilerle belirlenen iyi-kötü ayrımını bu romanında bir yana bırakıyor. Doğrudan doğruya suçlanan insan ya da insanlar yok. Onları yaratan şu ya da bu davranışa iten anlayış (töreler) eleştiriliyor.

Nine, Ereğ'in yetiştirilmesinde anne babadan daha etkilidir. Çocuğuyla ilgilenen Şerife Gelini her fırsatta tersler:

"... Çocuk terbiyesini senden mi öğreneceğim? Üç oğlan büyüttüm. Hiçbiri de kimsenin başına dert olmadı. Sen kendi işine bak..." (s. 42)

Her konuda törelere, geleneklere ya da yanlış inanışlara dayanarak konuşur. O konuşurken gelin hep susacaktır.

"Sen sus. Aslan gibi üç oğlan büyüttüm. Üçü de aha şu sobanın ardındaki köşede döktüler kızamığı. Adı bilinmedik bir dert olsa neyse..." (s. 58)

Şerife Gelin çocuğunu çok sever, ancak büyükler varken, çocuğun sorunlarıyla yeterince ilgilenemez. Yukarıdaki konuşmalardan da anlaşılacağı gibi, o hep susturulur. Anadolu'daki çoğu gelinler gibi, kendi çocuğu konusunda bile yeterince söz sahibi değildir.

O da kocası gibi kan davasına karşıdır. İnsanın insanı öldürmesini istemez.

Dede, Nine'nin tersine kan davasını istemez. Yaşadığı olaylar üzerine sürekli düşünür. İnsanoğlunun nice yanlışlarını görür. Yazar kimi konuları daha derinliğine irdelerken bu yaşlı adamın bilgeliğinden yararlanır:

"Nalbant Nuri'nin içi hop! etti. Sevindi birden. Yüreği sımsıcak oldu. "Tanrım, düşünebiliyorum! Çok değerli bir gerçeğe eriştim düşünerek," diye göğüs geçirdi. "İnsanlar, düşünemediklerinden değil; birbirlerini sevmeyi akıl edemediklerinden yapıyorlar bunca kötü işi..." (s. 13)

Gülten Dayıoğlu'nun çoğu romanlarında arkadaşlık teması önemli yer tutar. Şimdiye kadar incelediğimiz hemen her romanda başkışışların iyi bir arkadaşı vardı. Kimi romanlarında bu arkadaşlar, karşı güçler arasından seçilir. Yurdu mu Özledim'de Eva, Alman çocuklarından biriydi. Ben Büyüyünce'deki Ertuğ'un ise Sınıkçılarla kan davası güden

Ayngacılar soyundan olduğunu, Ertuğ'un babasının kan davasına karşı olduğu için köydeki ailesiyle bağlarını kopardığını öğreniyoruz. Yazar bu kahramanı yaratırken, gerçekçi gözlemlerle yaratıcı düş gücünü birleştirerek, ilginç bir kahraman ortaya çıkarmıştır. Bu sürpriz kahramanla, baştan beri gerçekçi olaylarla sürüp gelen romana, düşsel bir zenginlik kazandırılıyor.

C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Ben Büyüyünce yazarın gene Anadolu atmosferi içinde geçen romanlarından biridir. Köyde başlayan roman İstanbul'da bitiyor. Roman Ereğ'in doğumuyla başlıyor. Yeni doğan bir çocuğun yarattığı sevinçle birlikte Sınıkçılar lakabıyla anılan Nalbant Nuri ailesini tanıyoruz. Bu doğum sevinci içinde, Sınıkçıların kan davası yüzünden ölüm acısını da yaşadıklarını, aynı köyden Ayngacılar ailesiyle aralarında kan davası olduğunu öğreniyoruz. Yeni doğan çocuğun kan davasının kurbanı olup olmayacağı romanın girişinde merak ögesi olarak gelişiyor. Roman iki aile arasındaki çatışma üzerine kurulmuş olsa da, asıl çatışma sınıkçılar ailesinin kendi içindedir. Ailenin bir kısmı kan davasını körüklerken, bir kısmı bu törenin karşısındadır. İsmail'in Ayngacılardan iki kişiyi öldürmesiyle olaylar gelişir. Şimdi korkma sırası Sınıkçılardadır. En çok da Ereğ'in öldürülmesinden korkarlar. Aile bu korku yüzünden köyden ayrılır. Şerife Gelin'le kocası Almanya'ya gider; Ereğ, Nine ve Dede İstanbul'da düşmanlarının bulamayacağı bir gecekondu mahallesine yerleşirler.

Romanın 79.sayfadan sonraki bölümleri İstanbul'da geçiyor. Yazarın bölümleri belirlemede biçimsel olarak hemen hemen hiçbir özeni yok. Yeni bir çevre, yeni olaylar, yeni kişiler romanda değişen bölümlerle gösterilmiyor. Bölümleri gösteren hiçbir işarete, biçimsel düzenlemeye rastlamıyoruz. 159 sayfalık roman adeta tek bir bölüm gibi sürüp gidiyor. Tek aralıklı satırbaşlarından başka hiçbir geçiş işareti, küçük bir boşluk bile yok romanda.

Ereğ, İstanbul'da hem yeni bir çevreye uyum sağlamanın sıkıntılarını, hem anne baba özlemini yaşar. Zaman zaman derslerinde zorlanır, kumara benzeyen şans oyunlarına alışır. Romanın bu bölümünde gece-

kondu çevresini, gecekondu insanların dünyasını yansıtan kesitler buluyoruz. Ereğ'in sınıflarına yerli gelen Ertuğ'la arkadaşlığı, Ertuğ'un kımlığıyla ilgili öğrendiklerimiz bu bölümün önemli olaylarındandır.

Romanda, kan davası daha güncel yaygın bir sorun olan terör konusuna bağlanıyor. Birtakım karanlık kişilerin bilge bir kişiye sıktıkları kurşunlar rastlantı sonucu orada bulunan Ereğ'e de isabet eder, beklemidiği ve anlayamadığı bir ölümle yaşamı son bulur.

Roman klasik roman tekniğine uygun olarak yazılmıştır. Ereğ'in doğumundan ölümüne kadar yaklaşık on-on bir yıllık zaman dilimini kapsar. Bütün olaylar bu zaman dilimi içindeki sırasına göre anlatılır. Yalnız kan davasının başlangıcı olan olaylar bu sürenin öncesindedir. O olaylar da kısa çağrışımlarla, diyaloglarla anlatılır. Bir yerde "-mışlı" geçmiş zaman kullanılarak öykülenir, bu eski olay masal biçimiyle anlatılır.

"Bir gün Ayıngacıların küçük oğlu attan düşüp bacağı kırılmış. Babası çocuğu kucaklayıp Sınıkçı Kadir Ağa'ya getirmiş. Sınıkçı seve okşaya onarmış kırık bacağı. Babası sevine sevine alıp eve götürmüş oğlunu. Fakat işler ters gitmiş. Kırık yer, eğri kaynamış. Sınıkçı Kadir dertlenerek acınarak, bacağı kırıp yeniden sarmış. Yine olmamış. Derken kemik ete batmış, koca yara açılmış, çocuğun bacağında. Yara gıderek kangrene karmış." (s. 19)

2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu

Roman 3. kişili anlatımla yazılmıştır. Betimleme, rapor etme, karşılıklı konuşma, öyküleme gibi sunuş biçimlerinin gene en çok kullanıldığını görüyoruz. Daha önce incelediğimiz romanlara göre kahramanların psikolojik durumları üzerinde daha çokça duruluyor, çağrışımlardan daha sık yararlanılıyor. Geriye dönüş tekniği dediğimiz, yaşanmakta olan zamandan uzun süreli kopuşlar yok. Ben Büyüyünce'de davranışların, sözlerin gerisindeki ruh halini veren betimlemeler daha çok. Birkaç örnek:

"Yüksek sesle söylediği son sözcükler, odanın içinde yankılanıp sel suları gibi kulaklarına doldu. Birden ırkıldı. Tüyleri diken diken oldu." (s. 11)

"Erek'i dinlerken, doktorun yüzü aydınlandı, günlerdir göğsünde sızılı bir et topağı gibi kasılıp duran yüreği gevşedi. Gül gibi açıldı. Sevgi ve dostluk doldu, ılık ılık kan sağıldı damarlarına. Vardı, elini Erek'in omzuna koydu:

– Doğru söyledin oğlum. İnsan hangi koşullar altında olursa olsun yaşamak ister. Bir hastam vardı..." (s. 150)

Bu örneklerde de görüldüğü gibi, konuşmaların gerisindeki ruh hali birtakım betimlemelerle anlatılıyor.

Ben Büyüyünce'deki iç konuşmalar ilk incelenen romanlara göre daha çok ve uzun. Yaşanan olayların kişilerde yarattığı ruhsal sarsıntılar ve gerilimler çoğu yerde bu iç konuşmalarla veriliyor. Şu iç konuşma yaklaşık bir sayfayı buluyor:

"Dünyanın ne suçu var kı? Toprağıyla, bitkisiyle, suyuyla, havasıyla, güneşiyle insanoğluna bağrını açmış. Baharıyla, yazıyla, kışıyla, türlü yiyecekleri, doyumsuz güzellikleriyle seriyor insanoğlunun önüne. Ama, insan, dünyanın değerini de bilmiyor. Kafası kızdı mı, tohuma gebe topraktan, çiçeğe gelmiş ağaçlara değin basıyor bombayı..." (s. 12)

Ayrıca uzun karşılıklı konuşmalara (diyaloglara) sıkça rastlıyoruz.

3. Ben Büyüyünce'de Diyalog Dökümü

Toplam Sayfa Sayısı	159
Diyalog Bulunan Sayfa Sayısı	140
Diyalog Bulunmayan Sayfa Sayısı	19
En Kısa Diyalog	1 sözcük
En Uzun Diyalog	142 sözcük

Diyalogların fazla olduğu görülmektedir.

D. DİL ve ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Sözcük seçimi açısından baktığımızda, Ben Büyüyünce'de yazarın tutumunda iki nokta dikkatimizi çekiyor. Birincisi, yazarın Anadolu ağzlarından yazı diline sözcük kazandırma, belli bir bölgede kalmış söz değerlerini edebiyat diline aktarma çabası bu yapıtında da çok belirgin olarak kendini gösteriyor. İkincisi, anlattığı kişilerin dünyasını, kültürünü, kullandıkları araç ve gereçleri yansıtan sözcükleri kullanmaya özen gösteriyor.

a) Türkçe sözcükler: Yazar öz Türkçe yazmadaki belirgin tutumunu bu yapıtında da sürdürürken, bu dil arılığını ya halk dilinde var olan sözcüklerle, deyimlerle ya da yeni türetilmiş sözcüklerle sağlıyor. *Müjdelemek* yerine *muştulamak* (s. 9), *ihtilşamlı* yerine *görmekli* (s. 16), *hasret* yerine *özlem* (s. 17), *İşportacı* yerine *yaymacı* (s. 78), *haplıshane* yerine *tutukevi* (s. 18), *metot* yerine *yöntem* (s. 19), *kadar* yerine *değın* (s. 21), *kelime* yerine *sözcük* (s. 71), *kordor* yerine *geçenek* (s. 85), *cevap* yerine *yanıt* (s. 71), *mesele* yerine *sorun* (s. 72), *cümle* yerine *tümce* (s. 89), *hama* yerine *yükçü* (s. 115), *esir* yerine *tutsak* (s. 62) demeyi yeğliyor.

b) Yabancı sözcükler: Ben Büyünce'de Türkçeye yerleşmiş, yabancı kökenli olduklarının ayırımına varamadığımız kimi sözcükler dışında, yabancı sözcük kullanılmıyor. Bir yerde kullanılan "hasse" (s. 16) sözcüğü çocuğun dilinde yer alması zor, Osmanlıca bir sözcüktür. Buna benzer başka örneklerle rastlamıyoruz.

Türkçe Sözcük	% 11
Yabancı Sözcük	% 89

Çizelgede yazarın arı dil konusundaki titizliğinin sürdüğü görülüyor.

c) Yerel öğeler: Yazar halktan insanları (köy ve gecekondu insanlarını) anlatırken, onların dilinden nasıl yararlanacağını yollarını da arı-

yor. "Halk dılı" de dediğimiz günlük konuşma dilinde bulunan ve yazı dilinde kullanılmamış olan söz değerlerini, deyimleri, kalıp sözleri yazı diline aktarıyor. Kısacası anlattığı kişi ve çevrenin dilinden, söz değerlerinden yararlanıyor. Bu söz değerleri içinde belli bölgelere özgü yerel sözcükler de var.

Şu cümlelerde altı çizili sözcükler yazı dilinde bulunan sözcükler olmakla birlikte, halk ağızlarında farklı kullanımları vardır:

"Yerlere komadı, altına minder kabarttı." (s. 17)

"Yara gıderek kangrene karmış." (s. 19)

Yazarların daha çok kişilerinin konuşmalarında yer verdiği kimi yerel sözcükleri Gülten Dayıoğlu kendi anlatımı içinde kullanıyor:

"Bunları söylerken kafalarına birer *sumsuk* ekledi." (s. 27)

Aşağıdaki yerel sözcüklerin bazılarına ilk kez Gülten Dayıoğlu'nda rastlıyoruz:

"Öteki tavuklar da *perem perem* olmuşlardı bağırtıdan." (s. 54)

"Amanın oğlan kızgın fırına gırmışçesine *payır payır* yanıyor." (s. 57)

Yukarıdaki yerel öğeler dışında yazar aşağıdaki örnekler içinde geçen yerel sözcükleri de kullanıyor:

dürelemek: "Yuvarlanmak" anlamında. Derleme Sözlüğünde var. "Allah saklasın, taaaa şuralara *dürelentir* giderim de çarşılıya şenlik çıkar." (s. 7)

cıvmak: Derleme sözlüğünde "fırlayıp gitmek" anlamında hem cıvmak, hem çıvmak biçimi var. "Erek bebeğin beşiğine doğru *cıvı* gitti." (s. 14)

akbaşlı: Bir çeşit ot. Derleme Sözlüğünde var. "Anason *akbaşlı* otları kaynatıp sularını içirmek de iyidir karın ağrısına." (s. 22)

soycak: "Bütün soyuyla anlamında. Türkçe Sözlük ve Derleme Sözlüğünde yok. "Aydınacıları *soycak* kurşunlarım." (s. 48)

büküm: Viraj anlamında. Türkçe Sözlükte var, ancak "viraj" anlamı belirtilmemiş. "Yolun biri *bükümlüydü*." (s. 65)

etsemek: Canı et istemek. Türkçe Sözlük ve Derleme Sözlüğünde yok. "karnı doyacağına acikir, *etser* adam." (s. 83)

yüzlü: "Şımartılmış, yüz bulmuş" anlamında Türkçe Sözlükte var. "İlk oğlumuz diye pek de *yüzlü* büyüttük" (s. 23)

haydalamak: Türkçe Sözlükte var. Hayvanı hızlandırmak için hayda diye seslenmek. "Atları *haydaladı*, bastı gitti." (s. 68)

Gülten Dayıoğlu, halk dilinin, konuşma dilinin yazı dilinde işlenmemiş inceliklerinden, söz değerlerinden romanlarında yararlanıyor. Nurullah Ataç çağdaş Türk yazarlarının bu tutumunu Günce'sinde şöyle değerlendiriyor:

"... yazı diline konuşma dilinin sıcaklığını, sesini vermeye çalışıyoruz. Bizden öncekiler istemezlerdi bunu." (1971, s. 181)

Yukarıdaki örneklerin çoğunun yazı dilinde bulunmaması, yazı dili ile konuşma dili, halk dili arasında yüzyıllardır süren kopukluğun bir sonucudur. Günümüz yazarları, çeşitli bölgelerdeki söz değerlerini de araştırıp harekete geçirerek, bu kopukluğu kapatmakta, halk ağızları da dahil, toplumun her katmanından taşınan söz değerleriyle yazı dilinin yeniden oluşmasını sağlamaktadırlar. Yukarıdaki örnekler, Gülten Dayıoğlu'nun bu çaba içinde yer aldığı somut örnekleridir.

d) Halka ve doğaya dayalı bir dil: Gülten Dayıoğlu halk diline dayanan bir roman dili oluşturuyor. Halk dili ise, bir yanıla doğaya bağlı bir dildir. Doğan Aksan Türkçenin Gücü (1987) adlı kitabında Türkçenin sözvarlığını besleyen kaynakları şöyle açıklıyor:

"Türkiye Türkçesinin sözvarlığını besleyen kaynakların başında, tarih boyunca doğaya sıkı sıkıya bağlı, tarım ve hayvancılıkla geçinen, savaştan savaşa koşan Türk toplumunun maddi kültürü gelir. Çevreye ilişkin kavramlar, bitki örtüsü ve hayvanlar, özellikle hayvancılıkla ve yi-

yecek maddeleriyle ilgili kavramlar, renkler büyük bir zenginlik gösterir." (s. 56)

Aksan'ın Anadolu ağızlarından verdiği örneklerle kanıtladığı Türkçenin doğaya bağlı zenginliğini, Gülten Dayıoğlu'nun halk diline dayalı Türkçesinde de görüyoruz:

"Yürürken dağda gezen gibi kafanı önüne eğip tırısı kalkıyorsun." (s. 49)

"Şerife Gelin, kaynanasının avlunun orta yerinde ulurcasına bağır-makta olduğunu duyunca koştu geldi." (s. 33)

"Nine böğürür gibi sesler çıkararak..." (s. 34)

"Ama içi yanardağ gibiydi..." (s. 40)

"Nine bunları duyunca diken diken oldu." (s. 70)

"Gün doğuncaya değin sürdü bu söyleşi." (s. 70)

Özellikle Anadolu gerçeğini anlatan günümüz yazarları Türkçenin doğaya bağlı bu zenginliğiyle birlikte, Türk dilinin geçmişten gelen söz değerlerini de yeniden canlandırdılar. Yukarıdaki örnekler arasında verdiğimiz *etsemek* sözcüğü Divan ü Lugat'it Türk'te de yer alan bir sözcüktür.

e) Ağız taklidi: Yazar kişilerinin dilinden kimi söz değerleri açısından yararlanıyor, ancak onların konuşmalarında ağız taklidine yer vermiyor.

2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

Ben Büyüyünce'de cümle kullanımındaki çeşitliliği belirlemek için farklı bölümlerden geçtiğimiz ve aşağıda metinleri dört sayfa üzerinde yaptığımız incelemede, şu sonuçlar ortaya çıktı:

"Benlik", "Senlik" adına değil, "İnsanlık" adına çabalarlardı. O zaman açlar doyar, acılar dirlik bulurlardı.

İnsanlar gerçekten "Düşünebilen" yaratıklar olsalardı, her şeyden önce birbirlerini "Severlerdi".

Nalbant Nuri'nin içi hop! ettiler. Sevindi birden. Yüreği sınırsız oldu. "Tanırım, düşünebiliyorum! Çok değerli bir gerçeğe eriştim düşünerek," diye göğüs geçirdi. "İnsanlar, düşünemediklerinden değil; birbirlerini sevmeyi akıl edemediklerinden yapıyorlar bunca kötü işi..."

"Sevgi!" düşünceyle filizlenip gelişen tüm silahları, tüm kötülükleri yok ederek, düşünceye iyi yön verebilecek tek güç.

"İnsan sevdiği için kötülük düşünebilir mi? Düşünemez." Bu yargıya varınca tepeden tırnağa dirlik sardı varlığını. Ama, o mutlu anı sürdüremedi. Soluduğu hava yeniden, diken gibi batmaya başladı ciğerlerine. "Keşke," diye geçirdi. "Bilginler, insanlara birbirlerini sevdirecek bir ilaç ya da araç bulsalar. Hani şu ölüm saçan bombaları bulan yüce bilginler!.. Kimbilir nice emekle ortaya çıkıyor o bombalar! Ya insanlar! Onlar da az emekle mi büyüyüp yetişiyorlar? Nasıl oluyor da insan emeği insan emeğini böylesine acımasızca yok edebiliyor?"

"Biri bir çabayla yetişen insanın soluğunu kesmeye, parmak kadar bir kurşun yetiyor. Parmak kadar kurşun..." "Parmak kadar kurşun" sözcüklerini birkaç kez yineledi. "Kurşun" sözcüğü takılakalmıştı diline. Kurşun, kurşun, kurşun... derken, belleği ayaklandı. Kızıla boyandı tüm

Yüklemine göre: (BB, s. 13)

Toplam cümle	25
Ad cümlesi	1
Eylem cümlesi	24

Öğelerin sıralanışına göre: (BB, s. 13)

Toplam cümle	25
Düz cümle	15
Devrik cümle	7
Kesik cümle	3

Çocuk ilkokulu bitirince, öğretmeni kente götürüp yatılı okul sınavlarına girmesini sağlamıştı. Okula yerleşince, öğretmenin de etkisiyle köyden ayağını çekmişti. Tatillerde bile gelmiyordu ailesinin yanına. Giderek ailesi de kendilerine utanç veren bu çocuğu aramaz olmuşlardı.

Mehmet de öyle yapmak istiyordu. Sadece kendini değil, karısını, oğlunu ve kardeşi İsmail'i de kurtarmayı kuruyordu bu kın, nefret yuvasından. O gece, hep Ereğ'li Şerife'li, Almanya'lı düşleri kurdu gözlerini tavana dikerek.

Ertesi gün, hemen kasabaya indi. Sordu soruşturdu. Bir kısım belgeler düzenleyip getirmesini önerdiler. Köye döndü. İstenen belgeleri, el altından düzenletti. Almanya işinden kimseye söz etmemesi için Muhtar'ı sıkılamayı da unutmadı. Hafta süresince, bu işin peşinden koştu. Anası, ikide bir kasabaya gitmesinin nedenini soruyordu. Ona "Ziraat bankasından tohumluk için borç para almaya çalışıyorum." diye yanıtlıyordu. O işi de yürütüyordu bir yandan, Şerife'ye bile söz etmiyordu. Almanya işinden. Bir süre önce yaşadıkları bölgede, deprem olmuştu. Pek çok ev yıkılmış, pek çok insan ölmüştü. Oraların köyüne pek fazla zarar vermemişti. Ama, deprem bölgesinde bulunduğu için, Almanya isteklilerine kolaylık gösteriliyor, öncelik tanınıyordu. Mehmet bu duruma güvendiğinden, Almanya'ya umut bağlamış, çağırılacağı günü sabırsızlıkla beklemeye başlamıştı.

Kente gidiş gelişlerinden birinde, kaptıkaçtıda, Ayına-

Yüklemine göre: (BB, s. 55)

Toplam Cümle	22
Ad Cümlesi	Yok
Eylem Cümlesi	22

Öğelerin sıralanışına göre:
(BB, s. 55)

Toplam Cümle	22
Düz Cümle	18
Devrik Cümle	4
Kesik Cümle	Yok

– Ayva mı kı? diye sordu.

Erek atıldı:

– Ayvayı bilmez mıyım Nine!

– Sarı ve kokulu dedin de...

– Uzun diyorum sana, yuvarlak değil...

Erek baktı kı istediğini Ninesine anlatamayacak kesti attı:

– Üç gün sonra Pazar var, birlikte gidertz. Orada satılıyordur elbet. Adını sorar alınız.

Erek'in istediği muzdu. Okuldaki varsıl çocuklar, beslenme saatlerinde neler getiriyorlardı neler!... Erek ilk kez salamı, soslsl, kaşar peynirini, şam-fistiğini... Okulda gördü. Turfanda meyvelerin her çeşidi, çocukların elindeydi. Ötekilere pek akıl komamıştı ama, muza dayanamamıştı.

Ninesiyse pazara gittiklerinde, dükkânlardan birinde muzı gördü, sevinçle el çırpı:

– İşte bu Nine, istediğim şey bu!...

Ninesi fiyatını sordu. Satıcının istediği parayı duyunca aklı gitti:

– Muz denen bu şeyin bir kilosu, üç metre basma parası. N'edeceksin bunu yilyp de? diye çıkıştı torununa. Erek boyun kırıp, iç çekince yine de dayanamadı. İki muz tarttırdı. Erek birini hemen orada yuttu. İkincisini de beslenme saatinde yemek için okula götürdü...

Erek o yıl sınıfını orta derece ile geçti. Okullar kapandığında, semtin tüm çocukları sokağa döküldüler. Yaşı büyükçe olanların bir bölümü işe gidiyordu. Gerisi ortalar-

Yüklemine göre: (BB, s. 93)

Toplam Cümle	27
Ad Cümlesi	5
Eylem Cümlesi	22

Öğelerin sıralanışına göre:
(BB, s. 93)

Toplam Cümle	27
Düz Cümle	22
Devrik Cümle	3
Kesik Cümle	2

ka söz etmiyordu. Ağzının iki yanında beyaz köpükler belirmişti. Ereğ onu ilk kez böyle görüyordu. Bu nedenle ölçüsüz bir korkuya kapıldı. Donakalmış, hiçbir şey söyleyemiyor, hiçbir şey yapamıyordu. Nine bağırmağı sürdürüyor, bir yandan da kafasını yumrukluyor, saçlarını yoluyordu, hiç durmadan:

– İki cana iki can alamazlar!... diye haykırıyordu.

Kapı tıkladı bir ara, Ereğ, açmak için kıvıldadı. Nine, durdurdu onu:

– Açma! Açma! Tüm pencereleri kapat, kapıları kilitte! Açma, sakın açma!..

Ninenin bağırtısına koşan komşu kadın, kapıda bir süre bekledikten sonra çekilip gitti. Nine kapının çalınmasıyla biraz kendini topladı, giderek sesini alçalttı. Daha sonra da sustu. Gözlerini Ereğ'e dikip bir süre baktı. Ereğ, ellerini yüreğinin üstüne bastırarak, olduğu yerde pusup duruyordu. Nine birden onun üstüne atıldı. Bin yıllık bir özlemle doluymuşçasına, kollarını boynuna doladı. Başını göğsüne bastırarak. Hıçkırarak ağlamaya başladı. Ağladı, ağladı... Ereğ, yuvadan düşmüş yavru kuş gibi tır tır titriyordu Ninesinin kollarında. Neden sonra Nine gevşedi. Ereğ'in yüzünü avuçlarının içine aldı:

– Kerim'im gibi bakıyor gözlerin. Ağzın, burnun Mehmet'imle andırıyor. Alnın, çenen İsmail'im. Tümünün sevgisini sana verdim. Sana bir şey olursa, yitit Kerim'im yeniden ölecek. Damda çürüyen İsmail'im, gurbetteki Mehmet'im tümünden yitip gidecekti. Doğmamışta yaşamamı-

Yüklemine göre: (BB, s. 133)

Toplam Cümle	30
Ad Cümlesi	1
Eylem Cümlesi	29

Öğelerin sıralanışına göre:
(BB, s. 133)

Toplam Cümle	30
Düz Cümle	27
Devrik Cümle	3
Kesik Cümle	Yok

Çizelgelere bakıldığında, devrik cümlelerin gittikçe arttığı görülmüyor.

3. Edebi Sanatlar

Gülten Dayıoğlu, halk dilinin inceliklerini, günlük konuşma dilinin özelliklerini romanına yansıtmaya çalışıyor. Nurullah Ataç'ın deyişle günümüzdeki çoğu yazarlar gibi, üslubuna "konuşma dilinin sıcaklığını, sesini" vermeye çalışıyor. Halk dilinde, günlük konuşma dilinde yaygın olarak kullanılan edebî sanatları (benzetme, mecaz vb.) Gülten Dayıoğlu bu yapıtında daha sık kullanılıyor:

Benzetmeler:

"Şerife bu sözleri duyunca kurşun yemişe döndü." (s. 45)

"Yel gibi geçen bir araba çekivermişti tekerlerin altına..." (s. 95)

"Gelin ok gibi fırladı." (s. 25)

"Yüreğinin orta yerine köz bastırılmış gibi oluyor." (s. 28)

"Evin içi bayram yerine döndü." (s. 54)

Mecazlar:

"Arkadaşı Arif, *kan kabartıcı* şeyler yazmış." (s. 130)

"Nice yiğitler *göçtü* boşu boşuna." (s. 18)

"Bir yandan da *ağıt* söyler gibi *yanık* ezgilerle derdini döküyordu." (s. 34)

"... bir işe girip *ptşsen* iyi olur." (s. 113)

4. Deyimler ve Atasözleri

Kitabın rastgele seçtiğimiz altı sayfasında (s. 14, 42, 55, 61, 85, 123) yaptığımız incelemede, yazarın her sayfada ortalama iki üç deyim kullandığını gördük.

Örnekler:

"... türküler, ilençler söyleyerek *dile getirmekte*." (s. 14)

"Erek *bir deri bir kemik* kalmıştı." (s. 61)

"Erek ilk günler gerçekten öldü öldü dirildi." (s. 61)

"Kedi uzanamadığı ciğere pıs der." (s. 51)

5. İkilemeler

Halk dilinde yaygın olarak kullanılan ikilemelerin Ben Büyüyünce'de çokça örneği var. Bu ikilemelerden bazıları yazı dilinde ilk kez karşılaştığımız sözcüklerle kurulmuş ikilemelerdir.

"At, *gıde gıde* gevşedi." (s. 62)

"Kanı damarlarında *dell dell* çağıldamaya başlasın." (s. 18)

"Öteki tavuklar da *perem perem* olmuşlardı bağırtıdan." (s. 54)

"Amanın oğlan kızgın fırına gırmışcesine *payır payır* yanıyor!" (s. 57)

6. DÜNYA ÇOCUKLARIN OLSA

Özet

İnsanoğlu nice uygarlaşırsa uygarlaşsın, ilkel bir tutum olan "öldürme" eyleminden kendini kurtaramamıştır. Bu tutum giderek öylesine soysuzlaştı ki, dünyanın dört bir yanında yaratıcı güçlerinin tümünü "insan öldürme araçları" üzerinde yoğunlaştıran bilgin grupları çok gelişkin ölüm üreteçleri oluşturdular. Dünyanın iki ayrı yarıküresinde yaşayan uluslar birbirlerini yok etme planları hazırlarlar. Günün birinde "sıcak yağmur şenliği" adı verilen kıymasal silahlarla uzaydan yürütülen bir savaşta, dünyadaki tüm yaşlılar ölür, yalnızca çocuklar kalır. Çocuklar insanoğlunun yeryüzünde varlığını sürdürebilmesinin kendi ellerinde olduğunu anlarlar. Otlarla bitkilerle karınlarını doyururlar.

"Sıcak Yağmur Şenliği" sırasında uzayda kalan Avampakalı bilginle karısı uzay aracıyla yeniden dünyaya inerler. Onlar da yaşamak için mücadele ederler. Köydeki çocuklar hazır yiyecekler bitince ekın ekip üretme başlarlar. Kentli çocuklar da köylü çocukların ürettiklerinden yararlanırlar. Çocukların önlerinde kötü örnekler olmadığı için, "eşitlik, özgürlük ve dirlik" içinde yaşarlar. Yaşları büyüdükçe kızlarla erkekler evlenirler, yeni çocuklar dünyaya gelir. Yüce bir dağın doruğuna inen bilginle karısı kurtulurlar. Evlerine döndüklerinde kendi yakınlarının da yok olduğunu görürler. Kadın bu büyük kıyımda kocasının payı olduğunu öğrenince, onu canı gibi görür. Ancak asıl suç "dızgıncı baba" dedikleri yöneticidir. Bilgine buyruğu o vermiştir. Bilginle karısı Çiruponlu- lar ülkesine giderler. Çocukların kurduğu Sevgi köyünden bir çocuğu kaçıracak, onları sıcak yağmura karşı koruyan gizli çözeceklerdir.

Bilgin, Çiruponların yer altı planlarını ele geçirir. Bilgin yeraltında bulunduğu gorilleri kullanarak çocukları sindirecek, dünyaya egemen olacaktır. Çocukları dize getirip kendini Dünya İmparatoru ilan etmeyi kurar. Bilgin gorilleri asansöre bindirip dünya imparatoru olmak düşüyle yeryüzüne çıkmak isterken, yer altı kentinin işlevi sona erer. Bilginin çılgınca kahkahaları onun son gülüşü olur. İnsanlar yağmur şenliği önce- sine dönmeden mutlu ve barış içinde yaşayacaklardır.

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU

Dünya Çocukların Olsa, G. Dayıoğlu'nun 1981 yılından başlayarak art arda yayımladığı kurgu bilim türündeki ilk romanlarından biridir. Yazar bu gruba giren yapıtlarında, ilk incelediğimiz yapıtlarından farklı olarak, toplumsal ya da ulusal sorunlardan çok, evrensel sorunlara, bütün evreni, insanlığı ilgilendiren konu ve sorunlara yöneliyor. Romandaki eleştiriler bütün insanlığa, bütün uluslara dönüktür. Romanın içeriğindeki tek yönlülük nedeniyle, yazarın söylemek istediklerini gruplandırmadan irdelemeyi uygun gördük. Yazar insanlıkla ilgili şu açıklamayla başlıyor romana:

"... İnsanoğlu nice uygarlaşırsa uygarlaşsın, ilkel bir tutum olan "öldürme" eyleminden kendini kurtaramadı. Bu tutum giderek öylesine soysuzlaştı ki, dünyanın dört bir yanında yaratıcı güçlerin tümünü "insan öldürme araçları" üzerinde yoğunlaştıran bilgin grupları çok gelişkin ölüm üreteçleri oluşturdular. Bu bilginler bir insanı, yüz bin ya da bir milyon insanı değil, milyarlarca insanı bir solukluk süre içinde yok edebilecek "öldürme aracı" bulma yarışına girdiler." (s. 9)

Roman kısaca, yüzyıllardır birbirini "öldürmek" için kafa yoran insanlığın eleştirisi üzerine kuruluyor.

Yazar önce insanlar arasındaki kavgaların, savaşların çok gülünç, saçma nedenlere dayandığını anlatıyor:

"Avampakalı uluslarla Çiruponlu uluslar, "Benim babam, senin babanı döver!" diyerek birbirleriyle üstünlük çekişmesine girmiş çocuklar gibiydiler." (s. 10)

İnsanlar birbirlerini öldürmek için kamplara ayrılmışlardır:

"İnsanlar yerküreyi, kendilerince oluşturdıkları sınırlarla kuzeyden güneye, boydan boya ikiye ayırmışlardı. Her iki yarıkürede yaşayan insanlar birbirlerine İNSAN değil de YOK EDİLMESİ GEREKEN ZARARLI YARATIKLAR gözüyle bakıyorlardı." (s. 10)

Bilginler kuluçkaya yatmış tavuklar gibi laboratuvarlara kapanıp insanları topsuz tüfeksiz öldürmenin yollarını ararlar. Sonunda o bilginler bu buluşlarıyla kendi yakınlarını da yok ettiklerini göreceklerdir. Karşı tarafı yok etmek için uğraşan insan, en başta kendini, kendi yakınlarını yok etmek için uğraştığının ayırımında bile değildir.

Yazar birbirini öldürmekten başka bir şey düşünmeyen insanlığı, sonunda çocukların kurtaracağını inanır:

"Her iki yarıkürede çocuklar, yeryüzünde insanoğlunun lekelenen adını temize çıkarmaya, onurunu kurtarmaya ve yepyeni bir insanlık tarihi yaratmaya kararlıydılar." (s. 39)

Savaşların, kavgaların olmadığı bir dünyayı çocukların kuracağına inanır yazar, okura da bunu telkin eder:

"Çocuklar eşitlik ilkesini içtenlikle benimsemişlerdir. Herkesin yaşamı birbirinin benzeriydi. Önderlik iddia eden, bilgiçlik ya da üstünlük taslayan, güçlülük gösterisine kalkışan çıkmıyordu aralarında. Bu tür eğilimlerin etkisiyle kendisini ayrıcalıklı saymaya yeltenen çocuklara hemen sırt çeviriyorlardı." (s. 42)

Uygarlık adına yapılan zararlı buluşlar bu buluşların yaratıcısı bilginin sözleriyle eleştirilir:

"..... Biz insanlar ne garip yaratıklarız! Her konuda, ipekböceği gibi binbir emekle birbirinden güzel, birbirinden ilginç, birbirinden görkemli kozalar ördük. Başka bir deyişle, tuzaklar hazırladık kendimize. Sonra bunların içine girip tutsak olduk, uygarlık gereği diye diye. Her gün biraz daha özgürlüğümüzden olduğumuzu aklımızın köşesinden bile ge-çirmedi." (s. 50)

Bilginlerin insanları öldürme araçları üzerine değil de, evrensel mutluluğa yönelik bir düzen üzerinde çalışmaları iletili verilir:

"İnsanların yararına, barışa ve evrensel mutluluğa yönelik bir düzen. Bu tür yaşamı sıcak yağmur öncesi toplumlarında da özleyen insanlar vardı. Zaman zaman ben bile düşlemişimdir böyle bir yaşam düzenini... Sen sıcak yağmur formülü yerine bu tür bir düzeni gerçekleştirmeye yönelik bir buluş üzerinde çalışsaydın, bilemezsin ne denli mutlu olurdum." (s. 59)

Bilim adamlarının dünyada evrensel mutluluğu yaratmak için çalışmaları sık sık yinelenen iletilerdendir:

"Eğer bilim adamları milliyet, ırk, cins, renk, inanç ayırımı gözetmeksizin birlikte çalışma olanağı bulabilselerdi, dünyanın bugünkü görünümünü kimbilir nice görkemli olurdu. İnsanlar, kimbilir nice mutlu, nice dirlikli bir düzen içinde yaşarlardı." (s. 71)

Hep ölümlerden, kıyımlardan, öldürücü silahlardan söz edilirken, okura yaşama sevinci de aşılanır:

"Ne diyorsun sen? Yaşam o denli güzel ki!... En kötü anımda bile dünyadan kendi isteğimle ayrılmayı düşünmem. Hem bu gün açmaz içindeyiz, ama her yeni gün yeni umutlar getirir." (s. 82)

İnsanın insana kın ve nefret duyması şu sözlerle eleştirilir:

"İnsan insanın aynasıdır. Aynaya kın ve nefretle bakan, karşısında kın ve nefret dolu bir yüz görür. Sevgiyle bakana aynadan sevgi yansır. Çiruponlularla Avampakallılar bu gerçeğin bilincinde olmadıklarından, ellerinden geldiğince birbirlerinin kuyularını kaza kaza gidiyorlardı." (s. 12)

Sonuç olarak roman çocuklara şu temel iletiyi verir:

Savaşlardan, kavgalardan, kın ve nefretten uzak, barış içinde bir dünyayı çocuklar kuracaklardır.

B. KİŞİLER

Kurgu bilim türündeki yapıtların hemen hepsinde olduğu gibi, romandaki kişilerin her birinin simgesel özelliği vardır, simgesel anlamı vardır. Masal kahramanları gibi, kişiler "iyiler ve kötüler" olarak keskin çizgilerle birbirinden ayrılıyor.

Bilgin, romanın en önemli kişisidir. İnsanlar için tehlikeli, bütün insanlığı yok edebilecek buluşlar peşinde, bilimi, bilgisini kötü yolda kullanan bir bilim adamıdır. Onun da başında "dizginci baba" dedikleri hırslı bir yönetici vardır, başlangıçta onun buyruğunda çalışır. Büyük buluşlarla, yarattığı silahlarla hırslı yöneticilerin iştahını kabartır. Onlara hiç bilinmeyen savaş silahları, kimyasal formüller üretir:

"Dizginci baba büyük bir coşkuyla yerinden fırladı.

"Nasıl? Çiruponya'yı tümüyle egemenliğimize altına almak mı dediniz?"

Bilgin kasılarak yanıtladı. "Evet, efendim. Öyle dedim. Düşman yarı-kürede kullanılmak üzere öyle bir formül bulduk ki, sadece insanlar ölecek..."

Dizginci baba sabırsızlıkla bilginler bilgininin sözünü kesti. "Lütfen yeni silahı ayrıntılarıyla anlatın."

Bilginler bilgini saygıyla söze başladı.

"Efendim, bugüne değin kullandığımız silahlarla savaşlarda sadece düşman ölmüyor, onlardan ele geçirdiğimiz topraklar üzerinde bulunan görkemli yapılar, fabrikalar, anıtlar, çiftlikler, tarlalar, maden yatakları, petrol kuyuları da yok olup gidiyordu." (s. 13)

İki yarımküre arasında "sıcak yağmur şenliği" adı verilen savaştan sonra yalnızca on iki yaşından küçük çocuklar kalır. Bu savaş sırasında uzayda oldukları için bilginle karısı da kurtulmuşlardır. Bilgin, çocukların, eşitlik, kardeşlik, barış ve sevgi üzerine kurdukları yeni dünyadan hoşlanmaz:

"Bilginin öfkeden yüzü karardı. Bunlar da deli ötekiler gibi. Yeryüzünde düşsel bir evcilik oyununa girişmişler. Savaşı bir dünya, düşmansız bir ülke düşünemiyorum, diye geçirdi içinden." (s. 59)

Bilgin çocuklara egemen olup kendini Dünya İmparatoru ilan etmek için planlar hazırlar. Ancak yer altı kentinde son anda kapana kısılarak, karısıyla birlikte asansörde ölür, dünya gene çocuklara kalır.

Bilginin karısı, zaman zaman yanlışları görse de o da kocasıyla birlikte hareket eder. Bu tür romanlarda kötü kahramanla savaşan bir de iyi kahraman olur. Bu romanda kötü bilginle baştan sona savaşan bir kahraman yok. Zaman zaman karısı kocasının yanlışlarından rahatsız olsa da, sonuçta o da bilginle birlikte hareket eder ve aynı yazgıyı paylaşırlar. Asansörde ikisi birlikte can verir.

İşte kadının kocasıyla büyümeyen çatışmalardan biri:

"Kadın kendine de yabancı gelen buz gibi bir sesle yanıtladı.

"Annemin terlikleri takıldı ayağıma. Bak gözlüğü de duvar dibinde duruyor. Şunlar da saçlarını tutturduğu taraklar..."

"Yeter," dedi bilgin. "Cinayet araştırması yapan dedektif değiliz."

Kadın belirgin biçimde ırkıldı. "Cinayet" sözcüğü beyninde yankılar yaptı art arda. Sıcak yağmurla cinayet işlenmemiş miydi? Bir an bunları düşündü. Kocasını tepeden tırnağa kana bulanmış bir canı gibi gördü gözüne. Sonra hemen kendini topladı. Kocam ulusumuzun daha iyi koşullar-

da yaşamasını sağlamak için buldu sıcak yağmuru. Ona da yöneticiler buyruk verdiler. Evet, asıl suç dizginci babada." (s. 49)

Kadının böyle suçladığı "dizginci baba" ülkenin en üst yöneticisidir. Dizginci Baba bilginlere yeni silahlar bulmaları için buyruklar veren, başka ulusları yok edeyim derken, kendi ulusuna da felaketler getiren yöneticileri temsil ediyor. Dizginci babalar tıpkı günümüzde olduğu gibi, önce basın yayın organları aracılığıyla halkı kışkırtıp savaşa sürüklemekte-dirler:

"Basın, radyo, televizyon yoluyla her iki kürenin halkı birbirlerine karşı adamakıllı kışkırtılarak, tepeden tırnağa öfke küpü durumuna getirilmişlerdi. Dizginci babalar artık sıcak yağmuru yağdırma zamanının geldiğini biliyorlardı. Halk savaşa kalkıştı diye dizginci babalara kızacak durumdan çıkmıştı. Tersine, onlara alkış tutacak duruma gelmişti." (s. 19)

Dizginci baba halkının uyanmasını istemeyen bir yöneticidir; onun kişiliğinde halkını uyutan ve insanlığı felakete sürükleyen yöneticiler eleştirilir:

"Bu bızı nereye götürür? Onlar bolluğu ve rahata tadarlarsa, bir daha kolay kolay dizgine gelmezler. İyisi mi, dünyayı yaşadıkları yer kadar sansınlar. Çünkü gelecekte Çiruponya'daki bolluk da bitecek. O zaman ne yapacağız?" (s. 14)

Romanda çocuklar önemli olmakla birlikte, öne çıkan tek bir çocuk kahramana ya da kahramanlara yer verilmiyor. Ancak bütün çocuklar yeniden var olma ve daha güzel bir dünya kurma mücadelesi veriyorlar.

C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Olaylar düşsel bir zamanda ve düşsel bir ülkede geçiyor. Roman bugün yaşanan sorunların (savaşların ve kavgaların) yeni bulunan silahlarla gelecekte hangi boyutlara ulaşabileceğini düşsel olaylarla anlatıyor, bir başka deyişle roman gelecekte yaşanabilecek olaylar üzerine kurulu-yor.

Başlangıçta iki ayrı yarımkürede yer alan Avampakalılarla Çirupon-lar arasında yeni bulunan silahlarla (kimyasal formüllerle) yürütülen ça-

tışmalar üzerine kuruluyor roman. Bilim adamlarının bulunduğu "sıcak yağmur şenliği" her iki ülkenin de felaketi olur, çocuklar dışında herkes ölür. "Dünya Çocuklara Kaldı" başlığını taşıyan bölümde ana babalarını yitiren çocukların dünyayı yeniden kurma mücadeleleri anlatılır. Onlar bir daha eski günlere dönmek üzere insancıl bir düzen kurarlar. Ancak "sıcak yağmur şenliği" sırasında uzayda olduğu için ölmeyen bilgin yeniden ortaya çıkar. Her iki yarıkürede de çocuklukların kurduğu yeni düzen onu şaşırtır. Bilgin çocuklara egemen olmak için gizli planlar hazırlar. Bilginin bu çabaları yeni bir "merak" ögesi olur romanda. Ancak bilginin bu planlarından çocukların ne haberi vardır, ne de ona karşı mücadele ederler. Bu nedenle iyilerle kötüler arasında tam bir çatışma olmadığı için, merak ögesi de çok güçlü değildir. Sonuçta bilgin uygarlığın getirdiği düzenekler içinde can verir, yer altı kentinin asansöründe ölür. Böylece bu kötü bilgin istemeden kendi kendini cezalandırmış olur.

2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu

Tanrısal (olimpik) anlatım da denilen 3. kişili anlatımla yazılan romanda, açıklama, diyalog, rapor etme öyküleme gibi sunuş biçimlerine çokça yer veriliyor. Betimlemeler ise, yazarın ilk romanlarına göre daha az. Yazar anlatımda mizaha ya da ironiye çok az yer veriyor. Şu satırlarda sezdiğimiz iğneleyici anlatımın başka örneklerini göremiyoruz:

"Kargalar, serçeler, kırlangıçlar... sokakları dolduran ölüleri görünce, başlangıcı belirsiz çok uzun bir süreden beri dünyaya egemen olan insanoğlunun nasıl olup da birbirlerini böylesine akılsız ve acımasızca yok ettiklerine akıl erdiremiyorlardı. Kimileri bu gizi çözememelerini kuş beyinli olmalarına bağlıyor..." (s. 21)

3. Dünya Çocukların Olsa'da Diyalog Dökümü

Toplam Sayfa Sayısı	122
Diyalog Bulunan Sayfa Sayısı	98
Diyalog Bulunmayan Sayfa Sayısı	24
En Kısa Diyalog	1 Sözcük
En Uzun Diyalog	122 Sözcük

Romanda diyalogların önemli yer tuttuğu görülüyor.

D. DİL ve ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Yazarın bilim kurgu türündeki ilk yapıtlarından olan Dünya Çocukların Olsa'da "öz Türkçe" olarak nitelenen yeni sözcüklerin daha da çok kullanıldığını görüyoruz. Yapıtın içeriğine uygun olarak, bilimsel terimlerdir bu sözcüklerin çoğu: *düzenek* (s. 74) *varsayım* (s. 108), *içgüdüsel* (s. 18), *uzay* (s. 19), *yarıküre* (s. 19), *bileşim* (s. 21), *bulgu* (s. 35) vb.

Yazar gene bu tür yapıtlara özgü alışılmamış bağdaştırmalara da başvuruyor: *ölüm yağmuru*, *dizginli baba*, *uzay filleri*, *uzay balinaları* vb.

Yazarın bu kitabında yerel hiçbir öğeye rastlamıyoruz. Yabancı sözcüklerden uzak, arı bir dili var. Kitabın dili, yazarın ilk yapıtlarından daha da arı:

Türkçe Sözcük	% 89.6
Yabancı Sözcük	% 10.4

Bu sonuç kitabın farklı bölümlerinden rastgele seçilen örnek dört sayfanın (s. 15, 27, 79, 98) incelenmesiyle elde edilmiştir.

2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

a. Dünya Çocukların Olsa'da yazarın ilk incelediğimiz yapıtlarına göre cümlelerin biraz daha uzun olduğunu görüyoruz. Yazarın kendi anlatımıyla birlikte diyaloglarda da uzun cümleler yer alıyor:

Bu uzun cümlelerin kimi noktalı virgülle birbirine bağlanan bileşik cümleler:

"Gelgelelim evdeki hesap çarşıya uymamıştı; balinalarla filler uzay boşluğuna fırlamışlardı, ama bilgilerle eşlerini taşıyan araçlardan biri üs yerine krater gölüne konmuş, ötekiyse yere çakılmıştı." (s. 26)

İlk yapıtlarında görmediğimiz uzun konuşma cümleleri de var:

"Efendim, bugüne değin kullandığımız silahlarla savaşlarda sadece düşman ölmüyor, onlardan ele geçirdiğimiz topraklar üzerinde bulunan görkemli yapılar, fabrikalar, anıtlar, çiftlikler, tarlalar, maden yatakları, petrol kuyuları da yok olup gidiyordu." (s. 13)

Bu durum romandaki kişilerle romanın dili arasındaki ilişkiye bir örnek sayılabilir. Romandaki kişiler olağanüstü buluşları olan bilim adamlarıdır, bu nedenle onları konuştururken yazar yer yer seçkin kıştlere özgü uzun cümlelere yöneliyor.

Aşağıdaki tablodan, yazarın ilk yapıtlarına göre bu kitabındaki cümlelerin daha uzun olduğu anlaşılabacaktır.

Dünya Çocukların Olsa'da cümlelerdeki sözcük sayısı:

En Kısa Cümle	1 Sözcük
En Uzun Cümle	51 Sözcük
Cümlelerdeki Ortalama Sözcük Sayısı, Yaklaşık	7/8 Sözcük

Yazarın ilk romanlarına göre, biraz daha uzun cümlelerin yeğlendiği görülüyor.

(İlk incelenen kitapta uygulanan yöntemle hesaplanmıştır)

Yazarın bu kitabındaki en uzun cümleler "iç içe bileşik cümle" grubuna giren cümlelerdir. Bazı örneklerde G. Dayioğlu çok uzun konuşmaları tek bir cümle içine yerleştiriyor.

Türkçede "diye" ulacıyla yapılan iç içe bileşik cümlelerin G. Dayioğlu'nda çok uzun örneklerini buluyoruz. Alışılmış cümle sınırlarını çok aşan şu sözcük öbeğine "montaj cümle" demek daha doğru olur:

"Bir bölüğüyse, "Eğer öteki kentlere sıcak yağmur yağmamış olsaydı, çoktan bizleri kurtarmaya gelenler olurdu. Hiçbir ipucu olmasa, haberleşme araçlarının çalışmamasından kuşkulanır ve arkamızı ararlardı. Sıcak yağmur her yere yağdı, bu nedenle herkes kendi başının derdine düştü. Kentlere değil çevre köylere gidelim. Oralarda belki yiyecek bularak ölmekten kurtuluruz," diye karşı duruyorlardı ilk görüşe". (s. 23)

Gülten Dayıoğlu'nun kişileri konuştururken zaman zaman başvurduğu bu tür cümlelere ilk yapıtlarında daha sık rastlıyoruz:

"... Çocuk kısmı başında büyük olmayınca, aklına geleni yapar. Muhatar telaşlanmakta haklı. Feten'i evlatlık almak isteyen iyi bir efendi bulmuş, böyle bir fırsat kaçırılır mı? Köyde kalıp da ne yapacak? Kardeşi ve kendisi köylünün başına dert, gönlüne üzüntü olacaklar, diye yargıya varıyorlardı." (F, s. 124)

Gülten Dayıoğlu'nun çoğu zaman konuşmaların en sonuna getirdiği "diye" ulacını çağdaş yazarlar daha çok sözün başında, ilk cümleden hemen sonra kullanmayı yeğlemektedirler. Mehmet Seyda'nın Ölümsüz Dostluk (yılı belirtilmemiş) adlı romanından bir örnek:

"Sonra, mağarada bir dağ hayvanı gibi sessizce dolaşmaya başlayıp:

– Şimdi kulaklarını açıp beni iyi dinleyesin!... diye konuştu. Sana burada gün ışığı kendini göstermez. Güneş, göğü, çayırı, kuşu göremezsin. Yerin yurdun, odan ve bahçen hep burası. Aşını. İşini hep kendin pişirip kotaracaksın. Aş pişirmek senden, bulaşık yıkamak senden, sökükle dikip yama vurmak senden, ortalık toplamak yine senden beklenir. Bunlar nasıl olacak, bilir misin?" (s. 67)

b. Örnek dört sayfa üzerinde yaptığımız incelemede cümle çeşitliliği açısından aşağıdaki sonuçlar ortaya çıktı:

*

duruma gelmişti. Avampakalı bilginler bilgin, sıcak yağmur üreten uzay balinaları fillosunu, eşile birlikte yönetmek istiyordu. Her ne kadar bu işi eğitilmiş bir uzay pilotunun üstlenmesi gerektiği belirtilmişse de, bilgin istediğinde direktiyordu. Görkemli sıcak yağmur şenliğini ille de uygulama sırasında görmek istiyordu. Çiruponlu bilginbaşı da aynı istekle dikilmişti ditzginci babanın karşısına. O da eşile birlikte uzay filleri fillosunun gökyüzüne kızgın bulut püskürtüşünü izlemek istiyordu. Uzay filleri fillosunu yönetim sıcak yağmurun yağışını göremezse, yaşamının hiçbir anlamı kalmayacağını söyleyerek üstelleyip duruyordu. Bilginlerin istekleri kabul edildi. Bu arada her iki ditzginci baba da silah konusunda, birbirlerini iyi anlattıklarını düşünerek keyifleniyorlardı. Sıcak yağmur sonucunda elde edecekleri varlıkları düşündükçe, sabırsızlıktan daha da artıyordu.

Basın, radyo, televizyon yoluyla her iki kürenin halkı birbirlerine karşı adamakıllı kışkırtılarak, tepeden tırnağa öfke küpü durumuna getirilmişlerdi. Düzgüncü babalar artık sıcak yağmuru yağdırma zamanının geldiğini biliyorlardı. Halk savaşa kalkıştı diye düzgüncü babalara kızacak durumdan çıkmıştı. Tersine, onlara alkış tutacak duruma gelmişti. Her iki yarıkürede de alarma geçildi. Sıcak yağmurla ilgili tüm araç gereç ve düzenekler son bir kez daha titizlikle denetlendi. Her şey saldırıya hazır duruma getirildi.

Avampakalı bilginler bilgini uzay araştırma merkezinde gerçekleştirilen olağanüstü donanımlı bir uzay aracıyla filonun başına geçecekti. Çıruponlu bilginbaşı için de özel yapı bir uzay aracı hazırlanmıştı. O da uzay filleri filosunu da bu araçtan yönetecekti. Her iki bilgin de çok sıkı bir eğitilmiş ve sınavdan geçtikten sonra eşlerini de alarak uzay araçlarına yerleşttiler. Her şey tamam olunca, araçlar yirmi dört saat sonra kalkış yerine dönecek şekilde programlandı. Her iki yarıkürede de bilginlerin araçları düzgüncü babaların buyruklarıyla fışek gibi yerlerinden fırladılar. Peşlerinden Avampaka'nın uzay balinaları filosu Çırupon yarıküresine, Çıruponların uzay filleri filosu da Avampaka yarıküresine doğru göğe atıldılar.

Yarıkürelerde yaşayan insanların kimi işe gidiyor, kimi işten dönüyor, kimi uyuyor, kimi yenice uyanıyor. Kimi bebeğini emziriyor, kimi

Yüklemine göre: (DÇÖ, s. 19)

Toplam Cümle	24
Ad Cümlesi	Yok
Eylem Cümlesi	24

Öğelerin sıralanışına göre:
(DÇÖ, s. 19)

Toplam Cümle	24
Düz Cümle	23
Devrik Cümle	1
Kesik Cümle	Yok

nu, günlük anılarını yazdıkları not defterlerini, uçaktan getirdikleri su kaplarını ve yenir otlarla kuş yumurtalarından oluşan besin çantalarını araca yerleştirdiler. İktisi de birbirlerine belli etmemeye çalışıyorlardı, ama uzay aracının onları dağdan indirip ülke içinde herhangi bir düzlüğe kadar götürüp götürmeyeceğini bilemiyorlardı. Ama bu kuşklar umutlarını kıracak güçte değildi. Bu nedenle son kez gölün çevresinde dolaşıp, üç yıldır yaşadıkları yerlerle ve dalaştılar. Onları son kez gördüklerini düşününce, içlerini burukluk kapladı.

Bilgin, "Yoksa, dağdan ayrıldığımız için üzülüyor musun?" diye sordu.

Karısı içini çekti. "Üzülmiyorum desem yalan olur. Buralara bu denli bağlandığımı bilmiyordum. Ayrılık saati gelince bunun bilincine vardım."

Bilgin karşıt görüşteydi.

"Ben hiç üzülmedim. Tersine, bir an önce buradan kurtulmak için sabırsızlanıyordum. Sen bitki bilginisin. Doğa senin konun. Bu nedenle bunlara bağlanman doğal."

Büyük altından gülerek ekledi.

"Ayrılık seni çok üzecekse, bir süre daha kalabilirsin burada. İlerde bir gün gelir seni alırım."

Karısı ateşe basmış gibi oldu.

"Burada kalma konusunun şakasını bile duymak istemiyorum. Üstelik senden daha çok sabırsızlanıyorum."

Son bir kez daha çevreye bakıp derin derin soluk alıp verdiler. Sonra koşarak araca girdiler. Uzay giysilerini giyip koltuklarına yerleştiler. Kemerlerini bağladılar. İlk kez uçağa biniyormuşçasına hem coşkulu, hem de kuşkuluydular. Bilgin ateşleme düzeneğini çalıştırdı. Motor işledi. Kapı kapandı. Bilgin karısına döndü.

"Yükselme kolunu çekiyorum."

"Çek!" dedi kadın...

Bilgin ölçüsüz bir coşkuyla kolu çekti. Araç serçe kuşunun hafifliğiyle ileri atılıp gökyüzüne doğru fırladı.

Bilgin, "Şu dağa tutsak olalı beri bu anı düşlerimde yüzlerce kez yaşadım." dedi. "Hemen her gece aracı çalıştırıyor, yükselme kolunu

Yüklemine göre: (DÇO, s. 443)

Toplam Cümle	35
Ad Cümlesi	6
Eylem Cümlesi	29

Öğelerin sıralanışına göre: (DÇO, s. 43)

Toplam Cümle	35
Düz Cümle	33
Devrik Cümle	2
Kesik Cümle	Yok

paka'daki insanlar da örnek alsalar. Ama böyle davranacaklarını sanmıyorum, çünkü dünya kurulalı beri biz Çıruponların can düşmanları olmuşlardır..."

Delikanlılarla genç kızlar ateşe basmış gibi ayaklandılar.

"Onlar düşmanımız değil, dostumuz bizim! Sıcak yağmur şenliğini onlar da yaşadılar. Bizim çektiğimiz acıları onlar da çektiler. Tüm sevdikleri gözlerinin önünde ertilip, yok olup gitti. Bu nedenle Avampakalılar da savaştan, insan öldürmekten tiksiniyorlar. Hiçbiri de bir daha geçmişteki korkunç günleri yaşamak istemiyor. Tüm sınırları kaldırdık aramızdan. Dünya şimdi hepimizin..."

Oradan ayrılırken göstermelik bir dostlukla çocukları kucaklayıp öptüler. Bilgin uzay aracına değin kendini zor tuttu. Araca girer girmez patladı.

"Sıcak yağmur çocukları öldürmemiş ama tyiden tyiye akıllarını bozmuş... Bunlar da bizimkiler gibi barış, özgürlük, eşitlik, kardeşlik türküleri dolmuşlar dillerine. Dünya hepimizin, diyorlar da başka bir şey demiyorlar. Birbirine öylesine içtenlikle inanmışlar ki!... Avampakalılara biraz daha atıp tutsaydık, bizimle dostluğu keserlerdi kuşkusuz. Bunu sen de anladın, değil mi?"

Kadın çocukların etkisi altında kalmıştı. Bu nedenle kocasına karşı çıktı.

"Yaşadıkları acı günler onları tek bir amaç çevresinde birleştirmiş. Özlem duyarak kurmaya çalıştıkları yeni düzen, senin dediğin gibi çocukça ve düşsel bir evlilik oyunu değil bence. İnsanların yararına, barışa ve evrensel mutluluğa yönelik bir düzen. Bu tür yaşamı sıcak yağmur öncesi toplumlarında da özleyen insanlar vardı. Zaman zaman ben bile özlemişimdir böyle bir yaşam düzenini... Sen sıcak yağmur formülü yerine bu tür bir düzeni gerçekleştirmeye yönelik bir buluş üzerine çalışsaydın, bilemezsin ne denli mutlu olurum."

Bilgin ters ters baktı karısına.

"Yoksa sen de barış, kardeşlik, eşitlik düşleri kurmaya mı başlıyorsun?"

Yüklemine göre: (DÇÖ, s. 59)

Toplam Cümle	32
Ad Cümlesi	7
Eylem Cümlesi	25

Ögelerin sıralanışına göre: (DÇÖ, s. 59)

Toplam Cümle	32
Düz Cümle	23
Devrik Cümle	8
Kesik Cümle	1

İktisat birden dışarı fırladılar.

Günlerce duvarın çevresinde dolandılar, tepesine çıktılar, birkaç yerden kazarak kapıya benzer bir yer aradılar. Ama tüm çabaları boşa gitti. Merkeze dönüp yeniden harita ve planlarını bulunduğu bölümde çalışmaya giriştiler. İşte o zaman yeraltı kentnin belli bir yerde denize kadar dayandığını anladılar. Kentin kıyıya bakan yanında eşit aralıklarla başak demetleri vardı. Bilgin ayrıntılı haritalar üzerinde günlerce uğraşarak o kıyıların yerlerini saptadı.

"Bu bilginlerle gidip o kıyıları araştıralım," dedi.

Kadın da böyle düşünüyordu.

"Anlaşıyor ki, burada oturmakla yeraltı kentnin gizini çözemeyeceğiz. Hemen yola çıkalım... kıyılarda, yeraltı kentne açılan kapılara rastlayabiliriz."

Bilgin pek umutlu değildi.

"Bu işin bu denli kolay olacağını sanmıyorum, ama araştıra araştıra bir gün yer altı kentnin kapı tokmaklarına uzanabileceğimize inanıyorum."

Hemen o gün planları, haritaları yön ve konum saptama araçlarını alarak uzay yengeciyle yola çıktılar.

Kıyı köylerinde yaşayan genç dostları, bilginle karısını sevinçle karşıladılar. Önlerine en değerli balıklarla yapılmış yerel yemekler çıkardılar. Besin tabletleriyle beslenmeye alıştıkları için yine bir süre taze yiyeceklere uyum göstermekte zorluk çekeceklerini bile bile yediler, yediler...

Ertesi gün araştırmaya giriştiler. İncelemelere güneş doğarken çıkıyor, sandal ya da yelkenlilerle kıyıları tarıyor, ama dikkati çekecek hiçbir değişikliğe rastlamıyorlardı. Kıyılar kimi yerde kumluk, kimi yerde kayalık, kimi yerde denizin önüne dikilmiş dev duvarları andıran dağlar boyunca uzanıp gidiyordu. Araştırmalar uzadıkça ikisinin de sabırsızlığı artıyor, hatta zaman zaman umutları kırılıyordu. Bir gün bilgin değişik bir görüş attı ortaya.

"Bu kıyılarda yeraltı kentne açılan kapı fılan yok. Bu giriş denizaltında olabilir."

Kadın dürbünü aldı.

"Dediğin doğru, yalnız buraya dikkat edelim. Bu sarp kıyı deniz altında da aynı keskinlikle sürmektedir. Deniz yüzünden biraz aşağılar-

Yüklemine göre: (DÇO, s. 79)

Toplam Cümle	27
Ad Cümlesi	4
Eylem Cümlesi	23

Öğelerin sıralanışına göre:
(DÇO, s. 79)

Toplam Cümle	27
Düz Cümle	26
Devrik Cümle	1
Kesik Cümle	Yok

Yukarıdaki çizelgelere göre, romanda diyalogların çok olduğu sayfalarda cümle çeşitliliği de çoktur. Genel olarak kesik cümle örnekleri yok denecek kadar azdır.

3. Deyimler

Kitaptan rastgele seçtiğimiz altı sayfada (s. 16, 30, 50, 72, 90, 103) belirleyebildiğimiz deyim sayısı toplam 8-10 arasındadır. Her sayfada kullanılan ortalama deyim sayısı ikili bulmamaktadır. Yazarın daha önce incelediğimiz kitaplarında, her sayfadaki ortalama deyim sayısı Fadı'ş'te 5-6, Yurdumu Özledim'de 4-5 arasındaydı. Yazarın incelediğimiz bu ilk bilim kurgu romanında deyim sayısının çok belirgin biçimde azaldığı görülmüştür.

Deyimlerden birkaç örnek:

"... *kendini beğenmiş* Avampakalıları 'sıcak yağmur şenliği' saldırısıyla yeryüzünden silmek için anlaşıyorlardı." (s. 16)

"Bu görüşe *kendini fazla kaptırma*..." (s. 80)

"... burada bu tür bir araştırma yaptığımı düşümde görsem, *hayra yormazdım*." (s. 65)

"Gövdesini saran kabuğu *gözden geçirdi*." (s. 28)

4. İkilemeler

İkilemelerin kullanımında, sıklık bakımından yazar farklı bir tutum izlemiyor. Kimi yapıtlarında gördüğümüz alışılmamış (ilk kez karşılaştığımız) ikilemelere bu yapıtında rastlamadık. Kitapta geçen ikilemlere birkaç örnek:

"... kaynar suların verdiği acıyla *çığlık çığığa* kaçışmaya başladılar..." (s. 20)

"Önce kentlerde yaşayan çocuklar açlıkla *yüz yüze* geldiler." (s. 23)

"Buradaki kuyudan *belli belirsiz* makine sesleri geliyordu." (s. 108)

"Böyle *boş boş* oturacaksak..." (s. 81)

7. AKILLI PİRELER

Özet:

Ülkelerin birinde çok olağanüstü yeteneklerle donanmış bir bilim adamı yaşıyordu. Bu bilim adamı hayvanlarla iletişim kurabiliyor, onların dilini anlıyordu. Bir gün gene hayvanların konuşmalarından pirelerin dünyanın öbür ucundaki yarasalar dağında kurultay toplayacaklarını öğrenir. Dünyanın dört yanından gelen pire temsilcilerinin katıldığı kurultayda, pirelerle insanlar arasındaki sorunlar ele alınır; insanların acımasızlığı, bencilliği, yalancılığı eleştirilir; onların hayvanlar için büyük bir tehlike olduğu dile getirilir. İnsanların kusurlarını sergileyen olaylarla birlikte, onların iyi yanları da anlatılır. Kurultayda özellikle insanların akıl almaz silahlar ürettiklerine, bir gün kendilerini de delice yok edeceklerine dikkat çekilir. Kurultayda söz alan beyaz pire, insanın insanı öldürmesini sevgisizliğe bağlar. Pireler, yüce dağın gizemli doruğundaki sevgi iksirini insan kanına şırınga edebilirlerse, insanlar arasındaki tüm sorunların çözüleceği sonucuna varırlar. Pireler bu amaçla sevgi kaynağına doğru yola çıkarlar. Toplantıyı gizlice ses bandına alan iki bilgin, öğrendiklerini kimseye söylemeyeceklerine dair ant içerler.

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU

1. İnsanlara Benzemedikleri İçin Övünen Pireler

Akıllı Pireler, pirelerin gözüyle insanların hicvedildiği bir romandır. Pireler insanlarla ilgili öylesine olumsuz olaylar anlatırlar ki, sonunda insanlara benzemedikleri için övünç bile duyarlar. Pireler insanlarda hangi olumsuz davranışları görürler ya da neleri eleştirirler?

a) İnsanoğlu acımasız ve bencildir: Romanda insanoğlunun acımasızlığı ve bencilliği eleştirilir. Evrendeki canlılara insanoğlu kadar haksızlık eden bir başka yaratık yoktur. İnsanoğlunun bu yanı genç pirenin ağzından şöyle eleştirilir:

"Hepimiz, dünyaya yaşamak ve soyumuzu sürdürmek için geldik. Oysa insanoğlu, sanki dünya yalnız kendisininmiş gibi davranarak, bizim yaşamımıza engel olmaya kalkışıyor. Evrendeki yaratıklara, insanoğlu kadar haksızlık eden bir başka yaratık yoktur. Onlara karşı durarak yaşam hakkımızı savunmamız gerekir." (s. 11)

Romanda en çok eleştirilen davranışlardan biri de bencilliktir. Pirelerden biri bencil bir çocuk tipini anlatarak eleştirir:

"Siska oğlan çok bencildi. Her zaman, her konuda yalnız kendi çıkarlarını kolluyordu. Sanki çevresindekiler, onu karnı tok, sırtı pek, rahat, bolluk, kolaylık içinde yaşaması için yaratılmıştı. Hep insanları sömürüyor, kendisine hizmet düşünce de yan çizliyordu. Evde televizyonun karşısındaki en iyi yere oturur, sofraya konan yemeğin en iyi yanını ister. Taşıtlara binip inerken herkesi itip kakarak, öne geçer. Yer bulup oturduğunda, yaşlı, hasta ya da bebekli kadınlar görünce, başını öte yana çevirirdi. Okulda ise sürekli olarak öğretmene arkadaşlarından yakınırdı. Bu davranışlarından ötürü ben de ondan buz gibi soğudum. Karnı aç gelmeye başladı. Bir fırsatını bulup yaşlı bir kadının üstüne atlayarak, ondan kurtuldum." (s. 17)

b) Yalancılık: Pirelerin insanlarda gördükleri önemli kusurlarda biri de yalan söylemektir. Yakalamaya çalıştığı pireyi, yakalayamadığı halde, kocasına "yakaladım" diye yalan söyleyen kadının durumuyla alay edilir. Böylece çocuğa, yalan söylemenin gülünçlüğü, kötülüğü anlatılır.

c) Yardımdan hoşlanmayan insanların eleştirisi: Pirelerden biri de "asık surat" olarak anılan ve yardımdan hoşlanmayan bir insanı anlatır. Başkalarına yardımı aptallık sayan "asık surat"ın davranışlarıyla alay edilir, bu tutumundan dolayı eleştirilir. Okura yardımseverliğin değeri anlatılır.

d) Para düşkünlüğünün eleştirisi: Pirelerden biri de para canlisi bir silah tüccarını anlatır. Onun para için sattığı silahlarla insanlar öldürülmektedir. O ölen insanları değil, kazanacağı parayı düşünür. Bu acımasız tüccar romanda şu satırlarla anlatılır:

"Şu gördüğün adam, dünyaca ünlü bir silah tüccarıdır. Para için ulu-sunu bile satar. Dünyanın her yerinde dostları vardır. Onlar da kendisi gibi para canlisi adamlardır. Sürekli olarak birbirleriyle buluşup silah alış-verişi yaparlar. Bu adam satışlar iyi gidine, sevinçten yere göğe sığmaz. İşler ters gittiğinde ise, kahrından kanı zehir kesilir."

"Nasıl veba mikrobu taşıyan pire türü tüm pirelerin yüz karasıysa, bu tür adamlar da insan soyunun yüz karasıdır." (s. 34)

Çocuğa, bu satırlarla savaşı körükleyen silah tüccarlarının insanlık için ne kadar tehlikeli oldukları anlatılır.

e) Hayvanlara ve çevreye karşı duyarsızlığın eleştirisi: Romanda, insanların hayvanlara karşı acımasızlığı eleştirilerek, hayvanlara ve çevreye karşı duyarlı olunması telkin ediliyor, insanların kâr ve gösteriş için doğayı yok etmeleri eleştiriliyor. Yaralı bir fokun öyküsü anlatılarak çocuğa hayvan sevgisi ve doğaya karşı duyarlılık kazandırılmaya çalışılıyor. Romanda yaralı fok önce şu acındırıcı betimlemeyle tanıtılır:

"Tam boğaza giriyorduk, birden kıyıya yakın bir yerde iki fok gördüm. Biri duruyor; öteki yürek sızlatıcı sesler çıkararak, onun çevresinde dönüyordu. Bizi görünce dalmaları gerekirdi. Bunu yapmamaları garibime gitti. Tekneyi onlara doğru yönelttim. İyice yaklaştığımda foklardan birinin boynundan yaralı olduğunu gördük. Çevresi kan gölüne dönmüştü. Yaralı olanı görülmemiş güzellikte bir dişi kürk fokuydu. Gerçekten, ikisi de olağanüstü güzellikteydiler. İnce tüylü postları, ender rastlanan cinsten, ırılı ufaklı beneklerle süslüydü. Sadece postları değil yüzleri de bir başka güzeldi... Kara gözlerini üstümüze dikmiş, yalvarırcasına bize bakıyorlardı." (s. 104)

Sonra onun yaşama savaşı ve ölümden dönüşü anlatılıyor:

"Koya girince uygun bir yerde karaya çıktım. İkisi birden peşimden geldiler. İşte o zaman yaralı fok koyverdi. Ölmekte olan ağır hasta bir insan gibi başı yana kaydı. Bir an göz göze geldik. Donuklaşan bakışlarıyla sanki kendisine yardım etmem için yalvarıyordu. İlk iş olarak yarasını inceledim. Yumruğumun girebileceği derinlikte bir yaraydı bu. Ve sürekli kanıyordu. Yanımda getirdiğim, balina kemiğinden yapılma penseyi yaranın tam orta yerine soktum. Dikkatle oyuk yerin dibini yakaladım. Kanamayı neyin yaptığını anlamak istiyordum. Çok geçmeden pensin ucu sert bir cisme takıldı (....) Boyun kemiğinin çok derinlerinde bulunduğunu bildiğimden, dişi foku, kürk foku, avlayan avcıların zıpkınladığını düşündüm." (s. 105)

Avcıların zıpkınladığı fokun öyküsü ile hayvanlara zarar vermenin yanlışlığı anlatılıyor ve hayvanlara karşı acımasız olanlar eleştiriliyor.

Pireler kurultayında söz alan aslan piresi de dünyanın uzak ülkelelerinden Afrika'ya avlanmak için gelen insanların hayvan soyuna verdiği zararları anlatır:

"Av olayına pek çok kez tanık olmuştum. İnsanlara hiçbir zararları dokunmadan orman içinde yaşayıp duran aslanların, geyiklerin birkaç

mermiyle yere serilmeleri, bana çok acı geliyor. Geriye kalan eşleri, yavruları günlerce acıyla inliyorlar. Konak edindiğim aslanlar da pire soyu gibi dertli. Onlar da gıderek soylarının yok edilmekte olduğundan yakınıyorlar." (s. 116)

Bunları söyleyen aslan piresi, aslan kralın öncülüğünde, aslanların avcılara karşı verdiği mücadeleyi anlatır. Bütün bu anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi, romanda "çevreci" bir yaklaşım egemen, insanların doğaya ve hayvanlara karşı daha duyarlı olmaları gerektiği iletisi veriliyor.

f) Kendini beğenmişlik: Romanda insanları gülünç durumlara düşüren çeşitli kusurlarla alay edilir. Bunlardan birinin yalancılık olduğunu yukarda belirtmiştik. Romanda alay edilen insani kusurlardan biri de kendini beğenmişliktir. İnsanlara tepeden bakan kendini beğenmiş bir şarkıcının, tam önemli bir konser sırasında pirelerin aşılacağı boğmaca yüzünden güç duruma düşmesi böyle bir kusurla alay etmek için anlatılır.

g) Sevgi iksiri: Romana göre, insanların hem birbirine karşı, hem doğaya ve hayvanlara karşı acımasızlığının nedeni sevgi eksikliğidir. Pirelerden birinin şu sözlerinde romanın temel iletisini buluyoruz:

"Eğer, tüm pireler elbirlik olup o kaynaktan alacağımız sevgi iksiri damlalarını, insanların kanlarına aşılayabilirsek, kanımca, insanlar arasındaki tüm sorunlar çözülecektir." (s. 126)

2. İnsanlığın Olumlu Yanları

Yazar insanlığı büsbütün karamsar bir bakış açısıyla eleştirmeyi doğru bulmuyor, yer yer insanlığın olumlu yanlarını da sergiliyor. Romanda olumsuzlukları dengeleyen olumlu davranışlardan da söz ediliyor. Kaza geçiren at arabasına otomobil sürücüsünün yardımını anlatan pire, şu sözlerle insanlık konusunda yanlış genellemelerden kaçınmak gerektiğini belirtir:

"Kıyıda ki adam, acı dolu naralar atarak, sürüne sürüne kendine yaklaşan arabacıyı, binbir zorlukla çekip kıyıya çıkardı. Birbirlerini hiç tanımayan bu iki adamın, sevinç içinde kucaklaştıklarını gördüğüm günlerden beri, insanoğlunun tümüne birden kötü yaratık demenin haksızlık olacağına inanıyorum." (s. 19)

B. KİŞİLER

Romanda baştan sona kadar belli bir kahramanın serüveninden söz edilmiyor. Olayları yaşayan ve anlatan pirelerin belli özellikleri olsa da, onlar daha çok anlatıcı durumundadırlar. Ancak pireleri burada kişilikleri açısından iki gruba ayırabiliriz: 1) İnsanlar konusunda çok karamsar olanlar ve onlara öfke duyanlar. 2) İnsanlar konusunda daha iyimser düşünüp, onlara kın gütmeden yana olmayanlar. Öfkeli pireler hep olumsuzlukları, yanlışları, gülünçlükleri görürler. Hoşgörülü pireler ise, yanlışların, gülünçlüklerin yanı sıra, insanların olumlu yanlarını da görürler. Bir bakıma bu pireler, yaşamdaki öfkeli ya da hoşgörülü insanları temsil ederler. Yazar pireleri bu kişilik özelliklerinden başka, dış görünüşleriyle de birbirinden ayırır: Semiz pire, cılız pire, aksak pire, ak pire vb. Onlara fabllerde olduğu gibi, birer kişilik verilmiştir.

Romandaki insanlar, iki bilgin dışında, pirelerin anlattıkları olayların kahramanlarıdır. Genellikle anlatılan olaylar insanlık adına olumsuz olaylardır, dolayısıyla kişiler de olumsuz, kötü insanlardır. Her ne kadar olumlu olaylardan, dolayısıyla olumlu kişilerden söz edilse de, romanda olumsuz tipler, kötü kişiler çoğunluktadır. Bu insanların kimi acımasızdır, kimi yalancı, kimi kendini beğenmiş kimi de çevre ve hayvanlar konusunda çok duyarsızdır. Ancak bunların hepsi de romanda çok kısa bir süre görünüp kaybolan kişilerdir. Başta da belirttiğimiz gibi, romanın bütününde yer alan kahramanlar yoktur.

Romanın başında ve sonunda karşımıza çıkan bilim adamı çok akıllı ve olağanüstü buluşları olan bir bilim adamıdır.

C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Olaylar bilinmeyen bir ülkede bilinmeyen bir zamanda geçer. Zaten anlatılan olaylar da belli bir ülkeye özgü değil, bütün toplumlarda yaşanabilecek olaylardır. Anlatıları zaman, bilimin, teknolojinin çok ilerlediği düşsel bir zamandır. Ana olayların yaşandığı yer ise, "yarasa dağı" diye anılan gene düşsel bir yerdir. Romanda bilinen yer adı olarak Kuzey Kutbu (Eskimolar) ve Afrika vardır.

Romanın başında önemli, buluşları olan hayvan dilleri bilginini ta-
nıyoruz. Bu bilgin banda aldığı hayvan seslerine bir anlam verip çözebil-
mektedir. Yarasa dağındaki pireler kurultayını da banda alıp çözmeyi
başarır. Roman bu pireler kurultayındaki konuşmalar, tartışmalar üye-
lerine kurulur. Tartışmaların ana konusu, öldüre öldüre pire soyunu tü-
ketecek olan insanlara karşı nasıl bir önlem alınacağıdır. Tartışmalar
ilerledikçe pirelerin kendi aralarında ikiye ayrıldıklarını görüyoruz: Bir
grup pire insanlara karşı çok öfkeli, bu nedenle sert önlemlerden ya-
nadır. Sözel, bu pirelerden biri insanların tümünün ölümüne yol aç-
acak hastalık mikrobu yaymayı önerir. Bir grup ise, daha hoşgörülü ve
yumuşak çözümlerden yanadır. Bu tartışmalardan nasıl bir sonuç çık-
acağı romanın önemli bir merak ögesidir. Yazar daha önceki romanlarını
insanların çatışması üzerine kurmuştu. Bu romanını ise düşüncelerin
çatışması üzerine kuruyor. Bu nedenle hareketli bir roman sayılamaz.
Ancak pirelerin zaman zaman öyküledikleri olaylar, romana hareket kat-
maktadır. Bu olayların kimi eğlenceli, okuru gülümseten olaylardır, ki-
mi acıklı, düşündürücü olaylardır. Bütün bu tartışmalarla pireler, in-
sanlara "sevgi iksiri" aşilayarak onların düzeltilebilecekleri, insanlarla
olan sorunlarını ancak bu şekilde çözebilecekleri sonucuna varırlar.

Romanın başında tanıdığımız iki bilim adamı, öğrendiklerini bir giz
olarak saklayacaklarına dair ant içerler ve roman biter.

Romanın özellikle kurultay tartışmalarının yer aldığı çok uzunca bö-
lümünde dış zaman dar, iç zaman geniş.

2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu

Roman genel olarak 3. kişi anlatımla yazılmıştır. Uzun betimlemele-
re yer verilmiyor. Romanın neredeyse tamamı pireler kurultayını yansıttı-
ğı için, karşılıklı konuşmaların çok olduğu bir romandır. Bu konuşma-
lar çoğu yerde karşılıklı konuşma olmaktan çıkıyor, bir olayın öykülen-
mesine dönüşüyor. Bu nedenle her olayın anlatıcısı değişiyor. Olayın bi-
rini cılız pire, bir başkasını kuzguni pire, bir başka olayı aksak pire an-
latıyor. Her olayın farklı pirelerce anlatıldığı, anlatıcının sık sık değiştiği
bir romandır. Akıllı Pireler. Kimi konuşmalar kısa bir öyküye dönüşüyor.
Bu öykülerin hepsi, insanın insanla ya da insanın doğayla ilişkisini ko-
nu alıyor, bu yönde iletiler veriyor.

3. Diyalog Dökümü

Toplam Sayfa Sayısı	122
Diyalog Bulunan Sayfa Sayısı	122
Diyalog Bulunmayan Sayfa Sayısı	Yok
En Kısa Diyalog	1 Sözcük
En Uzun Diyalog	Birkaç Sayfa

Çizelgede görüldüğü gibi, romanın bütünü diyaloglar üzerine kurulmuştur.

D. DİL ve ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Yazar bu yapıtında da arı bir dil kullanıyor. Yeni türetilmiş, Türkçe-de yakın zamanlarda kullanıma girmiş olan sözcüklere pek çok örnek bulabiliyoruz: *olağandışı* (s. 7), *ışınlanmak* (s. 98), *gözlemevi* (s. 7), *özenç* (s. 27), *dırlık*, *düzenek* (s. 38), *değın* (s. 40), *dırlık* (s. 6), vb. Çocuğun anlamakta zorlanacağını düşündüğümüz tek bir sözcük, "tarraka" sözcüğüdür. Buna da cümlelerin bütünü içinde bakıldığında, anlaşılması zor bir sözcük olarak düşünülemez.

"Bülbül sesi yerine, makinalı tüfek *tarrakalarını* andıran kulak tırmalayıcı sesler çıktı ağzından." (s. 89)

Romandaki yabancı sözcük oranı aşağıda belirtilmiştir:

Yabancı Sözcük	% 13.1
Türkçe Sözcük	% 86.9

2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

a. Yazar bu yapıtında da uzun cümleler kullanmıyor. Tek sözcüğe dek inen kısa cümlelere çok az örnek bulabıldık. Bu tür tek sözcüklü cümlelerin bir-ikiyi aşmayan örneği konuşma cümleleri içinde yer alıyor.

b. Akıllı Pireler'de cümle kullanımındaki çeşitliliği belirlemek için farklı bölümlerden seçtiğimiz örnek dört sayfa üzerinde yaptığımız incelemede şu sonuçları gördük.

*

Yeryüzünde, uygarlıkta başı çeken ülkenin pire temsilcilerinden biri daha söz istedi:

"Konuşmacı arkadaşım, yaşam kaynağı edildiği insanları pek güzel tanıttı. Bu konu açılmışken, ben de atalarımın duyduğum bir olayı anlatmadan duramayacağım. Bizimkiler, günün birinde öyle bir bomba atmışlar ki, insanların kimi ölmüş, kimileri diri kalmışlar. Ama, bedenlerinde, bombanın etkisiyle onulmaz yaralar açılmış. Etleri, parça parça gövdeleri oyuk oyuk olmuş."

Gerilerden acı dolu bir pire ses yükseldi:

"Ben Atom denilen o bombanın atıldığı yörelerden geliyorum. Sözünü ettiğiniz yaralı insanları yakından gördüm. Tüm canlılar adına, utanç duydum. Ama, bu günlerde bu utancımı ve acımı gölgede bırakacak, başka bir şey öğrendim. İnsanoğlu, şimdi de 'Nötron' diye bir öldürücü bulmuş. Bu bombayla insanlar, kendilerini savunmaya fırsat bulmadan, tümünden ölüp gideceklermiş. Öteki savaşlarda olduğu gibi yaralanmak, kaçmak ya da top tüfekle karşı koymak sözkonusu değilmiş. Bebekler beşiklerinde, öğrenciler okullarında, çiftçiler tarlalarında neye uğradıklarını anlayamadan öleceklermiş."

Toplantının başından beri söze karışmayan bir başka kıtanın temsilcisi konuşmak istediğini belirtti.

"Doğrusu insanların birbirlerine yaptıkları pek onur kırıcı. Hiç değilse, bizi yok etmeye çalışanlar, kendi soyumuzdan canlılar değil. Böylesi bir ölüm, daha da acı olurdu."

Öfkeden olduğu yerde duramayan genç pirelerden biri atıldı:

"Ben insanoğlunu çok kınıyorum. Akıllıyım, düşünebiliyorum, iki ayağımın üstünde koşabiliyorum diyerek hayvanlara karşı üstünlük taslayarak böbürlenip duracağına, kendi soyuna, birbirlerini öldürmemeyi öğretse ya! Zaten, bunca yüz kızartıcı işten sonra, nice öğünse boş artık."

"Sayın başkan, izninizle söyleyeceklerim var. Ben pek meraklı bir pireyim. Yaşamım boyunca hep insanları inceledim. İyilikle kötülük, güzellikle çirkinlik, onların mayalarında var. Onun

Yüklemine göre: (AP, s. 15)

Toplam Cümle	28
Ad Cümlesi	7
Eylem Cümlesi	21

Öğelerin sıralanışına göre:
(AP, s. 15)

Toplam Cümle	28
Düz Cümle	26
Devrik Cümle	2
Kesik Cümle	Yok

*

Savaş uzar gider, tüccarlar ıktı yana silah satmayı sürdürerek savaşı kö-rükler. Böyle zamanlarda, konağım olan bu adamı, tepeden tırnağa sevinç sa-rar. Kolu bacağı parçalanıp kafası gövdesinden ayrılan insanlarla geride ka-lan yakınlarının acıları, silah satıcılarını hiç etkilemez. Savaşta tarafların hak-lı ya da haksız olmaları da umurlarında değildir. Parayı hangi ülke çok verir-se, hemen o yana silahları yığarlar... Uzun yıllardır, konak edindiğim bu adamdan, neler öğrendim bir bilsen!...

"Uçaktaki insanlara gelince, burada onları kıskırtan yok ki..."

"'Evet haklısın,' dedim. Beni aydınlattığı için deneyimli pıreye yürekten teşekkür edip yerime döndüm... Yeni edindiğim bilgileri döküp düşünürken, uyuyakalmışım... Sarsıntıyla gözlerimi açtığımda, bir de baktım ki, uçaktan iniyoruz. 'Demek dünyanın öte yakasına geldik!' diyerek, sevinçle zıplayacak oldum. Ama, hemen aklımı başıma topladım. Yuvama çekilip sabırsızlıkla evi-mize kavuşmayı beklemeye başladım.

"Delikanlı, ıktı oda küçük bir evi arkadaşlarıyla paylaşıyordu. Oda arka-daşımızın saçları kınalı gibiydi. Hemen üstüne atlayıp dikkatle tadına baktım. İyi yürekli ve akıllı bir insan olduğunu anlayınca rahatladım. İki arkadaş çok iyi geçiniyorlardı. Boş zaman buldukça, satranç oynamaya gırışıyorlardı. Ba-zen başka arkadaşları da geliyordu. Oyunu onlarla sürdürüyorlardı. Oyuncu-ları dikkatle izlemekten başka bir işim olmadığından, kısa sürede satranç oy-namayı öğrendim. Ama, karşıma alabileceğim, satranç oyuncusu bir pıre ol-madığından, bilgileriimi uygulama olanağım yoktu.

"Delikanlıyla birlikte, okuluna ve okuldan sonra çalıştığı iş yerine gıdlyor-dum. İnsanları izleyip gözlemek, çok hoşuma gıdlyordu. Ama, bazen de tepe-

den tırnağa sıkıntı kesiliyordum. Duyduklarımı, düşündüklerimi, gördüklerimi konuşup tartışabilecek, bir arkadaş özlemi duyuyordum. Asıl önemlisi, uzay yolculuğu düşlerim de kursağımda kalmıştı. O konuyu açan yoktu. Kimi günler, taşıtlarda gözüme kestirdiğim birilerinin üstüne atlayarak, delikanlıdan ayrılıp gitmeyi kuruyordum. Belki o zaman arkadaş flân bulabilirdim. Ama, böyle bir atılımı, henüz erken bularak vazgeçmiyordum.

"Böylece aylar geçti. Bir gün, eve satranç oynamak için

Yüklemine göre: (AP, s. 35)

Toplam Cümle	34
Ad Cümlesi	5
Eylem Cümlesi	29

Öğelerin sıralanışına göre:
(AP, s. 35)

Toplam Cümle	34
Düz Cümle	32
Devrik Cümle	1
Kesik Cümle	1

*

O hâlâ sandviçleri hazırlayamamıştı. Kaşar peynirlerini kâğıt gibi ince kesmek, dikkat ve zaman isteyen bir işti. Bu nedenle hep gecikiyordu.

Güleç pîre tüm okulu dolaşıp kimin ne yaptığını iyice anladıktan sonra deneme sınıfında kendisini bekleyen arkadaşlarının yanına döndü. Burası lise son sınıflarından biriydi. O saatte matematik dersi görüyordu öğrenciler. Öğretmenin çok sert bir adamdı. Duyulmadık, görülmedik problemler düzenleyerek öğrencileri bezdirtirdi. O günde ders başlar başlamaz, hemen sözlü sınavına girmişti. Öğrenciler tır tır titriyorlardı. Sıranın kendisine gelmekte olduğunu gören bir delikanlı, ellerini göğze kaldırıp; "Allahım beni derse kalkmaktan kurtar! İster deprem olsun, ister yangın ya da savaş çıksın. Ama ben derse kalkmayayım!..." diye dua etmeye başlamıştı.

Güleç pîre gıdıkçı pîrelere: "Gıdıklamaya başla!" buyruğunu verdi...

Sınıfta, çit yoktu. Matematik öğretmeni öğrencilerin deyimliyle yline aslı andıran sorularından birini sormuştu tahtaya kalkana. Öğrencisinin tepesine

kartal gibi dikilmiş, problemi çözmesini izliyordu. Derse kalkmamak için dünya savaşının çıkmasına bile razı olan öğrenciyse, hâlâ ellerini göğe açmış, tanrıya yakarmayı sürdürüyordu ki, sınıfta garip bir kıpırtı bellirdi. Öğrenciler önce, öğretmenden çekindikleri için bedenlerini saran gıdıklanma duygusunu yenmeye çabaladılar. Fakat bu direnç uzun sürmedi. Kıpırtılar giderek, kıkırtılara dönüştü. Öğretmen bir yandan kıpırdanıyor bir yandan da kuşkuyla öğrencilere bakıyordu. Gençliğinde bir gün, haylaz öğrencilerden biri, sınıfa kaşını tozu getirmişti de hart hart kaşınmaktan canı çıkmıştı. O anda, o kötü anı dirilmişti belleğinde...

İlk kahkaha bombası, tahtadaki öğrenci tarafından patlatıldı. Zaten, sınırları ilyce gerilmişti. Arkadan da dua eden öğrenci başladı gülmeye. Derken kahkaha kasırgası tüm sınıfı sardı. Öğretmen, neye uğradığını anlayamamıştı. Bağırıp çağırarak, çocukları susturmaya kalkışacak oldu, ama başaramadı. O da makaraları koyverdi.

Öğrenciler yerlerinden fırlamış, sınıfın içinden koşturarak katıla katıla gülüyorlardı. Öğretmene, bir an olsun kendisini top-

Yüklemine göre: (AP, s. 67)

Toplam Cümle	32
Ad Cümlesi	4
Eylem Cümlesi	28

Öğelerin sıralanışına göre:
(AP, s. 67)

Toplam Cümle	32
Düz Cümle	28
Devrik Cümle	4
Kesik Cümle	Yok

*

'Buz dağlarından kopan buz adacıklarının boğazı tıkamalarda yine belli mevsimlere bağlıydı. Isı artınca, buz adacık küçülerek, boğazdan çıkıp gidiyordu. Ertesi yıla değin, bir daha, boğazda tehlikeli buz adalarına rastlamak olanaksızdı.'

'Bu özellikleri gözönüne alındığında boğaz, hem kestirme, hem de güvenli bir geçit durumuna geliyordu. Bu gerçekleri babamdan öğrendim ben de

oğullarıma anlatmıştım. Yıllar yılı uğraşıp tehlikeli mevsimleri, ayları hatta günleri belletmişim kendilerine. Bu nedenle onlar, ötekî köylüler gibi korkmuyorlardı, boğazdan...

'Ne var ki, o günlerde buz adacıklarının geçebileceği mevsimî yaşıyorduk. Bu nedenle kayığı oraya yöneltemiyordum. Uzun süre düşünüp durumu oğullarıma açtım:

'Çocuklar, bu yolculukta, ipin ucu kaçtı. Sizin istediğiniz zaman köye döneydik belki daha iyi olacaktı. Kıyık yarı yarıya balıkla doluydu, az kazanacaktık. Ama hiç kazanmamaktan az kazanmak daha iyidir.'

Büyük oğlum kuşkuyla yüzüme baktı:

'Ne var baba, birden umutsuzluğa kapıldın?'

Yük ağır, kayık yavaş yavaş ilerliyor. Bu gidişle köye varışımızı hesapladım. İster istemez canım sıkıldı. Alıcı gemiler bizden önce gidenlerden yeterince balık aldılar sanıyorum. Dönüşümüzü beklemeden çekip gidebilirler. O zaman bunca balığı ne yapacağız? Ya emeklerimiz, kazanmayı umduğumuz paralar ne olacak?'

Oğullarıma bu kuşkularımı açıkladıktan sonra ekledim:

'Sanırım, boğazdan geçerse, köye zamanında ulaşabiliriz.' Delikanlılardan, olumsuz bir tepki bekliyordum. Yanılmışım. Onlar da aylardır denizde kalmanın verdiği bezginlikle bu görüşümü hemen benimsediler. Boğazdan geçmeyi denemeye karar verdik.

'Tekneyi boğaza yönelttik. Tümümüz dikkat kesilmişti. Gözlerimizi denizden ayıramıyorduk. Karşımıza her an sinsî bir buz adacık çıkabilirdi. Canımızı kurtarabilmek için onu önceden görmek, hemen teknenin yönünü başka yöne çevirmek zorundaydık. Özellikle boğaza girerken tepeden tırnağa yay gibi ge-

*

Yüklemine göre: (AP, s. 103)

Toplam Cümle	34
Ad Cümlesi	2
Eylem Cümlesi	32

Öğelerin sıralanışına göre:
(AP, s. 103)

Toplam Cümle	34
Düz Cümle	31
Devrik Cümle	3
Kesik Cümle	Yok

Yazarın ilk yapıtlarına göre (Fadıf, Dört Kardeştler) cümle çeşitliliğinin daha çok olduğu görölmekle birlikte, kimi cümle türlerinin (kesik cümle) bu yapıtında da çok az kullanıldığını söyleyebiliriz.

3. Edebi Sanatlar

Akıllı Pireler'den rastgele seçtiğimiz örnek dört sayfa (s. 22, 46, 68, 102) üzerinde yaptığımız incelemede, yaygın olarak kullanılan bazı edebî sanatlarla ilgili aşağıdaki sonuçlar ortaya çıktı:

Benzetme	3
İğretileme	1
Mecaz	6
Mecaz-ı Mürsel	1

Yazarın bu kitabında da mecazları daha sık kullandığı görülüyor.

Yukarıda belirlediğimiz edebî sanatlar dışında, kahramanları hayvanlar (Pireler) olan bu kitapta kuşkusuz en yaygın olarak kullanılan edebî sanat, "teşhis ve intak" sanatıdır. Akıllı Pireler'de geçen edebî sanatlara birkaç örnek:

Benzetme:

"Hasta adam koltuğunda ölü gibi oturuyordu." (s. 46)

"Hepsinin gözlerinden sel gibi yaşlar boşanıyordu." (s. 68)

İğretileme:

"Bazen de akıntılardan kurtulmuş sinsi buz dağları gelir, boğaza takılır kalırlardı." (s. 102)

Mecaz:

"... nerdeyse koca göbeği çatlayacaktı." (s. 68)

"Yandık müdür bey yandık." (s. 68)

4. Deyimler

Kıttaptan rastgele seçtiğimiz yedi sayfada (s. 12, 22, 44, 71, 81, 111) yaklaşık olarak 12 deyim belirledik. Bu durumda yazarın her sayfada kullandığı deyim sayısının ikinin altında olduğunu söyleyebiliriz. Yazarın incelediğimiz ilk yapıtlarına göre (Fadış, Dört Kardeştiler, Yurdumu Özledim) deyim kullanma sıklığının bu romanında azaldığı görölmüştür.

Kıttaptan birkaç deyim örneğı:

"Başkan onun sözünü kesti" (s. 12)

"... onların kanlarıyla beslenerek yaşadığınız için *yerin dılbine geçerdiniz.*" (s. 12)

"Hava kararıp da ortalıktan *el ayak çekilince*, dalgıç, gerekli araçları da alarak denize indi." (s. 12)

"Koyun girişinde *pusuya yattı.*" (s. 111)

5. İkillemeler

Yazı dilindeki yaygın ikilemeleri yazarın bu kitabında da görüyoruz:

"Hızlı hızlı yüzerek, fok koyuna ulaştı." (s. 111)

"Müdür acı acı gülümsedi." (s. 66)

"Etleri, *parça parça* dökölüp gövdeleri *oyuk oyuk* olmuş." (s. 15)

8. IŞIN ÇAĞI ÇOCUKLARI

Özet:

İleri Görüşlüler Ülkesi'nin yeni doğan erkek çocukları çalınmaya başlar. Çalınan çocuklar bebekler çiftliğinde sağlıklı, mutlu bir şekilde yetiştirilmektedir. Bebekler özel bir eğitimle dahi olarak yetiştirilmek istenir. Sevgi, acıma, kın, nefret, öfke, saldırganlık gibi kavram ve davranışlardan uzak tutulurlar. Sonunda bir toplantıda anne ve babalara durum açıklanır. kendilerine yardım edileceği söylenir. Bu isteğe uymazlarsa cezalandırılacaklardır. Birer dahi durumuna gelen çocuklar uzaya gönderilirler. Tarım küresine yerleşen beş yüz bilgin, dünyadaki yaşamlarından vazgeçip kendilerini uzayda "doygu" üretmeye adanır. Ülkelere acımasızca kullandıkları nükleer silahlarla milyonlarca suçsuz insan öldürülür. Yeryüzü yaşanmaz bir hale gelmiştir. Sular bataklığa dönüşmüş, her taraf kapkara kömür olmuştur. Bilginlerin bulduğu "doygu" adlı besinle bu felaketin ardından gelen açlığın önüne geçilir. İleri görüşlüler ülkesinin başkanı "doygu" karşılığında ülkeleri kendine tutsak etmek ister. Ülkelerin kimi bu sömürüye karşı çıksa da, çoğunluk boyun eğer. Dünya, İleri Görüşlüler Ülkesinde yetişen "bın dahi"nin çabasıyla ışın çağına girer. Dünya tüm doğal varlıkları ve uygarlık yapıtlarıyla evrenin cennetli durumuna gelir. Dünya ışın bombasıyla bombalandıktan sonra tarım küresindeki bilginlerle ilişkisi kesilir. Uluslar arası dahiler kurultayınca bu bilginleri kurtarmanın yolları aranır. Gırışimler boşa çıkınca, umut kesilir. Bilginlerin bazıları ölür. Kalan bilginler "Sekiz" diye anılan bilginin önerisi üzerine, kendilerini "derin dondurucu" türü bir aygıtla yerleştirirler. Gertiye bir bildiri bırakan bilginler, yüz yıl sonra yaşama döneceklerdir. *Nuhun Gemisi* II adlı uzay gemisiyle sonunda tarım küresine ulaşmayı başaran uzmanların çabasıyla dondurucular dünyaya gelir. Yüz yıl dolduğunda büyük bir törenle donduruculardan çıkarılan elli bir bilim adamını ışın çağının havasına ciğerleri uyum sağlayamadıkları için ölürler. Sekiz diye anılan bilgin, ölürken cebinden annesinin tırağını çıkarıp öper, sıkı sıkı sarıldığı bu anne armağanıyla birlikte mummyalanır. Dünya artık birbirini yürekten seven, birbirlerinin canına, malına ve özgürlüğüne içtenlikle saygılı, ışın çağı insanlarının dünyası olmuştur.

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU

Romanda simgesel olaylarla insanlığın halı anlatılıyor. Ele alınan sorunlar evrensel sorunlardır, artık birbirinden soyutlayamadığınız tüm insanların, tüm ulusların sorunlarıdır.

a) Nükleer savaşların eleştirisi:

Romanda ilerde nükleer savaşların büyük felaketlere yol açacağı sezdiriliyor. Nükleer savaşların dünyayı kömür haline çevirebileceği kurmaca olaylarla, düşsel betimlemelerle anlatılıyor:

"Ülkelerin, karşılıklı olarak, acımasızca kullandıkları nükleer silahlar, milyonlarca suçsuz ve savunmasız insanı öldürmüştü. Geriye kalanlar ise, yaşadıklarına sevinemiyorlardı. Yeryüzü yaşanmaz duruma gelmişti. Toprak kavrulup küle dönmüştü. Ormanlar, korular, kırlar, çayır-lar, bahçeler, bağlar kara kömür olmuştu. Yer altındaki solucandan, sarp kayalarda yaşayan kartallara değin, hayvanlar da yok olup gitmişlerdi." (s. 32)

Bu ve benzeri satırlarla yazar okuru nükleer silahlar ve onların yaratabileceği felaketler üzerinde düşündürüyor, nükleer silahlar ve savaşlar eleştiriliyor.

b) Bilimsel buluşların iki yönü:

Romanda bilimsel buluşların iki yönü üzerinde duruluyor. Bilim adamlarının buluşlarına dayanan silahların, bilimsel buluşların yarattığı felaketlerin, gene bilimsel çabalarla, bilim adamlarının gayretleriyle yok edilebileceği anlatılıyor. Romanda anlatılan "gümüş ışınları" simgesel bir anlam taşımaktadır. Bu ışınların bulunuşuyla dünya evrenin bir cenneti olur. Bu olayla hep kavga, savaş, kin ve nefret içinde yaşayan insanlığın ortak bir özlemi dile getiriliyor. Okura, bu ortak özlemin gerçekleşebileceği umudu veriliyor. Bunu sağlayacak olanı, dünyayı bir cennete çevirecek olan gene bilimdir, bilim adamlarıdır. Romanın bütününde bu düşünce telkin ediliyor.

c) Zayıf ulusların sömürülmesi:

Romanda eleştirilen evrensel sorunlardan biri de, güçlü ulusların zayıf ulusları sömürmesidir. "Doygu" adı verilen besini bulan ulus ötekileri egemenliği altına almak ister:

"Başkan bu habere pek sevindi. Hemen yardımcılarını çevresine toplayarak, doyguyu dünyaya dağıtma planları yapmaya girdi. Doygu yoluyla elde edeceği gücün, tüm dünyayı dize getirmeye yetip de artacağına inanıyordu. Bu inançla dünyanın tek başkanı olma düşleri kurmaya başlamıştı bile..." (s. 35)

d) Hırslı yöneticilerin eleştirisi:

Bu satırlar aynı zamanda dünyaya egemen olmak, hep daha güçlü olmak isteyen hırslı yöneticilerin de eleştirisidir. Bu tür yöneticilerin hırsları yüzünden insanlığı felakete sürükledikleri anlatılıyor.

Dünyanın birbirini yürekten seven, birbirlerinin canına, malına ve özgürlüğüne içtenlikle saygı gösteren insanların dünyası olmasını, başta bilimsel çalışmalar olmak üzere, bütün çabaların bu yönde olmasını isteyen bir iletiyle bitiyor roman.

Işın Çağı Çocukları başta savaşlar, büyük nükleer felaletler olmak üzere açlık, kıtlık tehlikesi gibi insanlığın ortak kaygılarının ve ortak sorunlarının romanıdır. Romanın bireysel ya da psikolojik boyutunun çok sınırlı olduğunu söyleyebiliriz. İnsani ilişkiler ya da bireysel duygularla ilgili yer yer birkaç küçük esinti ancak görebiliyoruz. Annenin kendisinden koparılan oğlundan ayrıldığı andaki acıları, büyük bir bilgün olan ve dünyayı sarsan buluşların sahibi oğulun (Sekiz diye anılan bilgün) ölürken annesinin armağan olarak verdiği tıraş sıkı sıkı sarılması, roman-da çok az görebildiğimiz insana ilişkin duygulardır. Yazar bununla insan-oğlunun hangi çağda ve hangi uygarlık içinde yaşarsa yaşasın, bazı insani duygularının ölmeyeceğini anlatıyor. Anne-çocuk sevgisi de bunlardan biridir.

B. KİŞİLER

Romandaki kişiler, bilim kurgu türündeki romanların çoğu kahramanlarında görüldüğü gibi, düşsel bir dünyanın olağanüstü yetenek ve becerileri olan kişileridir. Işın Çağı Çocukları'nın kahramanları özel çabalarla, özel bir eğitimle yetişmiş dahi kişilerdir. Bu bilgün çocuklar her yönüyle anlatılan birer roman kahramanından çok, buluşlarıyla, dünya üzerindeki etkileriyle anlatılıyor.

Onlar baş döndürücü buluşlarla evrenin küçüldüğü düşsel bir çağın kahramanlarıdır. Onların buluşlarıyla gelışen çok şaşırtıcı olaylar yaşanır, önemli değişimler geçirir dünyamız. Bu olaylar tüm bilim kurgu

yapıtlarında olduğu gibi, gerçek olaylar değil, bir gün "olabilir mi?" diye düşündüğümüz olaylardır. Kahramanlar da öyle: Romanı okuyunca, "bir gün dünyada böyle bilginler yetiştirecek mi?" diye düşündüğümüz kahramanlardır. Sekiz diye anılan dahi bilgin, romandaki yüzlerce bilginin biridir. Ötekilerden farklı olarak onu biraz daha yakından tanıyoruz. Annesinden koparılışı, sonunda ölürken, annesinin verdiği armağana sıkı sıkı sarılması, onun herkeste bulunmayan olağanüstü yeteneklerinin yanı sıra, her insanda bulunan insanı duygular olarak anlatılır. Sekiz adlı bilgin herkese benzemeyen yetenekleriyle birlikte, herkese benzeyen, insana özgü duygularıyla da anlatılır. Bunun dışında roman, kahramanlardan çok, şaşırtıcı bilimsel buluşların ve bilimin yarattığı felaketleri de, mutlulukları da birlikte yaşayan geniş kitlelerin, büyük kalabalıkların romanıdır. Ayırıcı özellikleriyle işlenen kişiler çok az.

C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Bilim kurgu romanları genellikle yaşanmış zamanların, düşsel çağların romanıdır. Gültan Dayıoğlu bu romanında "ışın çağı" adını verdiği düşsel bir çağdan söz ediyor. İnsanlığın "atom çağından" böyle bir çağa geçişini anlatıyor. Bilimsel buluşlarla ortaya çıkan başdöndürücü değişimler -bunlar da düşsel- uzun uzun özetlenerek anlatılıyor.

Romanda dış zaman yüzlerce yılı aşan geniş bir zaman dilimidir. Romanda anlatılan araç ve gereçlerin, buluşların hızına uygun olarak, zaman da hızla gelişiyor. Yazarın daha önce incelediğimiz Fadış, Dört Kardeşiler. Ben Büyüyünce gibi romanlarında olaylar baştan sona kadar kişiler arasındaki (iyilerle kötüler) çatışma üzerine kuruluyordu. Işın Çağı Çocukları gibi bazı romanlarında ise, baştan sona kadar belli kişiler arasındaki çatışma ya da ilişkilerden doğan olaylar yok. Roman bir yerde "doygu" besinini ele geçiren büyük ulusla, onun sömürmek ve egemenliğine almak istediği uluslar arasında bir çatışmaya dönerse de, bu da kısa bir süre sonra biter. Yani çocuk romanlarında yaygın olan iyilerle kötülerin çatışmasına dayalı o alışılmış kurgu bu romanda yok. Romanın bütününe kucaklayan tek ve güçlü bir merak ögesi de yok. Romanda olaylar sık sık durur, "ışın çağı" vb. konularda uzun uzun bilgiler verilir.

Romandaki olaylar uzayda ve "İleri Görüşlüler Ülkesi" diye anılan düşsel bir ülkede geçiyor.

2. Sunuş Biçimi, Anlatım Durumu

Yazar bu romanında da 3. kişili anlatımı kullanıyor. Uzun betimlemeler yok. Rapor etme, öyküleme ve diyalog gibi sunuş biçimleri çok kullanılıyor.

3. Işın Çağı Çocukları'nda Diyalog Dökümü

Toplam Sayfa	120
Diyalog Bulunan Sayfa Sayısı	60
Diyalog Bulunmayan Sayfa Sayısı	60
En Kısa Diyalog	1 Sözcük
En Uzun Diyalog	1-2 Sayfa

Tabloda görüldüğü gibi bu romanda diyalog bulunmayan sayfa sayısı çok fazla. Bunun nedenini de, kişiler arası çatışma ve ilişkilerden çok, bütün bir dünyanın, evrenin ve kalabalıkların anlatılmasına bağlayabiliriz.

D. DİL ve ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Yazar bu kitabında da arı bir dil kullanıyor. Yazarın bilim kurgu türündeki öteki yapıtlarında olduğu gibi, hem kişilerin konuşmalarında, hem yazarın kendi anlatımı içinde öz Türkçe sözcüklerin daha çok yeğlendiğini görüyoruz. Tek bir yabancı sözcüğün bile bulunmadığı cümlelere pek çok örnek gösterebiliriz:

"Bu olay üzerine derinlemesine düşünürseniz, ışın yumağının, çok özel, gizemli ve kutsal bir anlam içerdiğini siz de sezinleyeceksiniz." (s. 65)

"Altın ışınlarla pek çok deney yapmıştır." (s. 64)

"Çok önemli bir uyarım daha var." (s. 23)

"Saygıdeğer yurttaşlarım, bir kez daha yinelemekte yarar var." (s. 23)

Yazarın bu romanında yerel öğeler hiç yok. Osmanlıca diyebileceğimiz eski sözcüklere de rastlamıyoruz. "Gömü" (s. 14), "kurultay" (s. 94), "ağmak" (s. 116), "ışın" (s. 82) "aygıt" (s. 15) gibi Türkçede son zamanlarda kullanılan, yazı dilimiz açısından yeni sayılan pek çok sözcük yazarın bu romanında da kullanılıyor.

Yabancı Sözcük	% 10.6
Türkçe Sözcük	% 89.4

2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

a) Işın Çağı Çocukları'nda cümle uzunluğu açısından ötekî romanlarından farklı bir tutum görülmemiştir.

b) Işın Çağı Çocukları'nda cümle kullanımındaki çeşitliliği belirlemek için farklı bölümlerden seçtiğimiz ve aşağıda metinleri verilen dört sayfa üzerinde yaptığımız incelemede şu sonuçlar ortaya çıktı:

*

ğın, son aşaması açıklanıyordu. Genç dâhiler, birbirlerini yemeğe kalkışan insanları görünce, hep birden ayağa kalktılar. Filmin kesilmesini istediler. Sonra öğretmenlerine şu soruyu sordular. "Mademki, sonuç böylesine korkunç olacak, insanlar neden nükleer silahlarla savaşmaktan vazgeçmiyorlar?" Yaşlı bilginler kurulu, zaten böyle bir soru bekliyordu. Öncelikle İleri Görüşlüler Ülkesi'nin hiçbir ulusla savaşmak niyetinde olmadığını belirttiler.

Ancak, ülke saldırıya uğrarsa, kendilerini savunma kararında olduklarını açıkladılar. Sonra, insanoğluna özgü, kıskançlık, bencillik, açgözlülük, acımasızlık gibi kavramlarla sevgi kitleğini, etkin örneklerle anlattılar. Bu kötü niteliklerin, savaşlarda çıban başı olduğunu vurguladılar.

İlk insandan bu yana, insanoğlunun yaptığı öldürücü silahları tanıttılar. İnsanı, kanına işlemiş olan, savaşma tutkusundan vazgeçirmenin, olanaksızlığından söz ettiler. İnsanın, insanı yemeğe kalkışacağı günler gelmeden, kutsal ereği gerçekleştirmenin, zorunlu olduğunu belirttiler.

Genç dâhiler, bu yoğun koşullanmalar sonunda, artık kendilerini insanların kurtarıcısı olarak görmeye başladılar. Benliklerine işleyen kutsal ereği, varoluşlarının nedeni sayıyorlardı. Gece gündüz demeden, sürekli olarak laboratuvarlara kapanıp çalışıyorlardı. Bu çabalarını, özveri olarak değil de doğal ve gerçek görev olarak değerlendiriyorlardı.

Her birine, en gelişmiş aygıtlarla donatılmış, laboratuvarlar sağlanmıştı. Yaşamlarının büyük bir bölümü buralarda geçiyordu. Çalışmalarının sonuçlarını görüşmek üzere, belli günlerde biraraya geliyorlardı. Bu çalışmalar, giderek olumlu sonuçlar vermeye başladı. Genç dâhiler, sonunda buğday hücrelerine, çeşitli bitki hücrelerini aşılayarak, "Tam besin" niteliğinde bir bitki hücresi elde etmeyi başardılar. Yeni bulunan bu bitki, protein, yağ, vitamin, karbonhidrat, madensel tuzlar gibi insan varlığı için gerekli tüm besin maddelerini içermekteydi.

Yüklemine göre: (İÇÇ, s. 13)

Toplam Cümle	22
Ad Cümlesi	1
Eylem Cümlesi	21

Öğelerin sıralanışına göre: (İÇÇ, s. 13)

Toplam Cümle	22
Düz Cümle	22
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	Yok

*

doğurdular. Savaş nedeniyle ulusların nükleer nüfusları azaldığından, bu besinler uzunca bir süre dayandı. Ama, hazıra dağ olsa dayanmaz. Giderek depoların dibine ulaşıldı. Hiçbir ülkenin durumu, ötekinden iyi değildi. Yoksul ülkelerde, daha ilk günlerde aç mezarlarından geçilmez olmuştu. Öteki ülkelerse, hızla ölümün kucağına koşuyorlardı.

Savaş öncesinde, tarım gezegenindeki beş yüz bilgin, sürekli olarak İleri Görüşlüler Ülkesi'yle bağlantıdaydılar. Doğru bitkisine değgin gelişmeleri ve tarım küresinde sürdürdükleri ilginç yaşamı, ayrıntılarıyla bildiriyorlardı. Bu arada, yeryüzündeki bilimsel gelişmelerle ilgili bilgiler de alıyorlardı. Gereklikçe, birbirlerine bilgi aktarması yaparak, yeni buluşlara destek oluyorlardı.

Arada bir illeri görüşlü başkan da haberleşme, aygıtının başına geçip tarım küresindeki bilginlerle söyleşiyordu.

Bir sabah, birdenbire, tarım küresiyle dünya arasındaki haberleşme bağlantısı kesildi. Bilginler, şaşkınlık içinde durumun nedenini bulmaya çalıştılar. Ortaya, çeşitli varsayımlar atıldı. Değişik yöntemlerle değişik güçte ses dalgaları yayarak, bağlantıyı yeniden kurmayı denediler. Başaramadılar. Sonunda, yeryüzündeki aygıtlarda önemli bir bozukluk olduğunu düşünerek, bekleme-ye başladılar.

Bu bekleyiş, bir ay sürdü. Bu süre içinde tarım küresinde yaşayan tüm bilginler, işleri aksatmadan yürüttüler. Ama tümü de yerdekileri merak etmekten kendilerini alamıyorlardı. Tarım gezegenindeki araçlarla yere ulaşmak olanaksızdı. Tarım küresiyle bağlantıyı sağlayan tek taşıt aracı, doygu ürününü yeryüzüne taşıyacak olan, "Nuhun gemisi"ydi. O da ancak, yerden fırlatılarak kendilerine ulaşabiliyordu. Genç dâhiler, arada bir dünyadan umudu kesiyorlardı. Ama bu karamsarlık uzun sürmüyordu. Yerdeki arkadaşlarının ne yapıp ederek, kendileriyle bağlantıyı sağlayacaklarına inanıyorlardı.

Bir gün, haberleşme aygıtı, yeniden işaretler vermeye başladı. Bilginler sevinçle aygıtın çevresine doluştular. Blnbir zorlukla

Yüklemine göre: (İÇÇ, s. 33)

Toplam Cümle	28
Ad Cümlesi	4
Eylem Cümlesi	24

Öğelerin sıralanışına göre: (İÇÇ, s. 33)

Toplam Cümle	28
Düz Cümle	28
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	Yok

Aklını, düşünce yetisini, çokluk, çarpık çurpuk işlerde kullanmıştır. Her çağda, ölüm saçan silahlar ve kanlı savaşlarda bindiği dalı kesmiştir. Sonunda evrenin gözbebeği olan dünyayı yakıp yıkarak, yaşanmaz duruma getirmiştir.

Belki de Tanrı, insanlığı yüz binlerce yıldır savaşların kökeni olan kötü-lüklerden arındırıp acılardan kurtarmak istedi. İnsanoğluna "iyi yaratık" nite-

liğini kazandırmak amacıyla evrenin derinliklerinde bu ışınları oluşturdu. Sonra da gizemli bir ışın yumağı görünümünde, tarım küresine ulaştırdı. Olağanüstü rastlantılarla altın ışınların, insanoğlunun kanına işlemesini sağladı. Bu kutsal değişim olayında, benî de aracı olarak seçti..."

Sektiz, laboratuvarındaki kanepeye uzanmış, uykuyla uyanıklık arasında, bu varsayımları geçiriyordu. Daha doğrusu, gözlerini mikroskobun ekranına dikmiş, düşünceyle düş arası bir durumda yatakalmıştı...

Birden, yerinden fırladı. Altın ışınlarla ışınlanan beş bilginin, kanlarını benzer yöntemlerle incelemenin, sırası gelmişti. Onların kan hücrelerinde de altın ışıntılı cisimcikler bulacağını biliyordu. Ama, bu bilginin, deneylerle kesinlik kazanması gerekiyordu. Ondan sonra, altın ışınları, insanlık yararına değerlendirme planları yapmaya girişecekti...

Altın ışınların özelliklerinden, henüz hiç kimseye söz edemiyordu. Deneylerde kendisine yardım eden arkadaşlarına "çok önemli bir buluş üzerine çalıştığını" söylüyordu. Kesin sonuca ulaşmadan, buluşuyla ilgili açıklama yapamayacağını belirtiyordu. Davranışı, bilim adamlığı kurallarına uyduğu için, arkadaşları kendisini, anlayış ve hoşgörüyle karşılıyorlardı.

Durum böyleyken, ışınlanan beş arkadaşına gidip de "kanlarınızı incelemek istiyorum" demesi anlamsız olacaktı. Hiçbir açıklama yapmadan, yalnız beş arkadaşından kan istemesi de ötekileri kuşkulandıracaktı... Bu sorunu nasıl çözeceğini düşünüyordu ki, birden, sağlık denetimlerini anımsadı. Tüm bilginler, altı ayda bir, tepeden tırnağa sağlık denetiminden geçerlerdi. Kanla-

Yüklemine göre: (İÇÇ, s. 75)

Toplam Cümle	23
Ad Cümlesi	Yok
Eylem Cümlesi	23

Öğelerin sıralanışına göre: (İÇÇ, s. 75)

Toplam Cümle	23
Düz Cümle	23
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	Yok

Elli arkadaşıni çevresine topladı. Onlara planını açıkladı.

- Arkadaşlar, burada, tüm koşullara boyun eğerek, direnmesiz savaşım-sız, yok olup gitmek, beni çok üzüyordu. Bizim gibi dâhilerin, hiçliğe böylesi-ne kolaylıkla teslim olması, insanlık onuruna kara çalacak. Yıllarca bu doğ-rultuda düşündüm. Sonunda, adımızı temize çıkaracak bir çözüm buldum. Başarabilirsek, ne mutlu bize. Bu yolla hem "İyi İnsan"ların yeryüzünde oluş-turdıkları yeni yaşam düzenini görebileceğiz, hem de onurumuz kurtulacak.

Elli arkadaşı, kendisini coşkuyla alkışladılar. On dokuz numaralı kımya bilgini söz istedi.

- Sayın Sekiz, bizler de benzer duygu ve düşüncelerle dopdoluyuz. Bura-da, elimizi kolumuzu kavuşturarak, ölümü beklemek, bizim de ağırmıza gidi-yor. Ayrıca ben de İyi İnsanların İyi dünyasını çok merak ediyorum...

Öteki bilginler bir ağızdan on dokuzun sözlerini desteklediler.

- Biz de

- Biz de...

Sekiz, arkadaşlarının sabırsızlandıklarını görünce, planını kısaca anlattı.

- Derin dondurucu niteliğinde bir aygıt yapıp onun içine gireceğiz. Canlı-lığımızı sağlayan organlarımız, bu aygıt içinde çok düşük düzeyde, görevleri-ni sürdürecekler. Yaşlanma duracak. İsteddiğimiz bekleme süresi dolunca, ay-gıttan çıkacağız. Aygıtı girdiğimiz günkü yaş ve sağlık durumumuzla yaşama-yeniden başlayacağız. Ne güzel değil mi?

Elli bilgin bir ağızdan yanıtladı.

- Evet, gerçekten çok güzel bir buluş!...

Sonra, Sekizin çevresini alıp kendisini coşkuyla kutladılar. İş bölümü ya-pıldı. Dondurucu aygıtın yapımına başlandı.

Bilginler, aygıtı girmeden önce Sekiz, bilgisayara şu bildiriyi işledi.

"Ben, Sekiz numaralı fizik bilginiyim. Atom çağında, İleri

Yüklemine göre: (İÇÇ, s. 104)

Öğelerin sıralanışına göre:
(İÇÇ, s. 104)

Toplam Cümle	30
Ad Cümlesi	4
Eylem Cümlesi	26

Toplam Cümle	30
Düz Cümle	27
Devrik Cümle	1
Kesik Cümle	2

Yazarın anlatımında genellikle farklı cümle türlerine rastlanmakla birlikte, devrik ve kesik cümlelerin çok az sayıda kullanıldığı söylenebilir. Ancak ilk iki kitabına göre cümle çeşitliliği bu kitabında da artmıştır.

3. Deyimler ve Atasözleri

Işın Çağı Çocukları'ndan rastgele seçtiğimiz örnek dört sayfada (s. 11, 34, 49, 98) yaptığımız incelemede toplam iki deyim, bir atasözü belirledik. İlk incelediğimiz Fadış, Dört Kardeştiler gibi yapıtlarına göre, bu yapıtında deyim sayısının azaldığı görülmüştür. Birkaç örnek:

Deyimler:

"*Eninde sonunda* insanoğlu açlığın tutsağı olacak." (s. 34)

"Doygu bulamaçları, karınlarında *taş kesildi*." (s. 49)

Atasözü:

"Ama, hazıra dağ dayanmaz." (s. 34)

4. İkilemeler

İkilemeler konusunda yazarın bilim kurgu türünde yazdığı romanlarındaki genel tutumunu bu romanında da görüyoruz. Yazı dilindeki yaygın ikilemeler dışında örnekler bulamadığımız gibi, nicel olarak da bu kitabında dikkatimizi çeken bir durum göremedik. Birkaç örnek:

"Kimileri *hıçkıra hıçkıra* ağlıyordu." (s. 23)

"Sonra, üstünde *renk renk* ışın demetleri belirdi." (s. 87)

"Kendi yerlerinde, *kadınlı erkekli* hatta aralarında çocuklar da bulunan, kalabalık bir yabancı topluluğu oturmaktaydı." (s. 19)

9. ÖLÜMSÜZ ECE

Anadolu'da kazılar yapan bayan kazıbilimci, Ece adlı çoban bir kızla tanışır. Köylülerin "deli" ya da "cınlı" gözüyle baktığı bu kız, üç bin yıl önce gerçek bir kraliçeden doğduğunu, ilk babasının Kral Gudın olduğunu söyler. Üç bin yıllık yaşamını dünyanın dört bir yanında beden değiştirerek geçirmiştir. Üç bin yıl dolmadan ilk babasının (Kral Gudın) ruhuyla buluşmak ister. Kazıbilimci, Ece'yi kendine evlatlık alır, Kral Gudın'ın mezarını arar. Pek çok kez dünyaya geldiğini söyleyen bu kızın anlattıklarından yola çıkılarak, bir çeşit geçmiş zamanlara (tarihe) yolculuk yapılır. İnsanlık tarihinin ve bilim tarihinin önemli olayları, buluşları ve kişileri tanıtılır. Herodot, Demokrit, Anaksagoras, Sokrat, Aristoteles, Arşimet, Gutenberg, İbni Sina gibi ünlü bilginler, Ece'nin yaşamının çeşitli dönemlerinde tanıdığı kişiler arasında yer alır. Ece'nin anlattıklarıyla insanlık tarihi adeta yeniden yaşanır.

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU

a) Bilginler ve Buluşları:

Romanda bilim ve insanlık tarihinin yüz akı diyebileceğimiz kişiler okura yakından tanıtılıyor. Önemli buluşlarla ya da keşiflerle adlarını ölümsüzleştirmiş insanların yaşamını çocukların örnek almaları isteniyor. Demokrit, Anaksagoras, Sokrat, Aristoteles, Diyojen, Arşimet, Edison, İbni Sina gibi kendini bilime, bilgiye adanmış bilginlerin insanlığı daha iyiye, daha güzele götüren ilginç buluşları anlatılarak, çocukta bilime, bilim adamlarına karşı bir sevgi uyandırılmaya çalışılıyor. İnsanlık tarihi içinde onların apayrı bir yeri olduğu, aşama aşama gelişen bugünkü uygarlığı onlara borçlu olduğumuz sezdiriliyor.

b) Tarihten çıkarılacak dersler:

Roman bizi, birkaç kez farklı bedenlerde dünyaya geldiğini söyleyen çoban kız Ece'nin anlattıklarıyla tarihin ak ve kara sayfalarına götürüyor.

İnsanlık güzel buluşlarla yükselirken, insanlık tarihinin kara lekeleri sayılacak olaylar da yaşanmıştır. Üç bin yıl yaşamış olan Ece bu olumsuz olayların da tanığı olmuştur. İnsanların köle olarak alınıp satıldığı dönemler insanlık tarihinin olumsuz sayfalarından biridir. Yazar, tarihteki nice olumlu gelişmelere karşın, insancıl değerlerin gelişip yerleş-

mesinde başarılı olunamadığı düşüncesindedir. Yazara göre, yok olduğunu sandığımız kölelik bile biçim değiştirmiştir:

"Bu gün artık eskisi gibi alınıp satılan, boğaz tokluğuna işe koşulan köleler yok. Ama, yeryüzünde eski köleler gibi horlanarak, yarı aç yaşayan öyle çok insan var ki!... Bu insanların hiçbirli, açlıktan özgürlüğün tadına varamıyor." (s. 147)

Roman, yukarda da belirttiğimiz gibi, çok eski çağlardan günümüze, insanlığın, bilimsel, kültürel ve toplumsal gelişiminin irdelendiği, tarih içinde bir yolculuk gibidir. Eski Mısır'dan Ergenekon'a, Orta Asya bozkırlarına değin geniş bir coğrafyaya yayılmış çok farklı kültürler içindeki insanın durumu anlatılıyor. Tarihe gömülmüş pek çok gelenek ve görenekten, olaydan söz ediliyor, bunlardan dersler çıkarılıyor. Sözgelisi, Büyük İskender, bütün dünyaya egemen olmak için on yıl süren kanlı yolculuğunun sonunda Hindistan'a vardığında, buranın da dünyanın sonu olmadığını anlar. Ötede daha nice ülkeler vardır. Onca asker kırılıp gitmiştir. Onun savaşlarla dolu yaşamından çıkan dersleri bir askerın annesine yazdığı mektupları okuyoruz:

"Sevgili anneciğim, Büyük İskender, kılıçla kanla, dünya İmparatorluğu kuramayacağını anladı. Bu yöntemi denedi. Kılıç zoruyla, zorbalıkla, korku salarak, yabancı ulusları egemenliği altına almayı başardı. Ama bu ulusların baş eğişleri uzun sürmedi. Halklar, bir yolunu bulup İskender'in kanlı pençesinden kurtulmaya başladılar." (s. 109)

c) İnsanlığın eleştirisi:

Romanda insanlık tarihindeki gelişmelerden söz edilirken, insanlığın sık sık eleştirisi de yapılıyor. Gülten Dayıoğlu'na göre, insanoğlu bunca uygarlaşmasına karşın, hala binlerce yıl önceki insan gibi davrandığı görüşündedir:

"Bilimde, teknikte, yeni buluşlarda başarılı olduğu ölçüde, insancıl değerlerin gelişip yerleşmesinde başarılı olamadı. Tersine uygarlaşırken, bu değerleri savsakladı. Bu nedenle insanlar arasında, sevgi, kardeşlik, hoşgörü, acıma duygusu ve barış isteği köreldi." (s. 147)

Yazar insanların çağımızda da sürüp giden kusurlarını uzun uzun eleştirirken, gene de çocuğa umut aşılacak ister. Aşağıdaki satırlarla Dayıoğlu karamsar bakışını adeta dengelemek ister:

"Her Şeye karşın evren içinde (insan) olmakla nyorum. İnsan bir gün her Şeyden önce (insan) olduğunun bilincine varacak. Kendi özüne ulaşmayı, kendini yüceltmeyi de baŐaracak. O zaman yüreklerde yeniden sevgi filizleri yeŐerecek. Dillerde barış, kardeşlik türküleri dolanacak. İnsan, işte o aşamada, binlerce yıldır özveriyle oluşturduğu uygarlığın tadına varacak. Hak ettiği erince kavuŐacak. Buna yreктen inanıyorum." (s. 148)

Romanın temel iletisi böyle uzun sözlerle veriliyor. Bu sözlerle çocukta, insanı her Şeyin merkezine yerleŐtiren, insancıl bir bakış aÇısı geliştirilmek isteniyor. Yazarın bu yöndeki didaktik tutumu, romanlarının pek çoğunda belirgin olarak görülüyor:

Gülten Dayıoğlu insanlığın kurtuluŐunu hep sevgide görmüştür. Çocuklara sürekli olarak bunu telkin eder:

"İnsanlık, insanlar birbirlerini sevdikleri sürece var olacaktır." (s. 148)

Ona göre dünyada insancıl kavramlar egemen olmadıkça, insan ne kadar uygarlaşırsa uygarlaşsın, aradığı erince kavuŐamayacaktır. (s. 148)

Sonuç olarak yazar, kardeşlik, sevgi, hoŐėr, acıma gibi duygular uygarlıkla birlikte geliŐmediėi için insanlığı eleŐtirtiyor, dünyada yaşanan sorunların çözümünü sevgide görüyor.

B. KİŞİLER

Romanın başkışısı oban kız Ece'dir. oban Ece karakteri, kimi insanların dünyaya birkaç kez geldiği yolundaki halk inanıŐından yola çıkılarak yaratılmıştır. oban kız Ece'nin durumunu bilim tam açıklayamamıŐtır. Halkın "cınlı" diye dıŐladıėı bu kıza bayan kazıbilimci sahip çıkar. oban kız Ece kuşkusuz düşsel bir kahramandır. Ancak kimi yönden gerçekçi özellikleri de vardır. Köylülerin gözünde cınlıdır, delidir. Bu yüzden hocalara, doktorlara götürülmüŐtür. "Deli kız" diye çocukların eğlencesi olmuştur. Babası, dağlara çobanlığa salar onu. Ancak bu gizemli kız kendini Şöyle tanıtır:

"Ben Kral Gudin'in kıızı küçük Ece'yım. Ama bana kimse inanmıyor. Adımı deliye çıkardılar." (s. 9)

Tedavi için götürüldüğü doktor onun durumunu şöyle açıklıyor:

"Gerçekten, zavallı kızı, ana babası bile aramaz oldular. Aslında saldırganlığı yok. Sadece saçma sapan konuşuyor. Bu gün de Herodot benim çocukluk arkadaşımdı, diye tutturdu. İlkokul üçüncü sınıftan ayrılma bir kızın Herodot'tan söz etmesi şaşkınlık verici. Kanımca, çoban kız, olağanüstü sınırlar içinde, Tıp henüz bu tür olguları kesinkes aydınlatabilmiş değil. Belki siz de duymuşsunuzdur. Seyrek de olsa, dünyaya birçok kez geldiklerini iddia eden insanlar var. Bu oluşların bilimsel bir açıklaması yok. Ama, zaman zaman bu tür olaylara rastlandığını yadsıyamayız. Çoban kız belki zamanla kendini toplayabilir. Yardımlarınızın yararlı olacağına inanıyorum." (s. 22)

Bayan kazıbilimci bu kızın anlattıklarına inanır, ayrıca onun davranışlarındaki kimi uyum ve incelikleri fark eder, çoban kızın gerçek bir ece olduğunu düşünür. Bu ilginç kişilik romanın hem içeriğine, hem tekniğine birtakım olanaklar getiriyor. Yazarın böyle bir kişiliğe duyduğu ilginin, böyle bir kahraman yaratmasının önemli nedeni de budur. Dünyaya pek çok kereler farklı bedenlerde, farklı yerlerde geldiğini söyleyen kızın anlattıklarıyla yazar, tarihin her dönemine açılma, bilim ve düşünce tarihine önemli katkıları olmuş kişileri anlatma olanağı buluyor. Bir başka deyişle yazar, bir ruh hastasından romana getireceği teknik olanaklar açısından yararlanıyor, bir bakıma insanlık tarihini yazıyor. Denebilir ki Ece, insanlığın üç bin yıllık geçmişıdır, bütün bir insanlığın simgesidir. Bu nedenle simgesel ve düşsel özellikleri çok ağır basan bir kahramandır.

Romanın kurgusu ya da zaman ögesi açısından bakıldığında, romanın kişilerini iki kümede toplayabiliriz:

a) Yaşanan (yaşanmakta olan) zaman içinde yer alan kişiler: Çoban kız Ece, Bn. Kazıbilimci, doktor, köylüler vb.

b) Tarihsel zamanlarda (geçmiş zamanlarda) yaşamış kişiler. Bu kahramanların hepsi de tarihe mal olmuş, geçmiş dönemlerin, kapanmış çağların ünlü bilginleri, düşünürleri ve devlet adamlarıdır. Kral Gudin, Herodot, Demokrit, Anaksagoras, Sokrat, Aristotales, Diyojen, Arşimet, Edison, İbni Sina, Nasrettin Hoca vb.

Ece'den başka, yaşanmakta olan zaman içinde anlatılan kişilerden biri de Bn. Kazıbilimcidir. O, kendini bilime adanmış, sezgileri güçlü bir

bılım kadınıdır. Yaptığı kazılarla geçmiş zamanların, çeşitli uygarlıkların aydınlatılmasında önemli katkıları olmuştur. Yaşamı gezilerle ve kazılarla geçmiştir. Çoban kız Ece'ye yaklaşımından onun kişiliğindeki sıcak, dost yanı görüyoruz. Onun yaşamı ve bazı özellikleri şöyle anlatılıyor:

"İlk iş olarak çalışma çizelgesini inceledi. Üstlenmiş olduğu pek çok görev vardı. Bunları bir süre yardımcılara ve dostlarına bırakabilirdi. Kendisi hiç evlenmemişti. Aile sorumluluğu yoktu. Birlikte yaşadığı yardımcı, eve değgin tüm yükü üstlenmişti. Kısacası, özel yaşamı da bir süre oradan uzaklaşmasına engel değildi." (s. 18)

Kitabın bir yerinde onun yaşlandığından da söz ediliyor. (s. 19) Bn. kazıbilimci, Ece'nin tedavisiyle ilgilenen doktorun sözleriyle belirtmek gerekirse, "İyi yürekli ve insancıl" (s. 22) biridir. Köylülerin bakışı ise farklıdır. Kimi onu insancıl biri olarak görür, kimi kaçık gözüyle bakar:

"Kazıcılar tekin olmaz. Şeytanlı şeytanlıyı aradı buldu, diyorlardı çokluk." (s. 24)

Geçmiş çağlarda yaşamış olan kahramanların en başında Kral Gudın anlatılıyor. Ece'nin ilk yaşamındaki babasıdır, yani ilk babasıdır. Ece onu asıl babası sayar. Kral Gudın çağına göre çok ileri görüşlüdür. İnsanlığın çok uzun savaşımrlarla elde edebildiği hakları, onun halkına yüzyıllarca önce verdiği şu satırlarla anlatılıyor:

"O çağlarda, güçlüler güçsüzleri tutsak edip köle olarak işe koşuyorlardı. Kral Gudın'ın ülkesinde ise tek bir köle yoktu. Herkes eşit haklara sahipti. Yoksul, aç, umarsız, ezilmiş insanlara rastlamak da olanaksızdı. Ülkede öteki ülkelerde olduğu gibi zindanlar da yoktu. Kral Gudın'ın karnı tok, sırtı giyinik, yaşamı güven altında olan ulusu, kural dışı davranmaya yeltenmiyordu. Gudın, halkın dışında, insanların üstünde değil, halkın yanında yurttaşlarıyla bütünleşmiş örnek bir kraldı. Onların dertlerini dert edinir, sevinç ve mutluluklarına ortak olurdu. Yurttaşları arasında çıkan sorunları kendisi çözerdi. Halk, Kral Gudın'e güvenip inanıyordu. Sorunlar onun insancıl yöntemleriyle çözülüyordu." (s. 29)

Kral Gudın'ın yönetici olarak bir özelliği de, sorunları, düşünceleri halk önünde oturumlarla tartışmasıdır:

"Oturum günlerinde, onbinlerce insan, açık hava tiyatrosuna doluşurdu. Orada, düşünürlerin, Kral Gudın'le tartışmasını izlerdi. Bu otu-

rumların tadına doyum olmazdı. Sonuç, orada halk oylamasıyla saptanırdı. Düşüncelerini onaylayanlarla onaylamayanlar, birbirleriyle ve kralla el sıkışarak işlerine dönerlerdi." (s. 29)

Demokratik yönetimin, düşünce özgürlüğünün ilk örnekleri sayılabilecek Kral Gudın'ın bu tutumu çocuğa örnek bir davranış olarak anlatılıyor, çocukta demokratik anlayışın yerleşmesi için tarihten yararlanılıyor. Kral Gudın'ın toplumunda yarattığı demokratik olgunluk, adeta bugünkü toplumları bile aşmış bir düzeydedir. Böylece çocuğa, demokrasinin taa yüzyıllarca önce keşfedilmiş erdemleri telkin ediliyor.

Ölümsüz Ece'de devlet adamlarının yanı sıra, bilim ve düşünce tarihinde önemli yeri olan, önemli buluşlarıyla tanıdığımız kişilerin yaşam öykülerinden de uzun uzun söz ediliyor. Bu kişilerin yaşamlarındaki ortak noktalardan biri, buluşlarını, düşüncelerini anlatmakta zorlanmaları, tutucu tepkilerle karşılaşmalarıdır. Bu bilginler, düşünürler hep Tanrı ve din adına hırpalanmışlar, baskılar görmüşler, toplumla çatışmaya düşmüşlerdir. Güneşin tutulacağını söyleyen Tales'e işte halkın gösterdiği tepki:

"Nee! Tales mi söyledi? Güneş tutulması, tanrıların işi. Tales nereden biliyormuş? Onun dediklerine inanma. İnsanoğlu tanrıların işine karışamaz." (s. 67)

Tarih boyunca büyük bilim adamları buna benzer ya da bundan daha ağır tepkilerle karşılaşmışlardır. Romanda pek çok bilim adamının zamanında anlaşılmadıkları için yalnızlığa ve sıkıntıya düştükleri öykülenir. Çoğu zaman tanrıların işlerine karışmakla suçlanırlar. Ancak onların değerini, bilgisini anlayıp hayranlık duyanlar da vardır. Bu bilim adamlarının değeri çoğu zaman geç anlaşılır.

Nerdeyse bütün bilginlerin yaşam öyküsünde tutucu anlayışların yarattığı zorlukları, hoşgörüsüzlükleri görüyoruz.

Kimi bilginlerin ilginç buluşlarının, ilginç öyküsü vardır. Krala altın diye sunulan taca başka madenler karıştırıldığını, su içinde yaptığı deneylerle ortaya çıkaran, sahtekârların hilesini böylece kanıtlayan Arşimet'in öyküsü, bu ilginç öykülerden biridir.

Bilim ve folklor tarihi içinde Türk insanının ayrı bir onurla andığı bir Sina, Nasrettin Hoca gibi adlar da romanın kahramanları arasındadır.

Yazar onların yaşamından çocuklar için pek çok dersler çıkarır. İbni Sina tıbbaya yönelişini ve çalışmalarını şöyle açıklar:

"Hayvanlar üzerinde yaptığım incelemeleri, daha sonra ölümlerde de denedim. Ölümleri kesmek, iç organlarını incelemek, bana çok yararlı oldu. Ne var ki, bu büyük günah sayılıyordu. Bu yüzden başım birkaç kez derde girdi. Ama, korkmadım. Bu tür çalışmaları gizlice yürüttüm. İnsan yapısını iyice tanıdığım için, hastaları kolayca tanımlamaya başladım. Kısa sürede, her yerde aranan bir doktor oldum. Annem ölmüştü. Ama, hasta kişileri acıdan kurtararak, onun ruhunu hoşnut kıldığıma inanıyorum." (s. 138)

Nabız yoluyla kalp atışlarını sayma, İbni Sina'nın buluşu olarak anlatılır.

Kuşkusuz romanın en eğlenceli bölümlerinden biri, Nasrettin Hoca'nın anlatıldığı bölümlerdir. Nasrettin Hoca'nın bilinen öyküleri anlatılırken, onun kişiliği şöyle yorumlanır:

"... Büyüyüp de aklım iyiye, kötüye ermeğe başladığında, ben de herkes gibi Nasrettin Hoca tutkunu olmuştum. Arkadaşlarımla sokakta oynarken hep onun yolunu gözledik. Bizimle konuşmasa bile, güleç yüzünü görünce, gönlümüz şenlenirdi. Hele bir de konuşursa..." (s. 141)

"Nasrettin Hoca değerli bir Türk düşünürüydü. O insanın insanlığa ters düşen özelliklerini konu edinmişti. İnsanı iyi tanıdığı için çocukla çocuk, büyükle büyük olmasını iyi bilirdi. Kimi zaman sözleriyle davranışlarıyla bizlere neşe ve coşku verirdi. Kimi zaman da ettiklerini görüp dediklerini dinledikten sonra, ardından düşünce kalırdık." (s. 141)

Ünlü devlet adamlarının yaptıklarından da birtakım dersler çıkarılıyor. Büyük İskender bu devlet adamlarından biridir. Bütün dünyaya egemen olmak için on yıl süren kanlı yolculuğunun sonunda askerleriyle birlikte Hindistan'a vardığında, İskender buranın da dünyanın sonu olmadığını anlar. Ötede daha nice ülkeler vardır. Onca asker kırılıp gitmişti. Onun savaşlarla dolu yaşamından şu ders çıkarılıyor:

"Sevgili anneciğim, Büyük İskender, kılıçla kanla, dünya İmparatorluğu kuramayacağını anladı. Bu yöntemi denedi. Kılıç zoruyla, zorbalıkla, korku salarak, yabancı ulusları, egemenliği altına almayı başardı. Ama bu ulusların baş eğişleri uzun sürmedi. Halklar, bir yolunu bulup İskender'in kanlı pençesinden kurtulmaya başladılar." (s. 109)

Kısaca belirtmek gerekirse, Ölümsüz Ece'nin kahramanlarının çoğu, dünya tarihinin ünlü devlet, bilim ve düşünce adamlarıdır. Roman bu kahramanları örnek alınacak ya da eleştirilecek yanlarıyla anlatıyor. Özellikle çocuğa, insanlığı bugünkü uygarlığa ulaştıran bilim ve düşünce adamlarını daha iyi tanımaları sağlıyor. Örnek almaları telkin ediyor.

C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Romandaki olaylar iki zaman çizgisinde gelişiyor:

a) Şimdiki zaman

b) Tarihsel zaman

Çoban kız Ece ile bayan Kazıbilimci arasındaki ilişkiler, Ece'nin babasının ruhuyla buluşmasının anlatıldığı (fantastik bir olaydır bu) bölümler günümüzde yaşanan olaylardır. Pek çok kereler dünyaya geldiğini söyleyen çoban kız Ece'nin anlattıklarıyla da roman eski çağlara, geçmiş dönemlere yönelir. Geçmiş çağlardaki olaylar, kahramanlar çok farklı coğrafyalarda, farklı zamanlarda yaşanmış olaylardır. Romanda tarihle günümüz (şimdiki zaman) arasında, gidiş gelişler vardır. Romanda uzun süre "anlatıcı" durumunda olan çoban kızının ruh hali babasının ruhuyla buluşmak üzereyken yaşadığı gerginlik basın kuruluşlarının bu kıza gösterdiği ilgi "şimdiki zamanda" yaşanan olaylardır. Romanda bütün bölümleri kapsayan merak ögesi ise, çoban kız ile babası Kral Gudin'in ruhlarının nasıl birleşeceği sorusudur.

Romanda merak ögesi açısından şimdiki zaman içinde yaşanan olaylar önemli olmakla birlikte, içerik açısından, roman asıl gücünü geçmiş zamanlardaki olaylardan ve kahramanlardan alıyor. Bir bakıma "bilim kurgu" tekniğiyle yazılmış tarihsel bir roman sayabiliriz Ölümsüz Ece'yi.

2. Sunuş Biçimi, Anlatım Durumu

Roman başlangıcından 29. sayfaya kadar 3. kişili anlatımla yazılmış. Daha sonra Ece'nin anlattıkları önem kazanıyor, olayların pek çoğunu Ece anlatıyor. Ece'nin "anlatıcı" olduğu bölümlerde ise 3. kişili anlatımla birlikte 1. kişili anlatım da önem kazanıyor.

Rapor etme, öyküleme, betimleme ve diyalog gibi sunuş biçimleri çokça kullanılmıştır. Romanda uzun betimlemeler yok.

D. DİL ve ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Yazarın öz Türkçe yazma konusundaki titiz tutumunun bu yapıtında da sürdüğü görülmüştür: *gömüt* (s. 6), *büyüteç* (s. 6), *gezgin* (s. 7), *ece* (s. 8), *tümce* (s. 13), *anımsama* (s. 13), *bezek* (s. 20), *yontu* (s. 27), *ürkü* (s. 38), *kazıbilimci* (s. 26), *gereksinim* (s. 26), *glzem* (s. 28), *ongun* (s. 31), *andaç* (s. 31), *angı köşesi* (s. 32), *arık* (s. 36), *ertinç* (s. 44), *düzenek* (s. 51), *kaldırkaç* (s. 63), *süreç* (s. 64), *ayrıntı* (s. 64), *kaskı* (s. 99), *ışlık* (s. 112) gibi yüzlerce yeni sözcük yazarın anlatımında yer alıyor.

Romanın konusunun ve kişilerin sözcük seçimindeki, romanın söz hazinesini belirlemedeki etkisini daha önce incelediğimiz romanlarda da görmüştük. Romanın önemli kahramanlarından olan bayan kazıbilimcinin uğraşı olan kazı dolayısıyla çeşitli araç gereç adları kullanılır. Dolayısıyla aşağıdaki araç gereç adları pek çok çocuğunun söz dağarcığına yeni katılacak, bu roman aracılığıyla katılacaktır: *keski*, *palanga*, *takoz*, *murç* (s. 57) vb.

Yazarın bu romanını da inceledikten sonra, son yapıtlarında öz Türkçe sözcüklerin daha da arttığını söyleyebiliriz. Öz Türkçe sözcükler özellikle kişilerin konuşmalarında ilk yapıtlara göre çok daha belirgin olarak görülmektedir. Bir örnek:

"Üç bin yıldır, yerle gök arasında sıkışıp kaldım. Çok yoruldum. Ruhumun, evrenin enginliğinde erince kavuşmasını istiyorum. Ama bunu nasıl başaracağım? Belleğim, her geçen gün biraz daha aydınlanıyor. Üç bin yıllık geçmişti toparlamaya çalışıyorum. Bu pek kolay değil. Babamın gömütüyle kendi gömütümü bulmam daha da zor. İşe nereden başlayacağımı bilemiyorum..." (s. 27)

Bu uzun konuşmadaki yabancı sözcük sayısı üçü ancak bulmaktadır.

Öz Türkçe yazma konusundaki bu titizliği yazarın kendi anlatımında da görüyoruz.

Yabancı sözcük	% 10
Türkçe sözcük	% 90

Bu sonuç, kitabın farklı bölümlerinden seçilen örnek dört sayfanın (s. 27, 49, 87, 101) incelenmesiyle elde edilmiştir.

2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

Dört Kardeştiler'de cümle kullanımındaki çeşitliliği belirlemek için farklı bölümlerden seçtiğimiz ve aşağıda metinleri verilen dört sayfa üzerinde yaptığımız incelemede şu sonuçlar ortaya çıktı:

*

da sızın yaptığınız kazılardan çıkma eserlerle karşılaştım. İnsanlık adına size teşekkür ediyorum." dedi.

Bn. Kazıbilimci, başka zaman olsa bu tür övgülere, incelikler ve içtenlikle karşılık verirdi. Ama bu kez öylesine dalgındı ki! Sultan'ın sözünü bitirmiş olmasına karşın, boş gözlerle onun yüzüne bakmaktaydı. Yardımcısı kendisini uyarmak zorunda kaldı. Ancak o zaman Sultan'ın övgülerine teşekkür edebildi. Böylece geziye başlandı.

Müze o denli büyüktü ki! Buluntuları ayrıntılarıyla incelemek en azından bir hafta sürebilirdi. Bn. kazıbilimci, konuk Sultan'ı, doğruca, kadın başı yontusunun bulunduğu bölüme buyur etti. Bu eşsiz yapıta doğru ilerlerken, bir yandan da, onun öyküsünü anlatmaya gırıştı. Güzel başın gövdesini aramak için yaptığı kazı serüvenlerinden söz etti. Konuşurken, kendini öyle bir coşkuyla kaptırmıştı ki! Konuk Sultan şaşırdı kaldı:

"İnsan yaptığı işi yürekten severse, ancak bu denli içten coşku duyabilir." Dtiyerek, Bn. kazıbilimciyi bir kez daha öğmekten kendini alamadı.

Bn. kazıbilimci, iki yıldır kadın başı yontusunu görmemişti. İçini saran coşku, birden özlem ve sabırsızlığa dönüştü. Adımlarını sıklaştırdı. Ünlü yontunun karşısına vardıklarında, birden, tepeden tırnağa elektrik çarpmışa döndü. Yontunun gizemli bakışları, tıpkı Çoban Ece'nin bakışlarına benziyordu. Yaklaşıp uzaklaşarak daha bir dikkatle baktı. Yanılmadığına inandı.

Elini kuş gibi çırpmakta olan yüreğinin üstüne bastırdı. Bu benzerliği, konu ile dopdolu olmasına bağlamaya çabaladı. Kendi kendine kızdı... Olanca gücünü toplayıp kendini, Ece olayından kurtarmaya çalıştı. Ama başaramadı.

Konuk Sultan da güzel kadın başı yontusuna büyülenmiş gibi bakakalmıştı. Bu nedenle Bn. kazıbilimcinin geçirdiği sarsıntının, ayırımına varamadı. Neden sonra Bn. kazıbilimciye döndü:

"Olağanüstü bir sanat yapıtı. Bakmaya doyamıyorum. Böylesine büyüleyici bir başın, gövdesi ne denli güzeldir kimbilir... Söz konusu gövdenin peşinde yıllardır koşmanızın nedenini şimdi daha iyi anlıyorum. Aslında bu güzelliğin bütünlüğünü sağlamak sadece sizin değil, insanlığın görevidir. Bu konuda hiçbir umut yok mu?"

Bn. kazıbilimci, gözlerini boşluğa dikerek yanıtladı.

"Umudumu yitirmiş değilim, Artık yaşlandım. Kazı düzenleyemiyorum. Ama, genç kazıbilimciler, aramayı sürdürmekteler. Erinde geçin-

Yüklemine göre: (ÖE, s. 19)

Toplam Cümle	42
Ad Cümlesi	8
Eylem Cümlesi	34

Ögelerin sıralanışına göre: (ÖE, s. 19)

Toplam Cümle	42
Düz Cümle	37
Devrik Cümle	1
Kesik Cümle	4

larından korkuyordu. Kızın olabildiğince, kendi kendisiyle baş başa kalmasına özen gösteriyordu. Böylelikle bel'eğnin daha kolay aydınlanacağını düşünüyordu. Bu tutumu yüzünden gazetecilerin, TV ve Radyo yapımcılarının eleştirilerine uğruyordu. Hatta bazı öfkeli gazeteciler, kendisine apaçık çıkışıyorlardı. Ama, Bn. kazıbilimci onlara kızmıyordu. Davranışlarını görev bilinci olarak yorumluyordu. Bu yüzden tümünü de hoşgörülle karşılıyordu.

"Günü gelince, Ece'yi karşınıza çıkaracağım. Ona istediğiniz soruyu soracaksınız." diyerek, öfkelerini yatıştırıyordu.

Kazı için ön hazırlıklar sürerken, kazı kurulana, dünyanın dört yanından mektuplar gelmeye başladı. Mektupların çoğu, kazıda gönüllü olarak çalışmak isteyenlerdendi. Bunlar, işçilikle ilgisi olmayan kimselerdi. Öyle ki, aralarında mühendisler, doktorlar, öğretmenler, avukat, bankacı, fabrikatör, din adamı, hatta devlet adamları bulunuyordu.

Bn. kazıbilimci, bu mektuplarının sahiplerine iletişim araçlarıyla topluca yanıt veriyordu. Kazının, deneyimli kazıcılarla yaptırılacağını belirterek, kendilerine teşekkür ediyordu. Böylece, hazırlık sona erdi. Bn. kazıbilimci, kazıya başlamadan önce, Ece'yi dünyaya tanıtmaya karar verdi. Köyün dışında, daha önceki kazılarda ortaya çıkarılmış büyük bir tiyatro kalıntısı vardı. Tanışma toplantısı, orada yapılacaktı. Dünya uluslarının haber görevlileri, tiyatro aygıtlarını taşıyıp düzeneklerini kurdular. Toplantıya, dünya haber görevlileri yanında, ünlü kazıbilimciler, dil, insan, tarih ve fosil bilginleri, din adamları, ruhbilimcileri, gök bilimciler, doğa üstü olayları inceleyen bilginler, yıldız yorumcuları, doktorlarda katıldı.

Herkes yerini alınca, Bn. kazıbilimci, tiyatronun sahne bölümüne çıktı. Çoban kızla ilk kez tanışmasından başlayarak, tüm gelişmeleri ayrıntılarıyla anlattı. Sonra Ece'nin geçmişle ilgili açıklamalarını içeren, ses bandını teyipe yerleştirdi. Otuzbin kişilik tiyatronun dört bir yanına konan ses büyüteçleri, Ece'nin sesini yaymaya başladı. Orada bulunanlar, tepeden tırnağa ürpereyerek, kulak kesildiler. Band sona erdi. Ama, tiyatroyu saran derin sessizlik bir süre daha bozulmadı.

Orada bulunanlar, kendilerini üçbin yıl öncesine öylesine kaptırmışlardı ki!.. O güne dönmekte güçlük çekiyorlardı.

Neden sonra toplulukta kıpırtılar başladı. Olayın etkisinden sıyrılan bilim adamları, art arda söz isteyerek, Bn. kazıbilimciye soru sormaya giriştiler.

İlk soru, dünyaca ünlü bir eski diller bilgininden geldi. Kendisi, bin-

Yüklemine göre: (ÖE, s. 47)

Toplam Cümle	33
Ad Cümlesi	3
Eylem Cümlesi	30

Öğelerin sıralanışına göre:
(ÖE, s. 47)

Toplam Cümle	33
Düz Cümle	31
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	1

*

"Sakın ola, ayda birkaç kez, kusarak, iç boşaltma adetimizi savaştırmayın." dedi.

Gerçekten, allece, ayda birkaç kez, kusarak içimizi temizledik. Bunu yaptıktan sonra da birkaç gün, yemek yemedik. Böylece içimizin arındığına, sağlığımızın güçlendiğine inanırdık. Bu iç temizleme yöntemine küçüklükten alıştırdığımız için uygulama zor gelmezdi.

Zaten yediklerimiz de çok çeşitli besinler değildi. Genellikle güneşte kurutulmuş balık, bıldırcın, ördek kaz'la kızıl buğdaydan yapıma, ekmek yerdik. Koyun, keçi, sığır domuz gibi hayvanları yemedik.

O çağlarda Mısır'da, hayvanlara değgin öylesine çok adet, töre, kural vardı ki.. Pek çok hayvan, halk gözünde insandan daha değerliydi. Örneğin, inek, boğa, kedi, köpek, öldüren kimseler, ölüm cezasına çarptırılırdı. Özellikle ineklere ve kedilere çok saygı gösterilirdi.

Evde birden yangın çıksa, ev halkı yangını söndüreceği yerde, evin kedisini ateşten korumaya koşardı. Kediyi kurtarma uğruna canından olmayı bile göze alabilirdi. Bu hayvanlar da çokluk, ölünce insanlar gibi mumyalanırdı. Özel bir kutuya konarak törenle gömülürdü.

Tarla fareleri, atmacalar, karabalıkcıl kuşları, çok kutsal sayılırdı. Bunları ölü olarak bulanlar, hemen oldukları yere gömmek zorundaydılar.

Karabalıkçıl kuşu, özellikle kutsaldı. Yılın belli zamanlarında, Mısır'a, Arabistan yönünden, kanatlı yılanların saldırganlığına inanırdık. Söylentiye göre, bu yılanlar, su yılanı büyüklüğündeydi. Yarasa kanatlarını andıran, tüysüz kanatları vardı. Uçarak ülkemize gelirken, kara bulut gibi göğü sararlardı. Tam Mısır topraklarına girecekleri sırada, iki dağ arasındaki bir vadiye, karabalıkçıl kuşları, yollarını keserlerdi. Kıran kırana bir savaş başlardı. Sonunda kanatlı yılanlar, yenilirdi. Vadi tabanı, yılan ölüsünden geçilmez olurdu. Karabalıkçıl kuşları olması, kanatlı yılanlar yüzünden Mısır'da yaşamayacağımız söylenirdi.

Kutsal kuşların en önemlilerinden biri de Zümrütü Anka kuşuydu. Öğretmenimiz, onun papirüslere çizilmiş resimlerini gösterirdi. Onun dediğine göre Zümrütü Anka kuşu, öylesine güzel, öylesine akıllı, güçlü ve gözalıcı bir kuşmuş kıl!.. Adına halk arasında masallar, söylenceler düzülürmüş. Tüylerinin bir bölümü altın bir bölümü alev rengindeymiş. Büyüklüğüyse, kartal kadarmış.

Zümrütü Anka kuşları, Arabistan'da yaşarlarmış. Yaşam süreçleri çok uzun olurmuş. Baba Zümrütü Anka ölünce, oğullarından biri, sarı sakızla, yumurta biçiminde bir tabut yaparmış. Ölü babasının, bunu iç-

Yüklemine göre: (ÖE, s. 80)

Toplam Cümle	37
Ad Cümlesi	11
Eylem Cümlesi	26

Öğelerin sıralanışına göre: (ÖE, s. 80)

Toplam Cümle	37
Düz Cümle	35
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	2

geçirtiyordu. Hem de bu işi, eskiden olduğu gibi binbir emekle değil, kolayca başarıyordu.

İnsanoğlu, Gutenberg'ın bu buluşuna dört elle sarıldı. Çünkü, kitabın yaygınlaşmada çok etkin bir araç olduğunun bilincine varmıştı.

İnsanı artık olduğu yerde tutmak olanaksızdı. Giderek artan bir hızla yücelmeye sürdüüyordu.

Kristof Kolomb'un, okyanus ötesinde yepyeni bir kıta bulması, insanlarda şaşkınlıktan çok sevinç ve coşku yarattı. Kolomb'un oradan getirdiği altınlar, herkesin gözlerini kamaştırdı. Öyle ki Amerika adı verilen, yeni kara parçasına, "Altın Ülkesi" gözüyle bakılır oldu.

Avrupa'da yaşayan insanların bir bölümü, yüzyıllar önce: "Taşı toprağı altın." Görüşüyle doğru yollarına düşmüşlerdi. Bu arada yer yerinden oynamış, kan gövdeyi götürmüştü. Şimdiye onların torunları, benzer umutlarla akın akın Amerika kıtasına gidiyorlardı.

Amerikalı yerlilerin, bu coşkulu insanları, benzer coşkuyla denem, çok küçük canlıların neden olduğu saptandı. Ardından, bu aşamada yine, binlerce insan, binlerce insanı öldürdü.

Bu işler olup biterken, Tales'lerin, Demokrit'lerin, Anaksagoras'ların, Sokrat'ların, Arşimet'lerin, Aristoteles'lerin, İbnü Sina'ların, Hipokrat'ların, Mısırlı Babil'li, Hint'li Çin'li bilginlerin torunları da boş durmuyorlardı.

Kimi bilginler, insanlara acı veren, öldüren, hastalıklarla savaşıyordu. Bu savaş sırasında hastalıklara, "Mikrop" denen, çok küçük canlıların neden olduğu saptandı. Ardından, bu hastalıkları yok edecek, ilaçlarla önleyici aşılar bulundu.

Ünü, günümüze dek gelen alle dostumuz Tales, binlerce yıl önce, ilginç bir olaydan söz etmişti. Dediğine göre, kehrıbarı yün kumaşa sürüyor, sonra yerde duran saman çöplerine yaklaştırıyordu. Samanlar bir çırpıda gelip kehrıbar çubuğun ucuna yapışyordu.

Anlattığına inanmadığımızı sezinleyince, bu deneyi önümüzde yapmıştı. Olayı görünce öylesine şaşırmıştı ki!.. Ece, o zaman elektrik diye bir gücün varlığından habermiz yoktu ki!..

Bilginler, Tales'in bu deneyindeki gizemli gücün de peşini bırakmadılar. Yüzyıllarca, bu konuyla uğraştılar. Sonunda elektrik gücünün varlığı kanıtlandı.

Edison da bu olağanüstü güce gönül vermiş bir bilgindi. Yorucu çalışmalar, sayısız deneylerle elektriği, insanlığın yararına sunmayı başardı. İnsanoğlunun eşsiz beyninin ışıltıları, elektrikle insanlığa yansıdı.

Yüklemine göre: (ÖE, s. 145)

Toplam Cümle	28
Ad Cümlesi	5
Eylem Cümlesi	23

Öğelerin sıralanışına göre:
(ÖE, s. 145)

Toplam Cümle	28
Düz Cümle	26
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	2

3. Edebi Sanatlar

Kitaptan örnek olarak seçip incelediğimiz dört sayfada (s. 23, 47, 69, 103) edebi sanatların aşağıdaki sıklıkta kullanıldığı görülmüştür:

Benzetme	5
İğretileme	2
Mecaz	5
Mecaz-ı mürsel	-

Mecaz ve benzetme yazarın bu kitabında en çok kullandığı edebi sanatlardandır.

4. Deyimler

Kitaptan örnek olarak seçtiğimiz altı sayfada (s. 14, 43, 61, 75, 93, 143) toplam dokuz deyim belirledik. Bu durumda her sayfada kullanılan deyim sayısı ortalama bir-iki arasındadır. Deyimlerden birkaç örnek:

"Dikkatli olun, *kendinizi* bu denli *kaptırmayın*." (s. 14)

"Üç yıl *göz açıp kapayıncaya* dek geçti." (s. 43)

"Bn. kazıbilimci, görüşünü Ece'ye açmaktan *kendini* *alamadı*." (s. 61)

"Yalancılık, iki yüzlülük, dolapçılık, aç gözlülük, acımasızlık, kısıkançlı gibi insana özgü tutumları, gülünç olaylar yaratarak, *yüzümüze vururdu*." (s. 143)

5. İkilemeler

Ölümsüz Ece'de kullanılan ikilemeler genellikle yazı dilinde yaygın olarak kullanılan ikilemelerdir.

"Gözleriniz, *pırıl pırıl* parlıyor." (s. 21)

"*Dereden tepeden* konuştuk." (s. 21)

Yazı dilinde çokça karşılaşmadığımız ikilemelere bir iki örnek bulabiliriz:

"Saçları *üfür üfür* kabarmıştı." (s. 63)

10. PARBAT DAĞININ ESRARI

Özet

Allesinin Küçük Bahçıvan adını taktığı çocuk bitkisever komşu hanım aracılığıyla bitkilerin dilini anlar, onlarla iletişim kurmayı öğrenir. Dünyanın en güzel çiçeklerini yetiştirir. Kaybolan başkanı gene bitkiler aracılığıyla bulur. Genç Bilgin bitkilerin gizemli dünyasını keşfetmek için çalışırken "Alev Şelalesi" olayı patlak verir. Alev Şelalesi ikinci bir güneş gibi gökyüzünde asılı kalır. Bilginler Parbat Dağı'na gözlem aygıtı kurup bu olayı gözlemek isterler. Genç Bilgin bu sırada bitkilerden yararlanarak dağ içinde insanlar yaşadığını anlar. Dağın içine kayıp gider. Burada yaşayanlar bitkilerle özdeşleşmiş olan geçmişte büyük bir tufandan artakalmış insanlardır. Kalanlar'ın bitkilerle özel iletişimleri vardır. Bitkilerle iç içe, yeni bir uygarlık kurmuşlardır. Genç Bilgin bunlarla iletişim kurarak bitkiler dünyasına iyice yaklaşır. Bu sırada yeryüzündeki savaş hazırlıklarına tepki olarak büyük bir yaprak kasırgası çıkar. Böylece savaş önlenir. Yeryüzünde bitkiler insanlara başkaldırırlar, ürün vermezler. Genç Bilgin Kalanlar'dan bitkilerle özdeşleşmeyi öğrenir. Bitkilerle özdeşleşerek ulaşımını sağlar. Genç Bilgin gizlice kasabasına gelir, amacı bitkilerle insanların arasını düzeltmektir. O önce kendi bahçesinden başlayarak çevresini yeşertir. İşin gizinin "sevgi"de olduğunu öğretir insanlara. Onun çabasıyla insanlarla bitkiler arasındaki sorun çözümlenir. Son olarak uluslar arası bir toplantıya katıldıktan sonra, bir fidanla özdeşleşerek birden gözden kaybolur, Nanga Parbat'taki dostlarının arasına döner.

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU

1. Çevre Konusu

Yaşadığımız yüzyıl insanın doğa üzerindeki baskılarının giderek yoğunlaştığı ve doğal ortamda dengesizliklerin ortaya çıkmaya başladığı bir yüzyıldır. Hızlı nüfus artışı ve aşırı kentleşmenin neden olduğu dünya kaynakları üzerindeki bu baskı, çevre sorunlarını çağdaş toplumların gündeminde baş yeri alan konulardan biri durumuna getirmiştir. (Özdemir, 1988, s. 1)

Çevre konusu son zamanlarda özellikle çocuklar için yazan roman ve öykü yazarlarının önemle eğildikleri konular arasında yer almıştır.

Çetin Öner (Mavi Kuşu Gören Var mı, 1978), Demirtaş Ceyhun, (Adanın Kuşu, 1975) gibi pek çok yazar büyük kentlerde beton yığınları arasına her gün biraz daha sıkışıp kalan, hen gün biraz daha doğadan uzaklaştırılan çocuklarımızın öykülerini anlattılar. Gülten Dayıoğlu'nun bilim kurgu türünde yazdığı Parbat Dağının Esrarı çevre konusunda çok yönlü ve yoğun eleştirileri içeren bir romandır. İnsanoğlunun doğaya, özellikle bitkilere karşı olumsuz tutumu, baskısı sevgisizliği romanda bir "nankörlük" olarak değerlendirilir, uzun uzun eleştirilir:

"Bİnbir çeşit bitkiyle insanı besliyoruz. Şıfalı türlerimizle acılarını dindirtip sağlığına kavuşturuyoruz. Üstelik tüm bunları severek, isteyerek, coşkuyla yapıyoruz. Çünkü bitkiler insanları seviyor." (s. 81)

Eskiden insanlar da bitkileri sevip sayardı. Öyle ki, yere düşen ekmek parçasını öpüp başına götüren insanlar vardı. Şimdilerde sofru artığı ekmekler çöplüklerde sürünüyor.

"Ya çiftçilere ne demeli! Eskiden insanlar bitkilere yakınlık duyarlardı. Bitki tohumunu toprağa eken çiftçi, gözünü tarladan ayırmazdı. Uzaklardan yolcu bekler gibi, özlemle tohumun yeşermesini beklerdi." (s. 82)

"Şimdilerde çiftçiler topraktan ve bitkilerden koptular. Kimileri kentlere göç etti. İnsanlar giderek bizden uzaklaşıyor. Aramızdaki sevgi bağları da yok oldu." (s. 82)

Bu tür eleştiriler romanda sık sık yineleniyor.

İnsanların doğaya, bitkilere karşı acımasızlığı örtülü yollarla ya da sezdirilerek değil, çok açık bir dille söyleniyor, bir bakıma ders veriliyor:

"Hava kirli de, sular temiz mi? Ne gezer! Acımasız insanlar öylesine benciller ki! Hep kendi çıkarlarını kolluyorlar. Fabrikaların zehirli atıklarını derelere, nehir, göl ve denizlere ya da toprağa akıtıyorlar. Bu yüzden bitkilerle birlikte tüm canlılar zehirlenmekte." (s. 82)

Çiftçilerin yapay yollarla iyi ürün almaya çalışmaları (hormonlu ilaçlar kullanmaları), böceklere yapılan öldürücü ilaçlar, tarlalardaki eklin köklerinin yakılması, ormanların ateşe verilmesi yukarıdaki satırlara eklenen eleştiriler arasında yer alıyor. Bir öğretmen tavrı ile açık açık dile getirilen bu öğretici sözler kitabın bütününde, pek çok yerde

karşımıza çıkıyor. İnsanların doğaya, bitkilere karşı nankörlüğü kimi yerlerde yineleniyor, tekrar tekrar pekiştiriliyor:

"Fabrika kuranlar zehirli dumanlarla havayı, ağılı artıklarla suları ve bitkilerin anası olan toprağı kirletmekten çekinmediler. Tarım ilaçları çoğu yerde doğadaki dengeyi bozdu. Bu uygulamalar sırasında bitkiler için yararlı olan canlılar da zarar gördüler.

"Bitkilerin ana baba edildiği çiftçiler, köylerden kopup kentlere göçmeyi yeğler oldular. Ulu ağaçlar kesildi. Bahçelerin, tarlaların üstüne beton yapılar döküldü." (s. 117)

2. İnsanlığın Eleştirisi

Yazarın bilim kurgu türünde yazdığı romanlarında insanlığa yönelttiği eleştiriler, aynı yoğunlukta bu yapıtında da yineleniyor. İnsanlar yalnız doğaya karşı değil, birbirine karşı da hem sevgisiz, hem acımasızdır. G. Dayioğlu'nun bu eleştirisi yapıtlarının çoğunda açık bir anlatımla yinelenir:

"Bize anlattığınız bilgileri özümseyerek, yeryüzündeki insanları şöyle değerlendirdim: İnsanların yüreklerini saran sevgi damarları kurumuş. Kalpleri soğumuş. Bu yüzden duyuları körelmiş, benliklerini, kötülükler sarmış. Sevgisizlik yüzünden birbirleriyle bile iletişimden yoksunlar." (s. 73-74)

Gülten Dayioğlu'nun yapıtlarında en çok insanların birbirleriyle karşılaşması eleştirilir. Ona göre, insanlık uygarlık yolunda çok ilerlemiştir. Birçok hastalığın çaresi bulundu, sestten hızlı uçaklar yapıldı, atom başarıyla parçalandı, nükleer enerji kaynağı bulundu, elektrik, telefon, televizyon insanlığın hizmetine sunuldu. Sanatçıların yaptığı resimler, heykeller, görkemli anıtlar ise başka bir onur kaynağı. Ancak insanlar birbirini öldürdüğü sürece, hiçbir şeyle övünmeye hakkı yoktur. (s. 73) Dayioğlu'nun yapıtlarının pek çoğunda okura sunduğu iletiler savaşa ve öldürmeye karşıdır:

"Birbirini öldüren insanların hiçbir şeyle övünmeye hakkı yook Yoook! Yoook!" (s. 73)

İnsanların hem doğayla, hem birbirleriyle ilişkilerinin düzelmesinin, savaşa son verilmesinin yolu yazara göre "sevgi"den geçer:

"İlk iş olarak insanların yürekleri ısınmalıydı. Yüreklerini saran damarlarda yeniden sevgi çoğalmalıydı. İşte o zaman insanlar yeni bir kışılığa bürüneceklerdi." (s. 75)

Yazarın sevgi konusundaki iletisi bu kitabında da sık sık yinelenir. Şu sözler kitapta da büyük harflerle yazılmıştır:

"SEVEN CANLI SEVDİĞİNE KÖTÜLÜK YAPMAZ." (s. 62)

Romanın başkahramanı Bilgin insanların doğaya karşı acımasızlığını, doğal denge üzerindeki baskısını uzun uzun anlattıktan sonra o da tüm bu olumsuzlukların nedenini sevgisizlikte görür:

"Tüm bunlar neden oldu biliyor musunuz? Sevgisizlikten, insanoğlu bitki dostlarını artık eskisi gibi sevmiyor." (s. 117)

Kısaca toplamak gerekirse, romanın temel iletisi şöyle belirlenebilir:

İnsanlar başta bitkiler olmak üzere doğaya sevgiyle yaklaşmalı, doğal dengeyi bozacak davranışlardan kaçınmalıdır. Yoksa bunun olumsuz sonuçlarını insanoğlu gene kendisi görür.

B. KİŞİLER

Romanın başkışısı başlangıçta Küçük Bahçıvan diye anılır, sonra adı Bilgin olur. Bilim kurgu yapıtlarının çoğundaki kahramanlar gibi, onun da masal kahramanlarına benzeyen olağanüstü özellikleri vardır. Sıradan insanlardan farklı yetilerle donanmıştır. Onun kimi kişilik özellikleri şöyle anlatılır:

"Küçük Bahçıvan akıllı olmasına akıllıydı, ama yaşam deneyimi yoktu. Dünyayı, insanları yeterince tanıımıyordu. Küçüklüğünden beri kendini bitki yetiştirmeye adanmıştı. Tüm dikkatini bu çalışmalar üstüne toplamıştı. Bunun dışında insanlarla derinlemesine bir ilişkiye girmemişti. Çok kitap okuyordu. Ama bu kitaplar hayatı anlatan türden değildi. Hemen tümü bitkilerle ilgiliydi. Kısacası Küçük Bahçıvan dünyadan habersizdi." (s. 22)

Küçük Bahçıvan ya da öteki adıyla Bilgin kişiliğinin şu yönleriyle çocuklar için olumlu bir örnektir:

a) Başta bitkiler olmak üzere doğaya içten bir sevgi ile bağlıdır.

b) Araştırmayı ve çalışmayı sever. Vaktinin çoğunu laboratuvarında geçirir.

c) İnsanlığın ve dünyanın sorunlarına ilgi duyar. Bu sorunları çözenin yollarını arar.

Genç bilgin yoksul bir ailenin çocuğudur. Onun öğrenim giderlerini karşılayabilmek için eve televizyon bile alınmamıştır. (s. 22) Bilmediği konularda kendinden daha deneyimli insanlardan yararlanır. Bitkiler dünyasını anlamada komşuları bitkisever hanımın çokça yardımını görmüştür. İnsanların doğayla ve bitkilerle uzlaşması için önemli girişimleri olur, bu konuda çözümler üretir. O, dünyamızın yeni sorunlarının, gelecekteki sorunlarının yarattığı bir kahramandır. Bir başka deyişle doğal dengenin ve insanın doğayla ilişkilerinin bozulmasına bağlı sorunların ardından ortaya çıkan bir kahramandır. Yarın böyle insanların adı ölümsüzleşecek, böyle insanlar bütün insanlığın saydığı, değer verdiği kahramanlar arasında yerini alacaktır. Başarılarının ardından Bilgin'in (ilk adıyla Küçük Bahçıvan'ın) dünyanın her yerine anıtları dikilir. Doğayla ve bitkilerle ilgili başarıları onu ölümsüzleştirir.

Kahramanımızın savaşımı, belli kişilerden çok, bütün bir insanlığın yanlışlarına karşıdır. Onun için romanın başından sonuna kadar savaştığı karşıt kahramanlar yoktur, savaştığı yanlışlar vardır. Roman kahramanlarıyla ilgili bu durum, Dayıoğlu'nun bilim kurgu türündeki romanlarının çoğunda gözlenir. Romanda Bilgin dışında bizde iz bırakan olumlu ya da olumsuz kahramanlardan söz etmek zordur.

Romanın olumlu kahramanları arasında, bitkisever hanımdan söz edilebilir. Bilgin'in zaman zaman akıl aldığı, çok değer verdiği bir dostudur. Bilgin'in yetişmesinde etkili olmuştur. Romanın olumlu kişilerinden barışçı başkan çok kısa süreli tanıdığımız kişilerdendir. Parbat Dağının Esrarı kahramanların nerdeyse yok denecek kadar az olduğu bir romandır. Karşıt güçler arasında, bir yanda bitkiler, bir yanda insanlar vardır. Olaylar, kahramanlar arasında değil de, bu iki dünya arasında, bitkilerle insanlar arasında geçer. Romanın kolay okunması açısından, romanı baştan sona kadar alıp götüren kahramanların azlığı, olumsuz bir etken olarak düşünülebilir. Roman, kahramanların çatışmasından çok, bitkilerle insanların çatışmasını anlatır.

C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Roman başlangıçta Küçük Bahçıvan'ın bitkilerle sevgiye dayalı ilişkisini, çevresini ve bitkisever hanım dostunu tanıtır. Onun sevgiyle ektiği tohumlar bir başka yeşerir, çiçekler bir başka açar. Küçük Bahçıvan'ın ünü başka ülkelerde de duyulur. Onu tanımak için uzak ülkelerden gezginler gelir. 23. Sayfadan sonra romanın bir casusluk olayına dönüşeceği beklenir, ancak Küçük Bahçıvan'ı kaçıran casuslar kısa sürede yakalanır. Küçük Bahçıvan kaçırılan başkanı, gene bitkilerle kurduğu iletişim sayesinde kısa sürede bulur, suçluları yakalar. Bu olay da daha öncesi casusluk olayı gibi bir bölüm içinde (birkaç sayfa) biter. İlk bölümlerde (ilk iki bölümde) casusluk, adam kaçırma gibi polisiye olaylarla başlayan roman, daha sonraki bölümlerde çok farklı olaylarla gelişir. Bundan sonra bitkilerin başkaldırmasıyla insanlığın düştüğü sıkıntılar, Küçük Bahçıvan'ın bu yolda gösterdiği çabalar anlatılır. "Alev Şelalesi" gibi düşsel birtakım doğal olaylar ve Nanga Parbat Dağında yaşayan, bitki insan arası bir varlık olan Kalanlar'ın (bunlar da düşsel varlıklardır) yarattığı uygarlığın doğuşu, oluşumu anlatılır. Küçük Bilgin, bitkilerle işbirliğinden doğan bu uygarlığın özelliklerini, onlardan öğrendiklerini bütün insanlara kazandırmak için çaba gösterir. Yaşamının sonunda gene Kalanya'daki dostlarının yanına döner. "Kalanya" doğa ile işbirliğiyle yaratılmış gelecekteki düşsel bir uygarlığı simgeler.

Romandaki zaman ögesi çok geniştir. Olaylar Küçük Bahçıvan'ın çocukluk günlerinde başlar, yaşlılığında son bulur. Anlatılan çevre de tamamiyle düşseldir, yer adları, ülke adları gerçek değildir.

2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu

Roman 3. kişili anlatımla yazılmıştır. Yazarın Fadış, Dört Kardeştiler, Ben Büyüyünce gibi romanlarına göre bu romanında betimlemeler daha az. Öyküleme, karşılıklı konuşma, rapor etme gibi sunuş biçimleri daha çok kullanılıyor. Özellikle diyaloglar çok uzun, yer yer bu diyaloglar tek yanlı söylevlere dönüşüyor:

"Görüyorum ki, bu habere çok şaşırdınız. Bitkiler dünyasına adım atınca, ben de ölçsüz bir şaşkınlık içine düşmüştüm. Bitkilerin gerçek-

ten ilginç özellikleri var. Her biri öylesine çalışkan, dürüst, özverili ve öylesine sevgi yüklü ki!... Onların dünyasını keşfedebildiğim için çok mutluyum.

"İnsanoğlu başlangıcı bilinmeyen bir geçmişten bu yana bitkilerle ilişki içinde. Başka bir deyişle, bitkiler insan yaşamının bir parçası. Besikten mezara değin bizlere hizmet etmektedir.

"Bugüne dek hep bitkilerle beslendik. Onlardan barınak edindik. Gemiler yapıp okyanuslar aştık. Yeni yeni kıtalara ulaştık. Tekerlek yapıp yol aldık. İlaç yapıp acılardan kurtulduk. Sağlığımıza kavuştuk." (s. 116)

Bir yerde yazarın araya girdiği bu konuşma, sayfalarca sürüp gidiyor. Bu tür konuşmaları yazarın bilim kurgu türündeki çoğu romanlarında görüyoruz ve bu konuşmalar romanlarının sanatsal yanından çok, "didaktik" yanını güçlendiriyor. Ayrıca romanda aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi, hiç diyalog bulunmayan bölümlerin sayfalarca sürüp gitmesi, romandaki insan ögesinin, kişilerin azlığı ile açıklanabilir:

3. Diyalog Dökümü

Toplam Sayfa Sayısı	135
Diyalog Bulunan Sayfa	70
Diyalog Bulunmayan Sayfa	65
En Kısa Diyalog	1 Sözcük
En Uzun Diyalog	2 Sayfa

D. DİL ve ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Yazarın bilim kurgu türündeki yapıtlarında öz Türkçe yazma çabasının daha da açık biçimde görüldüğünü incelediğimiz öteki yapıtlarında somut örneklerle ve sayısal değerlendirmelerle göstermiştik. Dayıoğlu'nun bu yapıtında öz Türkçe yazma konusundaki aynı titizliğini sürdürdüğü şu örneklerden anlaşılabacaktır:

"Gövde sulara kapılıp yok olmuştu. Ama kök direnmeyi başarmıştı. Kökün içi oyuktu. Burası gençlerin ilk barınakları oldu. Bir bölüğü yiyecek ve barınak aramaya çıkıyor, kimisi burada yatıp güç topluyor." (s. 51)

"İki dost günlerce dünyayı saran kara bitki örtüsünden söz ettiler, bu olayın nedenlerini tartıştılar. Bitkisever hanım genç Bilginin "Bitkiler insanoğluna küstü" sözlerini çok anlamlı buldu. Bu görüşe yürekten inandı. Sonunda iki bitkisever dost bahçeyi yeşertme çalışmalarına başladılar. Genç Bilgin bu çalışmalardan olumlu sonuç alacaklarına içtenlikle inanıyordu." (s. 104)

Yukarıdaki örnekler incelendiğinde, her cümledeki yabancı sözcük sayısının biri geçmediği görülecektir.

Yabancı Sözcük	% 10.3
Türkçe Sözcük	% 89.7

Bu sonuç kitabın farklı bölümlerinden örnek olarak seçilen üç sayfanın (s. 44, 85, 104) incelenmesiyle elde edilmiştir.

2. Çocuksu Bağdaştırma ve Mecazlar

Yazar çocukların hoşuna gidecek bir roman dili yaratmak için, gerek bu yapıtında, gerek daha önce incelediğimiz yapıtlarında çocuksu bağdaştırma ve mecazlardan yararlanıyor: *bitkisiyar* (s. 64), *çiçek hastanesi* (s. II), *bilic* (ÖE, s. 17), *dtzgıncı baba* (DÇO, s. 19), *uzay yengeli* (DÇD, s. 91), *sevgi köyü* (DÇD, s. 63), *barış köyü* (DÇO, s. 63), *uzay fil-leri* (DÇO, s. 19) vb.

3. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

a. Yazarın ilk yapıtlarına göre (Fadiş, Dört Kardeşiler) uzun cümlelerin bu romanında azaldığı görülüyor. Ayrıca gene ilk yapıtlarında karşılıklı konuşmalarda gördüğümüz tek sözcüklü cümlelerin de nerdeyse hiç kullanılmadığı görülmüştür. Bunun bir nedeni olarak şu düşünülebilir: Kahramanların gerçek yaşamdan alınmaması gerçek yaşama, konuşma dilinin gerçek yaşamdaki doğallığına uymayan bir konuşma biçiminin (diyalogun) doğmasına yol açmıştır.

En Kısa Cümle	2 Sözcük
En Uzun Cümle	24 Sözcük
Cümlelerdeki Ortalama Sözcük Sayısı	7.5

b. Parbat Dağının Esrarı'nda cümle kullanımındaki çeşitliliği belirlemek için farklı bölümlerden seçtiğimiz örnek dört sayfa üzerinde yaptığımız incelemede şu sonuçlara vardık:

•

"Bunu biliyorum, ama annen baban seni çok seviyorlar. Tâ uzaklardaki yabancı bir ülkeye gitmeni kesinlikle istemezler. Bana inanmıyorsan git onlara her şeyi anlat. İzin iste. Bakalım ne diyecekler."

Küçük Bahçıvan bir an düşündü. Babası belki öğrenim ve araştırma yapmak için uzak ülkelere gitmesine razı olabilirdi. Ama annesi!... Küçük Bahçıvan annesinin yaşlı gözlerle kendisini kucakladığını düşledi. Sonra, "Uzaklara gitme, oğlum. Ben sensiz nasıl yaşarım?" sözleri kulaklarına doldu. Yabancı bilgine döndü.

"Kimsenin haberi olmadan sizin ülkeye nasıl gelebilirim?"

Yabancı bilgün sanki bu soruyu bekliyordu. Hemen cebinden bir adres çıkardı.

"Bizim ülkeye gelmeye karar verirsen bu adrese yaz. Ben seni oraya alırdıcağım. Ama bu işlerden hiç kimsenin haberi olmamalı. Bunun için söz veriyor musun?"

Küçük Bahçıvan bu konuyu kimseye söylemeyeceğine yemin etti. Adresi laboratuvarın gizli bir köşesine sakladı. Sonra bilgünle çok candan iki dost gibi kucaklaşarak vedalaştılar.

Konuk gidiince Küçük Bahçıvan bir süre oturup derin derin düşündü. Yabancı bilgün o güne değin tanışıp konuştuğu tüm bilgünlerden başkaydı. Onu anlayan, düşlerine inanan tek kişiydi. O güne dek hiç kimseye, hatta bitkisever hanıma bile açmadığı duygu ve düşüncelerini bu yabancıya açmıştı. Ondan olağanüstü bir anlayış görmüştü. Bu yüzden gönlü onun ülkesine gidip bir an önce düşlerini gerçekleştirmekten yanaydı.

Ancak olayın gizli kapaklı oluşu onu tedirgin ediyordu. Ayrıca ana babasından ve yurdundan ayrılmak da çok zoruna gidecekti. Ne var ki, öğrenimi ni sürdürmek için ana babasından zaten ayrılmak zorundaydı. Kasabada sadece orta öğrenim olanağı vardı. Tüm bu sorunlar içinde en önemli konu da babasının parasızlığıydı.

Küçük Bahçivan düşlediği öğrenimi ailesini sıkıntıya düşürmeden görmek istiyordu. Onu anlayacak, çalışmalarına yardım

Yüklemine göre: (PDE, s. 20)

Toplam Cümle	34
Ad Cümlesi	6
Eylem Cümlesi	28

Öğelerin sıralanışına göre: (PDE, s. 20)

Toplam Cümle	34
Düz Cümle	33
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	1

*

polenlerdi. Bunların yeni bitki oluşturmaya yaradığını gözleyerek öğrendiler. Havada uçuşan bu çiçek tozlarının tatlı sıvıyla dolu çiçek göbeklerine konuşuna, orada yumurta ile kaynaşmasına, yeni tohumun oluşmasına coşkuyla tanık oluyorlardı.

Kalan'ları çokmutlu kılan bir başka olay da şebnem içmektir. Sabahları erkenden vadiye dağılıyorlardı. Yaprakların ve çiçeklerin üstünde beliren şebnemleri içiyorlardı. Bunu yapınca içleri sevinç ve coşkuyla doluyordu. Zihinsel, ruhsal ve bedensel yönden daha bir güçlendiklerini duyumsuyorlardı.

Kalan'lar bitkilerin de insanlar gibi duygulara sahip olduğuna inanıyorlardı. Kendileri gibi olmasa bile, onları da kendilerine özgü yöntemlerle görüyor, duyuyor, anlıyor, sevinip acınıyorlardı. Kalan'lara göre, bitkilerde sevgi de çok gelişmişti. Kollarıyla sarıldıkları bir ağacın, içlerinde sevgi ve coşku kıpırtıları oluşturduğunu duyumsuyorlardı. Bu yüzden sık sık vadiyedeki ağaçlara sarılmaktan kendilerini alamıyorlardı.

Kalan'lar bitkilerin köklerine de hayranlık duyuyorlardı. Onlara göre, kökler bitkinin beyniydi. Yılmadan, yorulmadan toprağın derinliklerine uzanarak, yararlı besinleri bulup emiyorlardı. Kalan'lar bu özsuların gövde yoluyla dallara, yapraklara, meyva, tohuma ulaştığını da öğrenmişlerdi. Bitkilerle iletişim yetileri giderek gelişmekteydi.

Kulaklarını ağaç gövdesine dayıyorlardı. Kökten dallara, yapraklara, oradan da yeniden gövdeye, köklere doğru düzenli akıp duran özsuların gizemli şırıltısını duyabiliyorlardı. Parmaklarının arasına aldıkları yaprakların soluk alıp verişini bile duyumsayabiliyorlardı.

Baharlarda ve yazın bitkilerle sürdükleri bu gizemli ilişkileri, kışın mağara kapanınca derin derin düşünüyorlardı. Kimileri bu düşüncelerini mağara duvarlarına yaptığı resimlerle başkalarına da aktarıyordu.

Mağara dağın içine doğru giderek genişlemekteydi. Kazı

Yüklemine göre: (PDE, s. 55)

Toplam Cümle	23
Ad Cümlesi	4
Eylem Cümlesi	19

Öğelerin sıralanışına göre:
(PDE, s. 55)

Toplam Cümle	23
Düz Cümle	22
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	1

*

Çok geçmeden korktukları başlarına geldi. İki büyük başkan, Nanga Parbat'ı bahane ederek birbirlerine açıkça meydan okumaya başladılar.

Bu arada her iki yan da savaş hazırlıklarını bitirmiş durumdaydılar. Yeryüzündeki Bilgin Kalan'lar dünyadaki bu gerginlikten ürküye kapıldılar. Bu aşamadaki izlenimlerini Kalanya'ya şöyle aktardılar:

"Yeryüzü insanları çılgın olmalı. Vargüçleriyle birbirlerini yok etmeye hazırlanıyorlar. Besbelli dünyayı sadece kendilerinin sanıyorlar.

Oysa yeryüzünde insanlardan başka dünya dolusu bitki ve hayvan yaşamakta. Onlar da dünyanın sahiplerinden. Ama görüşlerini soran yok.

İnsanlar akıl almaz silahlarla birbirlerini yok ederken, bitkiler, hayvanlar da yok olacak. Bu düpedüz bencillik. Birileri insanları bu doğrultuda uyarmalı. İnsanoğlunu savaştan vazgeçirecek etkin önlemler alınmalı."

Bu bildiri Nanga Parbat'a ulaşmaktayken, birden yeryüzü bitkileri Bilgin Kalan'larla iletişime girdiler. O güne dek sorunlarını açıklama olanağı bulamamışlardı. Bilgin Kalan'ların görüşlerini öğrenince öyle sevinmişlerdi ki!.. Kendilerine yandaş bulmanın coşkusuyla hemen insanları uyarma görevine gö-nüllü olduklarını belirttiler.

Bu atılımı Bilgin Kalan'lardan aldıkları güçle yapmışlardı. Ama bu önem-li görevi nasıl yerine getireceklerini bilmiyorlardı. Bilgin Kalan'ların onları bu doğrultuda yönlendirmesini bekliyorlardı. Ne var ki, Bilgin Kalan'lar bu konu-da kendilerini yetkili bulmuyorlardı. Dertli bitkilere bu görüşlerini şöyle açık-ladılar:

"Yeryüzü bitkilerinin insanlarla başı dertte. Buna yürekten inanıyor ve iç-tenlikle dertleniyoruz. Ama insanları henüz iyi tanımıyoruz. Onları yola getir-me önlemlerini sizler daha iyi bilirsiniz. Başlangıcı bilinmeyen bir geçmişten bu yana hep insanoğluyla

Yüklemine göre: (PDE, s. 79)

Toplam Cümle	27
Ad Cümlesi	6
Eylem Cümlesi	21

Öğelerin sıralanışına göre:
(PDE, s. 79)

Toplam Cümle	27
Düz Cümle	26
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	1

Böylece genç Bilgin sarayın zindanına atıldı. İşkenceciler gelmeden oradan kurtulması gerekiyordu. İşkence sırasında hücresel enerjisinin büyük bölümünü yitirecekti. O zaman bitkilerle özdeşleşmesi tehlikeye girecekti.

Çocuk Kalan'lar da onun ardından saray bahçesine gelmişlerdi. Ama onları biteni anlayamadan, Bilgin yok olmuştu.

İçlerinden biri çok geçmeden genç Bilginin sarayın içinde bir yerde çok zor durumda olduğunu sezindi. Arkadaşlarına durumu duyurdu. Genç Bilgine nasıl yardım edebileceklerini birlikte düşündüler. Sonunda biri bitkiden sıyrılıp gizlice saraya girmeye karar verdi. Bu atak Kalan'ı arkadaşları yalnız bırakmak istemediler. Onlar da özdeşleşmeden kopup, doğal şekillerine döndüler.

Çocuk Kalan'lar beş altı yaşındaki insan yavruları görünümündeydiler. Ama hepsinin vücudu Kalan Kılıfıyla kaplıydı. Bu kılıf çevreye fosforlu ışıklar saçıyordu. Hele karanlıkta çocukların her biri birer ışık topağını andırıyordu.

Çocuk Kalan'lar bahçedeki bitkilerle iletişim kurarak, genç Bilginin bulunduğu yeri saptadılar. Kapıları açamadıklarından, ağaçlarla özdeşleşip saray balkonlarından birine atladılar. Pencereleden biri yanı aralıktı. Sessizce oradan içerte süzöldüler.

İşte o anda olanlar oldu. Burası öfkeli kralın yatak odasıydı. Kral geceliğini giymiş, yatmaya hazırlanıyordu. Sakallarını taramak için ayna karşısına geçtiğinde, birden ardında beliren çocuk Kalan'ları gördü. Çocuk Kalan'lar ırlı kafaları, dört beş karışık boyları ve ışıltıları saçan çıplak bedenleriyle hayalet gibiydiler. Kral korkudan öyle bir bağırdı, öyle bağırdı ki!..

Çocuk Kalan'lar dev gibi adamın kendilerinden böylesine korkmasına bir anlam veremediler. Önce şaşırdılar. Sonra kahkahalarla gülmeye başladılar. Oda dışından gelen ayak seslerini duyar duymaz, kapağı aralık duran dolap gibi bir yere doluştular.

Saray halkı kralın odasına sükün etti. Kral odasına gelen

Yüklemine göre: (PDE, s. 99)

Toplam Cümle	30
Ad Cümlesi	5
Eylem Cümlesi	25

Öğelerin sıralanışına göre:
(PDE, s. 99)

Toplam Cümle	30
Düz Cümle	29
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	1

4. Edebi Sanatlar

Kitabın farklı bölümlerinden seçtiğimiz örnek dört sayfayı (s. 10, 30, 60, 100), inceledik, edebi sanatların kullanımı açısından aşağıdaki sonuçlar ortaya çıktı.

Toplam 4 sayfada:

Benzetme	1
İğretileme	1
Mecaz	6
Mecaz-ı Mürsel	-

En çok mecaz sanatının kullanıldığı görülmüştür.

5. Deyimler

Kitabın farklı bölümlerinden seçtiğimiz beş örnek sayfada (s. 16, 37, 69, 100, 129) yaptığımız incelemede, toplam on bir deyim belirledik. Bu durumda her sayfada kullanılan deyim sayısı yaklaşık ikidir.

Deyimlerden bazı örnekler:

"Ama yazık ki, bu gizemli dünyanın enginlerine açılmadan Alev Şe-
lalesi olayı *patlak verdi*." (s. 37)

"Sonunda Bilgin Kalan'lar tehlikeyi *göze alıp* dışarıya çıkmaya karar verdiler." (s. 69)

"Kralın anlatışından görevliler dehşetli *korkuya kapılmışlardı*." (s. 100)

"Aslında bitkilerle iletişim kurmaya sadece bilginler değil, herkes *can atıyordu*." (s. 129)

6. İkiilemeler

Yazı dilinde yaygın olarak kullanılan ikiilemelere Dayıoğlu'nun bu kitabında da pek çok örnek buluyoruz.

"Köpeklerin bazı sorunlarını görüşmek üzere sık sık genç bakıcıyı yanına çağırıyordu." (s. 32)

"Ama yine de bilinmeyenden gelen bu gök cısmı insanlığı *tır tır* titretmeye yetiyordu." (s. 39)

"Her iki büyük ülke de bu görüşle *harıl harıl* silahlanıyordu." (s. 47)

Aşağıdaki örnek ise yazı dilinde yaygın olarak kullanılmayan ikilemelere yazarın bu kitabında bulabildiğimiz tek örnektir:

"Onun bahçesindeki minicik fıdanlar *çingil çingil* meyvayla doluydu." (s. 12)

11. MİDOS KARTALI'NIN GÖZLERİ

Özet

Adem, Midos (Bodrum) yakınlarında yaşayan bir köy çocuğudur. Burada turistlere gönüllü rehberlik yaparken, tarihsel yapılara ve arkeolojiye büyük ilgi duyar. Bir gün Midos Kral Mezarları Tüneli'nin bilinmeyen bir yolunu bulmak üzereyken, "eski eser" kaçakçısı bir örgütün başında bulunan Arturlar tarafından kaçırlılır. Adem Yunanistan kıyılarında kaçakçıların elinden kurtulur. Burada tanıştığı Al ile maceralı bir deniz yolculuğundan sonra Amerika'ya giderler. Amerika'da farkında olmadan bir uyuşturucu örgütünce kullanılmak istenirler, bu nedenle polis iki arkadaşı Guadelp adalarına gönderilmek üzere sınır dışı eder. Burada yeni bulunan ilaçların denendiği bir çiftlikte denek olarak iş bulurlar. Denekler arasında Yargıç Melvin'in kızı Sarah da vardır. Babası çevre konusundaki bir kampanyayı desteklediği için kaçırmışlardır. Sarah'ı. Kıza hormonlu ilaçlar verilecektir. Adem'le Al'ın yardımıyla Sarah kurtarılır. Sarah'ın babası iki genci evine alır, okumaları için yardımcı olur. Adem arkeoloji üzerine öğrenim görür, amacı eski Akdeniz uygarlıklarını araştırmaktır. Bu arada Sarah gazetecilik öğrenimi sırasında eskiden Artur'ların evinde evlatlık olarak yaşayan Kris'le tanışmıştır. Adem bir yolunu bulup Arturların şirketine girer. Al'ın KAMA adlı bilgisayarıyla şirketin bilgisayar ağına girerler. Böylece Arturların bütün gizlerini ve soygun planlarını elde ederler. Bu çalışmalar sonucunda çeşitli ülkelerden büyük para ödülleri kazanırlar. Bu paralarla yaptırıkları "Kızıl Teke" adlı yatla Midos Kralı Mezarlarının gizini çözmek üzere Türkiye'ye gelirler. Arkeolojiyle ilgilenen dünyadaki bütün uzmanları çağırdıkları Midos koyunda, büyük bir kalabalık ve basın mensuplarının önünde, eski eser kaçakçılarının başı Artur'lara iyi bir ders verirler.

Sonunda Adem Sarah'la evlenir ve köyüne yerleşir. Adem Midos Kral Mezarlarındaki kırk odanın sırrını çözmüş, ancak korku, coşku, umut ve düş kaynağı olan kırk birinci odanın esrarı sürüp gitmektedir.

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU

Macera boyutu ağır basan Midos Kartalı'nın Gözleri'nde okura vermek istenen iletiler de var kuşkusuz. Bu iletiler iki çerçeve içinde ele alınabilir:

1. Tarihsel yapıtlarla (eski eserlerle) ilgili iletiler.

2. Çevre ile ilgili iletiler.

Adem, çocukların örnek alacağı bir kahraman olarak anlatılır. Onun tarihsel kalıntıların korunması yolundaki çabaları, mücadelesi çocuklara örnek davranışlar olarak anlatılır. Özellikle eski eser kaçakçılarının karşı uyanık ve bilinçli olmak gerektiği telkin edilir. Adem daha küçük yaşlardayken eski eser kaçakçılarına ihbar etmiş, bunun karşılığında da devletten ödül almıştır. Ayrıca onun arkeoloji okuyup eski uygarlıkları ortaya çıkarma ülküsü de, çocukların örnek almaları gereken bir davranış olarak anlatılır. Tarihsel yapıtlarla ilgili okura verilmek istenen önemli bir ileti de, eski kalıntıların sergilenmesiyle ilgilidir. Romanda eski yapıtların bulundukları yerlerde sergilenmesinin daha doğru olduğu savunulur:

"Böyle binlerce yıllık dikilitaşlar, obeliksler, heykeller, tapınaklar, mumyalar, kap kacaklar, küpeler, vazolar, takılar, silahlar vb. anasına kavuşan çocuklar gibi, bulundukları yerlere kavuştular." (s. 168)

Romanın okura kazandırmak istediği bir başka duyarlılık da çevre konusundadır. Kaptan Kosta'ya ilaç dolu diye verilen varillerin nükleer atıkla dolu olması, yeni bulunan ilaçların insanlarda denenmesi, çevre konusundaki kampanyayı desteklediği için Yargıç Melvin'in kızının kaçırılması romanda çirkin ve üzerinde düşünülmesi gereken davranışlar olarak anlatılır.

Romana masalsi bir öge olarak yerleştirilen Midos Mezar Tünellerindeki kırk birinci oda simgesiyle, yazar güncel bir konu olan eski eser kaçakçılığı ve çevre duyarlılığı konusunun dışında daha evrensel ve kalıcı bir ileti ekler romana. Kırk birinci odadan zamanı gelince dünyamıza iyilik, dirlik, sevgi ve barış yayılacak, bu oda dünyamıza yeni bir yaşam boyutu getirecektir. Romanın ana iletilerinde böyle bir umut vardır.

B. KİŞİLER

Adem

Yazarın ilk romanlarında (Fadiş, Dört Kardeştiler, Yurdumu Özledim vb.) gördüğümüz ezik, çoğu zaman edilgin ve sığıntı diyebileceğimiz çocuk kahramanların yerini giderek daha atak, etkin, gözü pek ve mace-

racı çocuk kahramanlar alır. Gene ilk romanlarındaki yerliliğin yerini de daha evrensel sorunlar almıştır. Bu sorunlar yalnız ülkemize özgü değil, bütün insanlığı ilgilendiren çağımızın birer gerçeği olan sorunlardır, uluslararasıdır ya da evrenselidir. Yazarın bu tutumu kahramanlarına da yansımıştır. Adem'in kişiliğindeki evrensel anlam, daha adıyla sezdirilmektedir. Tarihi, eski uygarlıkları araştırmaya tutkun biridir. O ülkesindeki tarihi kalıntılar, buluntular konusunda çok uyanık ve duyarlıdır. Önce karşımıza gönüllü turist rehberi, yoksul bir Anadolu çocuğu olarak çıkar. Sonra büyük maceralar, doğaüstü olaylar geçer başından. Romanın sonlarına doğru bir masal kahramanı özelliği kazanır. "Yedi deniz aşmış, canını yedi beladan kurtarmış" (s. 164) bir yığittir o. Gene masal kahramanları gibi, sevdiği kızla (Sarah) evlenir, yaşadıklarının bir ödülü de bu olur.

Öteki Kahramanlar

Al, Sarah ve Kris Adem'in en yakın arkadaşlarıdır. Yaşadığı maceralarda genellikle onlar vardır yanında. Al ile Adem Yunanistan'da bir yetimhanede tanışırlar. Al'ın en büyük tutkusu bilgisayarlardır, bu yöndeki yeteneği ile Adem'e çok yardımcı olur. Sarah sonunda ünlü bir gazeteci olur. Kris de sonunda büyük bir gazetenin yöneticiliğini üstlenir.

Roman kahramanlarından Adem'in dış portresini veren betimlemelere rastlıyoruz: "Gerçekten Adem'in saçları kına kızılıydı. Yüzündeki mınık çiller ve koyu kahverengi gözleriyle kızıl saçları ona pek yakışıyordu." (s. 15)

Kötü Kahramanlar

Romandaki olaylar kötülerle iyiler arasındaki çatışma üzerine kuru-luyor.

Karı koca arkeolog olan Arturlar eski eser kaçakçısı bir örgütün başındadırlar. Gazetelerin Adem'le yaptığı röportajdan etkilenip onun peşine düşerler. Olaylar onların Adem'i kaçırmalarıyla başlar. Sonunda Adem ve arkadaşlarının ustaca planlarıyla yakayı ele verirler, tutuklanırlar. Ancak kitabın en sonunda "Roman Kahramanlarıyla İlgili Notlar" bölümünde onların hapisanede değiştiklerini, yazdıkları kitabın geliri-ni arkeoloji öğrenimi görmek isteyen yoksul gençlere bağışladıklarını öğ-reniyoruz. Böylece kötülerin de düzelişip iyi birer insan olabileceği anlatılır.

C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Yaklaşık 167 sayfayı bulan roman 21 bölümden oluşuyor. Dört sayfalık birinci bölüme "Giriş" başlığı konduktan sonra öteki bölümler şöyle adlandırılmış: "Dalış Takımlarıyla Dağa Tırmanan Kaptan", "Bir Başka Kayboluş Öyküsü", "Ama Kurtuluş Yok", "Adem Gerçekten Bir Gün Karaya Vurdu", "Adem'le Al'ın Mısır Serüvenleri", "Ver Elini Dünya", "Kırmızı Camlı Gözlüğün Esrarı", "Al'la Adem New York Sokaklarında", "Guadalupe Sürgünleri", "Al'la Adem Brezilya'daki Gizemli Çiftlikte" vb.

Romanın ilk iki bölümünde anlatılan olay, olayların oluş sırasına göre düşünülürse, romanın sonunda yer alması gereken bir olaydır. Roman klasik roman tekniğine uygun yazılmakla birlikte, yazar olaylara sondan başlayıp başa dönmeyi yeğleyerek, öteki romanlarından farklı bir kurguyu benimsemiş. İkinci bölümdeki "kayboluş" öyküsünün yarattığı bir çağrışımla yazar üçüncü bölümde yirmi yıl öncesine dönüyor.

"Bir Başka Kayboluş Öyküsü" başlığını taşıyan bölümden sonra Adem'i turistlere gönüllü rehberlik yapan zeki bir köy çocuğu olarak tanıyoruz. Midos Kral Mezarlarıyla ilgili bir gizli anlamak üzereyken, Arturlar onu kaçırlar. Böylece Türkiye'de başlayan olaylar Yunanistan'da, Mısır'da, Amerika'da devam eder. Zamanın ve olayların hızla geliştiği, soygunların, gizli örgütlerin anlatıldığı tam bir macera romandır Midos Kartalı'nın Gözleri.

Zamanın çok hızlı geliştiğini yukarıda belirtmiştik. Kaçırıldığında küçük bir çocuk olan Adem, Türkiye'ye döndüğünde 22 yaşını geçmişti. Romandaki dış zaman yaklaşık 15 yıllık bir zamandır.

Yazar özellikle romanın ilk ve son bölümlerinde bazı kurgu oyunlarına, inceliklerine başvuruyor. İlk bölümde anlatılan yat içindeki kahramanların adları ve kimlikleri bir süre gizli tutuluyor. Kahramanımızın adını (Adem) romanın 14. sayfasında öğretiliyor. İlk bölümde anlatılan "Kızıl Teke" adlı teknenin ve içindekilerin gizli ise son bölümlerde aydınlanıyor. Böylece olayların birbirini kovaladığı, merak ögesi güçlü bir macera romanı ortaya çıkıyor.

2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu

Yazarın bu romanında betimlemeler oldukça az ve kısa. Öyküleme ve diyalog en çok başvurulan anlatım biçimi. Mekân, çevre ve portre betimlemeleri yok denecek kadar az. Genel olarak pragrafların da bu romanda yazarın öteki romanlarına göre çok kısa olduğu görülmektedir.

3. Diyalog Dökümü

Toplam Sayfa Sayısı	167
Diyalog Bulunan Sayfa	57
Diyalog Bulunmayan Sayfa	110
En Kısa Diyalog	2 Sözcük
En Uzun Diyalog	234 Sözcük

Çizelgede de görüldüğü gibi yazarın yapıtlarının çoğunda görülen durumun tersine, bu romanında diyalog bulunmayan sayfa sayısı, diyalog bulunan sayfalardan daha fazladır. Diyaloglar nicel olarak azaldığı gibi, kimi yapıtlarındaki uzun diyaloglara benzeyen (bir örnek dışında) diyaloglara da rastlamıyoruz. Bir iki örnek dışında, tek bir paragrafı aşmıyor. Yazarın gerek konuşmalarda, gerek kendi anlatımı içinde adeta paragraf anlayışını değiştirdiğini görüyoruz. Yazar çoğu yapıtlarındaki uzun paragraflar yerine kısa paragrafları yeğliyor. Kimi bölümlerde, paragrafların art arda birer cümleyi geçmediğini görüyoruz. (Bkz. S. 147, 149 vb.)

D. DİL ve ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Yazarın arı bir dil konusundaki genel tutumu bu yapıtında da sürüyor. Çocuğun anlatmakta zorlanacağı arkeolojiyle ya da eski uygarlıklarla ilgili çok sayılı birkaç yabancı sözcük bulunabilir: *obeliks* (s. 168) *lahit* (s. 161)...

Yabancı Sözcük	% 103
Türkçe Sözcük	% 89.7

Bu sonuç, kitabın farklı bölümlerinden seçilen örnek üç sayfa (s. 17, 69, 122)

2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

a. Midos Kartalı'nın Gözlerinde cümleler çok uzun değil. İlk yapıtlarında yer yer görülen uzun cümlelere hemen hemen hiç rastlamıyoruz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi yazar yalnız uzun cümlelerden değil, bu romanında uzun paragraflardan da kaçınıyor.

Midos Kartalı'nın Gözlerinde cümlelerdeki sözcük sayısı:

En Kısa Cümle	2 Sözcük
En Uzun Cümle	24 Sözcük
Cümledeki Ortalama Sözcük Sayısı	8.2 Sözcük

b. Midos Kartalı'nın Gözleri'nde cümle kullanımındaki çeşitliliği belirlemek için farklı bölümlerden seçtiğimiz ve aşağıda metinleri verilen dört sayfa (s. 15, 47, 89, 131), üzerinde yaptığımız incelemede, şu sonuçlar ortaya çıktı:

*

Adem rüzgârda yelken açmayı, fırtınalı havalarda tekne yönetmeyi en az babası kadar iyi biliyordu.

Adem'in yetenekleri sadece denizde değil, karada da saymakla bitmiyordu. Küçüklüğünden beri en büyük tutkusu ağaçlara, sarp kayalıklara tırmanmaktı.

Öylesine çevik, öylesine hızlıydı ki! Köylüler onu dik yamaçlara, ağaç tepelerine kolayca tırmanan erkek keçilere benzetiyordu. Bu yüzden köyde adı Kızıl Teke'ye çıkmıştı.

Gerçekten Adem'in saçları kına kızılıydı. Yüzündeki minik çiller ve koyu kahverengi gözleriyle kızıl saçları ona pek yakışıyordu.

Yabancı turistler onun fırça gibi fışkıran kızıl saçlarını okşamaktan kendilerini alamazlardı. Bu sevimli görünüşü, gezginlerden aldığı bahışları de etkiyordu kuşkusuz.

Mevsim boyunca turist gezdirmekten kazandığı para, evin yıllık un giderini karşılayacak değerdeydi.

Adem çeşitli insan ilişkileriyle doğrula doğrula bilinçlenerek, ilginç bir kişilik edinmekteydi. On iki yaşına geldiğinde, yirmi yaş düzeyinde bir olgunluğa erişmişti. Bu özelliğinden ötürü, yatlı turistler arasında en az Midos koyu kadar üne kavuşmuştu.

Öyle ki, kimi gezginler ona ülkelerinden kart yolluyordu. Kimileri yeniden gelişlerinde ona armağanlar getiriyordu.

Amerikalı bir gazeteci de Adem'le ilginç bir söyleşi yapmış, resimleriyle birlikte bu söyleşiyi ünlü bir dergide yayınlamıştı.

Adem dergiyi görünce, öyle bir sevindi, öyle bir kıvandı ki!..

Küçüklüğünden beri, ilginç düşler kurmayı âdet edinmişti. Bu düşlerin en görkemlisi, Midos Mezar Tünelleri'yle ilgiliydi.

Argos kalıntılarına görmeye gelen gezginlerin çoğu, hep bu Midos Mezar Tünelleri'nden söz açıyordu. Özellikle yabancılar bu konuyu dillerinden düşürmüyorlardı.

Adem kendini o büyümlü düşe, bu konuşmaları dinleye dinleye kaptırmıştı.

Yüklemine göre: (MKG, s. 15)

Toplam Cümle	23
Ad Cümlesi	6
Eylem Cümlesi	17

Ögelerin sıralanışına göre: (MKG, s. 15)

Toplam Cümle	23
Düz Cümle	20
Devrik Cümle	1
Kesik Cümle	2

"İnan bize Adem, sana hiç zarar gelmeyecek. Söz veriyoruz."

Ne var ki, Adem onların yalan söylediğini sezinledi. İstediklerini elde eder etmez, onu sonsuza dek susturma yoluna gidecekleri kesindi.

Elini alına götürerek başını iki yana salladı.

"Size inanıyorum bayan. Eşinizin istediğini yapacağım. Ama başımın içi sanki samanla doldurulmuş gibi. Bu durumda yuvamın yerini doğru olarak saptayabileceğimi sanmıyorum. Lütfen bir süre toparlanmama izin verin. Kendime gelince çizimi yapacağım."

Artur'lar birbirlerine baktılar. Adem'e günlerdir uyku ilacı verildiğini düşünerek, kafasını toplamasına izin verdiler.

Adem biraz hava almak istediğini söyledi. Korkunç gemici onu dışarıya çıkardı.

Adem sırtüstü yere uzandı. Gözlerini göğe dikerek düşünceye daldı.

Artur'lar, Adem'in bedensel, zihinsel ve ruhsal yönden altüst olduğunun bilincindeydiler. Ona birkaç gün dokunmamaya karar verdiler.

Adem yat içinde serbestçe dolaşmaya başladı. Kris yanından hiç ayrılmıyordu. Ama Adem onun yüzüne bakmıyordu.

Adem sürekli olarak dentz üstünde bulundukları yerle saptamaya çabalıyordu. Ama bunu başaramıyordu bir türlü.

Bir ara ötelerde sisle kaplı kıyılar belirdi. Adem kaptanın konuşmalarına kulak verince, Yunan kıyılarına doğru yol almakta olduklarını anladı.

Ne olursa olsun, bu tekneden kaçmaya kararlıydı. Bunu başaramazsa, kendisini çok kötü bir sonun beklediğini sezinliyordu. Bir türlü peşinden ayrılmayan Kris durmadan tavla oynama önerisinde bulunuyordu.

Yüklemine göre: (MKG, s. 47)

Toplam Cümle	29
Ad Cümlesi	4
Eylem Cümlesi	25

Öğelerin sıralanışına göre: (MKG, s. 47)

Toplam Cümle	29
Düz Cümle	27
Devrik Cümle	2
Kesik Cümle	Yok

Ne var ki, onun kimseyi görecekt gözü yoktu. Aklı fikri Adem'deydi. Ama henüz bu duygularını Adem'e açmamıştı. İçinden geçenleri Adem'in keşfetmesini bekliyordu.

Adem de ona sırsıklam âşıktı. Birlikte kardeş gibi büyüdükleri için aşkını dile getirmeye cesaret edemiyordu.

Adem arkeoloji öğrenimi görmeye başlayalı sık sık başka kentlere gitmek zorunda kalıyordu. Buralarda çeşitli seminerlere, konferanslara, açık oturumlara katılıyordu.

Üniversitede bir yandan genel dersleri yürütürken, bir yandan da eski Akdeniz uygarlıklarıyla ilgili özel dersleri izliyordu. Bu doğrultuda uzmanlaşmayı amaçlamaktaydı.

Bu çalışmalar sırasında edindiği bilgilerle içi coşup taşıyordu.

Al'la Adem artık yirmi iki yaşındaydılar. İkisi de Amerika'daki yaşama tümüyle uyum sağlamışlardı. Herkes onları doğma büyüme Amerikalı sanıyordu.

Ne var ki, Adem yurdunu, ailesini unutmamıştı. İlk zamanlar Yargıç Melvin ona Türkiye'ye dönmek isteyip istemediğini sormuştu. Adem Artur'lardan korktuğu için ülkesine dönmek istemediğini söylemişti. Ondan sonra bir daha bu konuya değinilmedi.

Adem sadece ülkesini, ailesini değil, Midos koyundaki, kaya başlı kartalı da unutamıyordu.

Arkeoloji öğrenimine başladıktan sonra, Midos kral mezarları konusunda pek çok kitap okudu. Değişik kaynaklı belgelerden Midoslara ilişkin akıl almaz bilgiler edindi.

Bunun sonucunda geçmişte içinde tomurcuklanan Midos Mezar Tüneli'ni bulma tutkusu, giderek benliğini saran ulu bir ağaca dönüştü.

Ne var ki, bu görkemli düşü nasıl gerçekleştireceğini hâlâ bilemiyordu.

Yüklemine göre: (MKG, s. 89)

Toplam Cümle	23
Ad Cümlesi	5
Eylem Cümlesi	18

Öğelerin sıralanışına göre: (MKG, s. 89)

Toplam Cümle	23
Düz Cümle	23
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	Yok

"Florida'da yat limanında çalışıyor. Sık sık mektuplaşıyoruz. Arada bir de buluşuyoruz. Sizlerle karşılaştığımı ona duyurmak için öyle sabırsızlanıyorum ki!"

Gençler bir an birbirlerinin yüzüne baktılar. Sonra bir ağızdan bağıştılar.

"Yaşasın, Ari Dayı, yaşasın Kosta Kaptan, yaşasın Kızıl Teke'nin ilk deniz adamları!"

Ari Dayı önce gençlerin ne demek istediğini kavrayamadı. Sonra Kosta Kaptan'la ona görkemli Kızıl Teke yatında görev verildiğini anladı. Öyle bir sevindi ki!.. Başındaki soluk yırtık kasketi yere çaldı. Kollarını kaldırarak döne döne oynamaya başladı.

Gençler de hiç düşünmeden ona katıldılar. Ari Dayı'nın kısık sesiyle söylediği şarkıya uyarak bir güzel oynadılar.

Orada bulunanlar işlerini bırakmış, onlara bakıyordu. Aralarından birkaç kişi koşarak gelip oyuna katıldı. Bu coşkulu şenlik alkışlarla sona erdi.

Sonra çevreyi saranların soruları başladı. Gençler bu sorulardan usanmışlardı. Aylardır tekneyi gören, ününü duyan herkes, gençleri soru yağmuru tutuyordu.

En çok sorulan soru da "Teknenin sahibi kim?" sorusuydu. Gençler bu konuda hiç kimseye ayrıntılı bilgi vermek istemiyorlardı.

Küçücük ipuçları kimliklerini ortaya çıkarabilirdi. Bu da düşmanlara davetiye göndermek demektir.

Aslında Artur'lardan başka düşmanları yoktu. Ama onlardan düşman ordusunun yapabileceği kadar kötülük beklenebilirdi.

Örgütleri çökmüşse de, Bay ve Bayan Artur olanca şeytanlıklarıyla hâlâ ayaktaydılar. Doktorların, psikologların yardımıyla yıkıntının acısını sindirmeye çalışıyorlardı. Ama bu arada ocaklarını söndüren kişilerin izini sürmekteydiler.

Al onları KAMA yardımıyla izlemeyi sürdürüyordu. Artur'lar

Yüklemine göre: (MKG, s. 131)

Toplam Cümle	28
Ad Cümlesi	4
Eylem Cümlesi	24

Öğelerin sıralanışına göre: (MKG, s. 131)

Toplam Cümle	28
Düz Cümle	25
Devrik Cümle	1
Kesik Cümle	2

Yukarıdaki çizelgelere göre Midos Kartalı'nın Gözleri'nde romanı için cümle çeşitliliği açısından şunlar söylenebilir:

1. Yazarın ilk yapıtlarına göre (Fadıf, Dört Kardeşiler) cümle çeşitliliği bu romanında daha fazladır.

2. Genel olarak yazarın romanlarında cümle çeşitliliğini, özellikle de devrik cümle ve kesik cümle açısından zenginleştiren bölümler diyalogların (konuşmaların) fazla olduğu bölümlerdir. Midos Kartalı'nın Gözleri'nde diyalogların epey azaldığını yukarıdaki çizelgede göstermiştik. Diyalogların azalmasına karşın, devrik ve kesik cümlelerin belli ölçüde de olsa görülmesi, yazarın giderek kendi anlatımı içinde de devrik ve kesik cümlelerle anlatımını tekdüzelikten kurtarma eğilimi içinde olduğunu gösteriyor.

3. Edebi Sanatlar

Yazar, edebi sanatlar açısından öteki romanlarındaki tutumuna yakın bir tutum içindedir. Yer yer halk dilindeki yaygın benzetmelerden yararlanıyor:

"Gazeteyi görünce şamar yemişe döndü." (s. 85) Kımlı yerlerde de şiirsel bağdaştırmalara, mecazlara başvuruyor: "göz nuru" (s. 158), "gönül coşkusu" (s. 158) vb.

4. Deyimler

Yaptığımız incelemede bu romanda deyim sayısı her sayfada yaklaşık ikiyi ya da üçü geçmemektedir. Yazarın genellikle bilim kurgu yapıtlarında halk diline özgü deyimlerin daha az kullanıldığını, deyim sayısının azaldığını belirtmiştik. Bilim kurgu özellikleri daha az olan bu romanda deyim sayısının yükseldiğini, yazarın dilinde deyimlerin yeniden önem kazandığını görüyoruz.

Deyimlerden bazı örnekler:

"Gıysileri yer yer yırtılmış, eli yüzü, bacakları *kan ter içinde kalmıştı.*" (s. 21)

"Sonra *uykuya daldı.*" (s. 21)

"Adem'le Al üstlendikleri göreve *dört elle sarıldılar.*" (s. 59)

"... meraklılar tarafından göz hapsine alınması, teknedeki herkesi tedirgin ediyordu." (s. 135)

5. İkilemeler

Yazarın bu romanında kullanılan ikilemeler, yazı dilinde yaygın olarak kullanılan ikilemelerdir. Birkaç örnek:

"Korkudan *tir tir* titreyerek kurtarıcısını bekliyordu."

"*Cıvıl cıvıl* dili tutula kaldı." (s. 29)

"Adem'den *hâlâ ses soluk yoktu*." (s. 150)

12. TUNA'DAN UÇAN KUŞ

Özet

Boris, Tuna kıyılarında yaşayan çok akıllı ve yetenekli bir çocuktur. Padişah fermanıyla ailesinden zorla koparılır, devşirmeye alınır. İstanbul'a götürülürken öteki devşirme çocuklarla peçeli eşkiyalar tarafından kaçırlırlar. Devşirme işini yürüten Ferhat Ağa'ya padişah töre gereği ceza verir, dizdar (kale bekçisi) olarak Mısır'a gönderir. Kaçırılan çocukları köle tüccarları Habeş sarayına satmışlardır. Ferhat Ağa'nın da yardımıyla çocuklar buradan kurtulup İstanbul'a gelirler. İstanbul'da Boris'in adı Behram olarak değiştirilir, Enderun'da okur, Veliht Şehzade ile arkadaş olur. Behram en çok gemi planları çizip maketler yapmayı sever. Bu sırada İstanbul'da nerdeyse soymadığı köşk bırakmayan bir hırsız uzun bir takipten sonra Behram yakalar. Böylece Padişahın yakınlığı, ilgisi daha da artar, kızını Behram'a verir. Behram kendi yaptırdığı gemilerle Akdeniz'e açıldığında, korsanlar tarafından kaçırlır, küreğe tutsak edilir. Kendisi gibi tutsak olan Kardinal'i kurtarmak için baskın düzenleyen Podovalılar onu da kurtarırlar. Sicilya'dan Tunus'a geçen Behram, Tunusluların İspanyol korsanlara karşı savaşında kabileleri yönetir, başarıyla sonuçlanan savaşın ardından halk onu Tunus Bey'i seçer. Sonunda Behram'ın girişimiyle Tunus Beyliği Osmanlı İmparatorluğuna bağlanır, Behram başvezirliğe kadar yükselir. Onu çekemeyenler Yeniçerileri ayaklandırır. Padişah Behram ile vezirlere dokunulmaması koşuluyla tahttan inmeyi kabul eder. Behram Malta'ya sürülürse de, o bir yolunu bulup Mohaç yakınlarında bir çiftliğe yerleşir, burada kimliğini gizleyerek yaşar. Kendisini tamamiyle bilime verir, herkesin saygısını kazanan bir bilgin olarak yaşar. Padişahın ilgisini görür. İbret dolu yaşamı efsaneleşir.

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU

1. İnsana Değgin Konu ve İletiler

Roman tarihsel bir roman olmakla birlikte, insan gerçeğinin, insana ilişkin duyguların anlatıldığı, betimlendiği bir romandır. Tuna'dan

Uçan Kuş'u kuru tarih bilgilerinin verildiği bir roman olmaktan kurtaran da kuşkusuz bu öğelerdir. Roman bir çocuk romanı özelliğini yitirmeden, hem de belli bir derinliğe ulaşarak irdeliyor kimi insanî gerçekleri. Bir örnek vermek gerekirse, kimi kötü davranışların gerisinde büyük acıların yattığı şu diyalog içinde çocukların da anlayabileceği bir dille, çok da etkili anlatılır:

"Behram, Destegül'ün öyküsünü, ölçsüz bir merakla dinliyordu. Sustuğunu görünce, "Peki, dedi. "Sen bunca büyük soygunu, gerçekten tek başına mı yapıyordun?"

Destegül onurla başını kaldırıp Behram'ın gözlerinin içine baktı:

"Doğrusu tek başıma sayılmazdım."

Behram merakla sormaktan kendini alamadı:

"Söyle bakalım, sana kılm yardım ediyordu?"

Destegül gözlerini kısarak şu yanıtı verdi:

"Yüreğimdaki acılar." (s. 84-85)

Bizi insan gerçeğine yaklaştıran, romanın psikolojik boyutunu zenginleştiren bölümlerden biri de, anne baba özlemini, onlardan uzak olmanın yarattığı tedirginliği anlatan şu bölümdür:

"Böylesine güzel olayları, canı gibi sevdiği anne babasıyla paylaşmamak, onu içten içe tedirgin ediyordu. Geçmişine değgin her şeyi, dinini, töresini, adını sanını, soyunu sopunu, silip atmıştı belleğinden. O tam anlamıyla Türk ve Müslüman bir devlet adamıydı. Ama ne yapsa, ana babasını söküp atamıyordu içinden. Arada bir kardeşlerini de düşünmeden edemiyordu. Özellikle anasının, çiftlikten ayrılırken çığlık çığlığa haykırıp ağlayışı, hâlâ düşlerine gırıyordu. Oğlu olunca bu duyguları daha bir dayanılmaz oldu. Durumu padişaha açmaya karar verdi." (s. 110)

İnsan hangi başarıları yaşarsa yaşasın, hangi makamlara ulaşırsa ulaşsın, anne baba yoksunluğunun - hele çocukluk yıllarına gidiyorsa bu - daima yüreğimizin bir yanını sızlatacağı yukarıdaki satırlarla anlatılıyor, anne ve baba sevgisinin insan kişiliğindeki etkisi sezdiriliyor.

Arkadaşlık, yazarın öteki romanlarında olduğu gibi, bu romanında da işlenen temalardan biridir. Arkadaşlık ilişkisi, iki çocuğu, iki genci birbirine yaklaştıran güçlü bir bağ olarak anlatılır onun romanlarında:

"Yaşları henüz on altıydı. Yüreklerindeki delikanlılık coşkusunu paylaşmak, onları birbirlerine daha çok bağlıyordu." (s. 54)

Sevgi teması ve buna bağlı iletiler yazarın romanlarının çoğunda içeriğin önemli öğeleri arasında yer alır. Yazar bize yazdığı bir mektubunda (16.10.1996 tarihli mektup, ek 2) şimdiye kadar yazmadığı ve ileride yazmayı düşündüğü konular arasında "çocukluk aşklarının" yer aldığını yazmıştı. Gerçekten onun çocuklar için yazdığı romanlarında "çocukluk aşkları" anlatılmadığı gibi, yapıtlarında genel olarak "aşk" temasının ağırlıklı bir yeri yoktur. Behram'ın, sarayın terzihanesinde karşılaştığı Safiye Sultan'a duyduğu aşk, saray atmosferi içinde yaşanan masalsı bir aşktır. Aşk teması Dayıoğlu'nun çocuklar için yazdığı romanlarında çok sınırlı da olsa, yalnız bu romanında yer alır. Behram, aşık olduğu Safiye Sultan'ın padişahın kızı olduğunu evliliğinin ilk gecesinde öğrenecektir. Masalsı sürprizlerle süslenen bu aşk, yukarıda da belirttiğimiz gibi, romanın içinde sınırlı bir bölümdür.

Kısaca belirtmek gerekirse, bazı acıların insan kişiliğine etkisi, ane ve baba özlemi, arkadaşlık gibi duygular romanın insana ilişkin konuları arasında yer alıyor.

2. Tarihsel Konu ve İletiler

Osmanlı tarihi ve saray entrikaları: Tuna'dan Uçan Kuş'ta Osmanlı İmparatorluğunun devlet düzenine, yönetim anlayışına ilişkin bilgiler, eğlenceli bir roman havası içinde veriliyor. En başta devşirme sistemine ilişkin önemli olaylar yer alıyor romanda. Bu sistemi konu alan romanların başında, İva Androviç'in Drina Köprüsü; Türk okurunun da ilgi gösterdiği başarılı bir roman olarak anımsanır. Bir görüşmemizde Gülten Dayıoğlu, Tuna'dan Uçan Kuş'ta bu romanın etkisi olduğundan söz etmişti. Ancak şunu belirtelim ki, Drina Köprüsü belgesel yanı daha ağır basan bir romandır. Tuna'dan Uçan Kuş ise kimi gerçekçi özelliklerine karşın, tarihin fon olarak kullanıldığı, macera yanı ağır basan bir

çocuk romanıdır. Bu romanın bir benzeri de Mehmet Seyda'nın *Ölümsüz Dostluk*'u sayılabilir.

Tunadan Uçan Kuş'ta, Osmanlı'da pek çok önemli devlet adamının devşirme sistemiyle yetiştirilmiş çocuklar oldukları anlatılırken, yaşanan insanı acıları da okurun duyumsaması sağlanıyor. Saray içindeki entrikalar, iktidar kavgaları, kardeşin kardeşi öldürtmesine kadar varan acımasızlıklar, hırslar, kıskançlıklar romanda olaylar içine ustaca yerleştirilmiş tarihsel gerçekler, tarihe dönük eleştiriler olarak yer alıyor. Özellikle saray içinde dönen dolaplar çok şaşırtıcı ve ders vericidir. Öz anasını cezalandırmak zorunda kalan padişahlar, yeni doğan bebekleri değiştirmeye kadar varan oyunları planlayan Valide Sultanlar, kardeşine karşı düşmanla işbirliği içine giren şehzadelerin durumu vb. Bunlar, Osmanlı sarayının acınası halini gözler önüne seren ve aynı zamanda ders alınacak olaylardır, kapanmış bir dönemin bugün de üzerinde düşünülmesi gereken gerçeklerdir. Saray eleştirilirken, bir anlamda saltanat düzeni eleştiriliyor. Bu düzenin iyi anlaşılması, çocukların demokrasiyi, bugünkü demokratik yönetimleri iyi anlamasına yardımcı olacaktır. İçerdiği bu özelliklerinden dolayıdır ki, Tuna'dan Uçan Kuş'u tarihten sadece macera ve yiğitlik boyutuyla yararlanan bir roman olarak görmemek gerekir. Saray entrikaları vb. olaylar anlatılarak, tarihten bazı dersler çıkarmamız, böylece bugünkü demokratik yönetimleri daha iyi anlamamız amaçlanıyor.

3. Bilim ve Bilginin Önemi

Romanın başkışısı, çocukluk adıyla Boris, sonraki adıyla Behram başından geçen akla gelmedik olaylardan sonra başvezirliğe kadar yükselmiştir. Romanın sonunda Behram karşımıza bir bilgin olarak çıkar. Önceki rütbelerinin hepsini de yitirmiştir. Mohaç yakınlarında bir çiftlikte yitirdiklerinin hiçbirini de umursamadan yaşlı bir bilgin olarak yaşar. Bu kimliği ile halk arasında daha çok sevilir:

"Halkın sevgilisi olan bu kişi, kimliğiyle ilgili tek bir açıklama yapmıyordu. Önceleri insanlar ona GEZGİN diyorlardı. Sonradan kendisine BİLGİN adını taktılar. Giderek, onun yabancı biri olduğu unutuldu. Doğrusu ya, halkın bu durumu pek yadırgadığı yoktu. Çünkü bu yaşlı ya-

bancı, kendilerine öylesine yürekten hizmet sunuyordu ki!.. Hiç kimse onun neyin nesı olduğunu öğrenme gereksinimi duymuyordu." (s. 169)

Behram, başvezirliği tehlikeye düşünce, ilk işi değerli kitaplarını kurtarmak olmuştur.

Behram sonuçta mutluluğu, dinginliği bilimde, bilgide ve kitaplarda bulur.

Bütün bu anlatılanlarla, bilimin, bilginin ve kitapların değeri anlatılır. Behram'ın yaşamındaki bu yeni aşama, yani bilginliği, o güne dek ulaştığı sonradan yitirdiği bütün rütbelerin üstündedir. O nedenledir ki, padişah da dahil bütün insanların saygınlığını kazanır; her dinden, her ülkeden insan kapısını çalar.

B. KİŞİLER

Çocuk romanlarının çocukta olumlu davranış değişikliklerinin yerini getirilmesinde önemli bir yeri olduğu uzmanlarca sık sık ileri sürülen bir görüştür. (Aşılıoğlu, s. 6) Taklit yoluyla öğrenme bir eğitim biçimi olduğuna göre, çocuğun roman kahramanını taklit ederek öğrenmesi de başlıbaşına bir eğitim olayıdır. Tuna'dan Uçan Kuş'un başkışısı Boris (Behram), tarih içinde yaşamış bir kahraman olmakla birlikte, romanda çocukları etkileyecek kahramanların başında gelir. Yaşadığı olaylarla, şaşırtıcı zekâ ve becerisiyle çocuklarda ız bırakacak bir kahramandır. Yazar önce onun çocukluğuyla başlıyor romana, böylece çocuk okur, bu çok mücadeleci, ancak başı belada olan Boris'le romanın daha başında bütünleşiyor. Anne ve babasından, çevresinden zorla koparılan çocuğun (Boris) yaşadıkları, hangi çağda olursa olsun, evrenseldir, yaşanan olayın bugünkü çocukları da ilgilendiren güçlü bir insanı boyutu vardır.

Behram, zeki, mücadeleci ve çalışkandır. Bu yeteneklerini daha çocukluğunda gösterir. Sözgelışı, daha çocukken yaptığı gemi maketleri, onun gelecekte iyi bir denizci olacağının, büyük gemiler tasarlayıp üreteceğinin işaretidir. Nitekim onun büyük gemiler yapma düşü sonunda gerçekleşir. Daha başka başarılarıyla da padişahın gözüne girer. Özellikle onun kendine güvenen kişiliği, çocuklar üzerinde etkili olacak, çocukların örnek alacağı özelliklerindendir. Başarılarında kişiliğinin bu yanının etkili olduğu özellikle belirtilir.

Nilüfer Tuncer, M. Ruhi Şirin'in hazırladığı Çocuk Edebiyatı (1994) adlı kitapta masallarda "aşk"ın yerini şöyle açıklıyor:

"Çocuk edebiyatında aşk erken başlar. Aslında masal ve hikâyelerdeki bu aşk, iyi ve çalışkanın ödülüdür. Bununla birlikte, yine de kız ve erkek çocuklarının gerçek yaşamdaki görevlerini anlamalarına ve benimsemelerine yardım eder." (s. 208)

Zaman zaman masal motifleriyle bezenmiş romanda Behram, tıpkı masallardaki gibi başarılarının ödülünü padişahın güzel kızı Safiye Sultan'la evlenerek görür.

Behram, yalnız zeki, akıllı değil, yiğittir de... Yiğitliğini kimi savaşlarla kanıtlamıştır.

Behram'ın yakaladığı hırsızın anlamaya çalışması, hırsızın yaşamına, geçmişte yaşadığı acılara ilgi duyması, kahramanımızın insancıl yanını gösteren davranışlardandır.

Çocukların onun yaşamından çıkaracakları en büyük ders, sonunda bilim ve bilgiye yönelmesi, yaşamının son günlerinde gerçek mutluluğu bunlarda bulmasıdır.

Romanın önemli kişilerinden biri Turnacıbaşı Ferhat Ağa'dır. Padişah fermanı gereği, Boris'i Tuna'dan tutup getiren odur. Onun insan yanının, acıma duygusunu sürgündeyken daha iyi anlarız. Gerek Ferhat Ağa, gerek gene saray çevresinde yer alan Valide Sultan, Şehzade Emir gibi kişilerin ilişkileriyle Osmanlı yönetimine özgü bazı gerçekler yansıtılırken, insan ögesinin, bazı insanı gerçeklerin de romana ustaca sindirildiğini belirtmeliyiz.

Tarihi bize yeniden yaşatan bu kahramanların davranışlarında insan oğlunun değişmeyen duygularını (kıskançlık, iktidar kavgası, hırs, çekememezlik, çıkarıcılık vb.) görüp, o davranışlardan dersler çıkarıyoruz.

Romandaki kahramanlar çok kalabalık, aynı zamanda çok renkli ve ilginç kişilerdir. Kimi kişiler de masal kahramanı gibidir. Düşlerle olayları yorumlayan padişahlar, şehzadeler, valide sultanlar, padişah kızları,

şerbetçi güzelleri vb. kahramanlarıyla anlatılan saray yaşayışı, tam bir masal atmosferi yaratır romanda. Adları bile masalları çağrıştıran Doku-macı Güzeli Memnune ile kızı Destegül bu atmosferi zenginleştiren öte-ki kahramanlardandır. Yazar kimi yerlerde kahramanların davranışları-nın gerisinde ruh halini, kişiliklerini oluşturan gerçekleri ustaca veriyor. Böylece romandaki macera ögesi belli bir ruhsal derinlikte dengeleniyor; roman tarihe yalnızca macera ve kahramanlık öğeleriyle yönelen bir ro-man olmaktan kurtuluyor. Destegül'ü hırsızlığa iten nedenlerin, onun ruh halinin anlatıldığı şu satırlar bu söylediklerimize bir örnek olarak verilebilir:

"Behram merakla sormaktan kendini alamadı:

"Söyle bakalım, sana kim yardım ediyordu?"

Destegül gözlerini kısarak şu yanıtı verdi:

"Yüreğimdaki acılar."

Behram onun, hem anası, hem ağabeyi hem de tüm yoksullar adına, içtenlikle acı duyabilen sıcak bir yüreğe sahip olduğunu anladı. O durum-da, Destegül'e acımdan kendini alamadı." (s. 85)

Kısaca belirtmek gerekirse kahramanlar tarih içindeki kimlikleriyle birlikte, bugüne ışık tutacak insani özellikleriyle de ustaca anlatılıyor. Bunların çoğu çocukların da ilgisini çekecek renkli ve ilginç tiplerdir. Kahramanlar kimi tarihsel romanlarda olduğu gibi (Örneğin, İvo Andro-viç'in Drina Köprüsü ya da Kemal Tahir'in bazı romanlarını düşünelim) tarihte yaşamış kişiler değildir. Ancak Behram'ın yaşam öyküsünde, So-kullu'dan ve Barboros Hayrettin Paşa'nın yaşamından çok küçük esin-tiler, etkilenmeler olduğu söylenebilir.

C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Tuna'dan Uçan Kuş'un bazı bölümlerinde Tunus Beyliğine Osman-lı İmparatorluğuna bağlanmasından söz edildiğine göre, romandaki olayların 16. yüzyılda yaşandığını söyleyebiliriz. Roman tarihsel bir ro-man olmakla birlikte, tarihte yaşanmış gerçek kişiler ya da gerçek olay-lar üzerine kurulduğu söylenemez.

Yazarın bilim kurgu dışında kalan romanları içinde, dış zamanın en geniş olduğu romanlarından biridir Tuna'dan Uçan Kuş. Romanın başkışısı Boris (Behram)'ın çocukluğuyla başlayan roman, onun yaşlı bir bilgin olduğu günlere kadar geldiğine göre, romandaki dış zamanın yaklaşık 50-60 yıllık bir süreyi bulduğunu söyleyebiliriz.

Tuna kıyılarında başlayan roman, Habeşistan, İtalya, Tunus, İstanbul gibi birbirinden çok uzak coğrafi bölgelerde geçer. Zaman ve mekânın hızla geliştiği hareketli bir romandır. Tunadan Uçan Kuş. Boris'in çocukluğu, gençliği, orta yaşı ve yaşlılığı kimi yazarların "monografik tekniği" (Gökşen, 1972, s. 118) dedikleri, çocukluktan yaşlılığa doğru giden bir sıra ile anlatılır. Romanın giriş ve sonuç bölümlerindeki olaylar daha gerçekçi olmakla birlikte, gelişme bölümündeki pek çok olay, yer yer "macera", yer yer "casusluk" ya da "entrika" olarak niteleyebileceğimiz olaylardır. Behram'ın bilmeden padişahın kızıyla evlenmesi vb. olaylar da bu çok hareketli romana masalsı renkler olarak eklenir.

Romanda hırsızlık, casusluk, ayaklanma, korsanlık gibi macera yamı ağır basan pek çok olay yaşanır. Bunlar özellikle çocuk okur için ilgi ve merakı çok güçlü bir biçimde kamçılayan olaylardır. O nedenle çok kolay okunan, sürükleyici bir romandır Tuna'dan Uçan Kuş.

Boris'in Obrak romanında okurun ilkin nedenini bilmediği bir korku içinde kaçarken, avcı çukuruna düşmesiyle yaratılan güçlü merak ögesi sürekli yeni olaylarla daha da güçlenir. İstanbul'a götürülürken eşkiyalarca kaçırılan Boris Habeşistan Sarayı'na köle olarak satılır. Onun buradan casuslara özgü kurnazca planlarla kurtulması özellikle çocuk okurun ilgisini çekecek heyecan verici sürükleyici olaylardır. Romanda böylesine sürükleyici ve heyecan dolu olaylar birbirini kovalar. Bütün kolluk güçlerinin, yöneticilerin gizini çözemedikleri zengin konaklarına dadanan yaman bir hırsızın aylarca izini sürdükten sonra Boris'in yakalayivermesiyle sonuçlanan ve Boris'in Padişahın ilgisini kazanmasına yol açan olay da merak ögesi çok güçlü olaylardandır. Romanın sürükleyiciliğinde anlatılan bu tür olayların payı büyüktür. Ayrıca romandaki sürükleyiciliği yaratmada yazarın öykülemeye başvurduğu bazı küçük oyunların payı da önemlidir. Kimi yerlerde olayları sondan başlayarak öykülüyor Dayıoğlu. Romanın daha ilk olayı, Boris'in kaçıışı anlatılırken,

onun avcı çukuruna düşüşüyle sonuçlanan kaçış öyküsü bittikten sonra, ikinci bölümde başa dönülerek, bu kaçışın başlangıcı ve nedeni anlatılıyor. Buna benzer bir öyküleme biçimini kitabın son bölümlerinde de görüyoruz. Malta'ya sürülen Behram, sürgün gemisine giderken yapılan bir baskında gene kurnazca bir planla kurtarılır. Bu bölüm, "O günden sonra da Behram'ı ne gören oldu, ne de adını duyan." (s. 167) diye merakı artıran bir cümleyle biter.

Daha sonra "Mohaç yakınlarındaki Pırak çiftliğine, bir gün yaşlı bir adam geldi." (s. 167) cümlesiyle başlayan bölümde anlatılan yaşlı adam Behram'dan başkası değildir, ancak yazar (okur sezse de) kahramanın kimliğini bir süre (birkaç sayfa) gizleyerek merak ögesini artırır. Casusluk ya da polistiye romanlarda olduğu gibi, kişilerin kimliğini örtterek yaratılan "merak" ögesine bir önemli örnek de, erkek kılığına girerek zengin konaklarını soyan Destegül'le yaratılan merak ögesidir. Öykülerdeki bu tür ustalıkların, eğlenceli, kolay okunur bir çocuk romanı ortaya çıkmasında payı büyüktür.

2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu

Gülten Dayıoğlu'nun bilim kurgu türünde art arda yayınladığı birkaç romandan sonra yeniden klasik roman anlayışıyla yazdığı bir romandır Tuna'dan Uçan Kuş. Yaklaşık 170 sayfayı bulan roman 55 bölümden oluşuyor. Bu bölümlerin her biri şu başlıklarla adlandırılmış: *Ayı Tuzağına Tutsak Olan Devşirme Çocuk, Turnacıbaşı Rumeli'de Çocuk Devşirmeye Çıkmıştı, Devşirme Boris'in Yuwadandan Kopuşu, Hortlaklar Ormanına Giren Ayı Avcıları, Kurtuluş Yok* vb. Bu bölümlerin bazılarının uzunluğu 7-8 sayfayı bulurken, bazı bölümler bir sayfayı aşmamaktadır.

Şimdiye kadar incelediğimiz öteki kitaplarında olduğu gibi, yazar bu kitabını da 3. kişili anlatımla yazmış.

Yazar başlangıçta Boris'in kaçıp kurtulma çabasını "yaşanmakta olanı anlatma" diyebileceğimiz bir sunuş biçimiyle anlatıyor ve romanın bu başkışısına olabildiğince yaklaşıyor bizi. Kaçış öyküsünün her anını anlatıyor. Daha sonraki bölümlerde özetleme, rapor etme, betimleme öyküleme ve diyalog gibi sunuş biçimlerini görüyoruz. Kimi yerlerde de yazar dümdüz bilgiler veriyor:

"Osmanlı devletinde devşirme eylemi, çok önemli bir konuydu. Ordu ve başta saray olmak üzere, tüm devlet görevlileri, bu yöntemle sağlanıyordu." (s. 10)

Bu tarihi bilgiler kimi yerlerde daha da uzuyor:

"Padişah gerekli zamanlarda devşirme fermanı çıkarırdı. Bu fermanla Turnacıbaşı denilen görevliler, devşirme işine kalkışırldı. Bu işin baş sorumlusu Yeniçeri Ağasıydı. Turnacılar, Padişah fermanı yanında, Yeniçeri Ağasının, ızın mektubunu da yanlarında bulundurmak zorundaydılar. Devşirme kuralları yasalarla belirlenmişti. Devşirme, Osmanlı uyruğu altında bulunan, Hıristiyan ailelerin çocukları arasında yapılırdı. Yasa bu çocukların soylu, güzel, akıllı, zeki, yetenekli ve boylu poslu olmasını buyuruyordu. Devşirilecek çocukların en az sekiz, en çok da yirmi yaşında olması gerekiyordu." (s. 11)

Osmanlılardaki devşirme düzeniyle ilgili bu bilgiler daha uzayıp gidiyor. Bu tür bilgiler okurun merakını kamçılayan, özellikle macera yansı ağır basan olayların ardından verildiğinden, roman tekniği açısından bir kusur yaratmıyor, okurun ilgisini dağtırmıyor.

Diyalog yazarın bu romanında da en çok başvurulan sunuş biçimidir. Ancak ilk romanlarına göre (Fadı, Dört Kardeşiler, Yurdumu Özledim) diyalogların bu romanında biraz daha azaldığı söylenebilir. Yazar kimi konuşmaları doğrudan doğruya vermek yerine, özetleyerek dolaylı bir biçimde kendisi veriyor.

Şu satırlarda olduğu gibi:

"Boris bayram ertesi yapılan ilk temizlik gününde, kaçma olayını arkadaşlarına, av salonunda açtı. Tümü de ölçsüz bir coşkuya kapıldılar. Onlar da bu uğurda, diri diri mezara gömülmeyi göze aldıklarını belirttiler. Böylece bekleme dönemi başladı." (s. 38)

İç konuşma romanda çok az. Bu sunuş biçimine aşağıdaki bölüm güzel bir örnektir:

"Cenevizli kaptan sarhoştı. Kafasını kaşıyarak, şöyle bir düşündü. Bu saf adama mücevherleri satarım. Biraz da borç olarak altın alırım.

Nasıl olsa, bir yıldan önce İstanbul'a sefer yapmayacağım. Mücevherleri aldığım kişi, bunu sır olarak saklamam için yemin ettirmişti. Ama, söylesem ne çıkar?.. Belki de satıcı adam, kendisine yabancı bir alıcı bulduğum için, bana teşekkür edecektir..." (s. 61)

Yazarın kimi romanlarındaki uzun betimlemelere bu romanında rastlamıyoruz. Gerek portre, gerek dış çevre, mekân betimlemeleri içinde değerlendirebileceğimiz çok belirgin örnekler yok.

Yer yer kısa da olsa, bazı mekân betimlemelerine örnekler bulabiliyoruz:

"Karadan bu limana ulaşan geçit de çok ilginçti. Ülkenin kuzeyinde, dik ve sedir ağaçlarından oluşma, geniş bir orman vardı. Bu ormanın içinde, yine Kartacalılardan kalma, büyük bir tapınak yıkıntısı bulunuyordu. Tapınağın orta yerindeki vaftiz havuzu, pembe renkli Mısır mermerinden yapılmıştı. Havuzun dibinde gizli limandaki mağaralardan birine açılan bir kapak vardı. Bu mermer kapağı kaldırmak için, onun belli noktalarına, dengeli biçimde baskı yapmak gerekiyordu (...) Kapak açılınca, ortaya çıkan merdivenlerden inilip deniz kıyısındaki mağaraya ulaşılıyordu." (s. 146)

Yazarın bu romanında dikkatli çeken bir başka özellik de, kahramanların eylemlerinin anlatıldığı cümlelerde kimi yerlerde özne örtülüdür. Art arda uzayıp giden cümlelerde kahramanın (öznenin) adı anılmaz. Bu anlatım gizlice çevrilen işlere, eylemlere uygun düşüyor. Yeni bir bölümün başladığı şu cümlelerde olduğu gibi:

"Sonunda bir gün, umutla beklediği kâğıda kavuştu. Salon loş olduğundan, onun filin ağzından aldığı kâğıdı koynuna sokuşunu, kimse görmedi. Sabırsızlıkla helaya koştu. Planı yutarcasına inceledi. Habeş diliyle konuşmayı sökmüştü. Ama, okuma yazması yoktu. Çünkü, kölelerin okuma yazma öğrenmesi yasaktı." (s. 38-39)

Yazarın merakı güçlendirmek, sürükleyici bir romanı yaratmak için başvurduğu öyküleme inceliklerinden biri de, kimi olayların sonrasını önceden sezdirmedir. Masal geleneğinde de görülen bu öyküleme biçimine bir örnek:

"Ferhat Ağa da bu başarılarına bakarak, delikanlının yakın gelecekte Osmanlı donanmasına Kaptanıderya olmasını düşünüyordu. Oysa, o günlerden önce Behram'ı, öylesine püsküllü belalar ve akıl almaz serüvenler beklemekteydi ki!..." (s. 56) dedikten sonra yazar olayı burada keser, kahramanın daha sonra yaşayacaklarını önceden sezdirerek okurun ilgi ve heyecanını kamçılar.

Bir başka örnek:

"Behram iki ay boyunca, bu doğrultuda bir ipucuna rastlayamadı ama, direnci kırılmadı. Gözünü kulağını dört açıp sabırla beklemeyi sürdürdü. Ve sabrın ödülünü de çok geçmeden elde etti." (s. 60)

Sabrının ödülünün ne olduğu başka bölümlerde sayfalarca sonra açıklanacaktır. Bu da çocuk okura uygun, onun ilgisini çekecek bir öyküleme inceliğidir.

Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi, biçimsel özellikleri açısından bu romanın, yazarın klasik roman kurgusuyla yazdığı öteki romanlarına göre en önemli farklılığını diyaloglarda görüyoruz. İlk romanlarındaki durumun tersine, diyalog bulunmayan sayfa sayısı, diyalog bulunan sayfa sayısının epey üstündedir. Ayrıca tek sözcüklü kısa diyaloglar da bu kitabında hiç kullanılmamıştır. Gene klasik roman tekniğiyle yazdığı romanları içinde en uzun diyalogun da bu kitabında yer aldığı görülmüştür.

3. Diyalog Dökümü

Toplam Sayfa Sayısı	168
Diyalog Bulunan Sayfa	59
Diyalog Bulunmayan Sayfa	101
En Kısa Diyalog	2 Sözcük
En Uzun Diyalog	426 Sözcük

D. DİL ve ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Yazarın dilinde bir dönemin, eski kültürün, eski yaşayışın sözcüklerine sıkça rastlıyoruz: *yahşi oğlan* (s. 16), *dızdar* (s. 22), *kolluk* (s. 17), *acemî oğlan* (s. 16), *çektirî* (s. 122), *arz odası* (s. 98), *yüzgörümlülüğü* (s. 101), *tombak* (s. 28), *gülaptan* (s. 28) vb. Bu sözcüklerin kimi için kuşkusuz çocuğun sözlüğe bakması gerekecektir. Yazar Osmanlı yönetimi ve yaşayış biçimiyle ilgili kimi sözcüklerin ne demek olduğunu uygun bulunduğu yerlerde açıklıyor:

"Töreye göre Padişahlar, haremdeki hanımlardan istedikleri kadar eş seçebiliyorlardı. Bu hanımların dört ya da yedi tanesi, Padişahın nikâhlı yasal eş olarak değerlendiriliyordu. Böylelerine KADIN EFENDİ deniliyordu." (s. 103)

"Padişahın, Kadın Efendiler dışında eş edindiği cariyeler, gözdeleler, çocuk doğururlarsa, HASEKİ ünvanı alıyorlardı." (s. 103)

Yazar bu romanında yerel sözcüklere ya da ağız taklidine yer vermiyor. Yabancı sözcük oranının bu kitabında arttırdığı görülüyor. Bu durum romanın kişilerinin ve konusunun yazarın dili üzerindeki etkisiyle açıklanabilir.

Yabancı Sözcük	% 16.2
Türkçe Sözcük	% 83.8

Bu sonuç kitabın farklı bölümlerinden seçilen örnek dört sayfanın (s. 19, 50, 93, 123) incelenmesiyle elde edilmiştir.

2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

a. Tuna'dan Uçan Kuş'ta genel olarak uzun cümleler kullanılmadığı gibi, tek sözcüğe kadar inen kısa cümleler de çok kullanılmıyor. Kitapta yer alan uzun birkaç cümle iç içe bileşik cümledir. Cümlelerin uzunluğu açısından yaptığımız incelemede şu sonuçlar görülmüştür:

En Kısa Cümle	2 Sözcük
En Uzun Cümle	16 Sözcük
Cümlelerdeki Ortalama Sözcük Sayısı	7-8 Sözcük

Yazarın uzun cümleden kaçındığı görülmektedir.

b. Tunadan Uçan Kuş'taki cümle kullanımındaki çeşitliliği belirlemek için seçilen örnek dört sayfa üzerinde yapılan incelemede aşağıdaki sonuçlar görülmüştür:

•

Dramalı Deli Hüseyin'in kellesinin uçurulması için, ferman yazılmıştı. Bu fermana dayanılarak, eşkiyanın izi sürülüyordu.

Bu arada, Ferhat Ağa'nın getirdiği devşirmeler için, yasa, adet, töre doğrultusunda, gerekli işlemlerin yapılmasına da başlandı.

*Çocuklar, saray doktoru tarafından muayene edilip sünnetleri yapıldı. Kelime Şahadet getirtilerek, İslam dinine döndürülen bu Acemi oğlanlar, daha sonra Müneccimbaşının huzuruna çıkarıldı. **Müneccimbaş, oğlanların yüzlerine bakıp vücutlarındaki lekeleri, benleri, doğuştan gelen işaretleri yorumladı. Herbirinin kişiliğiyle ilgili, olumlu ya da olumsuz bilgiler verdi. Daha sonra bu çocuklar, çeşitli yerlere dağıtıldılar.*

Acemi oğlanların çoğu, Anadolu'da Türk çiftçi ailelerinin yanına verildi. Yeniçeri Ağası bu çocukları çiftçiye ucuz bir fiyata satardı. Çocuk orada Türkçeyi, İslam dininin özelliklerini, adetleri, örfleri, töreleri öğrenirdi. Beş ile sekiz yıl, köyde yaşayan bu çocuklar, yeniden devşirilerek, İstanbul'da biraraya getirilirdi. O zaman çoğu, başta Yeniçeri olmak üzere, asker ocaklarına yazılırdı. Geri kalanların kimi, sarayda İç oğlanı olarak görev alır, kimileri de mutfakta, bahçede, bostanda, padişah ahırlarında, yoğurthane, tavukluk vb. yerlerde işe sürülürdü.

Belirgin biçimde akıllı, yetenekli, yakışıklı olan çocuklar, köylere gönderilmezdi. Doğrudan, saray içinde göreve ya da eğitime başlardı. Seçkin dev-

şirmeler, Enderun denilen saray okulunda öğrenim görürdü. Bunların çoğu, sonradan, Paşa, Vezir hatta Başvezir konumuna gelirdi.

Yüklemine göre: (TUK, s. 23)

Toplam Cümle	18
Ad Cümlesi	Yok
Eylem Cümlesi	18

Öğelerin sıralanışına göre:
(TUK, s. 23)

Toplam Cümle	18
Düz Cümle	18
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	Yok

*

anlamıştı. Ama, bu tutkudan kurtulamıyordu bir türlü. Bu tutumunun kendisine ülkesine, ulusuna, ölçüsüz zararlar vereceğini biliyordu. Ama, uyuşturucu doldurulmuş çubukları tüttürmekten, kendini alamıyordu.

Kendisi kurtulamadığı için, saray halkını da vazgeçiremiyordu bu korkunç alışkanlıktan. Hükümdar bu yüzden, dayanılmaz yürek sızıları içindeydi. Bu durumu izleyip gözleyen düşmanları, sevinçten uçuyorlardı. Öyle ki, bu yolla hanedanın çökmesini düşleyenler vardı. Onlar keyif ve sabırla pusuda beklemekteydiler.

Bir yılı aşkın bir süredir, sarayda yaşayan Borts ve arkadaşları da bu durumun bilincindeydiler. Başta Hükümdar olmak üzere, saray halkının uyuşturucu kullanışını, yakından izliyorlardı. Özellikle geceleri, herkesin uyuşuk olduğunu biliyorlardı. Yataklarından kaçarken, bu yüzden, oldukça rahatsızlardı.

Önce, dolaptaki gizli geçitten, konukevine geçtiler. O sıralar, sarayda konuk bulunmadığından, ev tümüyle boştu. Balkona çıktıklarında, yaşlı bir kayın ağacının dallarıyla burun buruna geldiler. Ağacı kullanarak, ahırların bulunduğu bahçeye indiler. Gecenin sessizliği içinde baykuşların ötüşü, gençlerin içlerini ürpertiyordu. Ama, planı aksatmadan kaçıışı sürdürüyorlardı.

Bahçenin orta yerinde, saray sarnıcına açılan bir kuyu vardı. Kaçaklar, bu kuyuya ulaşınca, hemen demir kapağını açmaya yeltendiler. Ne var ki, kapak ırl bir kilitte kapatılmıştı. Bu durum, Borts ile arkadaşlarını öyle bir korkuttu ki!..

Borts, Mimarbaşının, kilitten habersiz olabileceğini sanmıyordu. Bu güvenle varıp asma kilidi çekiştirmeye başladı. Umduğu da boşa gitmedi. Kilit açıldı. Yavaşça kapağı kaldırıp art arda kendilerini kuyuya attılar. Tuna nehri kıyısında büyüdükları için, hepsi de yüzme biliyordu. Borts güçlü

Yüklemine göre: (TUK, s. 40)

Toplam Cümle	28
Ad Cümlesi	6
Eylem Cümlesi	22

Ögelerin sıralanışına göre:
(TUK; s. 40)

Toplam Cümle	28
Düz Cümle	25
Devrik Cümle	2
Kesik Cümle	1

*

"Altınları ver." diye fısıldadı.

Behram:

"Mücevherleri çıkar da göreyim." dedi.

Bir solukluk süre içinde, Mişon'un koynundaki paha biçilmez mücevherlerle Behram'ın kuşağındaki altın keseleri el değiştirdi. Bu değiş tokuş sona erer ermez, Mişon ok gibi yerinden fırladı. Vargücüyle koşmaya başladı.

Behram onun bu davranışına şaşıp kaldı. Kuşkuyla çakmağını çakıp kavı tutuşturdu. Titrek ışıktaki mücevherleri incelemeye girişti. Hepsini de öylesine göz kamaştırıcıydı ki!.. Mişon'un kendisine oyun etmediği ortadaydı.

Behram durum böyleyken onun, kurşun yemiş gibi kaçıp gitmesine hiçbir anlam veremedi. Bunu düşünürken, birden arkasında belliren hışırtılarla yüreği ağzına geldi. Korkuyla hemen hançerine sarıldı. Ardına dönüp hışırtısının

geldiği yöne baktı. Mezar taşları, bir süre kavuklu adamın, sürünerek kendisine doğru gelmekte olduğu, izlenimli veriyordu. Behram korkusuz bir gençti. Ama ölülerle dolu mezarlıklar söz konusu olunca, her zaman eli ayağı kesilirdi. İşte şimdi koyu karanlıkta, mezarlıkta ölüler arasına karışmıştı. Elinde olmadan tüm bedeni titriyordu. Neden sonra, olanca gücünü toplayıp bağırdı:

"Kim var orada?"

Sesine ses veren olmadı. Behram daha bir korktu. Tek çare oradan kaçıp kurtulmaktı. O da öyle yaptı. İleriye fırladı. Vargücüyle koşmaya başladı.

Mışon mezarlık buluşmasında, başına kötü bir iş gelmesinden korkuyordu. Bu yüzden oraya, önceden adamlarını yerleştirmişti. Behram mücevherleri aldıktan sonra, yaşlı Mışon'a saldırmaya filan kalkarsa, adamları kendisini hemen haklayacaklardı. Mezarlıktaki hışırtıyı çıkaran işte bu adamlardı.

Yüklemine göre: (TUK, s. 74)

Toplam Cümle	31
Ad Cümlesi	5
Eylem Cümlesi	26

Öğelerin sıralanışına göre:
(TUK, s. 74)

Toplam Cümle	31
Düz Cümle	29
Devrik Cümle	1
Kesik Cümle	1

*

evine vardı. Cellat korkusundan evdekilerin ağzını bıçak açmıyordu. Behram onlara, canlarının bağışlandığını müjdeledi. Sonra uzun bir yolculuk için, çok acele hazırlık yapmalarını isteyip, oradan ayrıldı.

Geceyarısı, kadana atları koşulmuş, yaylı bir araba ile geri döndü. Memnune, Bilal ve Destegül hemen gerekli eşyaları arabaya yerleştirmeye giriştiler.

Behram giderayak Memnune'nin eline, koca bir kese altınla boru gibi dü-rülmüş, bir kâğıt tutuşturdu. O anda, Destegül de kendisine halıdan yapılma

bir heybe armağan etti. Yedi dağın rengarenk çiçekleriyle bezenmiş olan heybe, gaz lambası ışığında bile, öylesine göz kamaştırıyordu ki! Behram bir süre, gözlerini bu çiçeklerden alamadı. Destegül onun gösterdiği ilgiden pek hoşnut kaldı:

"Bu heybeyi, on beş yaşındayken, çeylzim için dokumuştum. Her bir ilmekte, göz nurum, gönül coşkum var. Dilerim hayırlı günlerde kullanırsın. Behram kardeşim." dedi.

Behram bu armağandan çok etkilenmişti. Ama, duygularını sözlerle değil de anlamlı suskunluğuyla vurgulamayı yeğledi. Heybeyi koluna geçirip bir süre öylece kaldı. Destegül de bir an, gözlerini yere dikerek, daldı gitti. Bu sırada Bilal ile arabacı, son eşyaları taşıyorlardı. Yerleşme işi tamamlanınca, Behram arabacıya döndü. Yolcuları, sağ ve sağlıklı olarak Bosna Sancak Beyine teslim etmesini söyledi. Bu isteğin, Padişah buyruğu olduğunu yinelemekten de kendini alamadı.

Memnune doğduğu topraklara gideceği için çok mutluydu. Çocukları da onu mutlu görmenin sevincini yaşıyorlardı. Araba hareket etmeden elinde kut-sal kitap gibi tuttuğu fermanı, Behram'a uzatarak okumasını istedi. Padişahın mühürünü taşıyan kâğıdın Bosna Sancak Beyine yazıldığını söyler-

Yüklemine göre: (TUK, s. 90)

Toplam Cümle	24
Ad Cümlesi	2
Eylem Cümlesi	22

Öğelerin sıralanışına göre: (TUK, s. 90)

Toplam Cümle	24
Düz Cümle	22
Devrik Cümle	1
Kesik Cümle	1

Yazarın anlatımı içinde cümle çeşitliliği belli ölçüde vardır. Diyalogların az olması cümle çeşitliliğini azaltan bir etken olarak görülüyor.

3. Edebi Sanatlar

Kitaptan örnek olarak seçtiğimiz dört sayfa üzerinde yaptığımız incelemede, yazarın en çok mecaz sanatını kullandığı görülmüştür. Daha

sonra sırayla iğretileme ve benzetme sanatlarına mecaz ölçüsünde olmakla birlikte, dört sayfada birer - ikişer örnek saptanmıştır.

Mecazlar:

"Boris'in üzerinde böylesine dırması, ondan *parlak* bir gelecek ummasındandı." (s. 13)

"Gece iyice *bastırınca*, kuşkulanmaya başlamışlardı." (s. 75)

"Canla başla uğraşıp, zaman *yıttirmeden* işlerini bitirdiler." (s. 45)

"Mücevherleri *alın tertile*, helal yoldan elde etmediği anlaşılırsa, başının vurulmasını isterdi." (s. 75)

İğretileme:

"Doktorlar sütannenin onulmaz bir derdin pençesine düştüğünü söyleyince Padişah pek üzölmüştü." (s. 115)

"Şimdi, kucağının bebeğiyle yine bu gayya kuyusuna düşmüştü." (s. 115)

Benzetme:

"İstanbul Efendisinin evinden çalınan mücevherler, önlerine serilin-
ce her birinin gözleri faltaşı gibi açıldı." (s. 75)

4. Deyimler ve Atasözleri

Türkçeyi hem anlatım olanakları yönünden güçlendiren, hem renkli bir dil haline getiren deyimlere ve atasözlerine yazarın bu romanından da pek çok örnek gösterilebilir:

"*Aşağı mahallede dilenip yukarı mahallede sadaka dağıtan saçma* sapan bir insana benziyordu." (s. 66)

"Çünkü bu eşkıya, *karda gezip iz bırakmayan* türdendi." (s. 56)

"Soygun sırasında, onunla *yüz yüze gelme* durumunda kalan birkaç kişi vardı." (s. 57)

"O günden sonra olay, *çorap söküğü gibi* çözülmeye başladı." (s. 61)

5. İkilemeler

Yazarın bu kitabında kullandığı ikilemeler, yazı dilinde bilinen ve yaygın olarak kullanılan ikilemelerdir:

"Tombaktan yapılma, *pırıl pırıl* leğen ve ibrik, altın gülaptan vb." (s. 28)

"Saraydan kaçarken yakalanmanın cezası, *dirtl dirtl* gömülmeştir." (s. 37)

13. GÖKYÜZÜNDEKİ MOR BULUTLAR

Özet

Kaptan Pilot Murat, Jambuna Ana efsanesini Hintli pilot arkadaşı Rapiki'den Boston'da öğrenciyken dinlemiştir. O bölgedeki kabilelerce dağın karnından doğduğu sanılan Jambuna Ana ömrü boyunca insanlık ilkelerini yaymak için çalışmıştır. Onun vasiyeti üzerine cesedi bir vadiye, buzullar arasına gömülmüştür. Yılda bir kez ziyaret edilen cesedinin kaybolmasından yedi yıl önce ya da yedi yıl sonra, ölümden kıl payı kurtulan bir çocuğun ruhunda yeniden dünyaya geleceğine inanılır. Kaptan Pilot Murat bu efsanenin geçtiği yerleri dolaşırken bir çöküntü içinden, ısı yayan şeffaf bir taş bulur. Büyük Öğretmen bu taşın adının İşaura olduğunu, vaktiyle Jambuna Ana'nın üstünde taşıdığını söyler. Murat'a gizli bir görev verilir: Jambuna ruhunu taşıyan insanı bulacak, bu taşı ona verecektir. Böylece o kimse istenilen olgunluğa ulaşabilecektir. Bayan Niraveda adlı sinema oyuncusu kadının evlatlık aldığı üç kızın ölümden kıl payı kurtulduklarını öğrenen Jambuna ızdaşları, Kaptan Pilot Murat'ın onun özel uçağının pilotu olmasını sağlarlar. Böylece bu aileyle yakınlık kuran Murat, Jambuna ruhunu üç kızdan hangisinin taşıdığını anlamaya çalışır. İşte bu günlerde gökyüzünde mor bulutlar belirmiştir. Aynı günlerde televizyon kanallarında gizemli yayınlar (korsan yayınlar) aracılığıyla normal yayınlar kesilir. Gizemli televizyon yayınları iyilikten, dürüstlükten söz eden yayınlar yaparlar. Bunlar gökyüzündeki mavi bulutları insanlardaki yozlaşmaya bağlarlar. Bu yayınlardaki görüşler Jambuna Ana'nın insanlık ilkeleriyle aynıdır. Çinli Prof. Çuen'in de yardımıyla Kaptan Pilot Murat bu yayıncılarla sonunda iletişim kurar. Jambuna ruhunu üç kızın değil de, sinema oyuncusu Niraveda'nın taşıdığını sonunda anlar. Ancak, bunu öğrendiğinde, Niraveda Jambuna'nın yaşamının geçtiği topraklarda bir şelalenin altında gizemli bir biçimde kaybolur. Geride Murat'ın armağan ettiği eşarbi kalmıştır.

A. ROMANIN İÇERİĞİ ve EĞİTSEL BOYUTU

Yazarın bilim kurgu türündeki romanlarının hemen hepsinde olduğu gibi, bu romanında da bozulan, yozlaşan insanlık eleştiriliyor. Romanda bu konudaki gözlem ve eleştiriler şu noktalarda toplanıyor:

a) Yüreklerdeki sevgi kaynağı kullanılmaya kullanılmaya kurumuştur. Romanın bir yerinde Jambuna ızdaşı Büyük Öğretmen bu durumu şöyle açıklıyor:

"Biliyorsunuz geçmişte atların ayaklarında beş parmak vardı. Dört parmak kullanılmaya, kullanılmaya zaman içinde zayıfladı. Körelip yok oldu. En çok kullanılan orta parmaklar gelişip güçlenerek atı taşıyan toynak durumuna geldi. Bunun gibi yüreklerdeki sevgi kaynağı kullanılmaya kullanılmaya kurumaya başladı. Korkarım yeryüzünde bu tür insanların sayısı hızla artmakta. Yeterince çoğaldığında yaşamın çekilmez olacağı ortada." (s. 68)

b) Romanın bir yerinde de savaş yüzünden yaşanan acılar betimleniyor, savaş eleştiriliyor:

"Televizyondaki canlı yayın, işte bu ölü çadırlarından birinin görüntüsünü veriyordu. Üst üste yığılmış olan cesetlerden yayılan koku. İnsanların oraya yaklaşmasını engelliyordu. Bu nedenle cesetler grayder kepçeleriyle kamyonlara yüklenip, uzaklarda bir yerlere gömülüyordu. Tanrının en değerli yaratığı olan insanoğlunun böylesine aşağılanması, beni çok üzdü. Zaten savaştan nefret ederim. Hele insanın insanı öldürmesi..." (s. 92)

c) Yirmibirinci yüzyıl insanı paradan başka bir şey düşünmez olacak. Romanda paraya düşkünlük insanlığın çok önemli bir kusuru olarak anlatılıyor:

"Çoğunluğun en belirgin amacı teknolojinin getirdiği yaşam hızına, yaşam biçimine ve yaşam koşullarına ayak uydurabilmektir. Bu da ancak ve sadece PARA ile sağlanıyordu. Hiçbir insancıl davranışın ödülü paranın sağladığı olanakları sağlamıyordu. Bu nedenle insanlar adeta paraya tapar olmuşlardı. Tüm çabalar paraya ulaşmak içindi." (s. 138)

Yazar, yirmi birinci yüzyılda insanların, bütün güzel değerlerden uzaklaşacağı, bu değerleri savunanları da anlamayacakları görüşündedir. Yazar bunları her ne kadar yirmi birinci yüzyılda yaşanacak gibi gösterse de, aslında insanlığın şimdiki durumunun eleştirisi bu satırlar:

"Yirmi birinci yüzyıl insanları soluk soluğa amansız bir koşuşturma içindeydiler. Hiç kimse bir an durup da sevgi, ıylık, güzellik, doğruluk, özveri, dostluk, kardeşlik, yardımlaşma gibi kavramları düşünecek durumda değildi." (s. 138)

Kitapta insanlığa ilişkin en önemli eleştiri, günümüzde insanlık ilkelerinin (dürüstlük, ıylık, özveri, dostluk, güzellik, sevgi vb.) unutulmasıdır:

"İnsanlar teknolojiye geldikleri duruma bakıp zihinsel yönden doruğa ulaştıklarını sandılar. Büyüklük hastalığına tutuldular. Bu yüzden insanlık ilkelerini unuttular. Bu davranışları yüzünden az kaldı dünya yaşanmaz bir duruma geliyordu." (s. 177)

Kısaca belirtmek gerekirse, yazarın bilim kurgu türündeki yapıtlarının hemen hepsinde yinelenen insanlık konusundaki görüş ve eleştirisi burada da yinelenmektedir:

"... İnsanlar, zihinsel yönden nice evrim geçirip yüceldilerse, ruhsal yönden de öylesine gerileyip ilkelleşmekteydiler." (s. 139) Bu olumsuz gıdışın önlenmesi için de, geçmişten gelen insanlık değerlerine sahip çıkmak gerektiği savunuluyor. (s. 169)

B. KİŞİLER

Yazar bilim kurgu türünde yazdığı öteki romanlarına göre (Dünya Çocukların Olsa, Akıllı Pireler, Işın Çağı Çocukları vb.) bu romanında bilim kurguya özgü öğeleri daha ölçülü kullanıyor. Gökyüzündeki Mor Bulutlar'daki bu genel tutumunu kişilerin işlenişinde de görüyoruz. Kaptan Pilot Murat, bayan Nıurveda vb. aramızda yaşayan kişiler gibi anlatılıyor, bizde böyle bir izlenim bırakıyor.

Yazarın ilk romanlarındaki sığıntı, yoksul çocukları son romanlarında göremiyoruz. Bu yeni kahramanlar, baş döndürücü bir hızla gelişen teknolojinin olanaklarından yararlanan kişilerdir. Kaptan Pilot Murat, dünyanın pek çok yerini görmüş bir pilottur. Yurt dışında okumuştur, başka uluslardan dostları vardır. Yazarın bilim kurgu türündeki romanlarının çoğunda kahramanların günlük yaşayışlarından kesitler bulmak olası değildi. Yazar bu romanında yer yer kahramanlarını günlük yaşa-

yışları içinde anlatıyor, böylece daha inandırıcı izlenimler bırakıyor. Şu örnekte olduğu gibi:

"Kaptan Pilot Murat havluya bürünmüş olarak hâlâ yatağında uzanıyordu. Yorgun olmasına karşın, belleği pırıl pırıldı. Hiç bilincinde olmadan, geçmişte, Rapiki'den dinlediği Jambuna Ana efsanesi, gözlerinin önünde canlanarak, onu içine almıştı." (s. 31)

Gökyüzündeki Mor Bulutlar'daki kişiler, yazarın ötekî bilim kurgu türünde yazılmış roman kahramanlarına göre daha gerçekçi, daha inandırıcı kişiler olsalar da, sonuçta bu romanın da bilim kurgu türünde bir yapıt olduğunu unutmamak gerekir. Kişilerin olağanüstü özellikleri vardır, zeki, yaratıcı kişilerdir. Bu kahramanlardan biri de Hollywood'da yaşayan sinema oyuncusu Bayan Niraveda'dır. Onun dış portresi şu betimleme ile anlatılıyor:

"Murat, Hollywood'a ulaştığında Niraveda onu tam zamanında kabul etti. Kaptan pilot filmlerinde görkemli güzelliğiyle göz kamaştıran Niraveda'yı makyajsız yüzü, blucin pantolonu ve dümdüz kazağıyla görünce pek şaşırdı. Ama bu şaşkınlığını belli etmemeyi başardı." (s. 80)

Niraveda'nın kendi çocuğu olmamıştır. Evlatlık aldığı üç kızı vardır. Bu üç kız da geçmişte önemli olaylar yaşamışlar, ölümden kıl payı kurtulmuşlardır. Bayan Nirave'da çok zengindir. Anka Kuşu adını verdiği özel bir uçağı vardır. İlişkilerinde sevgiye önem verir. Gözlem gücü güçlü, zeki, karşısındakini kolayca tanıyabilen biridir. Üç kızı gibi, o da daha anne karnındayken, ölümden kıl payı kurtulmuştur. Romanın sonunda, yaşamı efsaneleşen Jambuna Ana'nın ruhunu onun taşıdığını öğreniyoruz. Onun bir bakıma "ermiş" diyebileceğimiz olağanüstü bir kişiliği vardır. Dünyada insanlık ilkelertinin yayılmasında çok etkili olur. Sonunda ermişlere özgü bir biçimde, Jambuna Ana'nın yaşadığı topraklarda kaybolur.

Prof. Çuen, çok zeki bir bilim adamıdır. Gizemli Televizyon Yayıncıları ile ekranlar aracılığıyla o iletişim kurar.

Roman kahramanları olumlu, iyi kişilerdir. Bu iyilerden biri de Büyük Öğretmen'dir. Dünyada insanlık ilkelertinin yayılması için çalışır. Ni-

raveda'nın üç kızı, masallardaki üç kız gibi, akıllı, zeki çocuklardır. Kökenleri yoksul olsa da, şimdi olağanüstü zenginlikler içinde yaşarlar. Onlar da insanlık ilkelerinin yayılması için çalışırlar.

Gökyüzündeki Mor Bulutlar, kahramanları açısından bakıldığında bunca "iyi"nin bir araya geldiği az rastlanır romanlardandır. Romanda gerilim, iyi-kötü çatışmasından çok, gizemli olaylarla sağlanıyor.

Sonuç olarak, Gökyüzündeki Mor Bulutların kahramanlarını, hem günümüzde yaşayan, hem de masal ve efsane kahramanlarının özelliklerini taşıyan kişiler olarak niteleyebiliriz.

C. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

1. Zaman, Çevre ve Olay Örgüsü

Bilim kurgu türündeki çoğu yapıtlar gibi zaman ögesinin farklı kullanımını bu romanda da görüyoruz. Romanın ilk bölümleri günümüzde geçiyor, gerçekçi bir roman gibi başlıyor, ancak daha sonra roman tamamıyla bilim kurgu özelliği kazanıyor. Romanın son bölümleri 21. yüzyılda geçiyor. Olaylar içinde baş döndürücü bir hızla gelişen teknolojinin (televizyon yayınları, bilgisayar vb.) önemli bir yeri var. Kahramanlarımızın zekâsı, yaratıcılığı bu araçlarla birleşince, gelecek çağlara özgü, olağanüstü olaylar yaşanıyor romanda.

Romanda çocuğun ilgisini canlı tutacak bir gerilim var. Yukarıda da belirttiğimiz gibi genel olarak çocuk romanlarında gerilim, iyilerle kötülerin çatışmasıyla sağlandığı halde bu romanda daha farklı bir kurgu görüyoruz. Roman kişilerinin hepsi de olumlu kahramanlar iyi kişiler. Romanda gerilim, mistik bir boyutu olan, aynı zamanda çağdaş teknoloji-den de güç alan gizemli olaylarla sağlanıyor. Efsaneye göre, Jambuna Ana'nın ruhu dünyaya bir başka insan aracılığıyla yeniden gelmiştir. Kaptan Pilot Murat'a Jambuna Ana'nın yaşamının geçtiği bir yerde bulunduğu tılsımlı taşı, Jambuna ruhunu taşıyan kadına vermesi görevi verilmiştir. Bu kadının kim olduğu sorusu ve onu bulmak için başvurulacak yollar, güçlü bir merak ögesi yaratır romanda.

Sonunda bu kadının (Bayan Niraveda) bulunmasıyla düğüm çözülür.

Roman çok geniş bir coğrafyada geçiyor: Hindistan, Amerika ve Zürih gibi birbirine uzak mekânlarda yaşanıyor olaylar. Bu farklı coğrafyaların, aynı romanda yer alması, çağdaş teknolojinin getirdiği yaşama biçiminin romana doğal bir yansımasıdır. Yazarın son romanlarının, ilk romanlarından önemli bir farkıdır bu.

2. Sunuş Biçimi ve Anlatım Durumu

Gökyüzündeki Mor Bulutlar 203 sayfalık bir roman, toplam 66 bölümden oluşuyor. Bölümlerin çoğu bir iki sayfa uzunluğunda.

Yazarın öteki romanlarında kullanmadığı biçimsel özelliklerden biri, karşılıklı konuşmalarda kimi diyalogları sıra noktalarla (.....) göstermesidir. Yaygın olarak, öyküleme, diyalog, betimleme, rapor etme gibi anlatım biçimleri kullanılıyor. Betimlemeler çok yaygın olarak kullanılmamakla birlikte, güzel, başarılı örnekler görebiliyoruz. Yazar bilim kurgu türünde öteki romanlarındaki eksikğin bu romanında ayırımına varmış gibidir. Bu betimlemelerin romandaki inandırıcılığı güçlendiren öğelerden biri olduğunu söyleyebiliriz.

"Tepelerdeki dalları, birbiriyle sarmallaşan ulu ağaçlar, öylesine sıkı ki... Gökyüzü görülmüyordu. Hava soğuk ve nemliydi. Yerlerse bir hafta önce ortalığı kasıp kavuran Muson yağmurları nedeniyle çamur denizine dönmüştü. Koruyu saran loşluk ve sessizlik ürkü vericiydi. Bu durum çevreye gizemli bir görünüm kazandırıyor. Acı dolu iniltileri ve garip çığlıkları andıran kuş sesleri ise, ürküyü, korkuya dönüştürüyor." (s. 41)

İç konuşma bu romanda da çok az.

Bir örnek:

"Prof. Çuen çok mutluydu. Dünyamız ne güzel! Soğuğuyla, sıcakıyla, karıyla, yağmuruyla, otuyla, ağacıyla... diye gönenç içinde arabasına doğru yürüyordu." (s. 165)

Yazar üçüncü kişili anlatımı kullanmakla birlikte, yer yer kişilerinden de "anlatıcı" olarak yararlanıyor. Az da olsa kimi bölümlerde birinci kişili (benöyküsel) anlatım biçimini görüyoruz. Üç kızın yaşam öyküsünün anlatıldığı bölümler buna bir örnektir. (s. 91-106)

3. Diyalog Dökümü

Toplam Sayfa Sayısı	201
Diyalog Bulunan Sayfa	107
Diyalog Bulunmayan Sayfa	94
En Kısa Diyalog	1 Sözcük
En Uzun Diyalog	Birkaç Sayfa

Yukarıdaki çizelgeye göre, yazar bu yapıtında, ilk yapıtlarına göre (Fadı, Dört Kardeşiler, Yurdumu Özledim vb.) diyalogları daha az kullanıyor. Uzun diyaloglarda ise, kimi yapıtlarındaki didaktik tutum yok. Uzun diyaloglarda yazar bir çeşit "anlatıcı" değiştirerek, kimi olayların öykülenmesinde yararlanıyor.

D. DİL ve ANLATIM

1. Sözcük Seçimi

Yazarın öz Türkçe yazma konusundaki gittikçe artan titizliğini bu romanında da görüyoruz. Aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi, kimi yerlerde cümlelerde tek bir yabancı sözcük bile göremiyoruz:

"İnsanın doğasında var olan bencillik, kıskançlık, açgözlülük, saldırganlık, vurdumduymazlık, günün koşullarına daha uygun kavramlardı. Bu nedenle insanların benliklerini, ayırık otu gibi hızla sarıyordu. Kimi yüreklerde, yeşermeye yeltenen sevgi filizleri de bu yüzden kuruyup gidiyordu." (s. 137)

Yazar bilim kurgu türündeki yapıtlarının hemen hepsinde olduğu gibi, bu yapıtında da ağız taklidine ya da yerel ögelere yer vermiyor.

2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

a. Yazarın kimi yapıtlarında çok az da olsa görebildiğimiz uzun cümlelere, bu romanında hiç yer vermediğini görüyoruz. Cümlelerin uzunluğu konusunda belli bir denge görüyoruz.

b. Cümle kullanımındaki çeşitliliği belirlemek için farklı bölümlerden seçtiğimiz ve aşağıda metinleri verilen dört sayfa üzerinde yaptığımız incelemede şu sonuçlar ortaya çıktı:

çekleşmeyeceğini öğrenince ilk ve son kez, bedensel olarak birleşmeye karar verdiler. Sonra birbirlerine sımsıkı sarılarak, ölümü beklemeye başladılar. Bu arada birbirlerinin kulaklarına güzel sözler fısıldayarak, ölüm korkusunu yenmeye çabalıyorlardı. Ancak giderek solukları sönükleşmeye başladı. Dudaklarını bile kıpırdatamaz oldular. "Demek ölüm buymuş," diye düşünerek, kendilerinden geçtiler.

Ancak Tanrı birbirini bu denli seven iki insanın yaşamasını istliyordu. Doğanın yakınında yaşayan, bir bölük avcı, avlanmaya çıkmıştı. Birdenbire bastıran tıpi, onları barınak aramak zorunda bıraktı.

İşte bu sırada genç ,şıkların barındığı mağarayı buldular. Mezar içinde sarmaş dolaş can çekişen gençleri görünce, akılları başlarından gitti. Onları gömütten çıkarıp, kürklü gocuklarına sardılar. Keçi derisinden yapılmış tulumda, kaplan sütü ve bitki salgılarıyla yapılmış, geleneksel içkilerinden vardı. Bu içkinin adı, KAPLAN KÜKREMESİ'ydı. Bundan bir yudum içen, yüz yaşında kocamış kişiler bile, yirmisinde genç gibi güçlenirdi. Kaplan Kükremesi'nin, elde edilmesi çok zor olduğundan, kabile insanından başka kimselerle içirilmesi yasaktı.

Avcılar, genç ,şıkları ölümün pençesinden kurtarmaya çabalarken, bir yandan da onların kim olduklarını düşünüyorlardı. Böylesine cılız iki insanın, birdenbire TUHA Dağında belirivermesi, onları çok şaşırtmıştı. İçlerinden biri, iki gencin Tuha Dağından doğma, insan görünümünde, insanüstü birer yaratık olduğunu söyledi. Yabanıl avcılar, doğayı yeterince tanımadıkları için, birçok olayı, doğaüstü güçlere bağlamaya alışkındılar. Genç ,şıkların, dağın karından doğma, insanüstü birer yaratık oldukları görüşünü hemen benimsediler. Bunun üzerine, onlara aşırı bir saygı göstererek, Kaplan Kükremesi'nden birer yudum içirdiler. Tıpi dinince, gençleri sırtlayıp kabilenin topluca yaşadığı köye taşıdılar.

Yüklemine göre: (GMB, s. 17)

Toplam Cümle	22
Ad Cümlesi	4
Eylem Cümlesi	18

Öğelerin sıralanışına göre:
(GMB, s. 17)

Toplam Cümle	22
Düz Cümle	22
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	Yok

Hintli pilot bu soruyu önce duymazlıktan geldi. Arkadaşı üstüne düşünce kısaca açıkladı.

"Evet, buzul mezar hâlâ duruyor. Cesedin hâlâ görülüp görülmediğini bilemiyorum.

"Sen ne diyorsun? Gerçekten ceset görülüyor mu?" diye atıldı Kaptan Pilot Murat.

"Elbette," dedi Hintli pilot. "Sana bunu Boston'da da söylemiştim. Herhalde inanmadığın için unutup gittin."

"Jambuna Ana efsanesini, inan ki hiç unutmadım. Ne zaman seni anımsasam, Jambuna Ana ve onun ilkeleri de belleğimde diriliyordu. Ancak onun buzullar arasındaki cesedinin görülebildiği gerçeğini tümüyle unutmuştum. Peki nasıl oluyor bu?"

Hintli pilot bu soruyu bakışlarını Himalayalar'ın doruklarında gezdirerek yanıtladı.

"Doğrusu ben Raj Vadisine hiç gitmedim. Yılda bir gün, ilkbahar'da, gece ile gündüzün eşitlendiği sırada Jambuna Anayı sevenlerden oluşan insanlar oraya giderlermiş.

Bu kalabalık içinden, sadece iki ya ad üç gözüpek insan, buzullardaki gözleme tepesine ulaşabilirmiş. Güneş doğarken kısa bir an ışınlar, cesedin bulunduğu noktada yoğunlaşmış. İşte o anı yakalayabilen buzların arasında yatıp durmakta olan cesedi apaçık görmüş."

"Doğrusu olağanüstü bir durum. Keşke bir gün o anı ben de yaşayabilsem!"

"Raj buzullarına ulaşmak, sandığın kadar kolay değil. Jetavani Yaylasına varıp da Jambuna. Ana korusundaki ören yerini gezebilirsek, ne mutlu bize. Şimdilerde yağmur mevsimi başladı. Buralar çok tehliktedir. Dilerim başımıza kötü bir iş gelmeden, Bombay'a dönebiliriz."

Kaptan Pilot Murat gülerek arkadaşına çıkıştı.

"Beni korkutmaya çalışmıyorsun değil mi dostum?"

"Yok canım, tam tersine. Yükseklerde yağmur, fırtına ya da

Yüklemine göre: (GMB, s. 35)

Toplam Cümle	29
Ad Cümlesi	6
Eylem Cümlesi	23

Öğelerin sıralanışına göre: (GMB, s. 35)

Toplam Cümle	29
Düz Cümle	24
Devrik Cümle	5
Kesik Cümle	Yok

KIZLAR ÖYLESİNE AKILLIYDILAR KI...

Kızlar onun dayanılmaz bir tedirginlik içinde olduğunu sezinliyorlardı. Onun böylesine acı çekmesine gönülleri razı değildi. Çünkü kendileri bu doğrultuda psikolojik eğitiminde geçmişlerdi. Geçmişte yaşadıkları korkunç olayları bu yolla içlerine sindirmeyi öğrenmişlerdi. En azından geçmişini anımsayınca, bayan Niraveda kadar üzümlü acı çekmiyorlardı. İndira annesine bu konuyu açma gereksinimi duydu. Geçmişteki ürkü verici günlerin artık kendilerini rahatsız etmediğini söyledi. Olayın gizli tutulup da arada bir ortaya çıkmasının, onları daha çok üzeceğini vurguladı. Her şeyi olurluna bırakmasını önerdi. Hatta kendileriyle görüşmek isteyen gazetecilere televizyon programcılarını eve davet etmesini önerdi.

Bu yürekli öneri bayan Niraveda'yı önce çok şaşırttı. Sonra kızlarının düşüncesine o da katıldı.

İki gün sonra bayan Niraveda'nın TV ve basın sözcüsü, dünyanın en ünlü haber ajansları ve TV kuruluşlarına, davetliye gönderdi. Bayan Niraveda yeni yıl şöleni sırasında kızları ve kendisiyle görüşmek isteyen görevlileri yılbaşı gecesi evine çağırıyordu. Bu haber sadece Amerika'da değil tüm dünyada bomba gibi patladı.

Yeni yıl şenliklerine Kaptan Pilot Murat da davetliydi. O görkemli gece gelip çıktığında, sanki yer yerinden oynadı.

Dünyanın en ünlü sanatçıları, ressamı, yazarları, zengin işadamları, politikacılar, akın akın gelip, eve doluştular. Köşkün

Yüklemine göre: (GMB, s. 115)

Toplam Cümle	18
Ad Cümlesi	2
Eylem Cümlesi	16

Öğelerin sıralanışına göre:
(GMB, s. 115)

Toplam Cümle	18
Düz Cümle	18
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	Yok

YOKSA SİZLER?

Kaptan pilot birden kızların zihinsel ve bedensel konumlarındaki özel durumları anımsadı.

"Bildirdiğim kadarıyla sizler, dahillik düzeyinde bir zihnin yapısına sahiptirler. Yoksa?.."

Fatıma onun sözünü kesti.

"Evet, bizler, dahillik düzeyinde zihinsel yapıya sahibiz. Gizemli Televizyon Yayınlarını gerçekleştirerek insanlığa hizmet ettik. Teknolojinin büyümesine kapılarak yozlaşıp, insanlığını unutan toplumlara, insanlık ilkelerini yeniden öğrettik. Ve onlara, insan olmanın onurunu tattırdık."

Prof. Çuen ve Kaptan Pilot Murat yerlerinden fırladılar. Genç hanımları ölümsüz bir coşkuyla tek tek kutladılar. Söyleşi, Gizemli Televizyon Yayınları üzerine yoğunlaştı.

Kaptan pilot ile Prof. Çuen, genç dahileri hayranlıkla dinliyorlardı. Başarıları işler, öylesine göz kamaştırıcıydı ki...

Bu doyumsuz söyleşi sırasında, Prof. Çuen'in aklına önemli bir soru takıldı. Önce sormaktan çekindi. Sonra genç hanımların içtenliğini görünce sormadan duramadı.

"İnsanlığa hizmet etmek için kurduğunuz bu akıl durdurucu düzenekler, sizlere çok pahalıya gelmiş olmalı. Açıkcası bu işleri yaparken, parayı nereden buldunuz?"

İndira, "Bu soruyu hiç sormayacaksınız sanıyordum. Parayı, annemiz bayan Nirveda sağladı. Ona çok şey borçluyuz."

Kaptan Pilot Murat ve Prof. Çuen aynı anda söze girdiler.

Yüklemine göre: (GMB, s. 191)

Toplam Cümle	22
Ad Cümlesi	4
Eylem Cümlesi	18

Öğelerin sıralanışına göre: (GMB, s. 191)

Toplam Cümle	22
Düz Cümle	20
Devrik Cümle	Yok
Kesik Cümle	2

Yukarıdaki çizelge ve metin'ler incelendiğinde, şu sonuçlar ortaya çıkıyor:

a. Yazarın ilk yapıtlarına göre (Fadıf, Dört Kardeşiler) cümle çeşitliliğinde bir artma görölmüştür.

b. Karşılıklı konuşmaların (diyalogların) fazla olduğu sayfalarda cümle çeşitliliğinin de fazla olduğu görölmüştür.

3. Edebi Sanatlar

Yazar bu romanında da öteki romanlarında gördüğümüz sıklıkta anlatımında edebi sanatlara yer veriyor. Mecaz, benzetme, öğretilme ve mecaz-ı mürsel yazarın bu kitabında da en çok kullandığı edebi sanatlardandır.

Öğretilmeye bir örnek:

"Üç yüz doksan yolcuyu karnında taşıyan demir kuş, uçsuz bucaksız okyanus ile sonsuz gökyüzü arasında süzölüp gidiyordu." (s. 53)

Benzetmeye bir örnek:

"Yanardağ bir süre öfkeli insanlar gibi ateş püskürdükten sonra sustu." (s. 102)

4. Deyimler

Yazarın bilim kurgu türündeki yapıtlarda halk dilinin zenginliğini yaratan deyimleri daha az kullandığını, bu romanında da görüyoruz. Ancak elbette bu yapıtında da Türkçenin güzel deyimlerine örnekler var:

"... *kıldan ince kılıçtan keskin* sorularla kendini sınamaya çalıştığını hemen anladı." (s. 81)

"Ancak ne olursa olsun sıkıntı *yakasını bırakmıyordu*." (s. 86)

5. İkilemeler

Yazı dilinde yaygın olarak kullanılan ikilemeleri yazarın bu romanında da görüyoruz:

"Koca ormanın içinde birbirlerinin seslerine doğru koşan âşıklar, çok geçmeden *yüz yüze* geldiler." (s. 15)

"Onların aşk ve özlem dolu sesleri, ormana yayılınca, *kurt kuş*, suspus oldular." (s. 15)

"Ülkenizi rahatça arayabilir yaşlı bayanlarla *uzun uzun* konuşabilirsiniz." (s. 89)

SONUÇ

Batiya göre roman türünün ilk örnekleri Türk edebiyatında daha yenisidir. Çocuk edebiyatında II. Meşrutiyet'le başlayan kıpırdanış içinde şıtır ön plandadır. Cumhuriyet dönemine kadar çocuklara sunulabilecek romanlar, ancak büyükler için yazılmış romanlar arasından seçilebilirdi. Hatta Cumhuriyet döneminde de uzun bir süre çocuk romanlarının sayısı birkaçı geçmedi, yazarları bu alana yöneltmek zaman aldı. Türk edebiyatında bu boşluk uzun süre masallarla dolduruldu. Gülten Dayıoğlu'nu bütünüyle çocukları hedef alan, çocuklar için yazmayı ilk uğraş olarak benimseyen romancıların başında anmak gerekir. Ondan önce de çocuklar için yazan romancılar vardı kuşkusuz. Sözgelışı, uluslar arası bir başarı da elde eden Cahit Uçak bu alanda unutulmaması gereken bir yazardır. Ancak onun yazarlığında da çocuk ikinci plandadır. Bu kuşağın ardından gelen Mehmet Seyda, Azız Nesin gibi yazarlar öncelikle büyükler için yazmayı yeğlediler. Bu arada, kimi yazarların "çocukların Kerime Nadir'i" olarak niteledikleri ve yapıtlarının değeri edebiyat ve eğitim açısından epey tartışılan ve eleştirilen Kemalettin Tuğcu bir dönemde çocukların roman okuma gereksinimini nerdeyse bir başına karşıladı. Bu boşluğun çok güçlü bir biçimde duyumsandığı yıllarda, Gülten Dayıoğlu bütünüyle çocuklara yönelen bir yazar olarak karşımıza çıktı. Otuz beş yılı bulan uzun yazarlık yaşamında onun için çocuk hep ön planda oldu, sürekli çocuklar için üretti, edebiyat dünyasındaki yerini bu alandaki başarılarıyla sağladı. Bugün Türk edebiyatının çocuklar için yazan en üretken kalemi odur.

Onun çocuklarca çok okunan bir yazar olduğu yapıtlarının art arda yaptığı baskılardan da anlaşılmaktadır. Bu başarının önemli nedenlerinden biri, hiç kuşkusuz onun çocuklar için yazmadaki ısrarlı, istekli çabalarıdır. Çocukları önemsemesi, onun ilkokul öğretmenliğinden de gelen bir özelliğidir. Bu mesleğin, onun çocuklara yönelişinde ve çocukları anlamasında önemli etkileri olmuştur. Bunun yanı sıra yazar, çocuk edebiyatı konusunda öteden beri süregelen boşluğun farkına varmıştır. Ayrıca ideolojik kavgalarla şu ya da bu yana çekilmek istenen çocuk açısından, o, ana babalara güven veren bir yazar olarak görülmüş, geniş okur kitlesi bulmasında bu da önemli bir etken olmuştur.

Gülten Dayıoğlu, farklı yaş gruplarını konu alan roman ve öykü türünde elliyi aşkın kitap yayınladı. Bunlar arasında dokuz - on dört yaş

grubunu hedef alan ve bizim bu çalışmaya başladığımızda sayısı on üçü bulan romanları önemli bir yer tutar. Araştırmamız bu on üç romanın, içerik, biçim ve dil özellikleriyle incelenmesi üzerine kurulmuştur.

Yazar edebiyattaki bugünkü yerini çocuklar için yazdığı yapıtlarla sağlamakla birlikte, adını ilk duyurduğu yapıtı (Döl) büyükler için yazılmış bir öyküdür.

Onun çocuklar için yazdığı ve geniş bir okur kitlesi bulan Fadış'te gene bir dönemde çocukların çok okuduğu bir yazar olan Kemalettin Tuğcu etkisi sezilirse de, bu etkiden yazarın uzaklaşma çabası içinde olduğunu gene aynı yapıtlarında (Fadış, Dört Kardeştiler) görmek olasıdır. Fatih Erdoğan bu yakınlığın Fadış'teki peri masallarına benzeyen "tahlilsiz anlatım"da görüldüğünü belirtirken, sonuçta o da Dayıoğlu'nun Kemalettin Tuğcu'nun yolundan pek fazla gitmediği görüşündedir. (1993, s. 8) Ancak ilk yapıtlarındaki melodram özellikler, yazarın kendisinin de yadsımadığı ve yaşamın bir parçası saydığı özelliklerdir. Yazarın aynı yapıtlarında memleket edebiyatının, köy edebiyatının etkilerinden de söz edilebilir.

Kurtuluş Savaşı yıllarının "gençler Anadolu'ya!" parolası, onun ilk romanlarında "Çocuklar Anadolu'ya!" biçimine dönüşmüştür. Gelenek, görenek ve üretim ilişkileriyle köy yaşamı, köy ortamı, onun uzun uzun anlattığı bir çevre olarak yer alıyor romanlarında.

İlk romanlarında (Fadış, Dört Kardeştiler) acıma duygusunu öne çıkaran melodram özelliklerle, köy edebiyatının, köy gerçekliğinin etkileri iç içedir.

Türk romanında (büyükler için yazılanlarda) uzun bir süre ağırlığını duyumsatan kimi toplumsal sorunlar, toplumsal gerçekler onun romanlarının da konusu oldu. Köy gerçeklerinin yanı sıra, göç olgusu, göç olayının davası, kimlik bunalımı ve yabancılık sorunu gibi bir dönemde büyükler için yazılan romanların önemli konuları arasında yer alan konular, Gülsen Dayıoğlu aracılığıyla çocuk edebiyatının da konuları arasına girdi. Fadış, Dört Kardeştiler, Yurdumu Özledim, Ben Büyüyünce yazarın bu konuları işlediği romanlarıdır.

Gülsen Dayıoğlu'nun 1980'den sonra yayımladığı romanları ile sanatında yeni bir dönem başladı. Ülkemize özgü toplumsal sorunları, yurt

gerçeklerini konu alan yapıtlarının ardından yayımladığı bilim kurgu türündeki romanlarla bütün insanlığı ilgilendiren, evrensel, uluslar arası sorunlara yöneldi. Barış, kardeşlik, savaşlar, özgürlük, bağınazlık, insanın insanı sömürmesi, kölelik, çevre sorunları, doğal dengenin bozulması, silahlanma gibi konuları ele aldı bu romanlarında. Yazar bu romanlarında, bütün bir insanlığı eleştirdi. Ona göre, teknolojiadaki başdöndürücü gelişmelere koşut olarak, insanoğlu güzel değerlere sahip çıkmada aynı başarıyı gösteremedi. Başta "saldırganlık" olmak üzere eski çağlardan gelen birtakım davranışlar sürüp gitmektedir.

Yazar sık sık bu yapıtlarında, uygarlık adına yapılan güzel buluşların yanı sıra, insanlığa felaket getiren buluşları eleştirir. İnsanlığın yüz akı buluşların sahiplerini çocuklara örnek gösterir.

Bilim kurgu türündeki yapıtlarının hemen hepsinde gittikçe bozulan ve kendi felaketini gene kendisi hazırlayan insanlığı eleştirmiştir. Özellikle çevre konusunda duyarsızlık bu gruptaki romanlarının en önemli konuları arasında yer almıştır. İnsanoğlunun acımasızlığını, bençilliğini, para ve mal düşkünlüğünü, saldırganlığını kıyasıya eleştirmiştir. İnsanoğlu hem kendine karşı, hem doğaya ve hayvanlara karşı acımasız olmuştur. Yazar bu olumsuzlukları uzun uzun eleştirirken, çocuk okuru büsbütün karamsarlığa düşürmemek için insanlığın olumlu yanlarını da göstermeyi unutmamıştır. Karamsar eleştirilerinin hep bir umut ışığı yer almıştır. Onun en çok üzerinde durduğu olumsuzluklardan biri de nükleer silahlar ve onların yaratabileceği felaketlerdir. Bunların hepsi de bütün insanlığı ilgilendiren sorunlardır.

Dünyamızın, birbirini yürekten seven, birbirinin malına canına ve özgürlüğüne içtenlikle saygı gösteren, doğayı seven insanların dünyası olması, onun bilim kurgu türündeki yapıtlarının çoğunun ortak iletisidir. Bilim kurgu türündeki romanlarında bireysel tema ve iletler çok sınırlıdır.

Gülten Dayıoğlu romanlarında gerek Türk edebiyatının, gerekse dünya edebiyatının yaygın olarak işlenen konularına yönelmiştir. Ancak bizde onların bazılarını ilk kez çocuk edebiyatına yansıtan o olmuştur. Kan davasını anlattığı Ben Büyüyünce, tarihe bilim kurgu türüyle yöneldiği Ölümsüz Ece, ilk kez çerçeve anlatıyı denediği Suna'nın Serçeleri onun çocuk edebiyatına öz ve biçim olarak bazı yenilikler getirdiği romanlarıdır.

Kimi romanlarında didaktik tutum ağır basar. Arkadaşlarını sevmek, paylaşmak, yalan söylememek, kötü alışkanlıklardan kaçınmak gibi davranışlar çoğu çocuk kitaplarında olduğu gibi, onun romanlarında da telkin edilen ve çocuğa kazandırılmak istenen davranışlardır.

Bilim kurgu türünde yazdığı Ölümsüz Ece sayılmazsa, onun tarihsel konulu tek bir romanı vardır. Tuna'dan Uçan Kuş'ta yazar, Osmanlı saray entrikalarından dersler çıkararak, çocuğun bugünkü çağdaş demokratik yönetimleri daha iyi anlamasına çalışır.

Gülten Dayıoğlu'nun romanları konuları bakımından şöyle sınıflandırılabilir:

1) *Melodram özelliklerin ve köy edebiyatı etkilerinin iç içe olduğu romanları: Fadış, Dört Kardeştiler.*

2) *Gerçekçi romanları: Yurdumu Özledim, Ben Büyüyünce*

3) *Bilim kurgu türündeki romanları: Dünya Çocukların Olsa, Akıllı Pireler, Işın Çağı Çocukları, Ölümsüz Ece, Gökyüzündeki Mor Bulutlar, Midos Kartalının Gözleri, Parbat Dağının Esrarı, Suna'nın Serçeleri.*

Onun bilim kurgu türündeki romanlarını da iki kümede toplamak olasıdır. Bu romanların bazıları bilim kurgu türünde yazılmış olmakla birlikte onlarda, yaşanan dünya ile ilgili daha inandırıcı olaylar ve gözlemler yer alır. (Suna'nın Serçeleri, Midos Kartalının Gözleri, Gökyüzündeki Mor Bulutlar).

Bilim kurgu türündeki öteki romanları ise yaşanan zamanın çok dışında, bütünüyle düşsel öğeler üzerine kurulmuş romanlardır. (Dünya Çocukların Olsa, Işın Çağı Çocukları, Akıllı Pireler vb.).

*

4) *Tarihi romanları: Tuna'dan Uçan Kuş*

Gülten Dayıoğlu insanlarla ilgili, dünyamızla ilgili sorunların çözümünde "sevgi"yi bir iksir gibi görür. Yapıtlarının çoğunda her sorunun "sevgi" ile aşılabileceğini, "sevgi" ile çözümlenebileceğini telkin eder.

Yazarın anlattığı kahramanlar arasında, doğal olarak çocuk kahramanlar önemli yer tutuyor. İlk romanlarındaki (Fadış, Dört Kardeştiler, Yurdumu Özledim, Ben Büyüyünce) çocuk kahramanlar, yoksul, ezik,

yaşadıkları acılarla yaşlarından önce olgunlaşmış çocuklardır. Ancak daha sonra yazdığı bilim kurgu türündeki romanlarda çocuk kahramanlar daha etkin, zeki, atak, gözü pek, ufku geniş çocuklardır. Yazar gerek kişilerinin seçiminde, gerek konu ve iletilerindeki bu değişmeyi şöyle açıklıyor:

"Bu yöntemle dünyada var olan her türlü yeniliği, örneğin internet, bilgisayar vb. okuyucularıma aktarabiliyorum. Onları geniş açıda, büyük düşünmeye motive etme olanağı bulabiliyorum. Bu günün çocukları, yirmibirinci yüzyılın insanı olacak. O yüzyılın insanı olabilmek için kabukların kırılması, görüş ufuklarının, düşünce sınırlarının genişlemesi birinci koşul bence. Bu inançla ben de eserlerimde yarının insanlarına destek vermeye çalışıyorum." (Bkz. 16.10.1996 tarihli mektup, ek 2)

Gülten Dayıoğlu ilk romanlarında köy, kasaba kökenli yoksul insanlara ilgi duymuş, romanlarının konularını bu insanların yaşamından almıştır. Çocuk okurda, yoksul kesimin sorunlarına karşı bir ilgi uyandırmaya çalışmıştır. Bu acınası, zavallı insanları çoğu zaman da büyük kentlerin zengin evlerindeki acımasız insanlarla birlikte anlatır.

Onun kahramanları arasında her yaştan insan bulunabilir. Dayıoğlu'nun ilk romanlarındaki yerli tiplerin yerini bilim kurgu türündeki romanlarında daha evrensel tipler almıştır. Özellikle son romanlarında (Midos Kartalı'nın Gözleri, Gökyüzündeki Mor Bulutlar) başka ulustan kahramanlara da yer vermiştir. Bu türdeki kimi kahramanlarını da herhangi bir ulusa, topluma mal etmek olanaksızdır. Kısacası, kahramanlarında yerlilikten evrenselliğe doğru her yapıtında değişen bir açılım vardır. Ayrıca tarihte yaşamış insanların yanı sıra, günümüz insanını ve geleceğin insanını da bulmak olanaklı onun kahramanları arasında.

Kahramanları arasında idealize edilmiş kişiler olduğu gibi, gerçekçi kahramanlar da vardır. Ancak gene de çocuk romanlarındaki çok yaygın olarak görülen iyi-kötü ayrımı, onun romanlarında da genel olarak gözlenen bir durumdur. Kişileri, karakterden çok, tip özelliği göstermektedir.

Gülten Dayıoğlu'nun romanlarında olay önemlidir. Başlangıçta ölüm, boşanma, evlatlık verilme gibi olaylarla okuru etkilemeye çalışan yazar, daha sonra macera yanı ağır basan olaylara yönelmiştir. Ayrıca bir grup romanı da bilim kurgu öğeleri üzerine kurulur. Yazarın ilk ro-

manlarında ve bunları izleyen gerçekçi diyebileceğimiz romanlarında zaman ögesi geniş bir zaman dilimini kapsar, klasik romanlarda olduğu gibi genellikle dış zaman geniş bir süreyi kapsar. Bu romanlarında genellikle geriye dönüş vb. tekniklerden yararlanmaz, klasik romanlarda alışıldığı üzere, geniş zaman dilimi içinde, oluş sırasına göre anlatmıştır. Ancak zaman zaman az da olsa kimi romanlarında bu düzeni zorlamıştır. Onun bu anlamda roman kurgusu açısından en ilginç romanı Suna'nın Serçeleri'dir. Hem biçimdeki, kurgudaki farklılığı, hem içerik olarak bu romanı şimdiden Türk çocuk edebiyatının klasikleri arasında görmek gerekir. "çerçeve anlatı" gibi çocuk romanlarında (özellikle Türk edebiyatında) çok az bilinen bir kurgunun çok başarılı bir örneğidir. Suna'nın Serçeleri. Dış zamanı sınırlı olan romana, çerçeve anlatı tekniğiyle iç zaman açısından sonsuz olanaklar katmıştır. Biçim ve kurgu oyunlarına yeniliklere elverişli olmadığı sanılan çocuk edebiyatının, aslında biçimsel yeniliklere ve farklılıklara da açık bir yanı olduğunu gösteren önemli bir romandır.

Dayıoğlu bazı yapıtlarında da masal geleneğinden ve masal motiflerinden yararlanmıştır. Masal kaynağından gelen etkiler gerek Tunadan Uçan Kuş'ta, gerek Midos Kartalının Gözleri'nde açıkça görülür. Ayrıca Midos Kartalının Gözleri'nde olayların sonundan başlayarak, gene alışılmış olan, daha yaygın olan klasik roman kurgusunu az da olsa zorlamıştır. Romanlarını hep aynı kurgunun yaratacağı tekdüzelikten kurtarmaya çalışmıştır. Bu da bir sanatçı için önemli bir tutumdur.

Gülten Dayıoğlu genellikle merak ve çatışma ögesini güçlendirmek için, tematik güç-karşı güç çatışmasından yararlanmıştır. Olaylar bu iki grupta yer alan kahramanlar arasında geçer. Ancak Dünya Çocukların Olsa gibi çok az romanında böyle bir çatışmadan yararlanmıyor. Gerilim bazı romanlarında da (Gökyüzündeki Mor Bulutlar) iyi-kötü çatışmasından çok, gizemli olaylarla sağlanıyor.

Yazarın ilk romanlarında diyaloglar daha fazladır. Ancak kimi romanlarında (özellikle son romanlarında) diyaloglar azalmıştır. Bu, yazarın olay öykülemeye gittikçe artan, gelişen ustalığına bağlanabilir. Son romanlarını bütünüyle karşılıklı konuşmalar üzerine kurmak istemiştir.

Genellikle uzmanlar romanlarda uzun diyaloglardan kaçınmak gerektiğini savunurlarsa da, Gülten Dayıoğlu'nun romanlarında epey uzun

diyaloglar vardır. Bu diyalogların bazılarının öğretici (didaktik) yanı ağır basar. Yazarın zaman zaman bir öğretmen tavrına yaklaşan didaktik tutumunu en çok bu uzun diyaloglarda görüyoruz. Dayıoğlu kimi romanlarında adeta dersinin anlaşılmamasından kaygılanan bir öğretmen gibidir. İnsanlığa dönük eleştirileri pekiştire pekiştire yineler. Ancak bu tutumunu elbette her romanında görmüyoruz. Kimi yapıtlarında daha eğlenceli ve sanatsal bir tutum içinde sunar düşüncelerini, öğreticilik ikinci planda kalır. Örneğin, Suna'nın Serçeleri, Tuna'dan Uçan Kuş, Midos Kartalı'nın Gözleri ve Gökyüzündeki Mor Bulutlar'da öğretici öğeler, romanın sanatsal boyutunu zedelemmez. Kimi romanlarındaki (Parbat Dağının Esrarı, Dünya Çocukların Olsa vb.) eleştirel ve öğretici tutumunu, bu romanlarında olabildiğince geri plana çekmiştir.

Bir iki örnek dışında yazarın romanlarında çok uzun betimlemeler yok. Bunlar da genellikle kısa çevre betimlemeleridir. Portre betimlemeleri ise daha az ve daha kısa.

Romanlarına anlatıcının durumu açısından baktığımızda, yapıtlarının hemen hepsinde de 3. kişili anlatımı yeğlemiştir. Diyaloglar dışında, kahramanlarının aynı zamanda "anlatıcı" durumunda olduğu romanı hiç yoktur.

Gülten Dayıoğlu bütün romanlarını yalın bir dille yazmıştır. Özellikle bilim kurgu türündeki romanlarda öz Türkçe yazma konusunda çok büyük bir titizlik gösterir. Kimi yapıtlarında Türkçe sözcük oranı % 90'ı bulmuştur.

Gülten Dayıoğlu'nun ilk romanlarında (Fadı, Dört Kardeştiler, Ben Büyüyünce vb.) dil konusundaki bir tutumu da şudur: Gerçekçi yazarlarda olduğu gibi, kahramanlarını davranışlarıyla birlikte, dilleri yönünden de gözlemlemiştir. Romanlarına konu aldığı insanların neyi nasıl anlattığını, kişiliklerinin, kişiliklerindeki değişmelerin dillerine nasıl yansıdığını da gözlemlemiş ya da araştırmıştır. Kişilerini dil özellikleriyle de tanımış, bir ölçüde de olsa ilk romanlarında onların dillerinden de yararlanmış. Bu tutumu onu halk dilinin göz ardı edilmiş zenginliklerine götürmüştür. Ancak şunu da belirtelim ki, kahramanlarının dilinden ya da halk ağızlarından yararlanırken yazı dilinden çok az uzaklaşır. Özellikle ağız taklitçiliği yönünden tutumu, büyükler için yazan Fakır Baykurt, Yaşar Kemal gibi yazarlara benzemez. Komik ya da sevimli göstermek istediği kahramanlarının zaman zaman ağız özelliklerini taklit et-

mekle birlikte, yukarıda da belirtildiği gibi bu açıdan genel olarak yazı diline bağlı kalmıştır. Ancak özellikle ilk romanlarında Anadolu ağızlarının keşfedilmemiş dil zenginliklerini yazı diline kazandırma çabası çok belirgindir. Özellikle Fadıf'te kullandığı pek çok sözcüğü, ne standart dilin sözlüklerinde ne de Derleme Sözlüğünde bulabiliyoruz. Daha sonraki yapıtlarında yazar, yazı dilini zenginleştirme çabalarını, türetilmiş sözcüklere yönelerek sürdürmüştür.

Halk dilinin doğaya bağlı zenginliğini ve halk dilindeki deyimleri, ayrıca Türkçenin folklorümüzü yansıtan öğelerini onun romanlarında bulabiliriz. Yazı dilinde yaygın olarak kullanılmayan halk diline özgü ikilemeler, günümüz Türk edebiyatının kimi gerçekçi yazarlarında olduğu gibi, onun yapıtlarını da dil yönünden güçlendirip güzelleştiren öğelerdendir.

Gülten Dayioğlu'nun diline yabancı sözcükler açısından bakıldığında, çocuğun sözlüklere bakmasını gerektirebilecek çok az sözcük bulunabilir.

Yazar genel anlatımında, gerek olaylarda mızaha fazla yönelmemiştir. Suna'nın Serçeleri, Yurdumu Özledim gibi romanlarında mizah açısından bazı küçük esintiler görülebilir.

Gülten Dayioğlu'nun romanlarında edebî sanatlar, bir çocuk romanında olması gereken ölçüler içinde kullanılmıştır. Özellikle mecaz, benzetme gibi edebî sanatlara birçok örnek bulunabilir.

Yazarın anlatımında cümle çeşitliliği giderek artıyor. İlk romanlarında devrik ve kesik cümle türlerine nerdeyse hiç örnek bile bulunamazken, daha sonraki romanlarında belli ölçüde de olsa, cümle çeşitliliği açısından bir artış görülür. Yazar Türkçenin kimi özelliklerinin sanki yazdıkça ayırımına varmıştır. Cümle çeşitliliğindeki artış buna bir örnektir. Ayrıca cümle çeşitliliği, karşılıklı konuşmaların bulunduğu bölümlerde daha fazladır. Bu da yazı dili - konuşma dili arasında öteden beri kapatılmaya çalışılan farklılık açısından üzerinde durulması gereken bir konudur.

Okuma alışkanlığı, anadili öğretiminin çok önemli bir boyutudur. Gülten Dayioğlu'nun yapıtları, hem nitelik, hem nicelik yönünden her kesimdeki çocuğa bu alışkanlığı kazandıracak özelliktedir.

Gülten Dayioğlu, 20-21 Şubat 1977 tarihinde A. . TMER'in düzenlediği Anadili Eğitimi ve ocuk Kitapları Sempozyumu'nda sunduğu "ocuk Kitaplarının Ana Dil Eğitimine Etkisi" başlığını taşıyan bildirisinde "Zengin ve görkemli bir dil olan Türkçenin ancak kırıntılarıyla yetiniyoruz" diyordu. Yazarın burada eleştirdiği, çocuğu kuşatan, çocuğa sunulan ve Türkçenin zenginliğini vermeyen günlük konuşma dilidir. ocuk bu dilin dışına çıkmadığı sürece Türkçenin ancak "kırıntılarıyla" yetinecektir. Ayrıca ders kitaplarındaki kuru ve kalıp halindeki dil de bu eksiği gıdirmemektedir. Gülten Dayioğlu'nun romanları, Türkçenin konuşma dilinde ve ders kitaplarında her zaman rastlamadığımız sözcükleriyle, deyimler, mecazlar ve cümle çeşitliliğiyle dil öğretimine önemli katkılar sağlayacak özelliktedir. Dayioğlu'nun yukarıda sözünü ettiğimiz bildirisindeki şu sözler, onun kendi yapıtları içinde geçerlidir:

"... ocuk kitaplarında, onu sıkan, bıktıran, kuram, kalıp, kavram aktarma eylemi yok. Gerçek ya da düşsel yaşam var. Canlı, soluyan, coşkulu, neşeli, sağlam bir Türkçe var. Kitap okuyan ocuk bu Türkçeyi kolayca benimsiyor, anlıyor, öğreniyor, ciklet çiğner gibi keyifle kullanıyor. Gıdereken zengin bir dil ediniyor."

Bu sözleri söyleyen Gülten Dayioğlu romanlarını da bu bilinçle yazmıştır. Çocukların canlı, soluyan, coşkulu, neşeli, sağlam bir Türkçe öğrenmeleri için, onun yapıtlarından yararlanmak gerekir. Ders kitaplarında ve alfabe kitaplarında çokça karşılaştığımız yapay metinlerin, yapay cmlerin dışına çıkılıp, bu yazarlara yneldiğie, anadilini öğrenmek çocuğa "ciklet çiğner" gibi keyif verecektir.

Kitaplarının art arda yaptığı baskılar bugün onun Türkiye'nin en çok okunan ocuk edebiyatı yazarı olduğunu göstermektedir. Eleştirmenlerin gözlemleri de bu yöndedir (Erdoğan, 1993, s. 9). Dayioğlu, "ocuklar için yazmanın prim yapmadığı" bir dönemden başlayarak otuz beş yıllık yazarlık çabasının mutlu sonucunu, binlerce çocuğun sıcak ilęisiyle bulmuş bir yazardır. Ancak o, Fatih Erdoğan'ın da belirttiği gibi "Ben artık oldum" dememiştir. (1993, s. 9) Hep deneyerek, kendini yenileyerek, yenilikler arayarak sürdürmüştür üretkenliğini. Gülten Dayioğlu ocuklara verdiği değerin yanı sıra, ayrıca alışkan ve üretken kişiliğiyle, hem çocukların, hem de çocuklarını yarına iyi hazırlamak isteyen anne ve babaların "gönüllerinin ecesi" olmuştur.

KAYNAKLAR

A. YAZARIN İNCELENEN ROMANLARI

(İnceleme Sırasına Göre)

Fadış (20. baskı), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1994.

Dört Kardeştiler, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1993

Suna'nın Serçeleri, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1995

Yurdumu Özledim, (7. baskı), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1991

Ben Büyüyünce, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1994.

Dünya Çocukların Olsa, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1993.

Akıllı Pireler, (6. baskı) Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1994

Işın Çağı Çocukları, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1992

Ölümsüz Ece, (4. baskı) Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1995

Parbat Dağının Esrarı, (2. baskı), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul
1993

Midos Kartalının Gözleri, (2. baskı), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul
1995

Tuna'dan Uçan Kuş, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1992

Gökyüzündeki Mor Bulutlar, (2. baskı), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul
1996

B. YARARLANILAN YAPITLAR

Acaroğlu, Türker. *Çocuk Edebiyatı Meselesi*, Türk Dili, C. III, 28 Ocak 1954 s. 204-208

———, *Çocuk Edebiyatımızın Tarihçesi*, Türk Dili, C.XXXII, Sayı: 231, Aralık 1970, s. 242-244.

Adalı, Oya. "Türk Çocuk Edebiyatı Üzerine Gözlemler", *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı: 310, 15 Nisan 1993, s. 11-14.

Akıncı Gündüz. *Türk Romanında Köye Doğru*, A.Ü. D.T.C.F. Yayınları, Ankara 1961.

Aksan. Doğan. *Türkçenin Gücü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1987.

Alangu, Tahir. *Çocuk Kitapları Üstüne*, Doğan Kardeş Basımevi, İstanbul 1965.

Alkan, Türker. "Çocuklar Eğitim ve Kapitalizm", *Ulusal Kültür*, Nisan 1979, S. 4, s. 15-26.

Alpay, Meral ve Anhegger, Robert. *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları*. Cem Yayınevi, İstanbul 1975.

Altınkaynak, Hikmet. "Önemli Dönemeçleriyle Çocuk Yazını ve Geleceği", *Türk Dili*, C.XXXVI, Sayı. 310, Ağustos 1977, s. 163-166.

Apaydın, Talip. *Toprağa Basınca*, Arkın Kitabevi, İstanbul 1966.

———, "Çocuk Kitapları", *Türk Dili*, C. 39, S. 331, Nisan 1979, s. 303.

Aşılıoğlu, Bayram. *Çocuk Romanlarının Çocuğun Eğitimindeki Yeri ve Önemi*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1986.

Atabay, Neşe - Sevgi Özel, Ayfer Çam. *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*, TDK Yayınları, Ankara 1981.

Ataç, Nurullah. *Sözden Sözc.* Varlık Yayınları, İstanbul 1952.

———, *Günce*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1971.

Ataman, Esin. *Çocuk Kitapları ve Telif Çocuk Eserleri Kritik Bibliyografyası*. (1950-1955), A.Ü. D.T.C.F. Kütüphanecilik Bölümü, (basılmamış lisans tezi), Ankara 1959.

Ateş, Kemal. *Türk Romanında Yerel Dille Yöneliş* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), A.Ü. D.T.C.F. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara 1980.

———, *İkt Çocuk Kitabı*, Çağdaş Türk Dili, Sayı: 85, Mart 1995, s. 43.

Avar, Sıdika. *Dağ Çiçeklerim*, Öğretmen Yayınları, Ankara 1986.

Aytaç, Gürsel. *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yayınevi, Ankara 1990.

Baraz, Turhan. "Çocuk Yazını Sorunlarına Yaklaşım", *Türk Dili*, C. 39, S. 331, Nisan 1979, s. 290-291.

Başbay, Sevgi Nigar. *Çocuk Eğitimiinde Çocuk Hikâyelerinin Yeri ve Önemi* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara 1985.

Bayrak, Mehmet. *Köy Enstitüsü Yazarlar Ozanlar*, TÖB-DER Yayınları, Ankara 1978.

Bilkan, Ali Fuat. "Masal Estetiğimiz Üzerine Yahut Masalsızlığımız", *Milli Eğitim Dergisi*, s. 87, Temmuz 1989, s. 6-10.

Binyazar, Adnan. "Bir Çocuk Kitablığı" (Soruşturma), *Türk Dili*, s. 331, Nisan 1979.

Camus, Albert. *Veba*, (Çev. Oktay Akbal), Varlık Yayınları, İstanbul 1960.

Canım, Rıdvan. "Pendnameler ve Türk Edebiyatında Benzer Nitelikli Nasihat Kitapları" *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 1, 1986, s. 18-25.

- Ceyhun, Aysel. *Türk Romanında Batı Almanya*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi) A.Ü. D.T.C.F, 1982.
- Çiftlikçi, Ramazan. *Yaşar Kemal* (yayımlanmamış doktora tezi) İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1993.
- Çoban, Mehmet. *Dini Konulu Çocuk Kitaplarının Yapısal ve Eğitsel Nitelikleri Açısından Değerlendirilmesi*, (yüksek lisans tezi) A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996.
- Dayıoğlu, Gülten. *Ülkemizde Çocuk Yazını, Sanat ve Toplum*, Sayı: 3, Kasım/Aralık 1978, s. 152-155.
- , "Türk Yazınında Dış Göç" (soruşturmaya yanıt), *Türk Dili*, Sayı: 357, Eylül 1981, s. 162.
- , "Çocuk Yazını Tutanın Elinde Kaldı", *Gösteri*, C. 2, S. 14, Ocak 1982, s. 55.
- , "Yayımcılar Çocuk Kitaplarını Anlatıyor", *Gösteri*, Sayı: 30, Mayıs 1983, s. 72-74.
- , "Gülten Dayıoğlu ile Çocuk Edebiyatı Üzerine", *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, 1989, Gökyüzü Yayınları, İstanbul 1989, s. 327-339.
- , "Çocuk Kitaplarının Ana Dil Eğitimine Etkisi", A.Ü. TÖMER'in 20-21 Şubat 1977 tarihlerinde düzenlediği Anadili Eğitimi ve Çocuk Kitapları Sempozyumunda sunulan bildiri.
- Demiray, Kemal. *Türkçe Çocuk Edebiyatı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1962.
- , "Çocuklar ve Yazın", *Türk Dili*, C. 39, S. 311, Nisan 1979, s. 285-287.
- Dino, Güzin. *Türk Romanının Doğuşu*, Cem Yayınevi, İstanbul 1978.
- Dumont, Paul. "Çocuk Edebiyatı: Türk İlericilerinin Yeni Bir Silahı", Çev.: Cengiz Ertem, *Littera Edebiyat Yazıları*, 1991, C.2, s. 60-66.

- Duru, Orhan. "Bilim-Kurgu ve Çocuk Yazını", *Türk Dili*, C. 39, S. 331, Nisan 1979, s. 294-295.
- Dürder, Baha. *Roman Anlayışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1971.
- Elmas, Yılmaz. "Çocukta Kitap Sevgisi ve Okuma Alışkanlığı", *Yayın Dünyası*, S. 6, Ağustos 1988, s. 7.
- Enginün, İnci. "Bir Çocuk Edebiyatçısı Mehmet Şemseddin", *Fıkır ve Sanatta Hareket*, S. 6, Ağustos 1979, s. 27-30.
- , "Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış", *Türk Dili*, S. 400, Nisan 1985, s. 186-194.
- Erdoğan, Fatih. "Çocuk En Büyük Ozandır", *Yayın Dünyasında Çerçeve*, S. 33, Haziran 1988.
- , *Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, Thema Larousse, Milliyet Yayınları, 1993-1994.
- , "Fadış'ten Ölümsüz Ece'ye" *Cumhuriyet Kitap*, Sayı: 156, 18 Şubat 1993, s. 8-10.
- Erişen, Satı. "Çocuğa Görelık", *Türk Dili*, S. 331, Nisan 1979, s. 288-289.
- Göğüş, Beşir. *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Kadioğlu Matbaası, Ankara 1978.
- Gökşen, Enver Naci. "Olanlar, Bitenler", *Yeni Adam*, 14 Şubat 1946, s. 4.
- , *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, Hikmet Yayınevi, İstanbul 1972.
- Göktürk, Akşit. "Dil-Edebiyat Öğretimine Yeni Yaklaşımlar", *Öğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları*, TED IV. Öğretim Toplantısı, 10-11 Nisan 1986.
- Güler, Mehmet. "Çocuk Edebiyatında İkinci Boyut", *Varlık*, S. 950, Kasım 1986, s. 26-27.

- , "Çocuk Edebiyatı Üzerine", *Varlık*, S. 971, Ağustos 1988.
- , "Çocuklar İçin Yazılan Romanlara Toplu Bakış", *İnsancıl Dergisi*, Sayı: 38, Aralık 1993, s. 24-25.
- , *Kendi Kaleminden*, Gündoğan Edebiyat, Sayı: 11-12, Yıl: 1994, s. 15.
- Gülten Dayıoğlu 30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa (ortak çalışma), Altın Kitaplar Yayınevi (yılı belirtilmemiş)
- Gültekin, Ali. "Dünden Bugüne Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı" *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1. Bahar 1996, s. 83-91.
- Günçe, Gülseren. *Çocukta Zihnin Gelişim ve Plaget Kuramına Toplu Bakış*, Baylan Matbaası, Ankara 1975.
- Güntekin, Reşat Nuri. *Kızılıçık Dalları* (9. baskı), İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul 1976.
- Gürel, Zeki. "Bizde Çocuk Edebiyatı", *Millî Eğitim ve Kültür*, S. 26, Mart 1984, s. 51-61.
- , "İlk Gençlik Veya Hayata İkinci Doğuş Üzerine", *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, C. 1, S. 6, Nisan 1992, s. 39-41.
- Gürkan, Nilgün. "Çocuk Edebiyatında Toplumsal Gerçeklik", *Yarın*, S. 8, Nisan 1982, s. 12-13.
- Hatiboğlu, Vecihe. *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü* (2. baskı), TDK Yayınları, Ankara 1972.
- Hızlan, Doğan. "Büyük Gibi Davranmak", *Hürriyet Gazetesi*, 21 Nisan 1987.
- İpşiroğlu, Zehra. "Köktendinci Çocuk Yazınına Eleştirel Bir Yaklaşım", *Çağdaş Kültürümüz*, Cem Yayınevi, İstanbul 1991, s. 293-309.
- İsmail, Habib. *Yeni Edebi Yeniliğimiz - Tanzimattan Beri*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1940.

- Jersild, Arthur, T. *Çocuk Psikolojisi*, Çev: Gülseren Günçe, A. Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1979.
- K. Tarık Dursun, "Çocuklara Kitaplık", *Türk Dili*, C. 39, S. 331, 1979, s. 298-302.
- Kansu, Ceyhun Atuf. "Çocukluktan Yazına", *Yansıma*, S. 43-44-45. Temmuz-Ağustos-Eylül 1975, s. 8-10.
- Kantemir, Enise. "Çocuk Kitapları Sorunu", *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1979, C. 12, s. 1-4.
- , *Çocuk Edebiyatı Sorunları*, (yayımlanmamış doçentlik tezi) A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara 1982.
- Kaplan, Mehmet. "Nasıl Bir Çocuk Edebiyatı?", *Türk Edebiyatı*, S. 111, Ocak 1983, s. 19-24.
- Karabey, Zeynep. "Çocuk Yayınları Üzerine", *Yarın*, S. 8, Nisan 1982, s. 6.
- Kavcar, Cahit. *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim*, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1974.
- , *Edebiyat ve Eğitim*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1982.
- , "Yurt Dışındaki Türk İşçi Çocuklarına Türkçenin Öğretimi", *Dil Dergisi*, Sayı: 1, Mart 1988, s. 76-83.
- Kaynak, Sezal. "Çocuk Edebiyatı", *Bilim ve Sanat*, S. 16, Nisan 1982, s. 20-21.
- Kestel, Serhat. "Çocuk, Eğitim, Sanat", *Varlık*, C. 49, S. 894, Mart 1982, s. 34-35.
- Kılıç, Latife. "Şermin'de Terbiye", *Milli Kültür*, S. 65, Haziran 189, s. 82-85.
- Kızıltan, Nalan. *A. Linguistic Study of The Language in The Turkish Children's Literature* (yayımlanmamış doktora tezi) H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995.

- Kocaman, Ahmet. *Türkçe Öğretiminde Kullanım Düzlemleri Üzerine Düşünceler*, Çağdaş Türk Dili, Haziran 1996, s. 28-31.
- Korkmaz, Zeynep. *Türk Dilinin Tarihî Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1963.
- Lettres Sovitiques, No: 248, 1979.
- Marshall, Julia. *Anadili ve Yazın Öğretimi*, (Çev.: C. Külebi), Çağdaş Yayınları, İstanbul 1994.
- Nayır, Yaşar Nabl. "Çocuk Kitapları", *Türk Dili*, C. 39, S. 331, Nisan 1979, s. 304-305.
- Nabizade Nazım. *Hikâyeler*, (Baskıya hazırlayan: Aziz Behiç Serengil), Dün-Bugün Yayınevi, Ankara 1961.
- Oğuzkan, A. Ferhan. "Dünyada ve Bizde Çocuk Yazınının Gelişmesine Toplu Bir Bakış", *Türk Dili*, S. 331, Nisan 1979, s. 261-283.
- , "Çocuklara Kitap Seçiminde Nasıl Yardım Edebiliriz?" *Alle ve Çocuk*, 1983, S. 3.
- , *Çocuk Edebiyatı* (4. baskı), Ankara 1987.
- Onur, Bekir. "Ahlak Eğitiminin Psikolojik Temelleri", *Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 12, Sayı: 1-4.
- Oral-Zeynep-Bülent Berkman. "Çocuk Kitapları Fuarını Dolduran Kalabalık Çocuk ve Kitap Sempozyumuna İlgili Göstermedi", *Milliyet Sanat*, S. 320, 23 Nisan 1979, s. 10,12,30.
- Oralış, Meral. *Romanda Anlatı Teknikleri Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma* (yüksek lisans tezi), İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989.
- Önertoy, Olcay. *Türk Roman ve Öyküsü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1984.
- , *Halit Ziya Uşaklıgil Romancılığı ve Romanımızdaki Yeri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.

- Örs. Yaman. "Toplum, Dil Süreci, Çocuklar", *Ulusal Kültür*, Nisan 1979, S. 4, s. 105-118.
- Özçalışkan, Şeyda. *Construction of Sex-role in Children's Literature*, Boğaziçi University, İstanbul 1994.
- Özdemir, Emin. "1978'de Çocuk Yazınımız", *Varlık Yıllığı* 1979, Varlık Yayınevi, İstanbul 1979, s. 100-127.
- , "1980'de Çocuk Yazınımız" *Varlık Yıllığı* 1981, Varlık Yayınevi, İstanbul 1981, s. 83-101.
- , "1983'te Çocuk Yazınımız" *Varlık Yıllığı*, 1984, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1984, s. 75-95.
- Özdemir, Nezaket. "Çocuk Kitapları ve Çocuk Edebiyatımız Seçme Bibliyografyası", *Kemalist Ülkü*, Yıl: 17, S. 194, Aralık 1984, s. 20-22.
- Özdemir, Şevket. *Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Çevre Sorunlarına Duyarlık*, Palme Yayınları, Ankara, 1988.
- Özertem, Tekin. *Türkiye'de Çocuk Tiyatrosu*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979.
- Özyer, Nuran. "Federal Almanya Çocuk Edebiyatında Türkiye ve Türkler", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1983. C. 1, S. 1, s. 105-110.
- , *Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Türk İmajı*, Littera, Cilt: 3, 1992, s. 81-91.
- Parlatır, İsmail. *Recal-zade Mahmut Ekrem*, A.Ü. D.T.C.F. Yayınları, Ankara 1983.
- , "Çocuk Edebiyatımızın İlk Ürünlerinden Tefekkür ve Nijad Ekrem", *Türk Dili*, S. 400, Nisan 1985, s. 195-198.
- San, İnci. "Çocuğun ve Gençin Sanat Eğitimi", *Ulusal Kültür*, 1979, S. 6, s. 163-172.
- , *Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1979.

- Scherf, Walter. "Çocuk Edebiyatında Gerçek Eğilimler ve Geleneksel Modeller", (Çev.: Nilüfer Tuncer) *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 1978, S. 1, s. 33-50.
- Sever, Sedat. *Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme*, Ya-Pa Yayınları, İst. 1995.
- Seyda, Mehmet. *Çocuk Romanı*, Türk Dili Dergisi, Ocak 1975, s. 21-25.
- , "Kendi Kaleminden Mehmet Seyda'nın Yaşam Öyküsü", *Günümüzde Kitaplar*, Ekim 1986.
- Sezgin, Dinçer, "Kan Mezarları", *Cumhuriyet Kitap*, Sayı: 20, 29 Haziran 1990.
- Steffens, Wilhelm. "Federal Almanya'da Çocuk ve Gençlik Edebiyatı", *Gösteri*, S. 85, Aralık 1987.
- Şirin, Mustafa Ruhl, "Çağdaş Çocuk Edebiyatına Doğru", *Türkiye Gazetesi*, 28 Ekim 1986.
- , "Çocuksu Dünyanın Sembolleri", *Dergah*, C. 2, S. 29, Ekim 1991, s. 11.
- , "Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış", *İlm Sanat*, S. 10, Kasım-Aralık 1986, s. 37-40.
- , "Çocuk Edebiyatı ya da Rafta Kalmış Bir Edebiyat", *Türk Edebiyatı*, S. 151, Mayıs 1986.
- , "Çocuk Edebiyatında İdeoloji", *Tercüman*, 8 Temmuz 1986.
- , "Çocuklar İçin Zeka Edebiyatı", *Türk Edebiyatı*, S. 154, Ağustos 1986.
- , "Çocuk Kitapları ve Dil Zevki", *Tercüman*, 3 Ekim 1986.
- , "Gerçekliğin Edebiyata Yansıması", *Tercüman*, 16 Temmuz 1986.
- , *Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.

- , "Klasik Masaldan Sanat Masalına", *Dergah*, Mart 1990, S. 1, s. 20.
- , "Türk Çocuklarını Çeviri Kitaplar Yönlendiriyor", *Tercüman*, 4 Şubat 1986.
- Taşkın, Mümtaz Zeki. "Ev Ödevi", *Milliyet Sanat*, 15 Kasım 1986.
- Tezcan, Mahmut. "Çocuklara Okuma Alışkanlığı Kazandırmak", *Türk Dili*, Nisan 1985, S. 400, s. 322-325.
- Tuncer, Nilüfer. "Ayşegül Dizilerinin Artı ve Eksileri", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 1980, C. 2, S. 28, s. 122-125.
- Türkçe Sözlük*, (7. baskı) TDK Yayınları, Ankara 1983.
- Uçuk, Cahit. *Gümüş Kanat*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1962.
- Ural, Serpil. "Çocuk ve Kitap", *Güneş Gazetesi*, 2 Nisan 1986, s. 6.
- Uygur, Nermi. *İnsan Açısından Edebiyat*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1969.
- Ülkü, Vural. "Almanya'da Gençlere ve Çocuklara Yönelik Edebiyat", *Türk Dili*, S. 401, Mayıs 1985, s. 459-465.
- Varlık Yıllığı* 1979, Varlık Yayınevi, İstanbul 1979.
- Vassaf, Gündüz. "Çocuklar ve Sanat: Tanınmadan Sömürü", *Varlık*, S. 919, Nisan 1984.
- Yavuz, Muhsine. *Masalların Eğitim İşlevleri ve Dil Öğretimindeki Yeri*. (Doktora tezi), A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996.
- Yavuzer, Haluk. *Çocuğun İlgileri Arasında Kitabın Yeri ve Önemi*, İ.Ü. Pedagoji Enstitüsü Yayınları, Pedagoji Dergisi (ayrı basım) İstanbul 1980.
- Yazıcı, Olcay. "Çocuklar İçin Yazmak", *Günümüzde Kitaplar*, S. 9, Ocak 1974.

- Yılmaz, Hüseyin - Mustafa Aracı. "Kemalettin Tuğcu İle Söyleşi", *Yayın Dünyasına Pencere*, Ocak 1988, s. 1.
- Yörükoğlu, Atalay, Geleneksel Eğitim, Gençlik ve Eylemcilik. *Ulusal Kültür Dergisi*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1979.
- , *Çocuk Ruh Sağlığı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1980.
- Zeytinoğlu, Sezen. *Küçük Prens Üzerine Bir İnceleme*, Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1-4.
- Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Varlık Yayınları, İstanbul 1969.

EKLER

1. Gülten Dayıoğlu'nun Kemal Ateş'e yazdığı 26.2.1996 tarihli mektup.
2. Gülten Dayıoğlu'nun Kemal Ateş'e yazdığı 16.10.1996 tarihli mektup.

İstanbul: 26/02/1996

Sayın Kemal Ateş
Ankara Üniversitesi
Türk Dili Bölümü Başkanı

Mektubunuzu aldım. İlginize teşekkür ederim. Yaşam öykümle tamamlayıcı bilgileri içeren 30. yıl kitabımı ekte sunuyorum.

Çocuk Romanları ile ilgili olarak yaptığınız çalışmaların sonuçlarını bana ulaştıracağınızı umuyorum.

Saygılarımla,
Gülten DAYIOĞLU

GÜLTEN DAYIOĞLU
İhlamur Nişantaş Yolu 45
Çatalkaya Ap. D. 9
80200 Teşvikiye / İstanbul

1. Yaşam Öyküsü
2. 30. Yıl Kitabı

YAŞAM ÖYKÜM VE ESERLERİM

1935 yılında, Kütahya'nın Emet ilçesinde doğdum. Öğrenimimin bir bölümünü, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yaptım. İstanbul'da Atatürk Kız Lisesi'ni bitirdim. Bir süre İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde okudum. Dışardan sınavlara girerek, ilkokul öğretmeni oldum. Onbeş yıllık hizmetten sonra, 1977 yılında, istifa ederek, öğretmenlikten ayrıldım. Halen, yoğun biçimde yazmayı sürdürmekteyim.

Roman, öykü, radyo televizyon oyunları yanında, yurt dışındaki işçi çocuklarının, eğitim ve öğretim sorunları ile ülkemizdeki ilköğretim düzenini irdeleyen, araştırmalarım var. 1965'ten beri, zaman zaman bu konuları, Cumhuriyet: (1965-1967) ve Milliyet: (1967.....) gazetelerinde ve çeşitli dergilerde yazmaktayım.

Yurt içi ve yurt dışında katıldığım çeşitli oturumlarda, eğitim öğretim sorunları ve ÇOCUK EDEBİYATI ile ilgili, yirmi dört bildiri sundum.

İlk eserimin basımı, 1963 yılında gerçekleşti. BAHÇIVANIN OĞLU adıyla okuyucuya sunulan bu kitabı, çocuklar için hazırlamıştım. O zamandan bu yana (1963-1991) kesintisiz, yeni baskılarla kuşaktan kuşağa hizmet veren, elliyi aşkın kitap yazdım. Bu eserlerin üçü, yetişkinler içindir. Geri kalanı, altı - ondört yaş düzeyine göre hazırlanmış, öykü ve romanlardır. Ayrıca, yayınlanmış ya da yayına hazır, yirmiyi aşkın radyo ve televizyon oyununa sahibim.

Evlüyüm, Yüksek öğrenimlerini tamamlayıp hayata atılmış iki oğlum var. Eserlerimin bir bölümü, çeşitli kurumlarca ödüllendirildi. Bir bölümü de yabancı dillere çevrildi.

Lise'de edindiğim Fransızca yanında, İngiltere'de ve ülkemizde katıldığım dil kurslarında, orta derecede İngilizce öğrenmiş bulunuyorum.

ESERLERİM

Yetişkinler için yazılmış eserler:

DÖL: Öyküler (1970)

GERİDE KALANLAR: Öyküler (1975)

GERİYE DÖNENLER: Öykü-röportaj (1986)

ÇOCUK KİTAPLARI

Dokuz-ondört yaş düzeyi için köy, kasaba, kent yaşamı ile dünyayı, evreni ve insanlığı konu edinen, evrensel ve ulusal dostluk, barış ve kardeşlik kavramlarıyla örülmüş, gerçek gerçeküstü ve bilim kurgu türünde romanlar yazdım.

Romanların adları:

FADİŞ (1971) (1994-20. baskı) ISBN: 975-405-092-9

DÖRT KARDEŞTİLER: (İlk basım 1971 - 8. basım 1993) ISBN: 975-405-099-6

SUNA'NIN SERÇELERİ: (İlk basım 1977-8. Basım 1992) ISBN: 975-405-001-5

YURDUMU ÖZLEDİM: (İlk basım 1979-5 basım 1991) ISBN: 975-405-297-2

BEN BÜYÜYÜNCE: (İlk basım 1979-5 basım 1994) ISBN: 975-405-113-5

DÜNYA ÇOCUKLARIN OLSA: (İlk basım 1981 - 5. baskı 1993) ISBN: 975-405-090-2

AKILLI PİRELER: (İlk basım 1982 - 6. basım 1994) ISBN: 975-405-167-4

IŞIN ÇAĞI ÇOCUKLARI: (İlk basım 1984 - 2. Basım 1992) ISBN: 975-405-322-7

ÖLÜMSÜZ ECE: (İlk basım 1985 - 2. Basım 1993) ISBN: 975-405-130-5

PARBAT DAĞININ ESRARI: (İlk basım 1989 - 2. Basım 1993) ISBN: 975-405-078-3

MİDOS KARTALININ GÖZLERİ: (İlk basım 1991) ISBN: 975-405-243-3

TUNA'DAN UÇAN KUŞ: (İlk basım 1992) ISBN: 975-405-330-8

GÖKYÜZÜNDEKİ MOR BULUTLAR: (İlk basım 1993) ISBN: 975-405-424-X

GENÇLİK KİTAPLARI:

YEŞİL KİRAZ (İlk basım 1992-3. basım 1994, dördüncü basım Kasım 1995) ISBN: 975-363-015-8

YEŞİL KİRAZ II (İlk basım Şubat 1995, ikinci basım Kasım 1995)

DOKUZ - ON İKİ YAŞ KESİMİ İÇİN HAZIRLANMIŞ ÖYKÜ KİTAPLARI: (1984 yılında basılan bu dizi, 1994'e kadar sürekli yeni baskılar yapmıştır.

AZAT KUŞU

ŞENLİK GÜNÜ

KIR GEZİSİ

UÇAN MOTOR

DELİ BEY

SICAK EKMEK

UÇURTMA

KUMLUKTAKİ YAVRU MARTI

NEŞELİ BOYACI

KÜSKÜN AYICIK

YAŞANMIŞ HAYVAN ÖYKÜLERİ I

YAŞANMIŞ HAYVAN ÖYKÜLERİ II

Bu kitapların bir bölümü, televizyon oyunu olarak çocuk izleyicilere sunulmuştur. (1989)

ALTI - DOKUZ YAŞ KESİMİ İÇİN HAZIRLANMIŞ, HER SAYFASI RESİMLİ ÖYKÜ KİTAPLARI: (1998'de ilk baskıları yapılan bu dizi, sürekli yeni baskılarla okuyuculara hizmetli sürdürmektedir.)

Yirmi kitaptan oluşan bu dizinin adı: **ECE İLE YÜCE**

Dizideki kitapların adları:

DUVARDAKİ GÖLGELER
YÜCE KİM BİLİYOR MUSUNUZ?
ECE ABLA OLUYOR
ANNELEER HEM SEVER HEM DÖVER
KISKANÇ BEBEKLER
AH ŞU TELEVİZYON
ECE YAZAR OLMAK İSTİYOR
ANNEM BENİ SEVİYOR MU?
MİNİK FİDE ÇİÇEK AÇTI
ECE'NİN KARDEŞİ DOĞDU
ABLALAR YARAMAZLIK YAPAR MI?
ECE'DEN MEKTUP GELDİ
ECE'NİN TURİST ARKADAŞLARI
ÇOK GÜLÜNÇ BİR ŞEY OLDU
AYDEDE KİME GÜLÜYOR?
ECE KÜMESE GİRİP BİTLENDİ
ECE OKULA BAŞLADI
ECE-YÜCE İLE NASIL BAŞEDECEK
ECE'NİN ÇORAPLARI ÇOK GÜLÜNÇ
YÜCE NASIL KANATLANDI?
LEYLEK KARDA KALDI: Uzun öykü
KIRMIZI BİSİKLET: Uzun öykü

GEZİ KİTAPLARI:

Yurtdışına yaptığım gezilerde edindiğim izlenimleri, çocuk ve genç okuyucularım için kitap haline getirdim. Özgün fotoğraflarla bezenen bu kitaplarla gezi coşkusu, gezide edindiğim ilginç bilgileri, okuyucularımla paylaştığıma inanıyorum. Bu kitapların bir bölümü, ortaöğretimde, ders kitaplarını bütünleyen, başvuru kaynağı olarak değerlendirilmektedir.

Gezi kitaplarımın adları:

KAFDAĞININ ARDINA YOLCULUK: Singapur, Bangkok, Pattaya, Manila, Hong kong, Japonya, Kore ve bu ülkelerin yakın çevrelerine yaptığım gezi izlenimleri ISBN: (İlk baskı 1987 - 7. baskı 1994) 975-13-0016-9

OKYANUSLAR ÖTESİNE YOLCULUK: Güney Amerika'da Venezuela, Peru (Machapichu, Lima, Cusco), Arjantin, Brezilya, İguazu şelaleleri, Paraguay. (İlk baskı 1990 - 4. baskı 1994) ISBN: 975-363-028-X

BAMBAŞKA BİR DÜNYA AMERİKA'YA YOLCULUK: Amerika Birleşik Devletleri gezisi. Los Angeles, San Francisco, Las Vegas, Miami Orlando, Newyork. (İlk baskı 1990 - 4. baskı 1994)

EFSENERLER ÜLKESİ ÇİN'E YOLCULUK: Çin Halk Cumhuriyeti gezi izlenimleri. Ürümcü, Xian, Pekin, Sanghay, Hongkong ile bu kentlerin yakın çevreleri. (İlk baskı 1990-5. baskı 1994)

KANGURULAR ÜLKESİ AVUSTRALYAYA YOLCULUK: Sidney, Melburn, Kamberra, Hamilton Adaları. (İlk baskı 1991 - 4. baskı 1994) ISBN: 975-13-0194-7

KENYAYA YOLCULUK: Kenya'daki Safari bölgelerinde yapılan yolculuk özgün fotoğraflarla sunulmaktadır. (İlk baskı 1992 - 2. baskı 1993) ISBN: 975-13-0194-7

MISIR'A YOLCULUK: Kahire, Asuan, Lüksor, Karnak, Krallar vadisi ve tümüyle Nil kıyılarındaki tapınakları içeren bu yolculuk da özgün fotoğraflarla sunulmaktadır. (İlk baskı 1994) ISBN: 975-363-327-0

MISIR'A YOLCULUK: Tüm Mısır'ı kapsayan bir gezide edindiğim izlenimleri içeren bu gezi kitabı 1994'te basıldı. Halen ikinci baskısı tükenmek üzere.

MEKSİKA'YA YOLCULUK: Meksika'da Meksiko, Taxco, Akapulko, Cankun ve Yukatan, Aztek, Maya ören yerlerinde yapılan yolculuk izlenimleri.

DİLİMİZE UYARLADIĞIM YABANCI KİTAPLAR

Gilbert Delahaye-Marcel Marlier tarafından Fransa'da yayınlanan resimli çocuk kitaplarının ilk onaltı sayısını, AYŞEGÜL dizisi olarak Türkçe'ye uyarladım. (1965-1966)

YURTDIŞINDA YAYINLANAN ESERLERİM

GERİDE KALANLAR: Kitabın tümü, İsveç'te yayınlandı 1983 ISBN: 917754-007-8

SIK DIŞINI: Geride kalanlar adlı kitabımdan alınan bu öykü, 1981 yılında Berlin'de Türkçe-Almanca kitaplar dizisinde yer aldı. ISBN: 3-921889-59-6

EBEM KUŞAĞI: Geride Kalanlar'dan alınan bu öykü, 1983'te Macaristan'da yayınlandı.

EBEM KUŞAĞI: 1984'te Hamburg'ta Aus Dem Schweigen adlı öyküler antolojisinde yer aldı. Bu kitap 1987'de Alman DTV yayınevinde FRAUEN IN DER TÜRKEİ ERZÄHLUNGEN adıyla yeni baskı yaptı. ISBN: 3-423-10856-8

EBEM KUŞAĞI: Avusturya'nın ORF radyo kurumu tarafından oyunlaştırılan bu öykü, 1986 ve 1989 yıllarında iki kez yayınlandı.

YILAN NİNE: Geride Kalanlardan alınan bu öykü, Amerika Birleşik Devletleri, Indiana üniversitesinde, TWENTY STORIES BY TURKISH WOMEN WRITERS adıyla yayınlanan antolojide yer aldı 1988. Library of Congress Catalog Card Number: 88-083891

DÜNYA ÇOCUKLARIN OLSA: 1984 yılında Berlin'de OPERATION HEISSER REGEN adıyla yayınlanan bu kitap 1986 yılında Alman Yayıncılar Birliği tarafından GENÇLİĞE YARIN UMUDU VEREN ÜÇ YÜZ KİTAP seçkisini kazandı. ISBN: 3-88677-919-X

YURDUMU ÖZLEDİM: 1985 yılında: Berlin'de yayınlandı. ISBN: 3-88677-921-1 1987 yılında, bu kitabın bir bölümü, Almanya'da 8-14 yaş çocuklarına, dünya dinleriyle örf ve adetlerini tanıtan bir ders kitabında yer aldı. (Kitabın adı: Fremde Religionen. Judentum-İslam) ISBN: 3-491-80023-4 Patmos Gb. ISBN: 3-7806-2179-7 Kaufman Gb.

GERİYE DÖNENLER: 1986 yılında, RÜCKKEHR ZWISCHEN GRE-ZEN adıyla Berlin'de Ikoo yayınevinde yayınlandı. ISBN: 3-88677-930-0

Yurtdışından Türkiye'ye kesin dönüş yapan işçi ailelerinin, uyum sorunlarını irdeleyen, öykü-röportaj türündeki bu kitap, Haziran 1987'de Amerika'da WORLD LİTERATURE TODAY adlı dergide tanıtıldı. Kitabı tanıtan Talat Halman, işçi göçü konusuna, evrensel bir yaklaşımla değinerek, kitabın tezini pekiştirmiş oldu.

Unesco'ya bağlı bir kuruluş olan IBBY (Uluslararası çocuk ve gençlik yayınları kuruluşu)nın, Japonya yayın organı olan JBBY dergisinde, Türk çocuk kitapları yazarı olarak tanıtıldım. İstanbul başkonsolosu'nun, yazar eşli, Bayan Takeda tarafından hazırlanan bu yazı, Eylül 1988'de söz konusu dergide yer aldı.

Küskün Ayıcık: Bu öykü 1992 yılında Rus Diline çevrildi. Çocuk öyküleri antolojisinde yer aldı.

1988 yılında TRT Onuncu Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliğine, çocuk kitapları yazarı sıfatıyla onur konuğu olarak davet edildim. Şenlik etkinlikleri sırasında, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve TRT kurumu tarafından, onur plaketleriyle ödüllendirildim.

1980 yılından bu yana, Hollanda ve Almanya'ya çeşitli çocuk yazını etkinliklerine katılmak üzere, birçok kez davet edildim. Buralarda yaptığım çalışmalarda Çocuk Edebiyatına değgin bildiriler sundum.

1993 yılında, otuzuncu sanat yılım, İstanbul, Ankara ve Anadolu'nun değişik kentlerinde yıl boyunca çeşitli seminer, panel, konferans etkinlikleriyle kutlandı.

ÖDÜL ALAN ESERLERİM

DÖL: 1964-1965 Yunus Nadi Öykü ödülü (İkincilik)

LEYLEK KARDA KALDI: 1974-1975 Arkın Çocuk Edebiyatı öykü ödülü.

GÜZEL HANIM: 1974-1975 Arkın Çocuk Edebiyatı masal ödülü.

GÜL GELİN: 1987 Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı öykü ödülü.

KAFDAĞI'NIN ARDINA YOLCULUK: 1987 Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çocuk Edebiyatı ödülü.

PARBAT DAĞI'NIN ESRARI: 1989 İzmir Büyük Şehir Belediyesi, çocuk romanı ödülü.

ALTIN KİTAP ÖDÜLÜ: 1990 Altın Kitaplar yayınevinde ilk kez verilen bu ödül, kitaplarıyla okuyucuya en çok ulaşan yazarları, onurlandırmak amacıyla düzenlenmiştir.

ÇOCUK VAKFI ÇOCUK EDEBİYATI ÖDÜLÜ: 1991

KÜTAHYA GAZETECİLER CEMİYETİ ONUR ÜYELİĞİ ve BASIN ONUR KARTI ile GAZETECİLER CEMİYETİ ROZETİYLE ÖDÜLENDİRİLDİM (13 KASIM 1995)

KÜLTÜR BAKANLIĞI TARAFINDAN DÜZENLENEN EFLATUN CEM GÜNEY ÇOCUK KİTAPLARI YARIŞMASINDA NAZAN ERKMEN'İN ÇİZİMLERİYLE ORTAK OLUŞTURDUĞUMUZ ÇOCUK KİTABIYLA MANSİYON ÖDÜLÜ ALDIM. (Kasım 1995)

13 Kasım 1995 tarihinde, doğum yerim olan EMET ilçesinde, bir caddeye Gülten Dayıoğlu adı verildi.

GÜLTEN DAYIOĞLU

Merhaba Kemal Ateş Bey,

Doktora tezinizi benim eserlerim üzerine yaptığınızı belirten mektubunuzu aldım. İlginize teşekkür eder, başarılar dilerim. Sorularınızı yanıtlıyorum.

1. Çocukluğum Anadolu'nun değişik kesimlerinde geçti. İlk okula Kütahya'nın Emet İlçesinin, Örencik Bucağında başladım. İlk iki yılım orada geçti. Öğretmenim, Köy Enstitüsü çıkışlı, idealist bir gençti. Bana kendi ilkelerini öylesine aşlamış ki, söyleşi ve konferanslarımı izleyenler, zaman zaman bana, Köy Enstitüsü'nde öğrenim görüp görmediğimi soruyorlar.

Annem babam, ben üç yaşımıdayken ayrıldılar. İlk romanım olan Fadış'te bunun izlerini bulacaksınız. Babam Gediz'li. Yüncü Aileler lakabıyla anılan aileden. Aile keçe yaparmış. Babam bu işe ilgi duymamış. Bunda Rüştüye'de okumasının da etkisi olmalı. O, şapka devriminin etkisinde kalıp, şapkacı olmaya karar vermiş. Önce Bursa'da sonra İstanbul'da ünlü Rum ustalardan bu işi öğrenmiş. Kendisi, şapkalık kumaşı, kalıp yardımıyla şapka şekline getirirdi. Yaptığı işi, heykeltraşın taşı yontarak eser oluşturtmasına benzetirdi, işini pek ciddiye alırdı. İyi de bir ustaydı. Hazır şapka ticareti de yapardı. Annem Emet'li. Hacımemişler lakabıyla anılan aileden geliyor. Kendisi okuma yazma bilmezdi. Ama, akışkan bir zekâya sahipti. Keskin gözlemleri, bıçak gibi esprilerle dile getirirdi. Beni kimseye ezdirmemek için evlenmedi. Bana hem analık hem babalık yaptı. Babamın başında her zaman kavak yelleri cserdi. Yeşil gözlü, tatlı dilli bir güzel kadın uğruna, bizi bırakıp gitmişti. Sonradan o kadını da çok sevdim. Babamı da... Sanırım çocukluğumdan, ana babamdan bu kadar söz etmem yeterli olur.

2. Çocuklar için yazmak isteyip de henüz yazamadığım bir konu var: Çocukluk aşkları... Bu konuda çevremden anılar derliyorum.

3. Çocuk Edebiyatı, toplum kültürünün oluşmasında, çok önemli bir etkindir inancındayım. Bu yolla çocuğun eğitimine de büyük katkı sağlanabilir. Ancak, bizde henüz bu bilinç oluşmadı. Birkaç yazar ve ya-

yınevi dışında, çocuklar için üretilen eserlerin çoğu, tümüyle kâr amacıyla piyasaya sürülen, gelişigüzel nitelikte kitaplar. Çocuğun bu kitapların etkisiyle yanlış görüşler edinmesi bir yana, dilini de yanlış öğretiyor. Çünkü, çocuk kitabı, ilginç bir resim ve altına o resme uygun üç beş satır yazı olarak değerlendiriliyor. Yazarlıkla hiçbir ilgisi olmayan kişilerle resim altı yazdırılıyor. Romanlar zaten pek az. Çeviri egemenliği sürüyor. Bir de batıdan apartılmış, çok kötü taklitler sarmış piyasayı. Tek hedef, olabildiğince çok para kazanmak. Bu dalda, eleştiri ve denetim de yok...

4. Çocuklar için yazdığım romanları kaba çizgilerle şöyle gruplandırabiliriz: Fadış, Dört Kardeştiler, Yurdumu Özledim, Ben Büyüyünce'den oluşan köy konulu romanlar. Yurdumu Özledim ayrıca, Geride Kalanlar ve Geriye Dönenlerle birlikte dış göç olgusunu işler. Suna'nın Serçeleri de bu dönemlerde yazılmıştır ama, sizin de değindiğiniz gibi, çerçeve anlatı niteliği taşıyan, benim ilk bilim kurgu deneylerimden biri olarak ayrı bir özellik taşır. Çerçeve anlatı yöntemini ilk uygulayan ben miyim bilemem. Ama, masallarda bu iç içe anlatıma rastlanıyor. Okul öncesinde çocuklara büyükler tarafından yaygın olarak okunan Suna'nın Serçeleri, okumayı öğrenen çocukların başucu kitabı konumunda. İlkokul üçüncü sınıfa kadar bu konumu sürüyor. Çocuk Edebiyatında biçem denemesi bence tehlikeli. Çocuğa anlatılmak istenenler, en açık, en kısa, en yalın ve en doğal yöntemle verilmeli. Okuyucuyu biçem denemeleriyle yormak yanlış olur inancındayım.

6. Fadış, Dört Kardeştiler, doğaları gereği melodram içeriyordu. Zaten romanlarım arasında sadece ikisi bu özelliği taşır. Çocuğun, acıma duygusunu, sevilen bir kahramanın kişiliğinde tanıyıp tartması çok doğal. Ancak bu sıklıkla yinelenirse, sakıncalı olur. O zaman duygu sömürsüne girer. Yazık ki, piyasada bu nitelikte pek çok çocuk kitabı var. Ben bu iki romanı, melodram içeren bir roman yazayım görüşüyle yazmadım ki. Romanın iskeletini oluşturan konu, melodramı doğurdu. İlginçtir, halen 21. baskısı tükenmek üzere olan (bu kitap 1971'den bu yana hiç kesintisiz baskı yapmakta.) Fadış'ı Yediden Yetmişe herkes, severek okuyor. Dahası, okuyucular, Fadış'ı bir değil, yedi, sekiz, on kez okuduklarını belirtiyorlar. Oysa acıklı konudan okuyucunun kaçacağı düşü-

nülür. FadıŖte bunun tersi oluyor. Çünkü, bu kitapta herkes kendinden bir Ŗeyler buluyor. Melodram ögesi de yaŖamın altı kalın çizgiyle çizilmesi gereken bir parçası olduğuna göre... Ben tüm bu bilgilere karŖın, daha baŖka bir deyiŖle bu bilgilerin peŖine düŖerek, yeni yeni melodramlar yazmaya yeltenmedim. Çünkü hiçbir gün, amacım, okuyucumu sönmürmek değildi. Yeri geldikçe melodramla giriyor konulara ama doğal bir akıŖ içinde.

7. Çocuk, dilini evde, mahallede, okulda öğreniyor. Yazık ki Türkçe'miz toplum içinde bir avuç sözcükle konuşuluyor. Düşünce de o bir avuç sözcükle üretiliyor. Çocuklar aileden pek fazla bir Ŗey öğrenemiyor. Çünkü aile, gerçek anlamda dile egemen değil. Mahalledeki iliŖkilerin de pek katkısı olmuyor. Okulda ise dilin kuramları belleniyo. Not ve diploma kaygısıyla belleğe tikiŖtırılan dil kuramları, uygulama alanı bulamadığından, kiŖinin dil bilgisine pek yararı olmuyor. Bu olguda, Milli Eğitim düzeninin, İlk ve Orta öğretim ders programlarının, yetersiz ve hatta çađdıŖı oluŖu, çok büyük etkindir. Çocuk böylesine olumsuzluklarla kuŖatılmıŖken, dili nasıl öğrenecek? Bu durumda kitap okumak iyi ve yararlı bir çözüm yolu olabilir. Türkçe derslerinde belleğe tikiŖtırılan kuramların uygulaması, en iyi Ŗekilde kitaplarda yapılıyor. Çocuk bu doğrultuda bilinçlendirilip kitap okumaya yöneltilebilirse, dilimizi öğrenmede büyük bir adım atmıŖ olacaktır.

Radyo, televizyon, gazete, dergi vb. tüm etkenler, dili tırpanlamaya yönelik eylemler içindeler. Kimi kitaplar da yazık ki benzer durumda... Gerçekten ulusca pek çok yönden olduğu gibi, dil yönünden de olumsuz koŖullarla kuŖatılmıŖ durumdayız. Çocuklara bu durum açıklanmalı. KuŖatmayı kırabileceği yöntemler öğretilmeli. Ben tüm Türkiye'de, davet edilerek gittiğim okullarda, öğrencileri bu doğrultuda bilinçlendirmeye çabalıyorum. Kitaplarımda dile çok özen gösteriyorum. Okuyucularımın yaŖ düzeylerini, sözcük dağarcıklarını ilgi alanlarını dikkatle inceleyip, eserlerimi yazarken bu bilgilerden yararlanıyorum.

8. Çocuk kitapları eleŖtirisi yapan eleŖtirmen yok. Aslında ölkemizde eleŖtiri konusu yaygınlaŖmamıŖ. Prof. Meral Alpay, Cumhuriyet ekinde YeŖil Kiraz adlı romanımı eleŖtirmiŖti. Zehra İpŖirođlu da sanırım YeŖil Kiraz'ın birinci kitabıyla ilgili bir yazı yazmıŖtı. Bu yazı Milliyet Sa-

nat'ta çıktı sanıyorum. Fatih Erdoğan, 1993'te otuzuncu sanat yılı kutlamaları çerçevesinde eserlerimle ilgili bir yazı yazmıştı. Bu da Cumhuriyet'teydi. Geçmişte Rahmetli Halil Kocagöz Döl adlı eserimi eleştirmişti. Bu yazının Güney Dergisinde yayınlandığını sanıyorum. Aklıma gelenler bunlar. Daha doğrusu izleyebildiklerim bu kadar.

Arşivin yok mu diyeceksiniz. Aslında pek de profesyonel olmayan bir arşivim var. Ancak herşey elimin altında değil. Bir bölüm belge yazlık evde. Bir bölümü Emet kasabasındaki evimizde. Yer darlığı nedeniyle bu durumu yaşıyoruz. Bu belgeleri araştırmak için bol zaman gerekiyor. O da bende yok. Zamanımı, yeni eserler üretmeye harcamayı yeğliyorum. Bildiğiniz gibi okul oturumlarının hiçbirine hayır diyemiyorum. Urfa'dan İzmir'e, Trakya'dan Erzurum'a koşturup duruyorum. Bu yoğunluk arasında doğrusu, belgeliğime pek zaman ayıramıyorum. İyice yaşlandığımda belki onlarla uğraşabilirim.

9. Romanlarımı planlarken, dünyaya kulak veriyorum. Hemen her yıl ya da yıl aşırı. Frankfurt Kitap Fuarına gidiyorum. Bu yıl yine Fuardayım. Bu tür incelemeler, ufkumu açıyor. Dünya ne yazıyor, ne okuyor sorularına yanıt bulabiliyorum. Bilim kurguya da bu incelemeler sonucunda yöneldim. İyl de etmişim. Çocuklar severek okuyor. Okullarda dönem ödevi olarak veriliyor bu romanlar. Okuyucunun ufkı açılıyor. Düş gücü ve yaratma yeteneği bileniyor. Ben hep, Jules Vernes'nin Ay'a yolculuk kitabı olmasaydı, insanoğlu aya gitme gibi bir proje üretmezdi görüşüne inananlardanım. Okuyucularına bilim kurguyla sonsuz esin kaynakları sunuyorum. İnsanlık yararına, ıyl güzel doğru olan, pek çok ıpucu veriyorum.

Şimdilerde Yeşil Kiraz konumunda, gençlik için bir roman planı üstüne çalışıyorum. Bu bilim kurgu olmayacak. Ama, ondan sonra çocuklar için yazmayı düşündüğüm bir konu var. Bu konu bilim kurgu türünde işlenebilir. Bu yöntemle dünyada var olan her türlü yeniliği, örneğin İnternet, bilgisayar vb. okuyucularına aktarabiliyorum. Onları geniş açıda büyük düşünmeye motive etme olanağı bulabiliyorum. Bu günün çocukları, yiribirinci yüzyılın insanı olacak. O yüzyılın insanı olabilmek için kabukların kırılması, görüş ufuklarının, düşünce sınırlarının genişlemesi birincil koşul bence. Bu inançla ben de eserlerimle yarının insanlarına destek vermeye çabalıyorum.

Kemal Bey, umarım bu yanıtlar, Doktora teziniz için yararlı olur. Siz de yardım etmek, benim görevim. Bunun bilincindeyim. Ah bir de zamanım olsal... Yine de görüşmek istediğiniz bir konu olursa beni arayın lütfen. Teziniz ortaya çıkınca lütfen bana gönderir mısınız? Pek çok kış eserlerimle ve yazar kişiliğimle ilgili tezler hazırladılar. Ama birkaçı dışında bu çalışmalarını bana ulaştıran olmadı. Başarı dileklerimi yineliyorum. Sevgi ve saygılarımla...

Not: Zaman darlığı nedeniyle yazı kurallarına pek özen gösteremedim. Özür dilerim. Biraz sonra bir okulda konuşma yapmaya gideceğim. Bu yazı için planladığım zaman, biraz yanıltıcı oldu. Tam iki üç saat sürdü. Yanıtları bir ayak önce size postalamak kaygısını da taşıyorum. Çünkü gelecek günlerde daha da sıkışık olacağım.

Gülten DAYIOĞLU

ÖZET

Bu doktora tezi inceleme modelinde betimsel bir araştırmadır. Giriş bölümünü de içeren birinci bölümde Türk edebiyatındaki çocuk romanlarının tarihsel gelişimi ele alınmıştır. İkinci bölümde yöntemle ilgili bilgiler verilmiş, üçüncü bölümde Gültен Dayıoğlu'nun yaşam öyküsü, yapıtları ve çocuk edebiyatı üzerine düşünceleri yer almıştır.

Tezimizin konusu olan Gültен Dayıoğlu'nun 9-14 yaş grubunu hedef alarak yazdığı on üç roman 4. bölümde incelenmiştir. Yazarın bu gruptaki bütün romanları eğitim, sanat ve dil özellikleriyle incelenmiş, anadili öğretimine katkıları araştırılmıştır. Ayrıca bu yapıtlar sanat özellikleri açısından değerlendirilirken, yer yer başka yazarların yapıtlarıyla karşılaştırılarak, Dayıoğlu'nun geniş edebiyat mozayığı içindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Gültен Dayıoğlu, ilk yapıtlarında görülen melodram özelliklerden daha sonraki yapıtlarında tamamıyla uzaklaşarak, gerçekçi konulara, başta kırsal kesim insanları olmak üzere yoksul insanların dünyasına yönelmiştir. Bunları izleyen bilim kurgu türündeki yapıtlarında daha evrensel sorunlara, bütün insanlığı ilgilendiren, dünyamızı tehdit eden sorunlara yönelmiştir. Bu nedenle onun kahramanları arasında yerli tipler olduğu kadar, yabancı kahramanlar da vardır.

Dil olarak yalın bir anlatım yeğlemiş, uzun cümlelerden kaçınmıştır. Çoğu yazar gibi Türkçenin kimi inceliklerinin, kimi özelliklerinin yazdıkça ayırımına varmıştır. Giderek romanlarında cümle çeşitliliğinin artması bunu göstermektedir. Daha ilk yapıtlarında fark edilen öz Türkçe yazma konusundaki titizliği her yapıtında artarak sürmüştür.

Gültен Dayıoğlu anlattığı kişilerin ya da çevrelerin dilinden yazı diline sözcük, deyim vb. olmak üzere yeni öğeler katmış, yazı dilinin zenginleşmesinde katkısı olmuş bir yazardır.

Onun çocuk okuru, nasıl bir Türkçeyle yüz yüze getirdiği araştırmamızda önemli bir yer tutmaktadır.

SUMMARY

This doctoral thesis is a descriptive study whose main concern is the analysis of Gülsen Dayioğlu's thirteen novels. The introductory chapter presents the historical development of children's novels in Turkish Literature. The second chapter provides information on the methodology used in this research. The third chapter presents the biography and works of Gülsen Dayioğlu and her thoughts on children's literature. In the fourth chapter, thirteen novels by Gülsen Dayioğlu are analyzed. These novels, whose analysis constitutes the body of this research, address children who belong to the 9-14 age span.

In this research, all the works of the author which are considered in this group are analyzed in terms of educational, artistic linguistic perspectives. Furthermore, their contribution to the teaching of native language is examined. In addition, while these works are evaluated in terms of their artistic value, they are compared with the works by other authors. By means of these comparisons, we attempted to determine the place of Dayioğlu in the broad literary mosaic.

Gülsen Dayioğlu moved away from features of melodrama common in her early works and developed a tendency towards realistic elements. For instance, she elaborated on people from rural areas, working on the world of those in poverty in her later works. In her science fiction novels, which follow the aforementioned works, she tended towards more universal problems concerning the whole mankind and the problems which threaten our world. For this reason, among her characters are foreign heroes as well as native heroes.

Gülsen Dayioğlu prefers a plain narration and avoids long sentences. Like most authors, she has gradually become aware of some narrative and discursive features of Turkish language in time. The gradual increase in the types of sentences used in her novels clearly shows this. She has always been keen on using pure Turkish.

Gülsen Dayioğlu is a novelist who has taken new elements such as words, idioms, etc. from the language used by people in real life who have become the characters in her novels, and has brought them to written language, thus contributing to the enrichment of the language.

This research only examines the kind of Turkish the child reader experiments with while reading her novels.

KEMAL ATEŞ: 1947 yılında Kaman'da doğdu. Ankara Atatürk Lisesi'ni ve DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1970). Aynı bölümde "Türk Romanında Yöre Dili" konulu mastır tezini hazırladı. Doktora tezini "Gülten Dayioğlu'nun Çocuk Romanları" konusunda yaptı. Varlık, Türk Dili, Hürriyet Gösteri gibi günümüzün belli başlı dergilerinde deneme, makale, öykü türlerinde yazılar yazdı. Ankara Üniversitesi Türk Dili Bölümü Başkanı olarak görev yapan yazarın, bazı yapıtları ve aldığı ödüller şunlardır: Çürük Kapı (Öyküler, Lions Jüri Özel Ödülü, 1979); Toprak Kovgunları (Mehmet Ali Yalçın Roman Ödülü, 1981); Kayıp Kuzu (Sıtkı Dost Çocuk Oyunu yarışmasında mansiyon) ; Geç de Olsa (roman, 1989) Yitik Kuzular (çocuk romanı, 1992); Türk Dili (1992). Ayrıca Türkiye radyoları için skeçler ve radyo oyunları yazdı.

GÜLTEN DAYIOĞLU'NUN ÇOCUK ROMANLARI adlı kitabında Dr. Kemal Ateş, bu ünlü çocuk edebiyatı yazarımızın 9 - 14 yaş düzeyini hedef alarak yazdığı 13 romanını eğitim, sanat ve dil özellikleri açısından inceliyor. Kitapta Dayioğlu'nun uzun bir özgeçmişinin yanı sıra, başlangıçtan günümüze kadar Türk edebiyatındaki çocuk romanlarının tarihçesi de veriliyor.

ISBN 975-17-2036-2



9 789751 720368

2.000